ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନମାଳା

Tribal Language Study Series
Volume : I

ଡିଡାୟୀ

DIDAYI

ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଏକାଡେମୀ
ହରିଜନ ଓ ଆଦିବାସୀ କଲ୍ୟାଣ ବିଭାଗ
ଓଡ଼ିଶା ସରକାର

ACADEMY OF TRIBAL DIALECTS & CULTURE
HARIJAN & TRIBAL WELFARE DEPARTMENT
Government of Orissa

ଉଡାୟୀ

(ବ୍ୟାକରଣ, ରଚନାବଳୀ, ଶବ୍ଦକୋଷ)

[illegible]

ଅଧ୍ୟାପିକା ପ୍ରମୋଦା କୁମାରୀ ପଣ୍ଡା

ସୂଚକ

ଶ୍ରୀ - ଡୋବେକ ପୂଜାରୀ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା

ଶ୍ରୀ ଖଗେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର

ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଏକାଡେମୀ

ଭୁବନେଶ୍ୱର

୧୯୮୯

DIDAYI

Compilation : Pramoda Kumari Panda

Informant : Dobek Pujari

Supervisor : Khageswar Mahapatra

Academy of Tribal Dialects & Culture

Harijan & Tribal Welfare Department, Government of Orissa

Adibasi Ground, Bhubaneswar-751009

1989

Price : Rupees Sixty only

Printed at Archana Press, Cuttack

PREFACE

It is now generally believed that perhaps the oldest "people" to have settled in India were the Negritoes who as an ethnic group have almost died out leaving only little traces here and there among the tribal people of India. However, their language survives even today in the Andaman Islands. The race which followed them into India were the Proto-Australoids who were speakers of the primitive dialects from which have originated the languages of the Austric speech-family. Indian Austric languages (with the Mon and the Khmer of Burma and Indo-China and admixture of the Austro-Asiatic branch) are broadly of three different groups : (1) the Kol or Munda group including Santali, Mundari, Ho, Kharia, Bhumij, Korku, Saora and Gadaba; (2) the Khasi in Assam, and (3) the Nicobarese.

Following the Austric we had the Dravidian speakers who came and settled down in different parts of the country. The most important "uncultivated" Dravidian languages are Gondi spoken by the Gonds, Kui the mother-tongue of the Khonds and Kurukh which is the speech of the Oraons.

In the time sequence, the next group of "peoples" who came to India were the Sino-Tibetan or Tibeto-Chinese speakers belonging to the Mongoloid race. The peoples of this race are now confined to North-Eastern areas of the country. They are conspicuous by their absence in Central India among the Austric-speaking people. Then came the Indo-European Aryans who had developed their language and culture in the European tracts and migrated to India via Iran. The Aryan speech came in various waves from the west and it spread over the Indo-Gangetic plains, the Dravidian and the Austric speaking groups receding before it. Gradually the whole of North India including Assam and a good deal of Southern India became Aryan in speech and language.

These different waves of speech have thus intermingled in the culture and civilisation of India. When the Dravidian speakers spread over Western and Southern India and penetrated into Gangetic valley, they came into contact with the Austric speakers who were often hostile and sometimes friendly. These two groups laid the fundamental base of Hindu religion and civilisation. When the Aryans came and spread over northern India the speakers of both Dravidian and Austric languages accepted the language of the Aryans and three groups of different language communities—the Austric, the Dravidian and the Aryan—were fused into one people.

The study of language is a matter of great importance. It not only reflects the cultural heritage of peoples but also the ethos and the value-systems of different communities.

Language is not only the basis of social communication. It also shapes our attitudes, our behaviour patterns and even our psyche. It is the mechanism through which we articulate ourselves and gain foothold on reality. It is what gives meaning, direction and significance to economic development, culture and ethics.

Orissa's population has about 23 % of tribal communities having languages of their own. Although most of the tribal people understand Oriya language to various extent, they speak their own languages at home. A detailed study of the tribal languages is important not merely for linguists or language-researchers but anthropologists, planners and administrators.

It has, however, to be remembered that a living language grows with the people and their life-styles. No language can be supported and preserved merely by external stimuli or support. It is true Government should remove any obstacle to the free development of languages but when the languages have mostly no scripts it presents an added problem. However, it is in the interest of all concerned to initiate study of the languages of the tribal groups and document them as far as possible.

The tribal children studying in primary schools do find it difficult to grasp the contents of the text books written in Oriya. Primers containing topics related to the habitat of the tribal communities and their cultural aspects and written in tribal language in Oriya script may help to an extent to not only create interest among the tribal children for education but also minimise the problems of drop-out and stagnation. Moreover, the tribal languages and their users face the challenge of the impact of regional languages by which they are encysted. With this the rich folklores, myths and oral literatures may slowly disintegrate. By all means, therefore, the decay of tribal languages should be stopped. Keeping this in view, a series of publications on the tribal languages of Orissa has been planned. The first five volumes now being published are devoted to Kui, Soura, Didayi, Kisan and Oraon languages. These were worked out by five language researchers who were engaged for the purpose under the general supervision of Dr. K. Mahapatra, Professor, Department of Oriya, Shantiniketan. I want to thank all of them on behalf of the Department of Harijan & Tribal Welfare, Government of Orissa.

I hope it would be possible to bring out more volumes in this series so that a definitive view on Orissa's rich repertoire of Tribal Languages is made possible.

Bhubaneswar

Date : August 15, 1987

SITAKANT MAHAPATRA

ଭୂମିକା

ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ହରିଜନ ଓ ଆଦିବାସୀ ମଙ୍ଗଳ ବିଭାଗ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଆୟୋଜିତ ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଏକାଡେମୀ ପକ୍ଷରୁ ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମାଧ୍ୟମ ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଏକ ପ୍ରକଳ୍ପ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ତଦନୁସାରେ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କୁଇ, ସଉରା, ଓରାଓଁ, ମୁଣ୍ଡାରୀ ଓ ଉତାମୁ ଭାଷା ବିଷୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଧରଣର ପୁସ୍ତିକା ପାଇଁ ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଛି ।

୧ । ବ୍ୟାକରଣ

୨ । ରଚନା (ଗଳ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଗୀତ, କଥୋପକଥନ ଇତ୍ୟାଦି)

୩ । ଶବ୍ଦକୋଷ : (କ) ଆଦିବାସୀ ଭାଷା – ଓଡ଼ିଆ/ଇଂରାଜୀ

(ଖ) ଓଡ଼ିଆ – ଆଦିବାସୀ ଭାଷା

(ଗ) ଇଂରାଜୀ – ଆଦିବାସୀ ଭାଷା

ଏହି ପୁସ୍ତିକାଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ସରଳ ଭାବରେ ଲେଖାଯାଇଛି । ଏହା ଉଭୟ ଆଦିବାସୀ ଏବଂ ଅଣ-ଆଦିବାସୀ ଲୋକଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ 'ଉତାମୁ' ଭାଷା ବିଷୟକ ପୁସ୍ତିକାର ଉପାଦାନ ସଂଗ୍ରହ ଓ ସଜାଡ଼ିବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପିକା ପ୍ରମୋଦା କୁମାରୀ ପଣ୍ଡା, ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ସହାୟକ ମହାପାତ୍ର ଏବଂ ଏ ଦିଗରେ ଆମର ପ୍ରଧାନ ଆଦିବାସୀ ଭାଷା-ବିଶାରଦ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସହାୟ । ଏଥିପାଇଁ ଏମାନେ ଆମର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ ।

ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ, ଏହା ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାରରେ ଲାଗିବ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାର୍ଥକ ହେବ ।

ଏହିପରି ଏକ ଉପଯୋଗୀ ପ୍ରକଳ୍ପର ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଏକାଡେମୀର ପରିଚାଳନା ସମିତିର ସଭାପତି, ଉପସଭାପତି, ସଦସ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଋଣୀ ରହିଲି । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପର ଅନ୍ୟତମ ପରାମର୍ଶଦାତା ହିସାବରେ ଡଃ ଶିବାନନ୍ଦ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସହଯୋଗିତା ଆମର ଏକାନ୍ତ ସ୍ମରଣୀୟ ।

ଶାନ୍ତିନିକେତନ
୧ । ୧ । ୧୯୮୭

ଖଗେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର
ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ

ସୂଚନା

ଏହି ପୁସ୍ତିକାରେ ଉତାୟୀ ଭାଷାର କଥାଗୁଡ଼ିକ ରୋମାନ୍ ଲିପିଭିତ୍ତିକ ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ ଲିପି (I.P.A.) ମାଧ୍ୟମରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଉତାୟୀ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଧରିପାରିବା ନିମନ୍ତେ 'ବ୍ୟାକରଣ' ଅନ୍ତର୍ଗତ 'ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ' ଅନୁଚ୍ଛେଦଟି ଅନୁସରଣୀୟ । ଅବଶ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣଗତ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଫୁଟାଇ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ମଧ୍ୟ ଏଇ କଥାଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯିବାର ପ୍ରୟତ୍ନ କରାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ ଲିପି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁକୂଳ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏଭଳି ଏକ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ସହାୟକ ପୁସ୍ତିକାରେ ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ପରିବର୍ତ୍ତେ ରୋମାନ୍ ଲିପି ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଉପାଦେୟତା ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ସଙ୍କେତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା :

-	(ମଝିରେ ଥିଲେ) ଶବ୍ଦ ସୀମା (ମୂଳରେ ଥିଲେ) ଉପସର୍ଗ (ପରେ ଥିଲେ) ପର ପ୍ରତ୍ୟୟ
=	ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ
+	ଯୁଗ୍ମ ଶବ୍ଦ
/	ବିକଳ୍ପ
<	ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ସୂତ୍ର
( )	ପରୋକ୍ଷ ବା ଅପ୍ରମାଣିତ
N	ଅଲୌକିକ ନାମ
-rr-	ଦ୍ୱିତ୍ୱୀକୃତ ବ୍ୟଞ୍ଜନ
~	ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ
x	ଖ୍ୟା
ʔ	ବିସର୍ଗ
ŋ	ଙ
ḍ	ଡ
ṛ	ଡ଼
ṭ	ଟ
ɔ	ଅ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ଓଡ଼ିଆଣୀ

ବ୍ୟାକରଣ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ବ୍ୟାକରଣ

ସୂଚୀ

୦ । ପରିଚୟ

୧ । ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ

(କ) ମୂଳ ଧ୍ୱନି

(ଖ) ଉଚ୍ଚାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୂଚନା

୨ । ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ

(କ) ମୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ

(ଖ) ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ

(ଗ) ଜଟିଳ ଶବ୍ଦ

(ଘ) ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦ

୩ । ରୂପତତ୍ତ୍ୱ

(କ) ବିଶେଷ୍ୟ

(ଖ) ସର୍ବନାମ

(ଗ) ବିଶେଷଣ

(ଘ) କ୍ରିୟା

(ଙ) ନିପାତ

୪ । ବାକ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ

ପରିଶିଷ୍ଟ :

(କ) ଓଡ଼ିଆ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରାଇମର

(ଖ) ପ୍ରାୟୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ-ସୂଚୀ

ପରିଚୟ

ଡିଡାୟୀ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଲଘିଷ୍ଠ ଆଦିବାସୀ ଜାତି । ଏହି ଜାତି ଖୁବ୍ ଉଦ୍ଦମ ଏବଂ ନିଜସ୍ୱ ଐତିହ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ । ଜନସଂଖ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ଗୌଣ । ୧୯୭୧ ଜନଗଣନା ଅନୁସାରେ ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ୨୧୬୪ । [ଡିଡାୟୀ ଉନ୍ନୟନ ଯୋଜନା ଜମଗ୍ରେ ବଣ୍ଡା ଉନ୍ନୟନ ଅଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ରଘୁନାଥ ସାହୁଙ୍କ ଜନଗଣନାନୁସାରେ ବସ୍ତୁତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜନସଂଖ୍ୟା ଓଡ଼ିଶାରେ ୩୧୯୪ ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ୮୫୦]

ଡିଡାୟୀମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ମାଲକାନଗିରି ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ସୀମାବଦ୍ଧ । କୋଣ୍ଡାକମ୍ବେରୁ ଗିରିମାଳାର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀର ପାର୍ଶ୍ୱଭୂମିରେ ଏମାନଙ୍କର ବସତି । ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ସମତଳ ଭୂମିରେ, ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ସେପଟେ ନଦୀଧାରରେ ଏପରି [illegible] ଡିଡାୟୀ ବସତି ବହୁତ । ପ୍ରତିବେଶୀ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ସୀମାନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସଂପ୍ରଦାୟ ରହିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ଡିଡାୟୀ ଜାତି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷାର ଅଧିକାରୀ । ସେହି ଭାଷାରେ ତାଙ୍କ ଜାତିର ନାମ 'ଗଟାଃରେ' ଏବଂ ଭାଷାର ନାମ 'ଗଟାଃସା' । ଏହି ଜାତି ତଥା ଭାଷା ବୃହତ୍ତର ମୁଣ୍ଡା ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଓ ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ପର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୃହତ୍ତର ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଡିଡାୟୀର ସ୍ଥାନ ନିମ୍ନାଙ୍କିତ ନକ୍ସାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

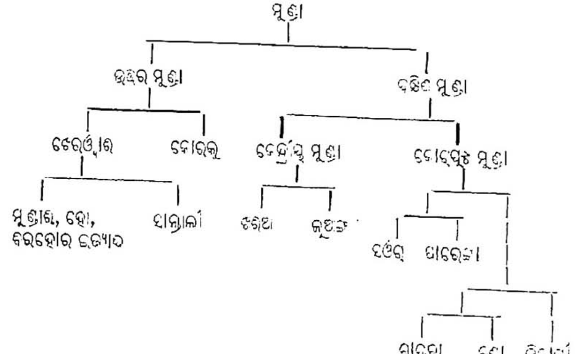

ଡିଡାୟୀ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ଭାଷା । ଶବ୍ଦ ଓ ଗଠନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା [illegible] ବହନ କରେ । ଏହାର ନିଜସ୍ୱ କୌଣସି ଲିପି ବା ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ଅନେକ ମୌଖିକ ସାହିତ୍ୟ, ଗଳ୍ପ, ଗୀତ, ଢଗ ଇତ୍ୟାଦି ରୂପରେ ଉପଲବ୍ଧ ।

ଡିଡାୟୀ ଅଞ୍ଚଳ [illegible] ସୀମିତ, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ [illegible] ଉପଭାଷା ଲକ୍ଷ୍ୟଣୀୟ । ପାହାଡ଼ ପାଦବର୍ତ୍ତୀ 'ଓଣ୍ଡ୍ରି' ଗ୍ରାମର ଭାଷାଟିକୁ [illegible] ରୂପରେ ଦେଖାଯାଏ । ([illegible]) [illegible], ଓଣ୍ଡ୍ରି ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷାକୁ ମାନକ ରୂପରେ ଗ୍ରହଣ କରିଯାଇ ଡିଡାୟୀ ଭାଷାର ଏହି ବ୍ୟାକରଣିକ ପରିଚୟ ପୁସ୍ତିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।

(୧) ଧ୍ୱନିତତ୍ତ୍ୱ

(କ) ଜିତାମ୍ମୀ ଭାଷାର ମୂଳ ବା ପ୍ରଧାନ ଧ୍ୱନି :

	ଧ୍ୱନି ସଂକେତ	ଓଡ଼ିଆ ଧ୍ୱନି ସଦୃଶମତା	ଉଦାହରଣ
ସ୍ୱରଧ୍ୱନି	i	ଇ	cili – ଚିଲି (ମାଂସ)
	u	ଉ	uli – ଉଲି (ଅମ୍ବ)
	e	ଏ	eʔke – ଏଃକେ (ଅଙ୍କ)
	o	ଓ	onoro – ଓନୋରୋ (ଅଲଗୁଣି)
	a	ଆ	alo – ଅଲୋ (ଜଲ)
	x	(ଆ୍ୟ)	xgle – ଆ୍ୟଗଲ୍ୟାଯ୍ (ନାଡ)
ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱର ଧ୍ୱନି	y	ୟ୍	gloy – ଗ୍ଲୟ୍ (ଦଉ)
	w	(ଓ୍ୱ)	warti – ଓ୍ୱାର୍ତି (ମୁଦି)
ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନି	k	କ	kia – କିଆ (ଧାନ)
	g	ଗ	gali – ଗାଲି (ଘଷା)
	c	ଚ	caŋkwa – ଚଙ୍କ୍ୱଆ (ଭାର)
	j	ଜ	jona – ଜନା (ମକ୍କା)
	ṭ	ଟ	ṭaṭa – ଟାଟା (ମହୁଫେଣା)
	ḍ	ଡ	ḍugḍi – ଡୁଗ୍ଡି (ବଗିଚ)
	ṛ	ଡ଼	kuṛa – କୁଡ଼ା (ବଂଶ)
	t	ତ	titi – ତିତି (ହାତ)
	d	ଦ	dodia – ଦଦିଆ (ଝୋପ)
	p	ପ	poga – ପଗା (ଧୂଆଁପତ୍ର)
	b	ବ	btig – ବ୍ତିଗ୍ (ଲୁଣ)
	l	ଲ	lili – ଲିଲି (ଲତା)
	s	ସ	sari – ସାରି (ଫୁଲ)
	h	ହ	harke – ହାର୍କେ (ମାସ)
ନାସିକ୍ୟ ଧ୍ୱନି	m	ମ	meriŋ – ମେରିଙ୍ (ଲଙ୍କା)
	n	ନ	na – ନା (ଚମେ)
	ŋ	ଙ	ŋku – ଙ୍କୁ (ବାପ)
	~	ଁ	õ – ଅଁ (ପୁର)
କଣ୍ଠମୂଳୀୟ ଧ୍ୱନି	ʔ	ଃ	haʔṛo – ହାଃଡ଼ୋ (ମାଛ)

(ଖ) ଧ୍ୱନିଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୂଚନା :

ସ୍ୱରଧ୍ୱନି :	ଅଗ୍ର/ବର୍ତ୍ତୁଳ	କେନ୍ଦ୍ରିକ/ଅବର୍ତ୍ତୁଳ	ପଶ୍ଚ/ବର୍ତ୍ତୁଳ
ଉଚ୍ଚ	i		u
ଉଚ୍ଚ-ମଧ୍ୟ	e		o
ନିମ୍ନ-ମଧ୍ୟ	x	ɔ	
ନିମ୍ନ		a	

[ɔ ଓଡ଼ିଆ ଅ-ଧ୍ୱନି ସମତୁଲ୍ୟ, ଉଧାର ଶବ୍ଦରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ]

(ଅ) ଏହି ସମସ୍ତ ଧ୍ୱନି ଦୀର୍ଘ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ । ଦୀର୍ଘତା ବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ୱିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।
(ଯଥା— ne-coŋ-ke (ଆମେ ଖାଇଲୁ)/nee-coŋ-ke (ଆମେ ଖାଇଲୁ ନାହିଁ)

(ଆ) ଏହି ସମସ୍ତ ଧ୍ୱନି ଅତି ହ୍ରସ୍ୱ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ ।
ହ୍ରସ୍ୱତା – v – କିମ୍ବା ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଲିଖିତ ବର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା – ଚିହ୍ନଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।
(ଯଥା—g^{v}bug, g – bug, gubug (ଘୁଷୁରି)

(ଇ) ଏହି ସମସ୍ତ ଧ୍ୱନି ଅନୁନାସିକ୍ୟ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ । ଅନୁନାସିକତା ବର୍ଣ୍ଣ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ତୁଲ୍ୟ ~ ଚିହ୍ନଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।
ଯଥା :—akwaʔ – ଏଠି, ã – hwaʔ – ଜମ୍ମ ଉଷୁମେଇବା, wa – ଡାକିବା, wã – ଲୁଆଁଇବା, ũhwaʔ – ଧୂଆଁ, rujua – ଧାନ ଭୁଣେଇ, ĩhir – ଅମ୍ଳ ଟାକୁଆ, jinir – ଜଙ୍ଗଲ, tohõ – ମାଳ, ṭomo – କପାଳ, kẽcar-tu – ମଝି ଖୁଣ୍ଟ, kere – slaʔ – ଶିମୁଳି ଗଛ, õ-rwa – ଘୁରିକଣ, oria – ନିକଟରେ ଇତ୍ୟାଦି)

ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନି :

	ଓଷ୍ଠ୍ୟ		ଦନ୍ତ୍ୟ		ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ		ତାଲବ୍ୟ		କଣ୍ଠ୍ୟ		କଣ୍ଠମୂଳୀୟ
	୧	୨	୧	୨	୧	୨	୧	୨	୧	୨	
ସ୍ପର୍ଶ	b	p	d	t	ḍ	ṭ	j	c	g	k	ʔ
ଉଷ୍ମ				s							h
ନାସିକ୍ୟ	m		n						ŋ		
ପାର୍ଶ୍ୱିକ			l								
କମ୍ପିତ			r		ṛ						
ଅର୍ଦ୍ଧ-ବ୍ୟଞ୍ଜନ			w			y					

[୧ – ସଘୋଷ, ୨ – ଅଘୋଷ]

(ଘ) ସ୍ପର୍ଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକର ମହାପ୍ରାଣିତ ରୂପ ହୋଇପାରେ । ଏହା – h – ସହଯୋଗରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ।
(ଯଥା— bhaʔ – ମୁଣ୍ଡ, ghxʔ – ଚୋର)

(ଙ) – ṛ – ଏବଂ –ʔ – ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏନାହିଁ ।

(ଚ) ସ୍ୱର ଅସଂଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଏକକ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନି ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ ।
(ଯଥା—b^{v}to – ଡରିବା, k^{v}soʔ – କୁଳ, lgoʔ – ବେକ, r^{v}koʔ – ଗୁଉଲ, t^{v}ti – ହାତ)

(ଛ) ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନିଗୁଡ଼ିକ ସଂଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇପାରେ ।
(ଯଥା—blu-ଫେଙ୍କିବା, brwa – କଷା, bru – କଅଁଳ, bri – ପାହାଡ଼, kṛesoʔ – ଛେକ)

(ଜ) m, n, ŋ – ଏକକଭାବେ ଶବ୍ଦ ଆଦ୍ୟରେ ରହିପାରନ୍ତି ଏବଂ ŋ – ସହିତ ସ୍ୱରଧ୍ୱନି ସଂଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ ।
(ଯଥା— m-boʔ – ଖୁଡ଼ୀ, n – lug – କାନ, ŋ – xg – ଘୂଅ, bṛoŋa – ଢ଼ିଲା)

(୨) ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ

ଭିଡାୟୀ ଭାଷାର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭ ପ୍ରକୃତ ଭିତ୍ତିରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଇପାରେ ।

(୧) ମୂଳ ଶବ୍ଦ
- ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ
- ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ

(୨) ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ଶବ୍ଦ
- ଜଟିଳ ଶବ୍ଦ
- ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦ

୧ । (କ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ :

ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମୌଳିକ ଓ ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଏକାକ୍ଷରୀ କିମ୍ବା ବହୁ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ।

ଏକାକ୍ଷରୀ—ଯଥା :— ଠଁ (ସୂର), /gsxŋ/ (କୁକୁଡ଼ା), lgoˀ (ଦେହ), ja (କାଏ), bri (ପାହାଡ଼)

ବହୁଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ—ଯଥା :— bole (ଭାତ), gugḍia (ପିଠି), plwesa (ପଇସା), koṛx - hã̃ (ବାଇଗଣ), nliawir (ବାଦୁଡ଼ି)

୧ । (ଖ) ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ :

ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଭାଷାର ଏକ ବିଶେଷ ସମ୍ପତ୍ତି । ଏଗୁଡ଼ିକ ମୂଳ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ଏଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗ କରି ନାନା ଧରଣର ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରାଯାଏ । ନିମ୍ନରେ ଏହାର କେତେକ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଛି ।

(ଅ) ମୂଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟରୁ ଏକ ଅଂଶ ଖଣ୍ଡନ :

s' sia = sia (ହଳଦୀ)

t' ti = ti (ହାତ)

b' boˀ = boˀ (ସାପ)

ŋ ku = ku (ବାଘ)

n ḍiaˀ = ḍiaˀ (ପାଣି)

n co = co (ଗୋଡ଼)

mpwaˀ = pwaˀ (ଲୁଗା)

mbia = biaˀ (ଅଁଳା)

mmu = mu (ନାକ)

gʔgiaʔ = giaʔ (କୁଆ)
gbe = be (ଚିଲ୍)
gmiʔ = miʔ (ଟେକା)

bcweʔ = cweʔ (ଚେନ୍ଦୁକ)
lgoʔ = goʔ (ବେଙ୍ଗ)
hriʔ = riʔ (ଘାସ)

og - so = so (କଅାଁ)
gaŋ - hã = hã (ବାଉଁଶ)
bulu - po = po (ଜଙ୍ଘ)

(ଘ) ମୂଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଏକ ଅଂଶ ଖଣ୍ଡନ :

paʔḍu = paʔ (ଡାଳ)
burda = bur (କାକୁଡ଼)
og - boʔ = og (ବାଳ)

uli = u (ଅନ୍ନ)
cili = ci (ମାଂସ)
sari = sar (ଫୁଲ)

(ଙ) ମୂଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଅଂଶ ଖଣ୍ଡନ :

hni = hi (ଗାଁଆ)
knweʔ = kweʔ (ସ୍ତ୍ରୀ)
pni = piʔ (ମନୁଷ୍ୟ)

bleʔ = beʔ (ଘର)
plog = pog (କଣା)
rkoʔ = ro (ଗୁହାଳ)
smi = si (ଧନ)
btig = big (ଲୁଣ)

(ଚ) ଉପସର୍ଗ ଉପାଧିରେ ଉତ୍ପାଦନ ସ୍ତରରେ କେତେକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ :

(ଅ) ସ୍ୱରରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ :

bũṭi = bo (ମଇଁଷି)
caŋkwa = co (ଛାଗ)
kumḍa = koŋ (ବୋଇତ କଖାରୁ)
meriŋ = mir (ଲଙ୍କା)
ceʔwam = ciaʔ (ପାଣ)

(ଇ) ପଦାନ୍ତରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ :

bri = bwar (ପଥର)
bri = bir (ଜଙ୍ଗଲ)
plwesa = pwe (ପକ୍ଷୀ)
bhaʔ = boʔ (ମୁଣ୍ଡ)
ljo = lwe (ଜମି)
slaʔ = swa (ଗଛ)
skoʔ = sag (ଟଙ୍କା)

କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଅନସ୍ଥିତ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା – huaʔ (ଅଣ୍ଡା), gug (ଘୋଡ଼ା), gweʔ (ଗାଈ), sxŋ (ସୂର୍ଯ୍ୟ), siŋ (ଔଷଧ) ।

୨ । (କ) ଜଟିଳ ଶବ୍ଦ :

ମୂଳ ଶବ୍ଦ ସହିତ କିଛି ଯୋଗ କରି ନୂଆ କିମ୍ବା ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ତିଆରି କରାଯାଏ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଯୁକ୍ତ ଅଂଶ ମୂଳ ଶବ୍ଦ ସହିତ ପ୍ରାୟ ମିଶିରହେ ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଜଟିଳ ଶବ୍ଦ ହୋଇଛି ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ନିମ୍ନରେ କେତେକ ଉଦାହରଣ ଦିଆଗଲା ।

(ଅ) – aʔ – ଶବ୍ଦଟି ମଝିରେ ଯୋଡ଼ିବା :

କୌଣସି ଶବ୍ଦ ମୂଳରେ aʔ – ଲଗାଇଲେ ତାହା ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା ଗଠନ କରେ । ଯଥା :—coŋ – ଖାଇବା, aʔcoŋ – ଖୁଆଇବା; କିନ୍ତୁ କେତେକ ଶବ୍ଦରେ ଏହି aʔ ଶବ୍ଦ ମଝିରେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଇ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୌଳିକ ଶବ୍ଦ ପରି ଗଢ଼ ଦିଆଯାଏ ।

bṭo – ଡରିବା > baʔṭo – ଡରାଇବା
thwã – ଠିଆହେବା > taʔhwã – ଠିଆ କରାଇବା
kliŋ—ଗୋଟଲା ହେବା > kaʔliŋ – ଗୋଟଲା କରିବା
plog – କଣା ହେବା > paʔlog – କଣା କରିବା
lboŋ – ଓଦା ହେବା > laʔboŋ – ଓଦା କରିବା

(ଆ) nnaʔ – ଶବ୍ଦ ମୂଳରେ ଯୋଡ଼ିବା :

ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟା ମୂଳରେ nnaʔ – ଯୋଗ କରି ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଗଢ଼ାଯାଏ ।
naʔ – ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଦେବା > nnaʔsxŋ – ଖରା
aʔlerlaʔ – ବିଜୁଳି ମାରିବା > nnaʔleṛiaʔ – ବିଜୁଳି
moʔ – ଘର କରିବା > nnaʔmoʔ – ବୁଗଛ
aʔkwaʔ – ଅଭିଶାପ ଦେବା > nnaʔkweʔ – ଅଭିଶାପ

(ଘ) - n - ଶବ୍ଦ ମଝିରେ ଯୋଡ଼ିବା :

କ୍ରିୟା ଶବ୍ଦରେ - n - ଲଗାଇ ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରାଯାଏ ।

poʔ - ଲୁଚିବା > pnoʔ - ବର୍ଛି ।

si - ହଳ କରିବା > sni - ଲଙ୍ଗଳ

brwa - ନାଚିବା > bnrwa - ନାଚିବା ଢଙ୍ଗ

coʔ - ଖୋଞ୍ଚିଦେବା > cnoʔ - ଖୋଞ୍ଚ

wxŋ - ବଳିବା > wxŋ - u - ପାଣି ବଳିବା > unxŋ - u - ପିକା

llxʔ - par - ପଶ୍ଚାଦ୍ ଫେରିବା > lnlxʔpar - ପଶ୍ଚାତ୍ ସ୍ଥାନ

(ଙ) ଶବ୍ଦର ମୂଳ ଅକ୍ଷରେ ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବା :

ba - ଖୁପଡ଼ା ମାରିବା > bba - ଆପୁଡ଼ା ମାରିବା

buʔ - ଚୁଟିବା > bbuʔ - ପିକା ଟାଣିବା

lwar - ବାକ୍ୟ କହିବା > llwar—କଣାବାଟେ ଗଳିପଡ଼ିବା

wir - ଦଉଡ଼ିବା > w-wir - ଗୁଡ଼ାଇବା

cu - ଫଳିବା > c-cu - ଫଳ

li - ଲଟାଇବା > l-li - ଲତା

cog - ଗହଣା ପିନ୍ଧିବା > c-cog - ମାଳି ଗୁନ୍ଥିବା

୨ । (ଖ) ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦ :

ଶବ୍ଦ ସହିତ ଶବ୍ଦ ଯୋଡ଼ି ଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଯୋଡ଼ାଯାଇଥିବା ଅଂଶ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ ଏବଂ ସହଜରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରାଯାଇପାରେ, ସେ ସ୍ଥଳରେ ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦ ବୋଲି ଚିହ୍ନିବାକୁ ହେବ । ନିମ୍ନରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦର ଉଦାହରଣ ଦିଆଗଲା ।

(ଅ) ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦ + ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ

ଦୁଇଟି ଅଂଶ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ପର୍କ ରହି କିପରି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୁଏ, ତାହାର ନମୁନା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

(୧) ଅଂଶବିଶେଷ + ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜିନିଷ

sari - ja (ଫୁଲ + ଧାନର), plog - mu (କଣା + ନାକର, ନାକପୁଡା), plaʔ - be (ଲଙ୍ଗୁଡ଼ + ହଳର)

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜିନିଷ + ଅଂଶବିଶେଷ

kia - sar (ଧାନ-ଫୁଲ), gmiʔ - ci (ଛେଳି ମାଂସ), uli - paʔ (ଆମ୍ବପତ୍ର)

(୨) ବିଶେଷ୍ୟ + ବିଶେଷ୍ୟ

kabra – be (କାଣ୍ଡିଆ – ଭଲ୍ଲୁ), pitol – piʔ (ପିତଳ ମହୁଆ), cmor – hwaʔ (ଡେଙ୍ଗା ଅଣ୍ଡା),
ବିଶେଷଣ + ବିଶେଷ୍ୟ

gsuʔ – bir (କୁକୁର – ବଣୁଆ), rnoʔ – saŋ (ଭଲ୍ଲ – ଘରର), btig – tia (ଲୁଣ – ପାଛିଆ)

(୩) କ୍ରିୟା + ଅନ୍ୟ/କର୍ମ/କର୍ତ୍ତା

hweʔ – sog (ଧାନକଟା ଛୁରୀ – ଦାଆ), doŋga – re (ଟେକୁର ଜଣବା ମଣିଷ – ସ୍ତ୍ରୀର), tur – tia (ତରାଇବା – ଗାଈ), gweʔ – ti (ଧୋଇବା – ହାତକୁ), ã – saŋ (ଛାଇବା – ଘରକୁ), sur – cu (ଭଜାବା – ତେଲରେ), rig – tia (ଲିପିବା – ଗୋବରରେ), bwa – gug (ବୋହିବା – ପିଠିରେ), coŋ – bo (ଖାଇବାକୁ – ଭାତ), bog – sxŋ (ମାରିବାକୁ – କୁକୁଡ଼ା), siʔ – hã (କାଟିବାକୁ – ବାଉଁଶ)

(୪) ଏକାଧିକ ଖଣ୍ଡ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଗ

gweʔ – saŋ – kweʔ (ଘଷିବା – ଘର – [illegible]) ବନ୍ଧବା, siʔ – hã – kig (କାଟିବା-ବାଉଁଶ – ସମୟ) ବାଉଁଶକଟା ଋତୁ, ug – sa – sag (ପିଇବା – ମଦ – ଭୂମା) ମଦ ପିଇବା ଭୂମା

(ଆ) ଯୁଗ୍ମ ଶବ୍ଦ – ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହୋଇପାରେ—

ସାର୍ଥକ + ନିରର୍ଥକ କିମ୍ବା ସାର୍ଥକ + ସାର୍ଥକ

ସାର୍ଥକ + ନିରର୍ଥକ	ସାର୍ଥକ + ସାର୍ଥକ
hni – waŋga (ଗାଁ ଗଣ୍ଡା)	gˠghar – gˠtaʔ (ଚିତାଏ ଖାଇ)
rkoʔ – gmx (ଗୁଡ଼ୁଲ)	bõia – kuṭum (ବନ୍ଧୁକୁଟୁମ୍ବ)
sehã – sno (ଭୂତପ୍ରେତ)	nḍiaʔ – swa (ଜାଉଁ ପାଣି)
nlo – rpa (ଗାଳିମାଡ଼)	kia – ũhwaʔ (ଧାନମାଡ଼ିଆ)
lanṭwa – kroŋ (ଘୁରା-ଘୁମା)	konḍa – bri (କନ୍ଦ ପର୍ବତ)
paʔṛu – krx (ଡାଳପତ୍ର)	sapuŋ – nli (ମଦମୁଦ)
kitoŋ – ḍewar (ଦେବାଦେବ)	mnaʔ – ḍ-hã (ମନ୍ଦାକ)
karma – kupxŋ (କମାର ଚମାର)	ḍnuŋ – tnx (ବଣଜୋର)
olxŋ – ḍalia (ବୁଲୁଚଲ)	cncoŋ – unug (ଝିଙ୍ଗିଷ)

(ଇ) ପ୍ରତିଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ :

ଓଡ଼ିଆରେ ଯେପରି ଡ – ଦେଇ, ବଙ୍ଗଳାରେ ଟ – ଦେଇ, ହିନ୍ଦୀରେ ଓ୍ୱ – ଦେଇ ପ୍ରତିଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ଶବ୍ଦ ଗଠନ କରାଯାଏ (ଯଥା :— ଭାତ-ଡାତ, ଭାତ୍-ଟାତ୍, ଭାତ୍-ଓ୍ୱାତ୍) ଜୁଆଙ୍ଗରେ ସେହିପରି ଶବ୍ଦ ମୂଳ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱରଧ୍ୱନି ପରିବର୍ତ୍ତନପୂର୍ବକ କରାଯାଏ ।

ଏହିପରି ଧ୍ୱନି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କେତୋଟି ନିୟମ ଦେଖାଯାଏ । ନିମ୍ନରେ ଉଦାହରଣ ସହ ତାହାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଗଲା ।

(୧) ଏକ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ସ୍ୱର ଧ୍ୱନିଟି -a- ଅଥବା -i- କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଯଥା :—

sle (କାମ) > sla/sli

mmoŋ (ମାମୁ) > mmaŋ/mmiŋ

gsiʔ (ଉକୁଣି) > gsaʔ

nswa (କୋଦାଳ) > nsi

(୨) ଦୁଇ ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦରେ ଉଭୟ ସ୍ୱର -a- ବା -i- ହୁଅନ୍ତି କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ସ୍ୱର -a- ବା -i- କୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ କିମ୍ବା ପ୍ରଥମ ସ୍ୱରଟି -u- ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ୱରଟି -a- ହୋଇଯାଏ । ଯଥା :—

cili (ମାଂସ) > cala

kitoŋ (ଠାକୁର) > kataŋ/kitiŋ

kuru (ଗାତ) > kara/kiri/kura/karu

bole (ଭାତ) > bala/bili/boli/bale

sari (ଫୁଲ) > sara/siri/suri

(୩) ତିନି ସ୍ୱରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦରେ ସବୁଯାକ କିମ୍ବା ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି କିମ୍ବା ଶେଷ ଦୁଇଟି ବା ଗୋଟିଏ – a – ବା – i – ହୁଅନ୍ତି । ଯଥା :—

mosali (କୁମ୍ଭୀର)>masala/masali/mosala

onoro (ଅଳଗୁଣି)>anara/anaro/ onara/anoro/onora/iniri/oniri/onori

picori (ବାଦୁଡ଼ି) >pacaṛa/pacaṛi/picaṛa/picaṛi/piciṛi

(୪) ଯୌଗିକ ଶବ୍ଦରେ ଗୋଟିଏ ବା ଉଭୟ ଅଂଶ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ଯଥା :—

saliaʔ – ku (ପହଁରିବା) >salaʔku/siliʔku

tur – tia (ଗୋରୁ ଚରାଇବା)>tartia/tirtia/tirti/tarti

kula – re (ଲାଉ ଲେକ)>kilire/kalare

aʔcoŋ (ଖୁଆଇବା)>iʔciŋ

pe – we – e (ଡମେ ଗିବ)>pa – wa – e

(ଖ) ପ୍ରତ୍ୟୟ + ଶବ୍ଦ

a—(ନାସ୍ତିବାଚକ)

a – bogmwa – ଅନାକର୍ଷକ

a – buṛiŋ – ଅନିଦ୍ରା

a – lxnḍiaʔ – ମିଷ୍ଟଭାଷୀ

a – (ସ୍ଥାନବାଚକ)

anḍi – କୋଉଠି

akwa – ଏଇଠି

a – (କର୍ମକାରକ ବାଚକ) a – remwa – ଲୋକଙ୍କୁ

aˀ – (ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ) aˀ – ug ରଙ୍ଗ – କରିବା (ug ପିଇବା)

aˀba – ବଇଁଢରିବା (ba ପାଇବା)

aˀ la – ଛପିଯିବା

aˀṇiŋ – ମାଗିବା

oˀ – (ପରିମାଣ) oˀsx – ଅନେକ ମୁଁହରୁ

oˀkxn – ଏତେ

ca – (ଏକା, ଗୋଟେମାତ୍ର) camx – ଏକଲ

ho – (ଧାରଣିରକ) ho – ba – ଘାଇବା

ho – baˀlir – କଥାହେବା

hũ/huŋ—(ଶିଳ) huŋ – be – ଶିଳ୍‌କୁଟା

huŋ – bwar – ଶିଳପୁଅ

ma – masna – mwaˀ – ଅଟକ୍ଷା

sxŋ – sxŋ – tar ମଟି

sxŋtia – bir ମଟିର କାମି

sxŋ – ମଟାମଟି ସିଧା

(ଏ) ଶବ୍ଦ + ପ୍ରତ୍ୟୟ

– bxg (ଅଧିକ ଜୋର୍) ur + bxg (ଗୁଳ ଛଡ଼ାଇବା)(do + gaˀ + nswar +)

– car (ବେଶି ବା ବାରମ୍ବାର) big + car (ବିଛୁଡ଼ିଦେବା) (pag + siˀ +)

– ciˀ txg + ci (ଛିଣ୍ଡାଇଦେବା) (pag +)

– ḍaŋ boˀ + ḍaŋ (ଝୁଲିକରି ରହିବା) (cog +)

– ṛx (ଜୋରରେ) loˀ + ṛx (ଫିଙ୍ଗାଇଦେବା)

– ṛxg (ହିଂସ୍ର) kseˀ + ṛxg (ଲେଖି) (gxngo + , + mwaˀ +)

– ṛe (ସମୟ) ntig + ḍe (ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ)

– ṛia (ଲାଗିରହିବା) nwa + ṛia (ଗୋଡ଼ାଇ ରହିବା) (saliaˀkuṛia +)

– haˀ (ଜୋର୍ ଆଘାତ ଦେବା) wiŋ + haˀ (ଗାଳିଦେବା) (ṭxŋ +)

– ku saliaˀ + ku (ପହଁରିବା)

– laˀ bwaˀ + laˀ (ଲାଗିଯିବା) (doˀ + gig +)

– lxg ga + lxg (ତେଣ୍ଡି ପଡ଼ିବା) muṇḍi + (ଝିଅପୁଅ)

– mxg bṭo + mxg (ଜାଲୁଆ)

– noˀ (ସମୟ) njir + noˀ (ସକାଳୁ)

mbaya + noˀ (ଦୁବେହିଁ)

– par ṭu + par (ଧୂଳି ପକାଇବା) (caˀ + ḍiŋḍiaˀ +)

(୩) ରୂପତତ୍ତ୍ୱ

ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ବାକ୍ୟରେ ଲଗାଇ କହିବାକୁ ହେଲେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖି ଖଞ୍ଜିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଥିପାଇଁ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସହିତ କିଛି ଯୋଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ କିମ୍ବା ଶବ୍ଦକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ପ୍ରଥମତଃ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ବର୍ଗୀକରଣ କରିବା ବିଧେୟ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ପରି ଉତାର୍ରୀ ଭାଷାର ଶବ୍ଦ ସବୁ ନିମ୍ନମତେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ।

(କ) ବିଶେଷ୍ୟ

(ଖ) ସର୍ବନାମ

(ଗ) ବିଶେଷଣ

(ଘ) କ୍ରିୟା

(ଙ) ଅବ୍ୟୟ/ନିପାତ (ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ-ଶବ୍ଦ)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧରଣର ଶବ୍ଦକୁ ବାକ୍ୟରେ କିପରି ଲଗାଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ କେଉଁ ଶବ୍ଦ ସହିତ କି କି ଚିହ୍ନ ଯୋଡ଼ା ଯାଇପାରିବ ତାହା ନିମ୍ନରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଉଛି ।

ବିଶେଷ୍ୟ

ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ରୂପ କଲାବେଳେ ତିନୋଟି ଜିନିଷ ଲାଗିପାରେ—ଲିଙ୍ଗ, ବଚନ, କାରକ-ବିଭକ୍ତି ।

ଲିଙ୍ଗ : ଉତାର୍ରୀ ଭାଷାରେ ଲିଙ୍ଗ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ପୁଂଲିଙ୍ଗ, ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ କିମ୍ବା କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଯେଉଁ ଲିଙ୍ଗର ଶବ୍ଦ ହେଉନା କାହିଁକି ଏକାରକମର ରୂପ ହୁଏ ।

ସାଧାରଣ ଶବ୍ଦକୁ ଅଣ୍ଡିର ବା ମାଈ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପାୟରେ ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଏ ।

ଅଣ୍ଡିର – b-bo (ବାପ)

ମାଈ – ḍia (ମାଆ)

ପୁରୁଷ – re (ମନୁଷ୍ୟ)

ସ୍ତ୍ରୀ – boeʔ (ସ୍ତ୍ରୀ)

b'bo – ku (ବାଘ)

ḍia – ku (ବାଘୁଣୀ)

gʔgo – re (ଝିଆରୀ)

ḍwe – coŋ – re (ବୃଦ୍ଧ ଶ୍ରିଆ)

ttog – boeʔ (ଘାସକାଟିବାବାଲୀ)

ḍwe – caŋ – boeʔ (ବୃଦ୍ଧୁଣୀ)

କେତେକ ପ୍ରାଣୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲିଙ୍ଗ-ବୋଧକ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।

ଅଣ୍ଡିର ପୁରୁଷ ଛେଳି – gwaʔlo, ମାଈ – nsembeʔ

ଘଣ୍ଟା କୁକୁଡ଼ା – bsoʔ – sxŋ କୁକୁଡ଼ା – gsxŋ

ଷଣ୍ଢ – sõnd – gweʔ ଗାଈ – hrweʔ

କୁକୁର – gsuʔ ମାଈ – paṛi-suʔ

ବୋଦାଛେଳି – boŋka – miʔ ଛେଳି – gmiʔ

ଲିଙ୍ଗ ପରବର୍ତ୍ତୀକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୋଗେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ ।

ଯଥା :—ḍokra – ḍukri (ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ), budra – budri (ବୁଧବାରଜାତ ପୁଅ-ଝିଅ)

ବଚନ

ଡିଡାୟୀ ଭାଷାରେ ବିଭିନ୍ନ ବଚନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାର ପଦ୍ଧତି ନିମ୍ନବିଧ—

(୧) ଏକବଚନ— / ϕ / (ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ପ୍ରତ୍ୟୟ ବା ଚିହ୍ନ ଲାଗେ ନାହିଁ)

(୨) ଦ୍ୱିବଚନ— / pa / (mx-pa-ସେ ଦୁଇଜଣ, dokra-dokri-pa – ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଦୁଇଜଣ)

ମନୁଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ/mbaya/ବା/mbaya – noʔ/ (ଦୁହେଁ, ଦୁଇଜଣ) ଏବଂ ଇତର ପ୍ରାଣୀ ବା ଅପ୍ରାଣୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ mbar – klig (ଦୁଇଟା) ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଯଥା :—mbaya – noʔ remwa (ଦୁଇଜଣ ଲୋକ), mbar – klig – gsxŋ (ଦୁଇଟା କୁକୁଡ଼ା) ।

ଦେଶୀଅରୁ ଉଦାହୃତ /joṛek – (ଯୋଡ଼େ)/hɔlek/ (ହଳେ) ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ବହୁବଚନ

/-hiŋ/ (remwa – hiŋ – ଲୋକମାନେ, murli – hiŋ – ମୁରଲୀ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ବା ମୁରଲୀର କୁଟୁମ୍ବ ଲୋକମାନେ) । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବହୁତ୍ୱବୋଧକ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଗରେ ବହୁବଚନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା :—

manda	–	ପଲ/ଦଳ
rasi	–	ଗୋଠ
sappa	–	ସବୁ
gloy	–	ସାରା
gaṭi	–	ବେଶି
mabiṛ	–	ବହୁତ

କାରକ-ବିଭକ୍ତି

ବିଭିନ୍ନ କାରକ ଅର୍ଥରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ଅନୁସର୍ଗମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

କର୍ତ୍ତା – ϕ (mosa ḍiŋ – ke – ମୋସା କଲା)

କର୍ମ – ke (ḍokra – ke basoŋ – ke – ବୁଢ଼ାକୁ ଡାକିଲା)

କରଣ – ḍxtte (ଦଡ଼ି – nsog ḍxttesiʔke – ଦଡ଼ିରେ ବାନ୍ଧିଲା)

ସମ୍ପ୍ରଦାନ – ke (amxke biʔla – ମତେ ଦିଅ)

hatla (ପାଇଁ – gorxo hatla bx – ke – ପିଲା ପାଇଁ ଆଣିଲା)

ଅପାଦାନ – baŋ (ḍua – baŋ tar – ke – ଘରୁ ବାହାରିଲା)

ସମ୍ବନ୍ଧ – ne (hni – neremwa – ଗାଆଁର ଲୋକ)

ଅଧିକରଣ – nnia (ନିକଟରେ – piṛi – nnia lxʔ – ke ପାହାଡ଼ରେ ଅଛି)

bitre (ଭିତରେ – ḍuabitre ga – ke ଘରେ ପଶିଗଲା)
alo (ତଳେ – slaʔalo ko – ke ଗଛମୂଳେ ବସିଲା)
aṛatra (ଉପରେ – koṭaṛtra bo – ke ଖଟ ଉପରେ ରହିଲା)

ସର୍ବନାମ

(କ) ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ ସର୍ବନାମ ପଦ :

ପୁରୁଷ	ବଚନ	ମୂଳ ଶବ୍ଦ	ସଙ୍କେତ ରୂପ
ପ୍ରଥମ	ଏକ (ମୁଁ)	nxŋ	n – (m,ŋ,nḍ,ṽ)
	ଦ୍ୱି (ଆମେ ଦୁହେଁ)	nia	ni –
	ବହୁ (ଆମେ ସମସ୍ତେ)	nxʔ	neʔ –
	(ଆମେ, କେତେକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି)	nx	ne –
ଦ୍ୱିତୀୟ	ଏକ (ତୁ)	na	na –
	ଦ୍ୱି (ତୁମେ ଦୁହେଁ)	pa	pa –
	ବହୁ (ତୁମେମାନେ)	pe	pe –
ତୃତୀୟ	ଏକ (ସେ/ଏ)	mx/k-mx	ϕ –
	ଦ୍ୱି (ସେ ଦୁହେଁ)	mx-pa/k-mx-pa	ϕ –
	ବହୁ (ସେମାନେ)	mx-hiŋ/kmx-hiŋ	ϕ –
ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ	ଏକ (କିଏ, ଯିଏ)	ja	ϕ –
	ବହୁ (କେଉଁମାନେ)	ja-ja	ϕ –

ସର୍ବନାମ ପଦର କାରକ ରୂପରେ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ସହିତ ସମାନ । କେବଳ କର୍ମକାରକରେ /a – / ପୂର୍ବ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗେ । ଯଥା :— (ତାକୁ) a-mx-ke (ମତେ) a-nxŋ-ke ଇତ୍ୟାଦି । ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ – ke ଯୋଡ଼ିବା ମଧ୍ୟ ଅନାବଶ୍ୟକ ହୁଏ ।

(ଖ) ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ :

ସାଧାରଣ – ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ (ଏହା) kxn
ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ (ତାହା) txn
ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ (କେଉଁ, କଣ) mxʔ
(କିଏ କି) ja-nḍe
(କିଏ ହେଲେ) ja-ṛig
(କୌଣସି ଏକ) mxʔ-mmwiŋ

ବିଶିଷ୍ଟ – ସମତଳରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ nu (ସିଧା ଦେଖାଇବା)
ଉଚ୍ଚାଣିରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ti (ତଳୁ ଉପରକୁ ଦେଖାଇବା)
ଗଡ଼ାଣିରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ri (ଉପରୁ ତଳ ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇବା)
ଗାତ ଭିତରେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ su (ମୁହଁକୁ ଭିତର ଆଡ଼କୁ ଦେଖାଇବା)

ଏହି ଦୂରତାର ପରିମାଣ କ୍ରମଶଃ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉପାୟରେ ବଢ଼ାଇ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ପାରେ ।

(1)	(2)	(3)	(4)
nu – oʔnu	noʔ – nu	no – oʔnu	nu – noʔnu
ti – oʔti	toʔ – ti	ti – oʔti	ti – toʔti
ri – oʔri	roʔ – ri	ri – oʔri	ri – roʔri
su – oʔsu	soʔ – su	su – oʔsu	su – soʔsu

ଏହାକୁ ଅଧିକ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଚାହିଁଲେ ପୁଣି (nu) ଯୋଗ କରାଯାଇପାରିବ । ଯଥା—

(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
nu-su	– nu-oʔsu	– nu-soʔsu	– nu-su-oʔsu	– nu-su-soʔ-su

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସିଧାସଳଖ ଅବସ୍ଥାନ ଜନିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଚିହ୍ନିତ କରାଯାଏ ।

ଉପରୁ ତଳ ଆଡ଼କୁ (↓)	ତଳୁ ଉପର ଆଡ଼କୁ (↑)
aṛatra/inti	aṛatra
jaʔtwa	mõja
mõja	taʔnia
alo	alo/insu

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଦ ହେଉଛି/ – ne/ (ଟା, ଟି) ଯୋଗକରି ବସ୍ତୁବିଶେଷକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଏ । ଯଥା— alo – ne (ତଳଟା), oʔnu – ne (ଦୂରରଟା), kxn – ne (ଏହିଟି) ଇତ୍ୟାଦି ।

ବିଶେଷଣ

ଭତ୍ରୀ ଭାଷାରେ ନିଜସ୍ୱ ବିଶେଷଣ ପଦ ସ୍ୱଳ୍ପ । ଅଧିକାଂଶ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ, ସର୍ବନାମ ଓ କ୍ରିୟାପଦରୁ ନିର୍ମିତ କରାଯାଇଥାଏ ।

ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ କିମ୍ବା ପରେ ବିଧେୟ ଭାବରେ ବିଶେଷଣ ପଦର ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା—

mx rubug – kne uli coŋ – ke (ସେ ପକ୍ୱ ଅମ୍ବ ଖାଇଲା)
mx coŋ – kne ulirubug lxʔke (ସେ ଖାଇଲା ଅମ୍ବଟା ପକ୍ୱ ଥିଲା)
mx tmi – poa behar – ke (ସେ ନୂଆ ଲୁଗା କିଣିଲା)
kxn patai tmi – ṛa (ଏ ଲୁଗା ନୂଆ)

(କ) ସାଧାରଣ ବିଶେଷଣ ପଦ :

ଗୁଣବାଚକ – bɔl (ଭଲ), dodia (ଖରାପ), niman (ଠିକ୍), soba (ସୁନ୍ଦର), loṛa (ଦରକାରୀ), hjaʔ (ସହଜ) ଇତ୍ୟାଦି ।

ଗତିବାଚକ – jiaʔ jiaʔ (ଚଞ୍ଚଳ), leʔga (ଧୀର)

ରଙ୍ଗବାଚକ - tlwe (ଧଳା), hṛxʔ (କଳା), ci (ଲାଲ), ssia (ହଳଦିଆ), gnwar (ଛୁଟ), sawila (ସବୁଜ)

ସ୍ୱଭାବବାଚକ - ḍokra (ବୁଢ଼ା), ŋgire (ସୁନ୍ଦର), bawir (ପୁରୁଣା), tmi (ନୂଆ) cri (ବଡ଼), lja (ଅସୁନ୍ଦର), clx (ଲମ୍ବା), osar (ଚଉଡ଼ା), cipa (ଅପରିଷ୍କାର), kbaŋ (ମୋଟା), kaŋ (ବଙ୍କିଆ)

ସ୍ଥିତିବାଚକ - s'sx (ଆଗ), hṛiŋ (ପଛ), mõjx (ମଝି), aṛatra (ଉପର)

ଗୁଣବାଚକ - kaṭiŋ (କୃପଣ), maḍuŋ (ଅଳସୁଆ), cutur (ଚତୁର), niwal (ସାଦା), loʔgwa (ଧାକୁଆ), digca (ଲାଜକା), gagṛe (ମୋଟା)

ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକୃତିବାଚକ -- sbo (ସ୍ୱାଦ), mṛx (ମିଠା), bcweʔ (ଖଟା), bsx (ପିତା), lgiŋ (ଔଜଳିଆ), ggiʔ (ନେହ୍ମ), cwiʔ (ଝଣ୍ଡା), brwa (କଷା), lwir (ପତଳା), sweʔṛa (ସିଝା), baŋṭo (ବଙ୍କା), lboŋ (ଓଦା), sḍo (ଟାଣୁଆ), kligḍa (ଟୋଟା), bṛoŋga (ଟିଲା) ଇତ୍ୟାଦି ।

(ଖ) ବିଶେଷ୍ୟ ସ୍ଥାନରୁ ପଦରୁ ପ୍ରତ୍ୟୟଯୋଗରେ ଗଠିତ ବିଶେଷଣ ପଦ :

- ḍr/ra - brwa - nḍa (କଷା), klig - ḍa (ଟୋଟା), tmiṛa - ନୂଆ
- rxg/ṛxg - tmwaʔ - ṛxg (ବଡ଼ପାଟିଆ, କୁହାଳିଆ), kseʔ - ṛxg (ହୁଂଶିଆ)
- mxg - bṭo - mxg (ଡଲ୍ଲୁଆ)
- lxg - munḍi - lxg (ଝିଳକୁଆ)
- bxg - nswar - bxg (ଶୁଙ୍ଘିଲ)
- kwa - bol - kwa (ଭଲ)
- ṛia - ble - ṛia (ପାଚିଲା)
- ne - (nxŋ - ne ḍḍu) tiar - ne (କମ୍ବାରା)

(ଗ) କ୍ରିୟାପଦରୁ ଜାତ ବିଶେଷଣ ପଦ :

+ kne (ବର୍ତ୍ତମାନ ସୂଚକ - ke + - ne (ସମ୍ବନ୍ଧବାଚକ ବା କର୍ତ୍ତୃବାଚକ)
rubug - kne alu (ପଚୁ ଆଳୁ)
hṛxʔ - kne soka (କଳା ଜାମା)
cwar - bo - kne - ĩhiṛ (ଶୁଖାଇଥିବା ଚାଉଳ)
+ lxʔ kne (ସମ୍ପନ୍ନ ଅତୀତ କାଳସୂଚକ - lxʔ - ke + ne)
ḍulxg lxʔ - kne - remwa (ଶୋଇଲା ଲୋକ)
cṛi lxʔ - kne puṭan (ବଢ଼ିଥିବା ପୋଷଣ)
nswar lxʔ kne ĩhir (ଶୁଙ୍ଘି ରହିଥିବା ଚାଉଳ)

(ଘ) ସର୍ବନାମ ପଦରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ବିଶେଷଣ ପଦ :

ନିକଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ —k– (ଏ) ଓ ଦୂର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, —t– (ସେ, ତାହା)
ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ – ṛi (କେ) ପଦରୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ବିବିଧ ବିଶେଷଣ ପଦ ଗଠିତ ହୁଏ ।

	—k–	–t–	–ṛi–
ସ୍ଥାନ – (ଏଠି)	a – k (ke, kxn, kwa?)	a – t (-te, anḍi, txn, -twa?)	
ପାର୍ଶ୍ୱ – (ଏପାଖ)	aŋ – k	aŋ – t	—
(ସେପାଖ)	ŋ – k	iŋ – t	—
ଆକାର – (ଏଡ଼େକ)	mo? – kxn ଅଥବା – mwe?	mo? – txn	mo? – ṛi
ପରିମାଣ – (ଏତେକ)	o? – k (ଅଥବା – we?)	o? – t	o? – ṛi
ରୀତି – (ଏମିତି)	ḍx – k	ḍx – t	ḍi – ḍi
ସାଦୃଶ୍ୟ – (ଏପରି)	ḍe? – kwa	ḍe? – twa	—

(ଙ) ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ବିଶେଷଣ ପଦ :

ଡିଡାୟୀ ଭାଷାରେ ଗଣନାତ୍ମକ ମୂଳ ସଂଖ୍ୟା ଶବ୍ଦ ନିମ୍ନବିଧ । କ୍ରମବାଚକ ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ।

୧ – mmwiŋ (me = me – swa ଏକ ଦିନ, mi = mi – lwe (ଏକସପ୍ତାହ)
୨ – mbar (bar = bar – si ଦୁଇ ଦିନ, mba = mbaya (ଦୁଇଜଣ)
୩ – nji (jir = jir – si ତିନି ଦିନ)
୪ – õ
୫ – malwe (mal = mwã ପାଞ୍ଚବର୍ଷ)
୬ – tur
୭ – gu
୮ – tma
୯ – sontiŋ
୧୦ – gua (go = go – mbar ବାର)

ଏଥିରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଶବ୍ଦ ଯୌଗିକ ରୂପେ ଗଠିତ ହୁଏ । ଯଥା—

୧୧ – go – mmuiŋ
୧୨ – go – mbar
୧୩ – go – nji
୧୪ – go – hõ
୧୫ – go – mal
୧୬ – go – gu
୧୭ – go – tur

୮ – go – tma

୯ – go – sontiŋ

୨୦ – go – solga/kuṛi

କୋଡ଼ିଏ ପରେ kuri' ଏକକ ଭିତ୍ତିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୁଏ । ଯଥା—

୨୧ – mmuiŋ kuṛi mmuiŋ

୪୩ – mbar kuṛi nji

୧୦୦ – mal kuri/soe

ବିଶେଷଣ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ସଂଖ୍ୟା ଶବ୍ଦ ପରେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ବର୍ଗ-ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଜନ୍ତୁ ପାଇଁ – bha' (ମୁଣ୍ଡ), ସାନ ଜନ୍ତୁ ଏବଂ ବଡ଼ ଜନ୍ତୁ ପାଇଁ – klig (ଗୋଟା) ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବର୍ଗ-ଶବ୍ଦ ଲଗାଯାଏ ।

ଜଣେ – mmwiŋ – ja	ଛଅଜଣ – tur – ḍa
ଦୁଇଜଣ – mba – ya	ସାତଜଣ – gu – rwa
ତିନିଜଣ – nji – rwa	ଆଠଜଣ – tma – rwa
ଚାରିଜଣ – õ – rwa	ନଅଜଣ – sontiŋ – re
ପାଞ୍ଚଜଣ – mal – ḍa	ଦଶଜଣ – gua – re

ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଛଅଟା ବାଘ tur – bha' nku, ତିନିଟା କୁକୁଡ଼ା, nji – klig – gsxŋ, ଦୁଇଟା ଆମ୍ବ mbar – kliguli ଇତ୍ୟାଦି କୁହାଯାଏ ।

କ୍ରିୟା

କ୍ରିୟାପଦର ରୂପ ରଚନା ପାଇଁ କେତୋଟି ଉପାଦାନ ଆବଶ୍ୟକ । ଯଥା—

୧ – ଧାତୁ

୨ – କାଳ/ଭାବ ସଙ୍କେତ

୩ – ପୁରୁଷ – ବଚନ ସଙ୍କେତ

୪ – ସହାୟକ କ୍ରିୟା

୫ – ଅଭିମୁଖ୍ୟ (ସମ୍ପନ୍ନତା/ଅସମ୍ପନ୍ନତା) ସଙ୍କେତ

୬ – ପ୍ରେରଣାର୍ଥ, ନିଷେଧାର୍ଥ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥର ସଙ୍କେତ

ଏହି ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କ୍ରମରେ ସଜାଇ କ୍ରିୟାପଦ ରଚନା କରାଯାଏ । ଉପାଦାନ ସଜାଇବାର କ୍ରମ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନୁଧେୟ ।

(କ) ସରଳ ରୂପ କ୍ରିୟାପଦ :

ପୁରୁଷ – ବଚନ + {(ନିଷେଧାର୍ଥ) (ଶକ୍ତିସୂଚକ) (ପ୍ରେରଣାର୍ଥ)} + ଧାତୁ + କାଳ/ଭାବ

(ଖ) ଜଟିଳ ରୂପ କ୍ରିୟାପଦ :

(ପ୍ରେରଣାର୍ଥ) + (ପୁନରାବୃତ୍ତି) ଧାତୁ + ପୁରୁଷ – ବଚନ + (ନିଷେଧାର୍ଥ)
(ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଭାବ) + ସହାୟକ କ୍ରିୟା + କାଳ/ଭାବ

ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦଗୁଡ଼ିକର ଗଠନ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ :

(କ) ସରଳ ରୂପ – n – coŋ – ke (ମୁଁ ଖାଇଲି)

n – a – coŋ – ke (ମୁଁ ନ ଖାଇଲି)
m – pa – coŋ (ମୁଁ ଖାଅନ୍ତି)
n – a? – coŋ – ke (ମୁଁ ଖୁଆଇଲି)
n – a – ra? – coŋ – ke (ମୁଁ ନ ଖୁଆଇଲି)

(ଖ) ଜଟିଳ ରୂପ – c – coŋ – n – ḍiŋ – ke (ମୁଁ ଖାଉଛି)

olxŋ – n – ḍiŋ – ke (ମୁଁ ବୁଲୁଛି)
a? – nsiŋ – m – bo – ke (ମୁଁ ସିଝାଇଥିଲି)
c – coŋ – n – a – ḍiŋ – ke (ମୁଁ ଖାଉନାହିଁ)

(୯) **ଧାତୁ :** ଗଠନ ଓ ପ୍ରକୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେତୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବାଣ୍ଟଯାଏ ।

(କ) ଏକାକ୍ଷରିକ ଧାତୁ :

ã (ଉଧର କରିବା), õ (ଶୁଣିବା), wa (ଡାକିବା), coŋ (ଖାଇବା), si? (କାଟିବା)

[ଏସବୁର ଅଗ୍ରରେ ଧାତୁ ପୁନରାବୃତ୍ତି ହୋଇ ଭୂମର୍ଥ ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଯଥା— o – õ, u – wa, c – coŋ, s – si? ଇତ୍ୟାଦି । ଅସମ୍ପନ୍ନ ଆତ୍ମମୁଖ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ପଦ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା—

ମୁଁ ଖାଉଛି : c – coŋ n – ḍiŋ – ke]

(ଖ) ସରଳ ବହ୍ୱାକ୍ଷରିକ ଧାତୁ :

ḍulxg (ଖୋଳିବା), olxŋ (ବୁଲିବା), rubug (ପଢିବା), mria (ଉଠିବା)

(ଗ) ଯୌଗିକ ଧାତୁ :

ବିଶେଷ୍ୟ + କ୍ରିୟା : bicar – ḍiŋ (ବିଚାରିବା)
କ୍ରିୟା + ବିଶେଷ୍ୟ (ଅଙ୍ଗ ବାଚକ) : gwe? – ti (ହାତ ଧୋଇବା)
sur – cu (ଜିଭରେ ଚଟାଇବା), be? – pa? (ଘର ବନ୍ଧାଇବା)
har – lia (ଜିଭ ବୁଲାଇବା)

କ୍ରିୟା୧ + କ୍ରିୟା୨ :

[୧–କାରଣ, ୨–କାର୍ଯ୍ୟ] di? – pia? (ଟିପି ହଣିବା), ha? – sia? (କାମୁଡ଼ି ଚିରିବା)

[୧-୨ କାର୍ଯ୍ୟର ଦୁଇ କ୍ରମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ] jog - talak (ଟେକି ଫିଙ୍ଗିବା)
lig - mwe? (ହିପରେ ଚପି ବଳିବା)
wã - pag (ଟାଣି ଭାଙ୍ଗିବା)
po? - gxŋ (ଭୁଷି ପୁଟରେଇ କଣା କରିବା)

[୧-ଗତି ୨-କାର୍ଯ୍ୟ] e - bo (ଯାଇ ରହିବା)
raŋ - paŋ (ଅଣି ଅୟିବା)
we - ca? (ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବା)

[୧-ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ୨-ସହାୟକ କ୍ରିୟା] gwe? - we (ମରିଯିବା)
raŋ - bi? (ଅଣିଦେବା)

[୧-ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ୨-ପରିପୂରକ କ୍ରିୟା] pag - ci (ଭାଙ୍ଗିଦେବା)
bo? - bxg (ଉପାଡ଼ିବା)
big - car (ବୁଣିଦେବା)
wa - sar (ଡାକିବା)
wiŋ - ha? (ଗାଳିଦେବା)
salia? - ku (ପଶୁଣିବା)

[୧-ପରିପୂରକ କ୍ରିୟା ୨-ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ] lag - ḍo (ପଳାଇବା)
to - sig (ଠିଆ ପୋଡ଼ିବା)
sa - gwe? (ହତ୍ୟା କରିବା)

[ସାଧାରଣତଃ କ୍ରିୟାପଦର ଆରମ୍ଭରେ ପୁରୁଷ-ବଚନ ସଙ୍କେତ ଯୋଗ କରାଯାଏ । ମାତ୍ର କେତେକ ଧରଣର ଯୌଗିକ କ୍ରିୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ୨ୟ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଏହା ବସାଯାଏ । ଯଥା— jog + n - talak - ke (ମୁଁ ଫିଙ୍ଗିଲି), lag + na - ḍo - ke (ତୁ ପଳାଇଲୁ), bicar + ne - ḍiŋ - ke (ଆମେ ବସୁରିଲୁଁ) ଇତ୍ୟାଦି]

(୨) **କାଳ** : ଅତୀତ ଓ ଅନତୀତ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ) ଭେଦରେ ଦ୍ୱିବିଧ କାଳ ସଙ୍କେତ ଦେଖାଯାଏ ।

(କ) ଅତୀତ କାଳ ସଙ୍କେତ :

(ଅ) -ke/-te (ପାହାଡ଼ିଆ ବୋଲିରେ -te)
(ଆ) -ge

ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ସଙ୍କେତ ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।

-ke/-te	-ge
ସାଧାରଣ, ଅନୁମିତ ଅତୀତ ସଙ୍କେତ	ବିଶିଷ୍ଟ ଅତୀତ ସଙ୍କେତ
ପ୍ରାଚୀନ, ସୁଦୂର ଅତୀତ	ଅର୍ବାଚୀନ, ନିକଟ ଅତୀତ

କର୍ତ୍ତା ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ	କ୍ରିୟା ଉପରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ
ବକ୍ତା ଅଡ଼କୁ ଗତ	ବକ୍ତାଠାରୁ ଦୂରକୁ ଗତ
ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥିତିସୂଚକ	ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥିତିର ତାତ୍କାଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନସୂଚକ
ସାଧାରଣଭାବେ ଘଟନାସୂଚକ	ଗୁରୁତ୍ୱ ସହକାରେ ସମାପ୍ତି ସୂଚକ
ବର୍ତ୍ତମାନକାଳିକ ଅଭିମୁଖ୍ୟ ସଙ୍କେତ	ଅତୀତକାଳିକ ଅଭିମୁଖ୍ୟ ସଙ୍କେତ

ଉଦାହରଣ :

mxcili coŋ – ke (ସେ ମାଂସ ଖାଇଲା/ଖାଏ) – coŋ – ge (ଏବେ ଖାଇଲା)
mxḍua wig – ke (ସେ ଘରେ ଅସିଲା) – wig – ge (ଘରେ ଗଲା)
anxŋ kṛeso? – ke (ମତେ ଭୋକ କଲାଣି) – amxkṛeso? – ge (ତାକୁ ଭୋକ କଲାଣି)
puṭan crilx – ke (ପୋଖରୀ ଗଭୀର) – cri – ge (ଗଭୀର ହୋଇଗଲା)
mxḍulxg – ke (ସେ ଶୋଇଲା) – n – ḍulxg – ge (ମୁଁ ବେଗ ଶୋଇଲା)
uli ble – ke (ଆମ୍ବ ଧାଡ଼େ, ବରବର ପାଚିଲା) – ble – ge (ଏବେ ପାଚିଲାଣି)
olxy ḍiŋ – ke (ଭୁଲୁଛି) – olxŋ ḍiŋ – ge (ଭୁଲିଥିଲା)
ḍulxg lx – ke (ଶୋଇଛି) – ḍulxg lx? – ge (ଶୋଇଥିଲା)

ଅତଏବ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ :

– ke ସାମାନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବା ଅଭ୍ୟାସିକ ଭାବ ବୁଝାଏ । (pligwale? – ke – ଚଢ଼େଇ ଉଡ଼ନ୍ତି)
– ge ଅକର୍ମକ କ୍ରିୟାସହ ସମାପ୍ତି ବୁଝାଏ । (sari – ge – ଫୁଲ ଫୁଟିଗଲା)
ସ୍ଥିତିସୂଚକ କ୍ରିୟାସହ ସ୍ଥିତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ବୁଝାଏ । (tlwe – ge – ଧଳା ହୋଇଗଲା)
ଗତିବାଚକ କ୍ରିୟାସହ ବକ୍ତାଠାରୁ ଦୂରକୁ ଯିବା ବୁଝାଏ । (ḍo – ge – ପଳାଇଗଲା)
ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ କ୍ରିୟାର ଉତ୍ତରରେ ନିଶ୍ଚିତ ଜବାବ ବୁଝାଏ ।
(coŋ – ke – ṛe? – ଖାଇଲ କି ? – coŋ – ge – ହଁ, ଖାଇଲି)
ଏହାସବୁ ଦାବି ପ୍ରମାଣ କରୁଥିବାରୁ – ge ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥଳରେ ଆଦୌ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏନାହିଁ ।
ନକାରାର୍ଥକ କ୍ରିୟାରେ (a – coŋ – ke – ଖାଇଲ ନାହିଁ/a – coŋ – ge ବ୍ୟବହାର ହୁଏନାହିଁ)
କ୍ରିୟାର କରଣ ରେ (nsiŋ – ke – ne – ସିଝିଲ କି ନାହିଁ/nsiŋ – ge – ne ବ୍ୟବହାର ହୁଏନାହିଁ ।
kalaha? (ଝଗଡ଼ା) ରେ (kalaha? coŋ – ke – ଝଗଡ଼ା ଖାଏ/kalaha? coŋ – ge ବ୍ୟବହାର ହୁଏନାହିଁ)
paŋ (ଆସିବା) କ୍ରିୟାରେ (paŋ – ke ଆସିଲା/paŋ – ge ବ୍ୟବହାର ହୁଏନାହିଁ)

(ଖ) ଅଣ ଅତୀତ କାଳ ସଙ୍କେତ :

-e/ -we (ପାଲାହଡ଼ା ବୋଲିରେ -wẹ) ସାଧାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ସାଧାରଣ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳକୁ ବୁଝାଏ । ଯଥା— mx cili coŋ - e (ସେ ମାଂସ ଖାଏ/ସେ ମାଂସ ଖାଇବ) ଭବିଷ୍ୟତ କାଳର ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଏହି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭାବକୁ ବୁଝାଏ । ଯଥା— mx ḍulxg ḍiŋ - e (ସେ ଶୋଇଥିବ) lx? - e (ସେ ଶୋଇଥିବ)

ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯେ ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ କ୍ରିୟାପଦରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ହୁଏନାହିଁ । ଯଥା—mx we - e (ସେ ଯିବ) - mx a - we (ସେ ଯିବ ନାହିଁ)

(ଗ) ଭାବ ;

ଦୁଇଟି ଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଙ୍କେତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ ।

(କ) ବର୍ତ୍ତିମୂଳକ ଭାବ - pa -

ଏହା ଧାତୁ କିମ୍ବା ଅଭିମୁଖ୍ୟସୂଚକ ସହାୟକ କ୍ରିୟା ପୂର୍ବରେ ଲଗାଯାଏ । ଯଥା— m - pa - coŋ (ମୁଁ ଖାଉନ୍ତି) c - coŋ - m - pa - ḍiŋ (ମୁଁ ଖାଉଥାନ୍ତି)

କିନ୍ତୁ ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ କ୍ରିୟାପଦରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ସ୍ଥାନ ଭିନ୍ନ ହୁଏ । ଯଥା—

n - a - coŋ - pa - ḍiŋ (ମୁଁ ନ ଖାଉନ୍ତି)

c - coŋ - n - a - ḍiŋ - pa - ḍiŋ (ମୁଁ ନ ଖାଉଥାନ୍ତି)

(ଘ) ଆଦେଶବାଚକ ଭାବ :

(ଅ) ମଧ୍ୟମ ପୁରୁଷ ପ୍ରତି : Φ (na coŋ - ତୁ ଖା)

- la କେବଳ କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ରିୟାରେ (ସାଧାରଣତଃ ଗତିବାଚକ) ଲଗାଯାଏ । ଯଥା— ko - la - ବସ, we - la - ଯାଅ । କ୍ରିୟାର କର୍ମ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ହୋଇ ବକ୍ତା ହୋଇଥିଲେ ଏହା ଲଗେ । ଯଥା—amx ke bi? - ତାକୁ ଦିଅ, anxŋ ke bi?la - ମତେ ଦିଅ)

- ge (ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ କ୍ରିୟାରେ ଲଗେ । ଯଥା—a - coŋ - ge ଖାଅ ନାହିଁ ।

a - ko - ge - ବସ ନାହିଁ ।

ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯେ, ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନ ସର୍ବନାମ ସଙ୍କେତ କ୍ରିୟାପଦର ଶେଷରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—pa ko - la - pa (ତମେ ଦୁହେଁ ବସ) pe ko - la - pe (ତମେମାନେ ବସ), pa a - ko - ge - pa (ତୁମେ ଦୁହେଁ ବସ ନାହିଁ)

(ଆ) ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ପ୍ରତି : le? (mx coŋ - le? ସେ ଖାଉ/mx - hiŋ a - coŋ - le? ସେମାନେ ନ ଖାଆନ୍ତୁ)

(୪) ଅଭିମୁଖ୍ୟ :

ଏହା ଦ୍ୱିବିଧ – ଅସମ୍ପନ୍ନ (କ୍ରିୟା ଚାଲିଥିବ) ଓ ସମ୍ପନ୍ନ (କ୍ରିୟା ସରିଥିବ) । ଏହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ସହାୟକ କ୍ରିୟାପଦ ସହଯୋଗରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ । ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯେ, ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଏହା ସହିତ ହିଁ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।

(କ) ḍiŋ (ହେବା, କରିବା) ଅସମ୍ପନ୍ନ ସହାୟକ

ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ ଏକାକ୍ଷରିକ ଧାତୁ ପୁନରାବୃତ୍ତ ହୁଏ (ଯଥା—coŋ>c – coŋ)

ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ – ke (ଅତୀତ ଚିହ୍ନ) ଲାଗେ । (ଯଥା—ମୁଁ ଖାଉଛି—nxŋ c – coŋ nḍlŋ – ke)

ଅତୀତ କାଳରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଲେ – ge (ଅତୀତ ଚିହ୍ନ) ଲାଗେ । (ଯଥା—ମୁଁ ଖାଉଥିଲି – nxŋ c – coŋ nḍiŋ – ge)

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳ/ଭାବରେ ସେହି କାଳ/ଭାବର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗେ । (ଯଥା—ଭବିଷ୍ୟତରେ nxŋ c – coŋ nḍiŋ – e ମୁଁ ଖାଉଥିବି ।

ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଭାବରେ nxŋ c – coŋ mpa̤ – ḍiŋ ମୁଁ ଖାଉଥାନ୍ତି ।
ଆଦେଶ ଅର୍ଥରେ na (– coŋ ḍiŋ – la ତୁ ଖାଉଥା)

(ଖ) – lxˀ (ରହିବା, ଥିବା) ସମ୍ପନ୍ନ ସହାୟକ (କ୍ରିୟା କର୍ତ୍ତା ସଂପୃକ୍ତ ଥିଲେ)

– bo (ରଖିବା) ସମ୍ପନ୍ନ ସହାୟକ (କ୍ରିୟା କର୍ମ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ)
ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ – ke, ଅତୀତ କାଳରେ – ge ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳ/ଭାବରେ ତଦନୁରୂପ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗେ । ଯଥା—

nxŋ coŋ n – lxˀ – ke	ମୁଁ ଖାଇଛି
nxŋ coŋ n – lxˀ – ge	ମୁଁ ଖାଇଥିଲି
nxŋ coŋ n – lxˀ – e	ମୁଁ ଖାଇଥିବି
nxŋ coŋ n – pa – lxˀ	ମୁଁ ଖାଇଥାନ୍ତି
na coŋ lxˀ – la	ତୁ ଖାଇଥା

ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ କ୍ରିୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ କର୍ମ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୁଏ । ତେଣୁ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ – lxˀ ପରିବର୍ତ୍ତେ – bo ଲାଗେ । ଯଥା—

nxŋ aˀnsiŋ m – bo – ke	ମୁଁ ଶିଖାଇଛି
na aˀnsiŋ na – bo – ge	ତୁ ଶିଖାଇଥିଲୁ

(୫) ପୁରୁଷ-ବଚନ :

କ୍ରିୟାର କର୍ତ୍ତା କେଉଁ ପୁରୁଷ ଓ କ ବଚନ ତାହାର ସଙ୍କେତ କ୍ରିୟାପଦର ଆରମ୍ଭରେ (ସହାୟକ କ୍ରିୟା ଥିଲେ ତାର ଆରମ୍ଭରେ) ଯୋଗ କରାଯାଏ । କେଉଁ ସର୍ବନାମ ପଦର ସଂକେତ କଣ ତାହା ପୂର୍ବରୁ ସର୍ବନାମ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ତୃତୀୟ ପୁରୁଷର ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନ କିଛି ନାହିଁ । ୧ମ ଓ ୨ୟ ପୁରୁଷର ସଙ୍କେତ ଚିହ୍ନ ନିମ୍ନବତ :

	ଏକବଚନ	ଦ୍ୱିବଚନ	ବହୁବଚନ
୧ମ ପୁରୁଷ	n	ni	neʔ (ଶ୍ରୋତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ) ne (କେତେକ ବହିର୍ଭୂତ)
୨ୟ ପୁରୁଷ	na	pa	pe

[ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ୧ମ ପୁରୁଷ ଏକବଚନର n ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥଳରେ କ୍ରିୟାର ଆଦ୍ୟ ଧ୍ୱନି ଅନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ – n (n – coŋ); v̰ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱରଧ୍ୱନି । ସ୍ୱରାଦ୍ୟ ପଦରେ (ũ – wa, õ – õ, ũ – ug – ũ – baʔ); ŋ କଣ୍ଠ୍ୟଧ୍ୱନି ପୂର୍ବରୁ (ŋ – ko, ŋ – gwar); m – ଓଷ୍ଠ୍ୟଧ୍ୱନି ପୂର୍ବରେ (m – bo, mpoʔ); nḍ – 'ର' – ଧ୍ୱନି ପୂର୍ବରୁ (nd – rweʔ)]

(୬) ସହାୟକ କ୍ରିୟା :

ମୂଳ କ୍ରିୟାର ବିଶେଷ ଭାବ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ସହାୟକ କ୍ରିୟା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଡିଡାୟୀ ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସହାୟକ କ୍ରିୟାମାନ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।

(ଅ) – ḍiŋ (ଅଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଲୋଚିତ)

(ଆ) – lxʔ (ଅଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଲୋଚିତ)

(ଇ) – bo (ଅଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଲୋଚିତ)

(ଈ) – miaʔ (ଜାଣିବା, ଶିଖିବା) ଅଭ୍ୟାସିକ ଅର୍ଥ ସୂଚିତ କରେ । ଯଥା—

nacili c – coŋ na – miaʔ – ke (ସେ ମାଂସ ଖାଏ/ଖାଇବାର ଜାଣେ)

(ଉ) – biʔ (ଦେବା) କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ କରିବା ଅର୍ଥରେ – cu – biʔ (ପୋଛିଦେବା)raŋ – biʔ (ନେଇଦେବା) ଅନ୍ୟ ପାଇଁ କରିଦେବା ଅର୍ଥରେ – ria – biʔ (ପାଣି ତତାଇଦେବା)

(ଊ) – bx (ପଠାଇବା) ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା କାର୍ଯ୍ୟ କରାଇବା ଅର୍ଥରେ aʔ – gweʔti – bx – ke (ଜଣେକଦ୍ୱାରା ପିଲାର ହାତ ଧୂଆଇଲା)

(ଏ) – we (ଯିବା) ସମାପ୍ତି ହେବା ଅର୍ଥରେ – gweʔ – we – ge (ମରିଗଲା)

(ଓ) – ia (ପାରିବା) ସାର୍ଥକ ଅର୍ଥରେ – ḍ – ḍxʔ – ia – e (ଚଢ଼ିପାରିବା)

(୭) ପ୍ରେରଣାର୍ଥ କକ୍ରିୟା :

ସକର୍ମକ କ୍ରିୟାକୁ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ରୂପରେ ଏବଂ ଅକର୍ମକ ଧାତୁକୁ ସକର୍ମକ ରୂପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାର ଉପାୟ ଧାତୁ ସହିତ – aʔ ପ୍ରତ୍ୟୟର ସଂଯୋଗ । ଯଥା—

ସକର୍ମକ ଧାତୁ coŋ (ଖାଇବା)>aˀ coŋ (ଖୁଆଇବା)

ଅକର୍ମକ ଧାତୁ ḍulxg (ଶୋଇବା) >aˀ ḍulxg (ଶୁଆଇବା)

ଅକର୍ମକ ଧାତୁ gweˀ (ମରିବା)>aˀgweˀ (ମରାଇବା)

କେତେକ ସଂଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ଆଦ୍ୟରେ ଥିବା ଧାତୁରେ ଏହି -aˀ- ମଧ୍ୟ-ପ୍ରତ୍ୟୟ ଭାବରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—

brwa (ବହିବା)>baˀrwa

bto (ଡରିବା)>baˀṭo

lwe (ମଉଳିବା)>laˀwe

plxg (ଓଲଟିବା)>paˀlxg

thwã (ଠିଆହେବା)>taˀhwã

ଏହିପରି -aˀ- ମଧ୍ୟ-ପ୍ରତ୍ୟୟଯୁକ୍ତ ଧାତୁରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁନରାୟ -aˀ ପୂର୍ବ-ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲଗାଯାଇପାରେ । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରେରଣାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ଏକ ମାଧ୍ୟମଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବାର ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ଯଥା—plog (କଣା ହେବା)>paˀlog (କଣା କରିବା)>aˀ-paˀlog (କଣା କରାଇବା)

mx thwã - ke (ସେ ଠିଆହେଲା)

mx goṛxo - ke taˀhwã - ke (ସେ ପିଲାକୁ ଠିଆ କରାଇଲା)

mx ḍianḍx - ke goṛxo - ke aˀ - taˀhwã - ke

(କିମ୍ବା aˀ - taˀhwã bx - ke) (ସେ ମାଆଦ୍ୱାରା ପିଲାକୁ ଠିଆ କରାଇଲା)

* ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଯେ, ଏହି -aˀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସ୍ୱର-ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ -raˀ ହୋଇଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁରୁଷ ସର୍ବନାମ-ସଙ୍କେତ ସହିତ -ṛaˀ/nḍṛaˀ ହୋଇଯାଏ । ଯଥା—

ମୁଁ ଖୁଆଇଲି - n - aˀ - coŋ - ke>n - raˀ - coŋ - ke>nḍṛaˀ - coŋ - ke

ତୁ ଖୁଆଇଲୁ - na - aˀ - coŋ - ke>na - raˀ - coŋ - ke

ସେ ଖୁଆଇଲା - mx aˀ - coŋ - ke (କିନ୍ତୁ ସେ ନ ଖୁଆଇଲା - mx a - raˀ - coŋ - ke)

(୮) ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ କ୍ରିୟା :

ଅସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ କ୍ରିୟାପଦ ପୂର୍ବରେ -a ଯୋଗକଲେ ତାହା ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଯଥା—

mx coŋ - ke (ସେ ଖାଇଲା)>mx - a - coŋ - ke (ଖାଇଲା ନାହିଁ)

mx coŋlxˀ - ke (ସେ ଖାଉଛି)>mx coŋ a - lxˀ - ke (ସେ ଖାଉ ନାହିଁ)

mx aˀ - coŋ - e (ସେ ଖୁଆଇବ)>mx a - raˀ - coŋ (ସେ ଖୁଆଇବ ନାହିଁ)

ଏହି -a ପ୍ରତ୍ୟୟ ସ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ମିଶିକରି ସର୍ବନାମ-ସଂକେତର ଅନ୍ତ୍ୟ ଧ୍ୱନି ସହିତ ସମାନ ହୋଇଯାଏ । ଫଳରେ ଅନ୍ତ୍ୟଧ୍ୱନିଟି ଦୀର୍ଘ ହୁଏ କିମ୍ବା ବଳଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—

ପୁରୁଷ	ବଚନ	ସାଧାରଣ ସଂକେତ	ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ ସଂକେତ	ବଳଯୁକ୍ତ
୧ମ	ଏକ	N	N - na	N - a′
	ଦ୍ୱି	ni	nii	ni′
	ବହୁ	ne/neˀ	nee/neeˀ	ne′/neˀ
୨ୟ	ଏକ	na	naa	na′
	ଦ୍ୱି	pa	paa	pa′
	ବହୁ	ˀpe	pee	pe′

ଏହି ସମସ୍ତ ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ ସର୍ବନାମ-ସଂକେତ ପରେ ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ - raˀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହିଁ ଲାଗେ (- aˀ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗେ ନାହିଁ) ।

* ସ୍ମରଣୀୟ, ପୂର୍ବରୁ ଭାବ ପ୍ରକରଣରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ ଆଦେଶ ବାଚକ ନିଷେଧାତ୍ମକ କ୍ରିୟାରେ - ge ଯୋଗ କରାଯାଏ ଏବଂ ସତ୍ତାମୂଳକ କ୍ରିୟାରେ ନାସ୍ତ୍ୟର୍ଥକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ତୁ ପିଇ - na - ug > ପିଅନା - naa ug - ge > ପିଅ ନାହିଁ - naaraˀ ug - ge ସେ ଖାଉଥାନ୍ତା— mx coŋ pa - lxˀ > ସେ ଖାଇ ନ ଥାନ୍ତା - mx coŋ a - lxˀ pa - diŋ

* ପୁନଶ୍ଚ ସ୍ମରଣୀୟ, ପୂର୍ବରୁ କାଳ ପ୍ରକରଣରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଯେ,— ge ପ୍ରତ୍ୟୟଯୁକ୍ତ ଅତୀତ କାଳ ସହିତ ନାସ୍ତିବାଚକ - a ଲାଗିଲେ, ତାହା - ke ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳରେ - a ଲାଗିଲେ, ତାହାର - e ପ୍ରତ୍ୟୟ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—

mx ḍo - ge (ସେ ପଳାଇଲା) > mx a - ḍo - ke (ସେ ପଳାଇଲା ନାହିଁ)
mx ḍo - e (ସେ ପଳାଇବ) > mx a - ḍo (ସେ ପଳାଇବ ନାହିଁ)

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାସ୍ତିବାଚକ ପ୍ରୟୋଗ—

(କ) /nḍu/ ସାଧାରଣତଃ ନା, ନାହିଁ, ନୁହେଁ ଇତ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—
ଏହା ଭଲ ନୁହେଁ—kxm bol nḍu;
ଖାଇବୁ କି ନାହିଁ - na — coŋ - e re nḍu;
ନା, ଖାଇବ ନାହିଁ - nḍu, n - a - coŋ

(ଖ) /ma/ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟାରେ ଲାଗେ । ଯଥା—ma - coŋ ma - ug we - ge (ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଚାଲିଗଲା)

(ଗ) /namuˀ/ ସାଧାରଣତଃ ବାରଣ କରିବା ଅର୍ଥରେ 'ନା', 'କରନା' ଭଳି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ ।

(ଘ) /bia/ ଏହା ଏକ ନଞ୍‌ଯୁକ୍ତ କ୍ରିୟାପଦ, ଅର୍ଥ - ନାସ୍ତି କରିବା । ଯଥା—
ମୁଁ ମନା କଲି - nxŋ m - bia - ke;
ସେ ନାହିଁ କହିଲା—mx bia ḍiŋ - ke;
ସେ ମନା କଲା ନାହିଁ—mx a - bia - ke ଇତ୍ୟାଦି ।

(୯) ସହାୟକ ପ୍ରତ୍ୟୟ :

ସମାପିକା କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ସୂକ୍ଷ୍ମାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ନାନା ଧରଣର ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ସଂଯୋଗ କରାଯାଏ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ, କେତେକ ଏହି ଧରଣର ପ୍ରତ୍ୟୟର ତାଲିକା ଓ ବ୍ୟବହାର ବିଧି ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

- cawaʔ (ଅନୁରୋଧାତ୍ମକ) ଆଦେଶ ବାଚକ କ୍ରିୟା ପଦର ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (cawaʔ na – ko – la – ଟିକିଏ ବସ)
- car (କର୍ମର ବହୁତ୍ୱ ସୂଚକ) ପୁରୁଷ-ବଚନ ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (rkoʔ big – car – ke – ଗୁଡ଼ିକ ଭୁଶିଦେଲି)
- har (କର୍ତ୍ତାର ବହୁତ୍ୱ ସୂଚକ) ପୁରୁଷ-ବଚନ ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (myhiŋ coŋ – har – ke — ସେମାନେ ଖାଇଦେଲେ)
- hoeʔ (ଛଳନାପୂର୍ବକ କରିବା ସୂଚକ) କ୍ରିୟାପଦର ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (hoeʔ – ḍulxg – ke – ବାହାନା କରି ଶୋଇଛି)
- teʔ /txʔ – (କ୍ରିୟାର ଅଭାବ ସୂଚକ) କ୍ରିୟାପଦର ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (txʔ – tar – ke – ଏକାସାଙ୍ଗେ ବାହାରିଲେ)
- huŋ (ମିଶିକରି ହେବା) କ୍ରିୟାପଦର ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (nuŋ – gweʔ – ge – ଘାରି ହୋଇ ମଲେ)
- ma (ମିଶାଇ କରିବା) କ୍ରିୟାପଦର ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (kia dira ma – big – car – ke – ଧାନ ମାଣ୍ଡିଆ ମିଶାଇ ଏକାଠି ଭୁଶିଦେଲି)
- ho – (ପାରସ୍ପରିକତାବୋଧ କରିବା) କ୍ରିୟାପଦ ପୂର୍ବରୁ ଲାଗେ ।
  (mx – pa ho – ko nḍo – ke – ଦୁହେଁ କୁସ୍ତାକୁସ୍ତି ହେଲେ)

ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗିଲେ କେତେକ ଧ୍ୱନିଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । କେତେକ ସ୍ଥଳରେ – m – ଆଗମ ହୁଏ । ଯଥା— cmoŋ (ଟିପାଟିପି), ṭmiŋ (ବିକାବିକି), kme (ଦେଖାଦେଖି), smiʔ (ହଣାହଣି), ଯଦି – b – ଆଦ୍ୟ ଅକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ – m ହୋଇଯାଏ, ଯଥା—mmiʔ (ଧରାଧରି), mmog (ପିଟାପିଟି), ଯଥାକ୍ରମେ biʔ (ଧରିବା), bog (ପିଟିବା) ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ।

ପୁନଶ୍ଚ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଏକାଧିକ ଧାତୁ ପୁନରୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ho – s – saʔ – ti (ହାତ ଧରାଧରି), ho – l – lwaʔ (ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼ି), ho – l – loʔ (ଦଳେ ପଛାପଛି) ।

ଏହି କେତେକ ସ୍ଥିତି ସ୍ଥଳରେ ho – ppa – ti ଲାଗେ । ଯଥା—ho – ppa – ti aʔsi (ପରସ୍ପରକୁ ଦେଖାଇ ଦେବା), ho – ppa – ti wir (ପରସ୍ପର ଦେଖିବା) ।

sxŋ (ସମାନ ସମାନ ଭାବେ ପରସ୍ପରେ ପ୍ରତି କରିବା) ।

ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଲାଗିଲେ କ୍ରିୟାର ପୁନଃ ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ । ଯଥା—sxŋ bṭo bṭo - ke (ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଡାକିଲେ), sxŋ ho? ho? ke (ପରସ୍ପର ଧାଇଁ କାନ୍ଦିଲେ), sxŋ kuṛe kuṛe ke (ପରସ୍ପରକୁ ଭେଟିଲେ) ।

କେତେକ ସ୍ଥଳରେ sxŋ - smo ଲାଗେ । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମୁହାଁମୁହିଁ ଭାବରେ କରିବା ଭଳି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ଯଥା—sxŋ - smo ko ke (ମୁହାଁମୁହିଁ ବସିଲେ), sxŋ - smo kure - ke (ମୁହାଁମୁହିଁ ଭେଟିଲେ) । ।

- ṛeḍe (ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ) ପୁରୁଷ-ବଚନ ପରେ ସର୍ବଶେଷରେ ଲାଗେ । (naug - e - ṛe - ତୁ ପିଇବୁ କି ?)

(୧୦) ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା :

ବଡ଼ ବଡ଼ ବାକ୍ୟରେ ଏକା ଥରକରେ ଏକାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟର କଥା କୁହାଯାଏ । ଏଥିରେ ପ୍ରଧାନ ବା ଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟଟି ସମାପିକା କ୍ରିୟା ରୂପରେ ରହେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସମାପିକା ରୂପରେ ରହେ । କିପରି ବିଭିନ୍ନ ଧରଣରେ ଅସମାପିକା କ୍ରିୟା ଗଠିତ ହୁଏ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ଏହାର ଗଠନ ସୂତ୍ର —— ଧାତୁ + ପ୍ରତ୍ୟୟ ।

- la (ସର୍ତ୍ତସୂଚକ) mx coŋ - la bole ḍa - e (ସେ ଖାଇଲେ ଭଲ ହେବନ)
- ce (କ୍ରମିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ପାଦନସୂଚକ) mx coŋ - ce we - ge (ସେ ଖାଇକରି ଗଲା)
- ḍak - ce (ହେତୁସୂଚକ, 'ବୋଲି') mx bi?e ḍak - ce basoŋ - ke (ସେ ଦେବ ବୋଲି କହିଲା)
- hnor (ଏକାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟର ସମକାଳୀନତାସୂଚକ) na c - coŋ - hnoṛ - mx paŋ - ke (ତୁ ଖାଉଥିଲାବେଳେ ସେ ଆସିଲା)
- kuṭa (କାର୍ଯ୍ୟର ଅସମାପ୍ତିସୂଚକ) nama - ke - kuṭa mx gwe? - ge (ମୁଁ ନ ଦେଖୁଣୁ ସେ ମରିଗଲା)
- ne (କ୍ରିୟା ବିଶେଷ୍ୟ) c - coŋ - ne (ଖାଇବା) behar - ne (ବସିବା)
- k(c) ne (କ୍ରିୟାଜାତ ବିଶେଷଣ) behar - kne (ବସା)

ନମୁନା କ୍ରିୟା ରୂପାବଳୀ

ଧାତୁ : coŋ (ଖାଇବା) ପୁରୁଷ : ୧ମ ଓ ୩ୟ; ବଚନ : ଏକ

	ସାମାନ୍ୟ		ଅସମ୍ପନ୍ନ		ସମ୍ପନ୍ନ	
	୧ମ	୩ୟ	୧ମ	୩ୟ	୧ମ	୩ୟ
ଅତୀତ କାଳ :						
(କ) ଅସ୍ତିବାଚକ	n – coŋ – ke/ge	coŋ – ke/ge	c – coŋ – ḍiŋ – ge	c – coŋ ḍiŋ – ge	coŋn – lxˀ – ge	coŋ lŋ – ge
(ଖ) ନାସ୍ତିବାଚକ	n – a coŋ – ke	a coŋ – ke	coŋn – aḍiŋ – ge	coŋ – adiŋ – ge	coŋn – alxˀ – ke	coŋ – alxˀ – ke
(ଗ) ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ	n – aˀcoŋ – ke/ge	aˀcoŋ – ke/ge	aˀcoŋn – diŋ – ge	aˀcoŋ – ḍiŋ – ge	aˀcoŋ – m – bo – ke	aˀcoŋ – bo – ke
(ଘ) ନାସ୍ତିବାଚକ	naraˀ coŋ – ke	araˀcoŋke	aˀcoŋnaḍiŋ – ge	aˀcoŋ – aḍiŋ – ge	aˀcoŋnambo – ke	aˀcoŋabo – ke
ଭବିଷ୍ୟତ କାଳ :						
(କ) ଅସ୍ତିବାଚକ	n – coŋ – e	coŋ – e	c – coŋnḍiŋ – e	c – coŋḍiŋ – e	con – n – lxˀ – e	coŋ lxˀ – e
(ଖ) ନାସ୍ତିବାଚକ	n – acoŋ	acoŋ	c – coŋn – aḍiŋ	c – coŋaḍiŋ	coŋn – alxˀ	coŋalxˀ
(ଗ) ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ	n – aˀcoŋ – e	aˀcoŋ – e	aˀcoŋn – ḍiŋ – e	aˀcoŋḍiŋ – e	aˀcoŋm – bo – e	aˀcaŋbo – e
(ଘ) ନାସ୍ତିବାଚକ	n – araˀcoŋ	a – raˀcoŋ	aˀcoŋn – aḍiŋ	aˀcoŋaḍiŋ	aˀcoŋ – n – abo	aˀcoŋabo

ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳ :

	ସାମାନ୍ୟ		ଅସଂପନ୍ନ		ସମ୍ପନ୍ନ	
	୧ମ	୩ୟ	୧ମ	୩ୟ	୧ମ	୩ୟ
(କ) ଅସ୍ତିବାଚକ	c – coŋ m – miaʔ – ke	c – oŋmiaʔ – ke	coŋn – ḍiŋ – ke	c'coŋḍiŋ – ke	coŋ – lxʔ – ke	coŋ lxʔ ke
(ଖ) ନାସ୍ତିବାଚକ	c – coŋ n – amiaʔ – ke	ccoŋ amiaʔ – ke	coŋ – n – aḍiŋ – ke	c – coŋ aḍin – ke	coŋ nalxʔ – ke	coŋa lxʔ – ke
(ଗ) ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ	aʔcoŋ m – mia – ke	aʔcoŋ miaʔ ke	aʔcoŋ n – ḍiŋ – ke	aʔcoŋ ḍiŋ ke	aʔcoŋ m – bo – ke	aʔcoŋ bo – ke
(ଘ) ନାସ୍ତିବାଚକ	aʔcoŋ n – a miaʔ – ke	aʔcoŋ a miaʔ ke	aʔcoŋ – n – a ḍiŋ – ke	aʔcoŋ aḍiŋ ke	aʔcoŋ n – amboke	aʔcoŋ abo ke

ସର୍ତ୍ତମୂଳକ ଭାବ :

(କ) ଅସ୍ତିବାଚକ	m – pacoŋ	pacoŋ	c – coŋ – m – paḍiŋ	c – coŋ paḍiŋ	coŋmpalxʔ	coŋ pa lxʔ
(ଖ) ନାସ୍ତିବାଚକ	n – a coŋ paḍiŋ	acoŋpaḍiŋ	ccoŋ naḍiŋ – paḍiŋ	c – coŋaḍiŋpaḍiŋ	coŋ n – alxʔpaḍiŋ	coŋalxʔ paḍiŋ
(ଗ) ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ	m – paraʔcoŋ	paraʔcoŋ	aʔcoŋm – paḍiŋ	aʔcoŋpaḍiŋ	aʔcoŋm – pabo	aʔcoŋ pabo
(ଘ) ନାସ୍ତିବାଚକ	n – araʔaŋ paḍiŋ	araʔcoŋ paḍiŋ	aʔcoaŋ n – aḍiŋ – paḍiŋ	aʔcoŋaḍiŋ – paḍiŋ	aʔcoŋn – abopaḍiŋ	aʔcoŋabo paḍiŋ

ଆଦେଶାତ୍ମକ ଭାବ :

	୨ୟ	୩ୟ	୨ୟ	୩ୟ	୨ୟ	୩ୟ
(କ) ଅସ୍ତିବାଚକ	na – coŋ	coŋ – leʔ	ccoŋḍiŋ	ccoŋḍiŋ – leʔ	coŋ laʔ – la	coŋ lxʔ leʔ
(ଖ) ନାସ୍ତିବାଚକ	acoŋ – ge	acoŋ leʔ	coŋaḍiŋge	ccoŋaḍiŋleʔ	coŋalxʔge	coŋ al xʔ laʔ
(ଗ) ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ	aʔcoŋ	aʔcoŋleʔ	aʔcoŋ ḍiŋ	aʔcaŋḍiŋleʔ	aʔcoŋ bo	aʔcoŋ bo – leʔ
(ଘ) ନାସ୍ତିବାଚକ	araʔcoŋ – ge	araʔcoŋleʔ	aʔcoŋaḍiŋ – ge	aʔcoŋaḍiŋleʔ	aʔcoŋabo – geʔ	aʔcoŋabo – leʔ

ଦ୍ୱିତୀୟ : (କ) ୧ମ ପୁରୁଷ ରୂପରେ ଯେପରି ସର୍ବନାମ ସଂକେତ – n – ଲାଗିଛି ସେପରି ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିବ । କେବଳ ତୃତୀୟ ପୁରୁଷରେ କିଛି ଲାଗିବ ନାହିଁ । (ତେଣୁ – n – ସ୍ଥାନରେ **ni, ne, na, pa, pe** ଇତ୍ୟାଦି ଲାଗିଛି) ।

(ଖ) ୨ୟ ପୁରୁଷ ଦ୍ୱିବଚନ ଓ ବହୁବଚନର ଆଦେଶାତ୍ମକ ଭାବରେ ସର୍ବନାମ ସଂକେତ ଶେଷରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିବ । ଯଥା—

pa coŋ – pa,	pe coŋ – pe
pa acoŋ – ge – pa	pe a – coŋ – ge – pe
pa a? coŋ – pa	pe a? coŋ – pe
pa ara? coŋ – ge – pa,	pe ara? coŋ – ge – pe

ନିପାତ (ପ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ-ଶବ୍ଦ)

ଡିଡାୟୀ ଭାଷାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଅବ୍ୟୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଏଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ ।

ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ, ଗୁରୁତ୍ୱବୋଧକ :

	ha?	–	(ହିଁ)
	ka?	–	(ଏବା)
ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାର୍ଥକ :	ḍa/ṛa/nḍa	–	(ଟା/ଟି)
	ne	–	(ଟା)
	rx/ḍx	–	(୩ୟ ପୁରୁଷ ନିର୍ଦ୍ଧାରକ) ଜଣକ (ସମ୍ମାନାର୍ଥକ)
	ṛia?		
	ṛxg/rxg		
ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ :	ṛe/ḍe	–	କି
	diḍile?	–	କାହିଁକି
	mx?bare	–	କଣ
ହେତୁସୂଚକ :	sa?/nsa?/ksa?		ଯୋଗୁଁ
	hatla	–	ପାଇଁ, ଲାଗି, ନିମନ୍ତେ
	lagre	–	ଲାଗି, କାରଣରୁ
	gtela	–	ଏ ହେତୁ
	tela	–	ସେ ହେତୁ
	nḍula	–	ନ ହେଲେ
	sora?	–	ଅକାରଣରେ
	ṛaka	–	ନିମନ୍ତେ, ପାଇଁ

ପରିମାଣବାଚକ :	dxtte	–	ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦ୍ୱାରା
ସଙ୍ଗବାଚକ :	trwegwa	–	ସଙ୍ଗରେ
	meˀro	–	ଏକା ସାଙ୍ଗରେ
	noˀ	–	ହେଁ (ବୁଝେଁ, ତନେଁ)
ଅସ୍ତିବାଚକ :	alx	–	ହାଁ
	nḍxŋ	–	ଇତ୍ୟାଦି
ଏକତ୍ୱବାଚକ :	caˀ	–	ଏକଲା, ଏକା
	haˀ	–	(କେବଳ)
ତୁଲ୍ୟତାବାଚକ :	sgwa	–	ପରି, ଭଳି
ସଂଯୋଜକ :	bari	–	ଏବଂ, ପୁଣି
	ḍig	–	ମଧ୍ୟ, ବି
	sina	–	ବିନା
	mator	–	ମାତ୍ର
	ṛe	–	କି
ଅନୁରୋଧ/ଉପଦେଶବାଚକ :	cawa		
ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ :	gte	–	ଏଠେ
	cde	–	ସେଇଠା
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରସୂଚକ :	pir	–	ଅନ୍ୟ, ଭିନ୍ନ
	bini	–	ଅନ୍ୟତ୍ର, ଭିନ୍ନେ
ସ୍ଥାନସୂଚକ :	nnug	–	(ପାଖରେ, ଠାରେ)
	paka	–	ପାଖ, ଅଡ଼, ଅଞ୍ଚଳ
	nnia	–	ନିକଟ
	ḍagra	–	ପାଖରେ
	haˀṛa	–	କଡ଼ରେ, ଦାଢ଼ରେ
	ntug	–	ପାଖରେ
	s'sx	–	ଆଗରେ
	seˀmu	–	ସାମ୍ନାରେ
	hṛiŋ	–	ପଛରେ
	mõjx	–	ମଝିରେ
	plaˀ	–	ପଛପଟେ
	alo	–	ତଳେ
	insu	–	ଭିତରେ
	aṛatra	–	ଉପରେ
	danug	–	ତେଣିକି

	ṛa?ka	–	ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ସମୟସୂଚକ :	par	–	ଥର
	wela	–	ବେଳ
	ntigḍe	–	ପରେ
	padna	–	ଠିକ୍ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
	dapṛe	–	ହାତେ ହାତେ
	kala	–	କାଲରେ
	kala – ha?	–	ସନ୍ଧ୍ୟା
	ŋkarx	–	ଏବେଯାଏଁ
	o?na	–	କେତେବେଳେ
	inia	–	ତେବେ
	ikṛx	–	ଏବେ
	prxg(bo)	–	ଝଟକେ
	e?ke	–	ଆଜି
	nḍig	–	ଗତ ପଅର ଦିନ
	tgwa	–	ଗତକାଲି
	njoṛe	–	ଆସନ୍ତାକାଲି
	marto?ṛe	–	ଆସନ୍ତା ପଅରଦିନ
	amarto?ṛe	–	ତା ପରଦିନ
	nu-marto?re	–	ତା ପରଦିନ
	aṛwe?ṛe	–	କେବେ
	o?sx	–	ପୂର୍ବେ
	hṛiŋ-ḍe	–	ପଛେ
	me-swa	–	ଦିନେ, ଏକଦା
	e?mwa	–	ଏ ବର୍ଷ
	nḍige?mwa	–	ଗତ ବର୍ଷର ପୂର୍ବ ବର୍ଷ
	tgwe-mwa	–	ଗତ ବର୍ଷ
	pnaṛia?	–	ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ
	njir (no?bo)	–	ଡେର, ଡେରି
	llomḍik	–	ସଦା
	smi (srwisi)	–	ସାରାଦିନ smi-(no—bo?) ଦିନ(ବେଳା)
	mnḍik (para –)	–	ସାରାରାତି
	sxŋ-tar-bo	–	ଅଧରାତି

ପରିମାଣବାଚକ : iʔtuṛa	–	ଟିକଏ
igṛik	–	ମୁଠେ
gaṭi	–	ବେଶି
una	–	ଊଣା
udik	–	ଅଧିକ
gonḍa	–	ଅଳ୍ପ, କମ୍
mmale	–	ବହୁତ
mmaṛuŋ	–	ବହୁତ
anṭwa	–	ବହୁତ
pra(mnaʔ)	–	ଟିକଏ (ବଢ଼ିବା)

ସମ୍ବୋଧନାତ୍ମକ :

da	–	(ପୁରୁଷ ବକ୍ତା କ୍ଷେତ୍ରେ)
ra	–	(ସ୍ତ୍ରୀ, ପିଲା ବକ୍ତା କ୍ଷେତ୍ରେ)
ho	–	(ସ୍ତ୍ରୀ ବକ୍ତା କ୍ଷେତ୍ରେ)

(୪) ବାକ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାର ଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଭାଷାରେ ବାକ୍ୟ ଗଢ଼ିବା । ଧ୍ୱନିଦ୍ୱାରା ଶବ୍ଦ ଗଢ଼ାଯାଏ । ଶବ୍ଦକୁ ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁସାରେ ରୂପାୟିତ କରାଯାଏ ଏବଂ ଶେଷରେ ପଦ ସାହାଯ୍ୟରେ ବାକ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାର ବାକ୍ୟ ଗଢ଼ିବାର ପଦ୍ଧତି ନିଜସ୍ୱ ।

ଉଡାପ୍ରୀ ଭାଷାର ବାକ୍ୟ ରଚନା ପଦ୍ଧତିରେ କେତେକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଲକ୍ଷଣୀୟ । ପ୍ରଥମତଃ ଦେଖାଯାଏ ଦ୍ୱିବିଧ ବାକ୍ୟ—(କ) ସରଳ ବାକ୍ୟ (ଖ) ଜଟିଳ ବାକ୍ୟ ।

(କ) ସରଳ ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବାକ୍ୟ :

ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତରରେ ବ୍ୟବହୃତ ବାକ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ଯଥା—na na – coŋ – k (e) ṛeʔ (ତୁ ଖାଇଲୁ କି ?)

- oy (ହଁ)
- nḍu (ନା)
- n – coŋ – ge (ଖାଇଲି)
- bia (ଘୁହେଁନା)

'ଅଛେ' ଜାତୀୟ କ୍ରିୟାର ପ୍ରୟୋଗ ନ ଥିବାରୁ ଆଉ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବାକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—

kx nne c – coŋ – ne (ଏହା ଖାଇବାରଟା)

mx bol – ha? (ସେ ଭଲ)

ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଏକ ଶବ୍ଦ ମୂଳକ ଭାବବୋଧନାତ୍ମକ ବାକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—

nḍa – ନେ

nḍe – ଦେ

tamo – ଅନା (ମୋତେ)

ila – ଅନ

gela – ଆସ

ḍoba – ଯୁକ (ସିଦା)

namu? – ନା (ଜନେନା)

ŋga – ଖା (ଗିଳ୍)

ĩca – କେ ଜାଣେ ?

ĩce – ଯୁଝ୍

nce?ce – ରହ (ଅପେକ୍ଷାରେ)

mante – ଚୋର ଭଳା

(ଖ) ସରଳ ପୁଷ୍ଟାଙ୍ଗ ବାକ୍ୟ :

ଏଥିରେ ବାକ୍ୟର ଦୁଇଟି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ଥାଏ – ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ବିଧେୟ, ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତା ଓ କ୍ରିୟା । ଏହି ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ଏକ ଅଙ୍ଗ 'କର୍ମ' ରହିପାରେ । ଯଥା—

କର୍ତ୍ତା	କର୍ମ	କ୍ରିୟା
mx (ସେ)	bole (ଭାତ)	coŋ – ke (ଖାଇଲା)

ଉପରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟର କର୍ତ୍ତା–କର୍ମ–କ୍ରିୟା ପଦକ୍ରମ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ବଦଳାଇ ଦେଇ କର୍ମ–କର୍ତ୍ତା–କ୍ରିୟା କ୍ରମରେ ସଜାଯାଇପାରେ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ କର୍ତ୍ତାଠାରୁ କର୍ମ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ । ଏହି ବିବିଧ ପଦ ନାନାଭାବରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇପାରେ । ସାଧାରଣତଃ କର୍ତ୍ତା ଓ କର୍ମପଦ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ବିଶେଷଣ, ସଂଖ୍ୟା, ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥକ ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ଏବଂ କ୍ରିୟାପଦ କ୍ରିୟା ବିଶେଷଣ ସୂଚକ ତଥା ଅନ୍ୟ କ୍ରିୟାପଦ ଦ୍ୱାରା ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ । ଯଥା—

କର୍ତ୍ତା : remwa (ଲୋକ), mmwiŋ – jaremwa (ଜଣେ ଲୋକ)
behar – ja – re (ଧାନ କାଟାଳି ଲୋକ), kxn remwa (ଏହି ଲୋକ)
andine remwa (କୁଆଡ଼କାର ଲୋକ), remwa – ha? (ଲୋକ ହିଁ)

କର୍ମ : cwi – bo (ଅଣ୍ଡା ଭାତ), mbar – klig – uli (ଦୁଇଟା ଆମ୍ବ)
rubug – hwa (ପକ୍ୱ ଅମ୍ବା), txg – kne – soka (ବେଙ୍ଗ ଜାମା)

ଯଥା : jiaˀ jiaˀ coŋ - ke (ଚଅଁଳ ଖାଇଲା), ḍonga - ce coŋ ke (ଢେଙ୍ଗକରି ଖାଇଲା)
ḍulxg - hnor coŋ ke (ଶୋଷି ଶୋଷି ଖାଇଲା)
ṭup - na loˀ - ke (ଟୁପ୍‌କରି ପଡ଼ିଲା)

(ଗ) ଜଟିଳ ବାକ୍ୟ :

ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ ଏକାଧିକ ଉପବାକ୍ୟ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ବାକ୍ୟର ରୂପ ଜଟିଳ ହୁଏ । ଯଥା—

mx bole coŋ - e bari nturiaˀ ug - e (ସେ ଭାତ ଖାଇବ ଏବଂ ପେଜ ପିଇବ)

mx s'sx bole coŋ - ceˀ hṛiŋ nturiaˀ ug - ke
(ସେ ଆଗ ଭାତ ଖାଇଲା, ପରେ ପେଜ ପିଇଲା)

mx saliaˀku - la nxŋ m - basoŋ - ke (ସେ ଘଣ୍ଟାଲାରୁ ମୁଁ କହିଲି)

mx knoeˀṛx - ke goṛxo - ke aˀ - gwe - ti bx - ke
(ସେ ଧୀ ଦ୍ୱାରା ପିଲାର ହାତ ଧୁଆଇଦେଲା)

nxŋ mbiˀe dag - ceˀna basoŋ bo - la nxŋ m - paŋ - ke
(ମୁଁ ଦେବି ବୋଲି ତୁ କହି ରହିଥିବାରୁ ମୁଁ ଆସିଲି)

namxˀ na - mbiˀ-e, nxŋ txn n - coŋ - e (ତୁ ଯାହା ଦେବୁ, ମୁଁ ତାହା ଖାଇବି)

sela ḍia - nḍx - ke oiaŋ, oiaŋ' ḍag - ce'u - wa - kela tar - ceˀk - ke
dapṛe kaba ṛiŋ lxˀ - g(e) ṛak - ke (ଝିଅଟି ମାଆକୁ ଡାକିଲେ, ଡାକିଲେ ବୋଲି ଡାକିବାରୁ (ମାଆ) ବାହାରି ହୋଇ ଦେଖିବା ପରେ ପରେ ଛାଡ଼ି ହୋଇ ରହିଗଲା - ବୋଲିଲା)

(ଘ) ପଦ ସଂଯୋଜନ :

ଭାଷାର ବାକ୍ୟରେ ପଦବନ୍ଧ ଗଠନ ଖୁବ୍ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଓ ନିବିଡ଼ ହୁଏ । ଏହାର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଉପାୟ ଶବ୍ଦ-ଶବ୍ଦ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମାସ ପଦ ଗଠନ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ :

mxeˀ - gog - ro - e (ସେ କୁକୁଡ଼ାକୁ ଘୁଷୁରି ହଟାଇବ) ଏହି ବାକ୍ୟର ମୌଳିକ ରୂପ ହୁଅନ୍ତା - mx gsxŋ - ke rkoˀ aˀ - gog - e

mx bog - ḍxŋ we - ke (ସେ ବାଜା ବଜାଇବାକୁ ଗଲା)<mx knḍxŋ - b - bog - ne we - ke

guˀ - boeˀ - re (ଜମା ବୃଷ୍ଟି ପାଣିର ପୋକ)<selamboeˀ - ke guˀ - kne remwa e - haˀ - txg - biˀ - neḍapre (ଯାଇ ଜାଣି ଡ଼ାକି ଦେବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ)

pag - liˀ (ବାଣ୍ଡିଆ କରିବା ଲୁଗା) <hliˀ p - pag - ne

rubug - hwaˀ (ଧାନ ଅଗ୍ରା)<rubug - kne ntaˀ - sxŋ ḍiraŋ - miˀ (ରେଶମ ଶିଙ୍ଗ)
<gmiˀ - ne ḍiraŋ

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରକ :

* କ୍ରିୟାପଦ ସହିତ କର୍ତ୍ତାସୂଚକ ପୁରୁଷ - ବଚନ ଚିହ୍ନ ପ୍ରୟୋଗ ହେତୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ କର୍ତ୍ତାପଦର ପ୍ରୟୋଗ ବର୍ଜନ କରାଯାଇପାରେ । ଯଥା - na - coŋ - ke - <na na - coŋ - ke (ମୁଁ ଖାଇଲି)

* କର୍ମ, ସମ୍ପ୍ରଦାନ, ଅଧିକରଣ କାରକ - ବିଭକ୍ତିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ, ଯଥା—patai txgci - ke (ଲୁଗାକୁ ଚିରିଦେଲ), ḍua lxʔ - ke (ଘରେ ଅଛି) nx ḍua (ଆମର ଘର)

* ସମ୍ବନ୍ଧ ସର୍ବନାମ - ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ପ୍ରୟୋଗ
[ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ - ସର୍ବନାମ - ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରକରଣ]

* କେବଳ କୁ / କୁ ଇତ୍ୟାଦି ଉପସର୍ଗ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ବର୍ଜନ । ଯଥା— mx behar - ja we ke (ଧାନ କାଟିବାକୁ ଗଲା) ko aʔ - taraʔ - ke (କହି ଦେଇ ଯାଉ ପୁଛାଇଲେ)

(ଝ) ବାକ୍ୟ ସଂଯୋଜନା :

ସାଧାରଣତଃ କାହାଣୀରେ ବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସଂଯୋଗ ଦୁଇଟି ଉପାୟରେ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟ ଶେଷରେ ଲଗେ 'ḍak - ke' (କହିଲା, ବୋଇଲା) ଏବଂ ପୂର୍ବ ବାକ୍ୟର ଶେଷ ପଦଟି ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକ୍ୟରେ ପୁନରାବୃତ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ḍokra gweʔ we - g (e) ṛak - ke. gweʔ - we la ḍukri - ba soŋ - k (e) ṛak - ke (ବୁଢ଼ା ମରିଗଲା - ବୋଇଲା, ମରିଗଲାରୁ ବୁଢ଼ୀ କହିଲା ବୋଇଲା···) ଏହା ବ୍ୟତୀତ gte - la (ଏଣୁ) tela (ତେଣୁ, ତାପରେ) ବା ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବାକ୍ୟର କ୍ରିୟା ସହ - la ସଂଯୋଗ ପୂର୍ବକ ବାକ୍ୟର କ୍ରମିକ ସଂଯୋଜନ କରାଯାଏ । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ମଧ୍ୟ ḍxk ḍiŋ - g (e) ceʔ (ଏପରି ହୋଇ କରି), ḍxt - ḍiŋ - g (e) ceʔ (ସେପରି ହୋଇ କରି) ଇତ୍ୟାଦିଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବ ଓ ପର ବାକ୍ୟକୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କରାଯାଏ । ସଂଯୋଜକ ଅବ୍ୟୟ bari (ପୁଣି, ଏବଂ) ମଧ୍ୟ ବାକ୍ୟ - ସଂଯୋଜକ ହୋଇଥାଏ ।

(ଞ) ବାକ୍ୟ-ଶୈଳୀ :

ଊଡାପ୍ୟୀ ଭାଷାରେ ବାକ୍ୟର ଶୈଳୀରେ କେତେକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା—ପୁନଃ-ପୁନଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପ୍ରୟୋଗ, ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ କ୍ରିୟା - ବିଶେଷଣ ପ୍ରୟୋଗ, ଦ୍ୱୈତ - ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ, ସରଳ ଓ ଜଟିଳ ବାକ୍ୟରଚନା, ଅଜସ୍ର ନିରର୍ଥକ ନିପାତ (haʔ, kaʔ, ceʔ ଇତ୍ୟାଦି) ପ୍ରୟୋଗ, କର୍ତ୍ତା ବା କ୍ରିୟାପଦର ପୁନରୁକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଊଡାପ୍ୟୀ ବାକ୍ୟ - ଶୈଳୀର ବିବିଧ ରୂପର ପ୍ରମାଣ ସନ୍ନିହିତ କାହାଣୀ, ଗୀତ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ

(କ) ଉପର ଭିତାମ୍ବୀ ଉପଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ

ପାହାଡ଼ିଆ ବସତି (ବାଘ୍ୱାଘଡ଼ା, ଗଙ୍ଗାପଡ଼ା, ଅମ୍ବଲବେଡ଼ା, ଝିଙ୍ଗପଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି) ଏବଂ ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀକୂଳିଆ ବସତି (ପାଙ୍ଗପୁଟ, ଟାଲଗୁଡ଼ା, ଜନ୍ତ୍ରି, ସିଙ୍ଗଗୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି) ଅଞ୍ଚଳର ଭିତାମ୍ବୀ ବୋଲିରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟମାନ ଲକ୍ଷଣୀୟ । ଆଞ୍ଚଳିକ ଭେଦରେ ଏମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ **kond̩ – loʔ** ଓ **lemb – loʔ** ଭାବରେ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ନାମିତ ହୁଅନ୍ତି ।

(କ) ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ :

ସମତଳିଆ ବୋଲିର ଧ୍ୱନି ନଦୀକୂଳିଆ ବୋଲିରେ ନିମ୍ନଲିଖିତଭାବେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥାଏ ।

ମୂଳ ଧ୍ୱନି	ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଧ୍ୱନି	ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
ia	e	nlia (ଜିଭ>nle
wa	o	mmwa (ଆଖି)>mmo
i	I	bri (ପାହାଡ଼) brI
o	e	ugboʔ (ବାଳ)>ugbeʔ
ʔ	ig	cnoʔ (ଝାଡ଼ୁ)>cnwig
u	i	bũṭi (ମହୁଁଷି)>biṭi
a	e	ila (ଆସ)>ale
a	o	sua (ଲଅଁ)>suhõ
o	ə	bole (ଭଲ)>bəle
o	i/iŋ	ljo (ବଳ)>ljiŋ
u	o	uliaʔ (ପଡ଼)>oleʔ

(ଖ) ବ୍ୟାକରଣିକ :

ବହୁବଚନ ପ୍ରତ୍ୟୟ : – i/iŋ

କାରକ ପ୍ରତ୍ୟୟ :

କର୍ମ	–	a
ଅପାଦାନ	–	bã
ଅଧିକରଣ	–	mbe
କରଣ	–	meʔra
ସମ୍ପ୍ରଦାନ	–	kiriŋ

କ୍ରିୟାର କାଳ ଓ ଭାବ : ଅତୀତ – ġe

ଭବିଷ୍ୟତ – we

ଘଣ୍ଟି – pe

କ୍ରିୟାର ପକ୍ଷାତ୍ମକ ପ୍ରତ୍ୟୟ :

sar (=car) କର୍ମର ବହୁତ୍ୱ

lo (=la) ଘଣ୍ଟି

hnir (=hnor) ସମକାଳିକତା

anḍ (=nḍu) ନାସ୍ତିବାଚକ

ଅସଂପନ୍ନ ଆତ୍ମମୁଖୀ ରୂପରଚନାରେ ଏକାକ୍ଷରୀ ଧାତୁର ପୁନରାବୃତ୍ତି ପଶ୍ଚବର୍ତ୍ତୀ ଦଳାଘାତ ପ୍ରଦାନ । ଯଥା— coŋ (ଖାଇବା) > c – coŋ > ccoŋ/ṽcoŋ

(ଗ) ଶାବ୍ଦିକ :

ଅନେକ ସାଧାରଣ ଶବ୍ଦ ଉଭୟ ବୋଲରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ କେତେକ ଶବ୍ଦର ତାଲିକା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

	ସମତଳ ବୋଲି	ଉପର ବୋଲି
ଆସିବା	paŋ	ru
ଲୁଗା	paṭai	mpo
ହଳଦୀ	s – sia	nsẽ
ପିଲା	goṛxo	hũio
ଘର	ḍua	hni
ଗ୍ରାମ	hni	jaga
ନିକଟ	ḍagra	guja
ପାଖରେ	nnia	mbi
ଶୁଣିବା	õ	ñe
ପଢ଼ଦନା	pwaʔcoŋ	surkug
ପଇସା	ḍiḍiaʔ	hniŋ
ଖେଳ	blu	bokor
ଅଙ୍ଗାର	lja	gja
ବୁଢ଼ୀ	ḍokri	kwigla
ଅଳଚୁଡ଼ି	onoro	uniḍi

ଧରା ଦେବତା	la?	mi
ଶାଗୁ	jia	gia
ତାରା	caŋkwa	tara
ସୂର୍ଯ୍ୟ	sni	siŋi
ଅନ୍ଧାର	hlx?so	rlx?siŋ
ଘୁଡା	sora?	saro
ଗାଈଁଣ	gaŋhã	hhã
ରୁଶିଆ	wi?	l̃x
ଅଭ୍ୟାଗ ଦେବା	gir	mulwig
ଧାନ	—	raŋ

(ଖ) ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ-ସୂଚୀ

(1) The Didayi—A Forgotten Tribe of Orissa—Guha, Siddiqui and Mathur Anthropological Survey of India, 1970.

(2) The Didayi - P. K. Mahapatra (Adibasi, 1963-64).

(3) Studies in Comparative Munda Linguistics—S. B. Bhattacharya, Indian Institute of Advanced Study, 1975.

(4) A comparative study of the verbs in the Munda Languages—P. J. Pinnow Studies in Comparatice Austroasiatic Liguistics, 1965.

(5) Articles by Norman Zide and K. Mahapatra

(a) Gta? Pronouns, Pratidanam, Kuiper Volume, 1969.

(b) Gta? Nominal Combining Froms, Indian Linuistics, 33/3, 1972.

(c) Echo Formation in Gta?—First International Conference on Austro-asiatic Lingulstics, 1973.

(d) Koraput—A Tribal Linguistic Area, Adibasi XVI, 1977.

(e) Field notes.

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ

ରଚନାବଳୀ

ସୂଚକ

ଶ୍ରୀ ଜୋବେକ ପୂଜାରୀ

ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ

ରଚନା

ସୂଚୀ

୧।	eʔkne sorkar	ଆଜିର ସରକାର
୨।	poncati sorkar	ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ
୩।	adibasi oṛia – hiŋ – ne samwa	ଆଦିବାସୀ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ କଥା
୪।	gtaʔ – hiŋ bonḍa – hiŋ – ne samwa	ଡିଡ଼ାୟୀ ଓ ବଣ୍ଡାଙ୍କ କଥା
୫।	tweʔ – pwaʔ – bweʔ – ne samwa	ଲୁଗାବୁଣା କଥା
୬।	karwali – sa	କଲର୍ କାହାଣୀ
୭।	gbweʔ – sa	ଏଣ୍ଡ୍ରୁଅ କଥା
୮।	boeragi – ne samwa	ବୈରୁଗୀ କଥା
୯।	gcxŋ – bweʔ – ne samwa	ଝିଙ୍କ କନ୍ଥା କଥା
୧୦।	nku naka – sa	ବାଘ ଓ ଶିଆଳ କଥା
୧୧।	h – hasra	ଢଗ
୧୨।	osmar	ଗୀତ

1. E?kne Sorkar

1. o?sx nx? des mwiŋ laka hi?saŋ – hiŋ lx? – ge.
ପୂର୍ବେ ଅମ ଦେଶ କଣେ ଲେଖାଁ। ରଜା – ମାନେ ଥିଲେ।

2. atxn roja – hiŋ atxn kala amx – ke munki we – k(e) sgwa – ne
ସେହି ରଜାମାନେ ସେହି କାଳେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଗଲ ପର
remwa – hiŋ – ke bi?coŋ – ba?rwa – har – ke.
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘାଲ – ଘୋଷ କଲେ।

3. akxn raji – ke atxn hi?saŋ – hiŋ sa? lx? – har – ge.
ଏହି ରାଜ୍ୟକୁ ସେହି ରଜାମାନେ ଧରି ରଖିଥିଲେ।

4. remwa – hiŋ hi?saŋ – hiŋ – ke bṭo – ce? hi?saŋ mx? basoŋ – la
ଲୋକମାନେ ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରି ରଜା ଯାହା କହିଲେ
atxnne lig mia? – har – ke.
ତାହାଙ୍କୁ ଦେବା ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା।

5. ḍekwa – ha? ḍiŋ – ce? le?ga le?ga remwa – hiŋ
ଏମିତ ହିଁ କରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋକ – ମାନେ
mmale ḍiŋ – we – har – ge.
ଅନେକ ହୋଇଗଲେ।

6. he?ke atxn remwa – hiŋ kxn rajj – ke hi?saŋ – nia?
ଆଜି ସେହି ଲୋକମାନେ ଏ ରାଜ୍ୟକୁ ରଜା – ପାଖରୁ
ra? – ce? kmx – hiŋ – ha? rajine samwa mia? – ḍiŋ – har – ke.
ଆଣି ଏମାନେ ହିଁ ରାଜ୍ୟର କଥା ଜାଣୁଛନ୍ତି।

7. bari remwa – hiŋ gaṭi – mã̆da – ṛiŋ – ce? remwa –
ଘୂରି ଲୋକମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ଲୋକମାନେ ହିଁ
remwa – hiŋ – ha? aja – aja – ke mna? remwa a? – ṛiŋ – la
କାହାକୁ କାହାକୁ ବଡ଼ ଲୋକ କରି
akxn raji – ke remwa – hiŋ – ne duk – suk – ke bol
ଏହି ରାଜ୍ୟକୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଦୁଃଖସୁଖକୁ ଭଲ
a?ṛiŋ – e ḍak – ce mx?hiŋ llx? – par ko – ce? sapa
କରିବାରେ ଡାକି ସେମାନେ ଏକତ୍ର ବସି ସବୁ

remwa kuṛeʔ - ceʔ oʔṛi - rwa remwa - hiŋke sri - har - ke.
ଲୋକ ମିଳି ନେତେଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଛିଲେ ।

8. atxn lagre heʔ - ke mal - mwa - ke muiŋ man laka nirbacan ḍiŋ - e.
ସେଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷକୁ ଥରେ ଲୋକେ ନିର୍ବାଚନ କରିବେ ।

9. remwa - hiŋ voṭe biʔ - ceʔ montri aʔ - ḍiŋ - e.
ଲୋକମାନେ ଭୋଟ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରୀ କରିଛନ୍ତି ।

10. txn montri - hiŋ raji - ne duk - suk bɔl - asar sappa miaʔ - har - e.
ସେ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜ୍ୟର ଦୁଃଖସୁଖ ଭଲମନ୍ଦ ସବୁ ଜାଣିବେ ।

11. ale kxne montri - hiŋ remwa - hiŋ bɔl aḍiŋ - la
ଏ [illegible] ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭଲ ନ ପାଇଲେ
akmxhiŋ - ke hṛiŋ to - rigbiʔ - e.
ଏମାନଙ୍କୁ ଘରେ ଉଠାଇଦେବେ ।

12. montri - hiŋ remwa - ne munki we - k(e)
ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ଗଲ
sgwa paiṭi - ḍiŋ - har - e.
ଘର ଜାନ ଦେବେ ।

13. gtxn lagre raji - ne ḍokra - ḍukri selamboeʔ - ŋgir - boeʔ
ଏଣୁ କରି ରାଜ୍ୟର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଝିଅ - ପୁଅ
sapa remwa voṭe blʔla bol ḍiŋ - e.
ସବୁ ଲୋକ ଭୋଟ ଦେଲେ ଭଲ ହେବ ।

14. hṛiŋ mwiŋ mxʔ - ṛig duk - suk kṛesoʔ - hnasoʔ ḍiŋ we - la
ଘରେ ଗୋଟେ କଣ ଦୁଃଖସୁଖ କ୍ଲେଶଶୋଷ ହେଲେ
montri - hiŋ - ke basoŋ - la mx - hiŋ samplx - e.
ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କହିଲେ ସେମାନେ ସମ୍ଭାଳିବେ ।

15. oʔsx hiʔsaŋ - hiŋ raji - ke baʔ lx - kne kala
ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ରାଜ୍ୟକୁ ଧରି ରହୁଥିବା କାଳେ
sapa raji dodia ṛiŋ lxʔge.
ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଦୋଷ ଥିଲା ।

16. eʔkxn sorkar toʔ - ṛia - ce sapa raji - ke bol aʔḍiŋ - e.
ଆଜିର ଏ ସରକାର ଉଠି ଯାବ ରାଜ୍ୟକୁ ଭଲ କରିବେ ।

(୧) ଆଜିର ସରକାର

(୧) ପୂର୍ବେ ଆମ ଦେଶରେ ଜଣେ ଲେଖାଁଏ ରାଜା ଥିଲେ । (୨) ରାଜାମାନେ ସେ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମନଇଚ୍ଛା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରୁଥିଲେ । (୩) ରାଜ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । (୪) ଲୋକମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଡରି ସେମାନେ ଯାହା କହୁଥିଲେ ସେ କାମ କରୁଥିଲେ । (୫) ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋକମାନେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଗଲେ । (୬) ଏବେ ସେହି ଲୋକମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଆଣି ରାଜ୍ୟ ବୁଝୁଛନ୍ତି । (୭) ପୁଣି ଲୋକମାନେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ନିଜ ନିଜ ଭିତରୁ ଜଣକୁ ବଡ଼ କରି ନିଜର ଦୁଃଖସୁଖ ଭଲ ହେବ ବୋଲି ଏକାଠି ହୋଇ କେତେଜଣଙ୍କୁ ବାଛୁଛନ୍ତି । (୮) ସେଥିପାଇଁ ଏବେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ଥରେ ନିର୍ବାଚନ ହେଉଛି । (୯) ଲୋକମାନେ ଭୋଟ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ରୀ କରୁଛନ୍ତି । (୧୦) ସେହି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜ୍ୟର ଦୁଃଖସୁଖ ଭଲମନ୍ଦ ବିଷୟ କଥା ଜାଣୁଛନ୍ତି । (୧୧) ଏହି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଭଲ ନ ହେଲେ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କୁ ତଡ଼ାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । (୧୨) ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନକୁ ଗଲାପରି କାମ କରୁଛନ୍ତି । (୧୩) ଏଥିଲାଗି ରାଜ୍ୟର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ, ଯୁବକ ଯୁବତୀ, ସବୁ ଲୋକ ଭୋଟ ଦେଲେ ଭଲ ହେବ । (୧୪) ସତେ ଯାହାର ଜଣେ ହେଲେ ଦୁଃଖସୁଖରେ, ଲୋକସଭାରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ ସେ ବୁଝାଇବେ । (୧୫) ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ରାଜ୍ୟକୁ ଧରିଥିବା ସମୟରେ ସାରା ରାଜ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । (୧୬) ଆଜିର ସରକାର ଯେଉଁ ସାରା ରାଜ୍ୟକୁ ଭଲ କଲା ।

2. Poncati Sorkar

1. eˀkne sorker oˀṛi klighni aˀkuṛeˀceˀ muiŋ laka. panchati aˀ ṛiŋ – ke.
2. ḍxk – ke bari oˀṛi klig panchati aˀ kuṛeˀ ceˀ muiŋ blok aˀṛiŋ – ce bari panchati samati ḍak – ce aˀ – mni bo – ke.
3. at ponchati bitre hni – ke muiŋ laka membor sri – bo – har – ke.
4. txn membor – hiŋ muiŋ – ja – ke sri – ceˀ sorponch aˀ ḍiŋ – e.
5. oˀṛi klig sorponch member – hiŋ kuṛeˀ – ceˀ mmuiŋ – ja – ke chermen aˀ – ṛiŋ – ne sri – har – e.
6. mx atte chermen paiṭi ḍiŋ – e.
7. mmuiŋ laka blok – ke oṛi – rwa sorkar remwa – hiŋ lxˀ – hár – e.
8. mx hiŋ – bitre muiŋ – ja mnaˀ – remwa lxˀ – e.
9. mx riŋ – e biḍio (B.D.O.)
10. mx pla – re gro – hiŋ overser, A.E.O, G.P.O., C.O., S.I. dxk oˀṛi – rwa lxˀ – har – e.

11. mx – hiŋ hni – hni olxŋ – ce hni remwa – ne bol – asar salia$^?$ – ku – ce gwar – har – e.

12. atxn ulia$^?$ raŋ – we – ce. sorkar – ke bi$^?$ – e.

13. sorkar ulia$^?$ ke – ke ce hni remwa hatla cmu – sla, ṭanka + tusa, hrwe$^?$ + bũṭi amxhiŋ – ke samplx – bi$^?$ – e.

(୨) ପଞ୍ଚାୟତ ଶାସନ

(୧) ଆମର ସରକାର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗାଁକୁ ମିଶାଇ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁ ପଞ୍ଚାୟତ କରିଛନ୍ତି । (୨) ସେହିପରି ପୁଣି କେତୋଟି ପଞ୍ଚାୟତ ମିଶାଇ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁ ବ୍ଲକ କରି ତାହାକୁ ପଞ୍ଚାୟତ ସମିତି ନାମ ଦେଇଛନ୍ତି । (୩) ସେହି ପଞ୍ଚାୟତ ଭିତରେ ଗାଁକୁ ଜଣେ ଲେଖାଁ ମେମ୍ବର ବଛାଯାଇଛନ୍ତି । (୪) ସେହି ମେମ୍ବରମାନେ ଜଣଙ୍କୁ ବାଛି ସରପଞ୍ଚ କରନ୍ତି । (୫) ସରପଞ୍ଚ ମେମ୍ବରମାନେ ଏକାଠି ହୋଇ ଜଣଙ୍କୁ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ କରିବାକୁ ବାଛନ୍ତି । (୬) ସେ ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍ କାମ କରେ । (୭) ଗୋଟିଏ ଲେଖାଁ ବ୍ଲକ୍‌ରେ କେତେଜଣ ସରକାରୀ ଲୋକ ରହନ୍ତି । (୮) ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଲୋକ ଥାଏ । (୯) ସେ ବି.ଡି.ଓ. ହୁଏ । (୧୦) ତାଙ୍କ ପଛକୁ ସାନମାନେ ଓଭରସିଅର, ଏ.ଇ.ଓ., ଡ଼.ପି.ଓ., ସି.ଓ., ଏସ୍.ଆଇ. ଏମିତି କେତେ ଜଣ ଥାଆନ୍ତି । (୧୧) ସେମାନେ ଗାଁକୁ ଗାଁ ବୁଲି ଲୋକମାନଙ୍କର ଭଲମନ୍ଦ ପଚାରି ଲେଖନ୍ତି । (୧୨) ସେହି ଲେଖା ନେଇ ସରକାରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । (୧୩) ସରକାର ଠିକ୍ ଦେଖି ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ବହନବୃହନା, ଟଙ୍କା-ପଇସା, ଗୋରୁଗାଈ ଦାନ କରନ୍ତି ।

3. Adibasi Oṛia – hiŋ – ne Samwa

1. akxn tbo$^?$ – bri nnia tur – klig mna$^?$mna$^?$des lx$^?$ge.
2. atxn mahades ḍak – ke.
3. atxn des – hiŋ bitre sia mahades mmuiŋ lx$^?$ke.
4. nx – ne bharat desat lx$^?$ – ke.
5. nx bharat mmuiŋ mna$^?$ des.
6. akke lonḍia$^?$ – paṛia konḍa – bri hni – waŋga – nḍxŋ sapa lx$^?$ke.
7. ak bitre gloy paṭna remwa – hiŋ lx$^?$ – har – ke.
8. txn remwa hiŋ pir pir – ne samwa – hiŋ ba$^?$lir mia$^?$ – har – ke.

9. pir pir ne paṭai a?ba – e.

10. pir pirne kadi – hiŋ coŋ – e.

11. barmuiŋ rokom – ne remwa – hiŋ muiŋ – laka raji – hiŋ lx? – ke.

12. ḍxk ke muiŋ – raji – ne mni oḍisa ḍiŋke.

13. oḍisa – ne remwa kxn remwa – hiŋ pir pir – ne samwa – hiŋ ba?lir – la – nḍig oḍia – remwa – ha?.

14. nxgta? – bonda kondh cilia sapa – re oḍia remwa.

15. kmx – hiŋ o?sx prug – toŋ – prug – bakala – baŋ akxn des – ha? lx? – har – ge.

16. txn lagre akmx – hiŋ – ke adibasi remwa ḍak – ce u – wa – ke.

17. adbasi remwa – hiŋ purbe konḍa – bri basa lx? – har – ge.

18. txn lagre he? jako kmx – hiŋ bini – ha? lx? – har – ge.

19. he? ke kmxhiŋ pada tar – ce des – purtine remwa ḍxtte kuṛe – maṛe? ce? lx? – har – ke.

20. mxhiŋ e' kxnne goti – bidi sapa mia? – har – ge.

21. he?ke remwa – hiŋ – keke – la – mx? gta? ḍak ce mia? aṛiŋ gro ḍak ce mia? aṛiŋ.

22. sapa remwa mmuiŋ saman – ha? tar we – har – ge.

(୩) ଆଦିବାସୀ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ କଥା

(୧) ଏହି ବଡ଼ ମାଟି ଭିତରେ ଛୋଟ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେଶ ଅଛି । (୨) ତାକୁ ମହାଦେଶ କହନ୍ତି । (୩) ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଏସିଆ ମହାଦେଶ ଅଛି । (୪) ଆମର ଭାରତ ଦେଶ ସେଠାରେ ଅଛି । (୫) ଆମର ଭାରତ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଦେଶ । (୬) ଏଠି ନଦୀ ନାଳ, ବଣ ପର୍ବତ, ଗାଁଗଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ଅଛି । (୭) ଏଥି ଭିତରେ ଅନେକ ଅନେକ ରକମର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । (୮) ସେ ଲୋକମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କହନ୍ତି । (୯) ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପୂଜାପାଠ କରନ୍ତି । (୧୦) ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରକମର ଖାଦ୍ୟ ଖାଆନ୍ତି । (୧୧) ସେଥିରେ ଆମ ଆଦିବାସୀ ଲୋକମାନେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି । (୧୨) ଏପରି ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟର ନାମ ଆମର ଓଡ଼ିଶା । (୧୩) ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷା କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଅଟନ୍ତି ।

(୧୪) ଆମେ ଉତ୍ତାୟୀ, ବଣ୍ଡା, ଜନ୍ଧ, ଛେଲିଆ ଆମନ୍ତ୍ରେ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ । (୧୫) ଏହି ଲୋକମାନେ ବହୁତ ପୂର୍ବେ ଗୋଟେଇଁ ବାପ ଗୋଟେଇଁ ମା କାଳରୁ ଏ ଦେଶରେ ରହୁଛନ୍ତି । (୧୬) ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଆଦିବାସୀ ଲୋକ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି । (୧୭) ଆଦିବାସୀ ଲୋକମାନେ ପୂର୍ବେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । (୧୮) ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅଲଗାଅ ଅଲଗା ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । (୧୯) ଏବେ ସେମାନେ ସମତଳ ରାଜ୍ୟକୁ ବାହାର ପୃଥିବୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶି ରହୁଲେଣି । (୨୦) ସେମାନେ ଆଜିକାଲିର ଗଢବନ୍ଧ ସବୁ ଜାଣିଲେଣି । (୨୧) ଆଜିର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ କାହାକୁ ଉତ୍ତାୟୀ କାହାକୁ ହାକିମ ଜାଣିହେବ ନାହିଁ । (୨୨) ସବୁ ମଣିଷ ଏକା ପର ସମାନ ।

4. Gtaʔ – hiŋ Boṇḍa – hiŋ ne samwa

1. oʔsx prugtoŋ prug = ba – kala ũmiŋ remwa – ne uhuŋ – ḍx mbaya lxʔge.
2. mxpa u – wiŋhaʔ ceʔ bigleʔ – harke.
3. muiŋ boyãʔ – nḍx bonḍaʔ ṛiŋke, bar muiŋ – ḍa gtaʔre ḍiŋke.
4. kmxpa atxne konḍa – haʔ basa lxʔ harge.
5. at-wahaʔ mxpane go – gsiaʔ manda ḍiŋ – wege.
6. bagaremwa – hiŋ at ḍanḍ – haʔ poʔ – ciaʔ poʔ – uŋ lxʔ harke.
7. hṛiŋ joipurraji hiʔ saŋ keceʔ kmx hiŋ – ne duk suk bolasar ke ke.
8. akmx hiŋke biʔ saŋ soen aʔ ṛiŋke.
9. kmx hiŋ hàʔ hiʔ saŋke maneʔ lxʔ harge.
10. hṛiŋ o'ri – mua sgwa we la sorkar remua – hiŋ hiʔ – saŋke aʔ to – ṛiaʔ biʔ harke.
11. heʔ ke hiʔ saŋ ne mni + bhaʔ boʔ – ge ṛag ce mx mni – ne mudli paṛa uwene gali bana paceṛi n – nia inuiŋke – bri boharke.
12. atxne borke hiʔ saŋ bhaʔ ṛag ce heʔ ṛaka u – we – uwig – re sarlo – miaʔ harke.
13. hiʔ saŋ ḍig amx hiŋke oʔ sxne bawiria kne kanḍa biʔ boke.
14. kmx hiŋ rojane paṭ kanḍa ḍagce heʔ ke ṛaka sebaṛiŋ harke.

15. he? kne sorkar ḍig akmx hiŋke a – hantar ke.

16. o? sx hi? saŋ hiŋ raji ke sa?lx? kne kala remwa – hiŋke gaṭiba? ḍnuŋ – tnx t – to? – g – go? b – bog – ṭ – tu a? sla – a? gnar ce? re mua – hiŋ ke la?hwã talag mia?ke.

17. remwa – hiŋke niman ake, mxhiŋ ne duk – sukke ake, alekxn donḍ kosṭ ke aḍe? harke.

18. bari remuahiŋ konḍa bri lonḍia? paria ḍ – ḍo u – wir ce? buṛi? sirlo? lx? harke.

19. o?ri – sis gwa wela remua – hiŋ hi? saŋke nua?ce mx – hiŋ rajike sa? harke.

20. o?sx ḍ – ḍo uwir ce konḍa bri lonḍia? paṛia? basa lx? – kne remwa – hiŋ he? ke le? ga le?ga tar ḍiŋ harke.

21. amx hiŋke ke – ce? sorkar cumu – slx? hrue? – bunṭi lohã – katra lijo – bri ṭanka – ṭusa sapa inem samplx ṛiŋke.

22. kmx – hiŋ bol a – ṛiŋla sorkar ahantar.

23. akmxhiŋ ke bol a? ṛiŋ laka? sorkar hantar – e, nḍula ahantar.

(୪) ଭିଡାସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବଣ୍ଡାଙ୍କ କଥା

(୧) ପୂର୍ବ କାଳରେ ଗୋଟିଏ ବାପ ଗୋଟିଏ ମା ସମୁଦ୍ରରେ ଜଣେ ଲୋକର ଦୁଇଟା ପିଲା ଥିଲେ । (୨) ସେ ଦୁହେଁ ବଡ଼ହୋଇ କରି ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ । (୩) ଗୋଟେ ଭାଇ ହେଲେ ବଣ୍ଡା, ଆଉ ଭାଇ ହେଲେ ଭିଡାସ୍ତ୍ରୀ । (୪) ସେମାନେ ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ବାସ କଲେ । (୫) ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ପିଲା କୁଟୁମ୍ବ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଗଲେ । (୬) ଅଧିକ ଲୋକ ହାଣ୍ଡି ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ବସବାସ କଲେ । (୭) ପରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରଜା ଏହା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖସୁଖ ଜାଣିବାକୁ ବୁଝିଲେ । (୮) ରଜା ସେମାନଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ କଲେ । (୯) ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ରଜାଙ୍କୁ ମାନି ଚଳିଲେ ।

(୧୦) ପରେ କେତେ ବର୍ଷ ଗଲାପରେ ସରକାର ଲୋକେ ରଜାଙ୍କୁ ହଟାଇଦେଲେ । (୧୧) ଏବେ ରଜାର ନାମ ଲୁଚିଗଲା ବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମରେ ମୂର୍ତ୍ତିଗଢ଼ା ହିଁ ବାହାରେ ଗୋଲି ଗୋଲି ପଥର ପୋତି ଦେଶରେ ନାଚ ରଖା କରି ପାଳନ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି । (୧୨) ତାହାକୁ ରଜା ବୋଲି କହି ଯାଉଥିବା ଲୋକମାନେ କୁହାଡ଼ ଦେଉଛନ୍ତି । (୧୩) ରଜା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦୂରେଇ ଦେଇ ଘରେ ବସିଥିଲେ । (୧୪) ପାଠଶ୍ରୀ ବୋଲ

ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି । (୧୫) ବର୍ତ୍ତମାନର ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଏହା ଛଡ଼ାଇ ପାରୁ ନାହିଁ ।

(୧୬) ପୂର୍ବେ ରାଜାମାନେ ରାଜ୍ୟକୁ ଧରିଥିଲାବେଳେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବହୁତ କାମ କରାଇ ମାରପିଟ କରି ହାଲିଆ କରିଦେଉଥିଲେ । (୧୭) ଲୋକମାନେ ସୁଖଦୁଃଖ ଦଣ୍ଡ କଷ୍ଟ ସହିପାରୁ ନ ଥିଲେ । (୧୮) ଏଣୁ ଲୋକମାନେ ବଣପର୍ବତ, ନଦୀନାଳକୁ ପଳାଇଯାଇ ଭୟରେ ଲୁଚିଥିଲେ । (୧୯) କେତେ ଦିନ ପରେ ଲୋକମାନେ ରଜାକୁ ଛେଡ଼ ଦେଇ ରାଜ୍ୟ ହାତକୁ ନେଲେ । (୨୦) ରାଜ୍ୟ ଦୁଃଖସୁଖ ସବୁ ଏମାନେ ଚଳାଇଲେ । (୨୧) ପୂର୍ବେ ପଳାଇଯାଇ ବଣ ପର୍ବତରେ ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବାହାରି ଆସିଲେ । (୨୨) ଏମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସରକାର ବାନ୍ଧନବାନ୍ଧ, ଗୋରୁମଇଁଷି, କମ୍ବଳ, ଟଙ୍କାପଇସା ଦେଇ ସମ୍ଭାଳିଲେ । (୨୩) ଏମାନେ ଭଲ ନ ହେଲେ ସରକାର ଚଳିବ ନାହିଁ । (୨୪) ଏମାନଙ୍କୁ ଭଲ କରାଇଲେ ଏକା ସରକାର ଚଳିବ, ନ ହେଲେ ନାହିଁ ।

5. Tx = pwaʔ = bweʔ - ne samwa

1. nx gtaʔ = bweʔ - hiŋ bnog - sxŋ - kig caʔ - la sela (m) = bweʔ - hiŋ mãda kuṛeʔ - ceʔ gwaʔ = hxʔ = sog s - saʔ - ceʔ gwaʔ = hxʔ we har - e.
2. a - (n) ḍi - ne konḍa gaṭ - haʔ kero = hxʔ lxʔ - e atxn konḍa we - har - e.
3. kero - hxʔ papoʔ - ṛx tiar - tiar lweʔ k(e) - ne ke - ceʔ b - n - u - ṛx - ne ke - ceʔ gwaʔ - car - ceʔ - gwaʔ - car - ceʔ gag = ciaʔ raŋ - wig - har - e.
4. atx - n - ne ghxʔ - ke brwa - (n) ḍx = haʔ gʔgar - ceʔ muṭa - muṭa gag - ceʔ puṭan - nnia e - ti - riaʔ bo - e.
5. hṛiŋ ltog - ceʔ ghxʔ - ṛx pweʔ - ur - ne padna ḍiŋ - lxʔ - la e - toʔ - ṛiaʔ raŋ - ceʔ cwar - biʔ - e.
6. a - tx - n nswar - la jog - ceʔ naṛaʔ = hxʔ - ke t'to talag - e.
7. ghxʔ paʔ - ri aʔ - ḍa - ceʔ a - mx - ke bari ug - sa = hxʔ - ke g - guʔ talag - e.
8. g'guʔ - talag - ceʔ bari ghxʔ - ke k - aʔ - liŋ - ceʔ tisa nnia ghxʔ - ke jʔjoʔ - ceʔ kusi ḍxt suta tar - ke sgwa to - e.
9. ghxʔ - ke to l - aʔ - big - ceʔ b - n - lwe = hxʔ aʔ - rmxʔ ceʔ blwe - e.
10. blwe lug - la nḍiaʔ l - aʔ - boŋ - l - aʔ - boŋ - ceʔ j - n - ir ḍxt jir - e.

11. j – jir – lug – la o – no – oṛia? = hx? nnia? o?ṛia? – e.

12. o?ṛia? – lug – la to? – ce ghx? – ke gwe? = hx? – ke – sgwa ḍwe a? – nsiŋ – e.

13. nsiŋ – la to? – ce? gwe? = ḍia? talag – ce? cwar – e.

14. nswar – la a – mx – ke bag – bog – ce? kliŋ = hx? a? – ṛiŋ – e.

15. kliŋ = hx? – lug – la hṛiŋ tx = pwa? = re – ke u'wa – ce? kisa?lo a? – tx – e.

(୫) ଲୁଗାବୁଣା କଥା

(୧) ଆମର ଜଡ଼ାଧ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ହେଲେ ସେମାନେ ଦଳ ଦଳ ଏକାଠି ହୋଇ ଲଟା କାଟିବା ଛୁରି ଧରି ଲଟା କାଟିବାକୁ ଯିବେ । (୨) ଯୁଆଡ଼େ ବଣରେ ବେଶି ସିଆଳି ଲଟା ଥିବ, ସେହି ବଣକୁ ଯିବେ । (୩) ସିଆଳିର ନୂଆ ଶାଖା ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ବଢ଼ିଥିବା ଦେଖି କଅଁଳିଆ ଲଟା ଦେଖି ପାଦରେ ବଡ଼ା ବାନ୍ଧି ଘରକୁ ନେଇ ଆସିବେ । (୪) ସେହି ଲଟାକୁ କଞ୍ଚା ଛାଲ ଛଡ଼ାଇ ମୁଠା ମୁଠା ବାନ୍ଧି ଗଡ଼ିଆରେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ରଖିବେ । (୫) ପଚିଗଲେ ତନ୍ତୁ ବାହାରିଲାଭଳି ପାଗିଥିଲେ ଉଠାଇ ଆଣି ଶୁଖାଇ ଦେବେ । (୬) ତାହା ଶୁଖିଗଲେ ଉଠାଇ ଟାଣି କାଠି ଅଂଶ ଖୋଳି ଫିଙ୍ଗିଦେବେ । (୭) ବକଲାରୁ କାଠି ଅଲଗା କସୋର ଉହ୍ନିରୁ ପୁଣି ତନ୍ତୁ ଟାଣି ବାହାର କରିବେ । (୮) ତାହାପରେ ତାକୁ ଗୋଟଲା କରି କୁଟୁଣା ଗାତରେ ପୁରାଇ ସୂତା ବାହାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାବଳରେ କୁଟିବେ । (୯) କୁଟି ଗୁଣ୍ଡ କରି ସୂତାକୁ ହାତରେ ବଳିବେ । (୧୦) ବଳା ହେଲେ ପାଣିରେ ଭିଜାଇ ଭିଜାଇ ଟେକଳରେ ସୂତା କାଟିବେ । (୧୧) ତାପରେ ସୂତା ଗୁଡ଼ାଇବା ନଟାରେ ଗୁଡ଼ାଇ ରଖିବେ । (୧୨) ଗୁଡ଼ା ହେଲେ ଖୋଳ ଟାଣି ସୂତା ମଣ୍ଡାଏ ବନ୍ଧ ସିଝାଇବେ । (୧୩) ସିଝିଗଲେ କାଢ଼ିଆଣି ଧୋଇଧାଇ ଶୁଖାଇ ଦେବେ । (୧୪) ଶୁଖିଗଲେ ତାକୁ ପିଟି ପିଟି ମେଞ୍ଚା କରିଦେବେ । (୧୫) ଶେଷରେ ଲୁଗା ବୁଣାଳିକୁ ଡାକି କେରିଆ ବୁଣିବାକୁ ଦେବେ ।

6. Karwali = sa

1. mmwiṅ goṛx – o karwali uṅ – k (e) – ṛak – ke.

2. karwali mna? – la a – mx – ke toṅ – ra – k (e) – ṛak – ke.

3. karwali li – ce cu – la goṛx – o a – twa? – ha? l – lx? – mia? – k(e) – ṛak – ke.

4. me? = swa – ne mmwiṅ rakas = boe? at gali we – ce goṛx – o ca?mx l'lx? – mia? – k(e) – ne ke – k(e) – ṛak – ke.

5. kala - haˀ goṛx - o karwali ja - ṛig rweˀ - raŋ̇ - ḍo - e ḍag - ce h'hur - niaˀ - k(e) - ṛak - ke.

6. kxn rakas = boeˀmeˀ = swa - ne a - mx - ke saˀ - raŋ - ḍ'ḍo - ne lagre we - ce karwali aˀ - ninda - ce e - saliaˀ - ke.

7. bobo, a - nxŋ - ke karwali mmwiŋ biˀ - la.

8. goṛk - o basoŋ - ke : karwali ŋkarxˀ mnaˀ njaˀ !

9. ḍukri basoŋ - ke : mxˀ a - ṛiŋ bnu - ṛx nḍig biˀ - la. pe - ntaˀ gaṭi - haˀ slweˀ - ṛiaˀ + gri - ṛiaˀ - lxˀ - ke.

10. goṛx - o basoŋ - ke : aˀ - loˀ m - biˀ - e njaˀ.

11. ḍukri basoŋ - ke : amuˀ bobo, tboˀ ke - la xg = bug xg = sxŋ lxˀ - ke, a - raˀ - loˀ - ge, na wxˀ = go raŋ - jar - la - ce biˀ - la.

12. goṛx - o 'sɔte - haˀ' ḍag - ce wxˀ - go raŋ - jar - ke baxi 'nḍa, ẏaˀ' ḍag - ce biˀ - la karwali niste ma - saˀ - ce pintaˀ - nnia ma - gag - ce raŋ - ḍo - g(e) - ṛak - ke.

13. oˀ - ṛi slo - haˀ - ṛx raŋ - ḍo - ge. bari me - tog = gug ḍukri - ke ug = ḍiaˀ ḍ'ḍo - la gali gi - n - gag b'bo - ce ug = ḍiaˀ we - g(e) - ṛak - ke.

14. ḍukri gˀgo = re - hiŋ - ke saliaˀ - ku - k(e) - ṛak - ke : anḍ : nḍiaˀ lxˀ - ke babu ?

15. mx - hiŋ basoŋ - ke : noˀ - nu - at nḍiaˀ lxˀ - ke.

16. ḍukri ug = ḍiaˀ we - la goṛx - o pintaˀ nnia hoˀ hoˀ lxˀ - la g'go = re - hiŋ goṛxo - ke toˀ - biˀ - ce mmwiŋ bri aˀ - ga - ce gag - biˀ tar - we - har - g (e) - ṛak - ke.

17. ḍukri hanḍx - ce pintaˀ - ke tx = mboˀ - ce ḍwa we - caˀ - g(e) - ṛak - ke.

18. ḍukri hanḍa - nḍx - ke hã̃we - pnoˀ bx - ke haŋ - ḍx - ke hã̃ - benda - haˀ bx - ke.

19. ḍokra p - n - oˀ hã̃we raŋ - wig - ke, huŋ - ḍx benḍa = haˀ hã̃ - raŋ - wig - ke.

20. ḍukri ḍukra – ke basoŋ – ke : p – n – oˀ bol hã̃we na – mbo – k(e) – ṛe nḍu ṛeˀ ?

21. nḍu, ḍoki bol – haˀ hã̃we m – bo – ke.

22. 'pintaˀ jog aˀ – tar biˀ – la' dok – ke ḍokra pintaˀ – ke sel ḍxtte poˀ – k(e) – la caŋ ḍak – ke.

23. ḍokri basoŋ – ke 'pe – mba' ! bari poˀ – la caŋ ḍak – ke 'pi – iaŋ' !

24. ntig – ḍe toˀ ke – la bri aˀ – ga – bo – k(e) – ṛak – ke.

25. ḍokra basoŋ – ke : ḍukri, a – na – ke c'coŋ – ḍe bri – ke c'coŋ ḍak – ke.

26. ḍukri gewa = mwaˀ – riaˀ – ce basoŋ – ke : nḍu, ḍokra, mari oˀ – na – ṛig ũ – we – e.

27. oˀ – ṛi = si aˀ – haboˀ – ce bari ḍukri saliaˀ – karwali we – ke.

28. goṛx – o basoŋ – ke : nḍig ḍx k karwali saliaˀ – ce a – nxŋ – ke saˀ – raŋ – ḍo – ke, heˀ – ke a – ja – ṛig karwali n – a – biˀ.

29. k – mx g – har sgwa lage – ce saliaˀ – ce a – mx – miste saˀ ma – jˀ jog – ce kaṛa ḍwa – haˀ tx – raŋ – wig – ke.

30. pintaˀ b'bo – ce huŋ – ḍx – ke kia jog – biˀ – ke : bobo, kia t'to hnov pintaˀ – ke k'ke – lxˀ – la.

31. bari mx hã̃ – benḍa = haˀ tar – we – ge, hanḍa – n – ḍx – ke hã̃we – p – n – oˀ bx – ge.

32. goṛx – o t – to hnor aˀ – ga – bo – k(e) – ne goṛx – oḍxt baˀ lir – baˀ + a – har – ke.

33. bari gag – bo – k (e) – ne goṛx – o – ke toˀ – biˀ – la tar – ce ḍukri – ne huŋ – ḍx – ne c – n – og = mu c – n – og = mwaˀ t'toˀ – biˀ – ce txn goṛx – o – ke aˀ – ga – ce – mx kia t'to – ḍiŋ – ge.

34. txn some ḍukri wig – ke.

35. aˀ – ga – bo – k (e) – ne goṛx – o ni – iaŋ uriŋ – e ḍog – ce a – baˀlir a – baˀta – ke.

36. k - mx t'to + h'hu? a? - lug - ce ko - lx? - ge.

37. ḍokra sel hã͂we raŋ - wig - ke.

38. ḍukri pinta? a? - tar - bi? - la sel ḍxtte po? - ke.

39. goṛx - o - ke sel ba - la 'nxŋ iaŋ a - po? - ge' ḍag - la 'pe - m - ba' ḍag - ce basoŋ - ke.

40. bari po? - la 'namu?, aba' ḍak - ke.

41. 'pe - nta?' ḍag - ce po? a? - gwe? - ce salia? - ku - ke nḍig - ka a - nxŋ - ke nale? na - n - ḍo - ke, pusi coŋ !

42. txn cili g - gwa? - t - tx g - ce bi? - la ḍukri iman dwe - twe? - ge.

43. ntig - ḍe t'tar = ci - kala ḍokra basoŋ - ke : bobo batla gri gri bi?.

44. kxn goṛx - o a - nxŋ remwa = ci a? - coŋ - e ḍag - ce hlx? - soe - j'jog - raŋ - ce sabo nnia bo - ce atwa? - ha? coŋ - bole ko - ke.

45. goṛx - o bole coŋ - ce hlx? = so kri - kri a? - ṛak - ke.

46. ḍokra basoŋ - ke : goṛx - o - ke ca? - ncia bi? na - mbo - k (e) - ṛe?.

47. n'u, ḍokra. cili - ha? bi? - mbo - ke.

48. goṛx - o basoŋ - ke : nḍu aba, c coŋ n - a - ia - ke txn cili a - mx - pa - ke - ha? jog - bi? - ke.

49. ntig - ḍe ḍokra ḍukri ḍulxg - la kxn goṛx - o blx = saŋ ḍx? - ce osmar sar - ke :

50. se - gsxŋ tiloŋ - po dur - gbug ṭe? - mur = bug c - m - oŋ - ũhũ rupug rugug.

51. ḍokra - ḍukri - pa õ - ce oho, nia huŋ - ke ne? - coŋ - ge ! ḍag - ce tar - har - ke.

52. dokra s'sa? - ke toŋkx? ḍukri s'sa? - ke bha? - lo?, txn goṛx - o - ke bagwe? ḍag - ce nwa - ke.

53. goṛx - o ḍo - ge.

54. ḍokra siŋkir ro=xg-ce gwe?-ge, ḍukri tura?-baŋ lo?-ṛx? gwe?-ge.

55. goṛx-o ḍo-ce niman brwa-ke.

(୭) କଦଳୀ କାହାଣୀ

(୧) ଗୋଟିଏ ପିଲା କଦଳୀ ଗଛ ପୋତିଲା । (୨) କଦଳୀ ଗଛ ବଢ଼ିଲାରୁ ତାକୁ ମଞ୍ଜା କରିଦେଲା । (୩) କଦଳୀ ଲଟେଇ କରି ଫଳ ଧରିଲାରୁ ପିଲା ଜଗୁଥିବାକୁ ସେଠି ରହିଲା । (୪) ଦିନେ ଗୋଟିଏ ଅସୁରୁଣୀ ସେହିବାଟେ ଯାଉଁ ପିଲାଟିଏ ସେଠି ଏକୁଟିଆ ରହୁଥିବାର ଦେଖିଲା । (୫) ସେହି କଦଳୀ ତୋଳାଯିବ ବୋଲି ପିଲାଟି ଜଗି ରହୁଥାଏ । (୬) ଦିନେ ସେ ଅସୁରୁଣୀ ପିଲାକୁ ଧରିନେବ ବୋଲି ପାଇଁ ସେଠିକି ଗଲା ଏବଂ କଦଳୀ ପାଇଁ ତାର ଲୋଭକୁ ନିନ୍ଦା କରି କଦଳୀ ମାଗିଲା । (୭) ପୁଅ, ମତେ ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ଦେ । (୮) ପିଲା କହିଲା, କଦଳୀ ଏଯାଏଁ ପାଚିନାହିଁ ମା । (୯) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, କଞ୍ଚା ନ ହେଉ, କଷିଟାଏ ହେଲେ ଦେ, ମୋ ଅଣ୍ଟାକର ପେଟ ଖରାପ ଅଛି । (୧୦) ପିଲା କହିଲା, ହେଉ ମା, ମୁଁ କେତେଟା ପକେଇ ଦେଉଛି । (୧୧) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, ନା ପୁଅ, ଭୂଇଁକୁ ଦେଇଲେ ପଚୁର ଘଅ, କୁକୁଡ଼ା ଘଅ ଅଛି, ଖିଆ ପଡ଼ା ନାହିଁ । ମୋ ଅଣ୍ଟିରେ କେତୋଟି ଧରି ତଳକୁ ଓଳି ଦେ । (୧୨) ପିଲା ଏହା ସତ କଥା ଭାବି ଅଣ୍ଟିରେ କେତୋଟି ଧରି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇଲା ଏବଂ ନେ ମା, ବୋଲି ଦେଲାରୁ କଦଳୀ ସହିତ ପିଲାକୁ ଧରି ପକାଇ ଝୁଡ଼ିରେ ପୂରେଇ ନେଇଗଲା ।

(୧୩) କେତେଦୂର ନେଇଗଲା, ଆଉ ଅଧେ ବାଟ ଅଛି, ବୁଢ଼ୀକୁ ଶୋଷ ଲାଗିଲାରୁ ବାଟରେ ଝୁଡ଼ି ଥୋଇଦେଇ ପାଣି ପିଇବାକୁ ବାହାରିଲା । (୧୪) ବୁଢ଼ୀ ଶିକାରୀମାନଙ୍କୁ ପଚାରିଲା, ବାବୁ, ଏ ପାଖରେ ପାଣି କେଉଁଠି ଅଛି ? (୧୫) ସେମାନେ କହିଲେ, ହେଇ, ସିଆଡ଼େ ପାଣି ଅଛି । (୧୬) ବୁଢ଼ୀ ପାଣି ପିଇବାକୁ ବାହାରି ଗଲାରୁ ଝୁଡ଼ି ଭିତରେ ଜାକି ହୋଇଥିବା ପିଲାକୁ ଶିକାରୀମାନେ ତାଙ୍କ [illegible] ଝୁଡ଼ିରେ ପଥର ପୂରେଇ ଦେଇ ଘୁଞ୍ଚିଗଲେ । (୧୭) ବୁଢ଼ୀ ଫେରିଆସି ଝୁଡ଼ି ମୁଣ୍ଡେଇ ଘରକୁ ଗଲା । (୧୮) ବୁଢ଼ାକୁ ବଡ଼ା ଖାଇ କରିବାକୁ [illegible], ହାଣ୍ଡିକୁ ତେଲି [illegible] । (୧୯) ବୁଢ଼ା ବଡ଼ା ଖାଇ କରି [illegible], ହାଣ୍ଡି [illegible] । (୨୦) ବୁଢ଼ୀ ବୁଢ଼ାକୁ କହିଲା, ବଡ଼ା ଭଲ କି ପକାଉଛୁ କି ନାହିଁ ? (୨୧) ନା, ବୁଢ଼ୀ ଭଲକି ପକାଉଛି । (୨୨) ଝୁଡ଼ିରୁ ପଥର ବାହାର କରି ପକାଇଲାରୁ [illegible] ବଡ଼ା [illegible] ଠଂ ଠଂ କରି ଶବ୍ଦ ହେଲା । (୨୩) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, ତୋ ବାପ ଜନ୍ମ [illegible] ଠଂ [illegible] ଖାଇ ନା । (୨୪) ଝୁଡ଼ି ଏ ପଟେ ଖୋଲି ଦେଖିଲେ ଭିତରେ ପଥର ଭରିଅଛି ! (୨୫) ବୁଢ଼ା କହିଲା, ବୁଢ଼ୀ, କଣ ଖାଇବା ଏ ପଥରକୁ ଖାଇବା ? (୨୬) ବୁଢ଼ୀ ଲାଜ ପାଇ କହିଲା, ନା ବୁଢ଼ା, ଆଉ ଦିନେ ପୁଣି ଯିବି । (୨୭) କେତେଦିନ ପାଖୁଆ ହେଲା, ବୁଢ଼ୀ ପୁଣି କଦଳୀ ମାଗିବାକୁ ଗଲା (୨୮) ପିଲା କହିଲା, ଏମିତି ଦିନେ ଜଣେ କଦଳୀ ମାଗି ପଶି ମତେ ଧରିନେଇ ପଳାଇଲେ, ଆଉ ମୁଁ କାହାକୁ କଦଳୀ ଦେବି ନାହିଁ । (୨୯) ବୁଢ଼ୀ ତାମାନଙ୍କ [illegible] ମାଗି ଲାଗିଥିଲା ଏବଂ କଦଳୀ ସହିତ ତାକୁ ଧରି ସିଧା ଘରକୁ ଗଲା । (୩୦) ଝୁଡ଼ି ରଖିଦେଇ ହାଣ୍ଡିକୁ [illegible] ଏବଂ

କହିଲା, ହଁଅ, ଏ ଧାନ କୁଟିଆ ଅଛି ଝିଅଟିକୁ ନଜର ଦେଇଥା । (୩୧) ତାପରେ ସେ ଭେଣ୍ଡି ଅଣିବାକୁ ବାହାରିଗଲେ, ବୁଢ଼ାକୁ ବର୍ଷା ପଟେଇବାକୁ ପଠେଇଦେଲ । (୩୨) ଝିଅ କୁଟୁଥିଲା ବେଳେ ଝିଅଟି ଭିତରେ ଥିବା ପିଲା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲା । (୩୩) ପୁଣି ସେ ପିଲାକୁ ଖୋଜିଦେଲା ଯେ ପିଲା ବାହାରେ ବସି ତାର ଅଳଙ୍କାର ସବୁ ପିନ୍ଧି ଧାନ କୁଟିଲା । (୩୪) ଏପଟେ ଏବେଠାନ ବୁଢ଼ୀ ଘରକୁ ଫେରିଥିଲ । (୩୫) ଝିଅଟି ଭିତରେ ରହିଥିବା ଝିଅ ମା ଗାଳିଦେବ ବୋଲି ଲୁଚି ହୋଇଥାଏ । (୩୬) ପିଲା ଧାନକୁଟା ସାରି ସେଠି ବସିଥାଏ । (୩୭) ବୁଢା ବର୍ଷା ପଟେଇ ଫେରିଲା । (୩୮) ବୁଢ଼ୀ ଝିଅ ବାହାର କରିଦେଲେ, ସେ ବର୍ଷାରେ ଭିଜିଲା । (୩୯) ଝିଅଟାରେ ବର୍ଷା । ତାକୁ ତାକୁ ଭିଜନା ମା, ମୁଁ ଭିତରେ ଅଛି କହିଲେ ଏମାନେ କହିଲେ ତୋ ବାପ । (୪୦) ପୁଣି ଭିଜିଲେ, ସେ କହିଲା, ଭିଜନା ବାପା । (୪୧) ତୋ ଗୋଟେ ମା ବୋଲି କହି ଏମାନେ ବାଡ଼ିମାର ଭିଡି ମାରୁ ମାରୁ କହିଲେ, ଯେବେ ଭ ଠିକ୍ ପଳାଇଗଲା, ଅଳ୍ପ ଅମ ନାଳ ଖା । (୪୨) ବୁଢା ମାଂସ କାଟିଲା । ବୁଢ଼ୀ ତାକୁ ଭଲକରି ଧରିଲା । (୪୩) ପରେ ମାଂସ କାଟିଲାବେଳେ ବୁଢ଼ା କହିଲା, ଝୁଅକୁ କଳାଜାତକ ଦେ । (୪୪) ଏ ପିଲା ମରେ ମଣିଷ ମାଂସ ଖାଇବେ ବୋଲି କହି ଅଧାର ଧାଉଁଛି, କୁଟୁମ୍ବଗାତ ଭିତରେ ତାକୁ ରଖି ତାର ପାଖରେ ଖାଇବସିଲ । (୪୫) ପିଲା ଖାଲି ଭାତ ଖାଇଲା ଏବଂ ଅଟାର ଦ୍ୱାର ଖାଇ କଲା । (୪୬) ବୁଢା କହିଲା, ଭୁ ଝୁଅକୁ ଖାଲି ଭାତମୁଠାଏ ଦେଉଛୁ । (୪୭) ନା, ବୁଢ଼ା ଖାଲି ମାଂସ ହିଁ ଦେଉଛୁ । (୪୮) ପିଲା କହିଲା, ନା ବାପା, ମୁଁ ଖାଇପାରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ମାଉଁସ ସବୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଇଦେଲା । (୪୯) ପରେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଶୋଇଲାରୁ ପିଲା ଘଣ୍ଟାରେ ଚଢ଼ି ମାଟିକିଏ ଗାଇଲା । (୫୦) କୁକୁଡାର ଗ୍ରେଟବଡ଼ ଘଣ୍ଟାର ଥୋଡ଼, ଝିଅ ମାଉଁସ ଦିଆ ଛମେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ବୁଢ଼ ।

(୫୧) ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଗୀତ ଶୁଣି ଆମ ଝିଅକୁ ଆମେ ଖାଇଲେ ବୋଲି ବାହାରି ଆସିଲେ । (୫୨) ବୁଢ଼ୀ ଧରିଲା କୁଟଣା । ବୁଢ଼ା ଧରିଲା ପିଟଣା । ସେ ପିଲାକୁ ମାରିବେ ବୋଲି ଗୋଡ଼ାଇଲେ । (୫୩) ପିଲା ପଳାଇଲା । (୫୪) ବୁଢ଼ା ଗୋଟେ ଖୁଣ୍ଟରେ ଝୁଣ୍ଟି ହୋଇ ମଲା । ବୁଢ଼ୀ ଗୋଟେ ବାଡ଼ରୁ ଖସିପଡ଼ି ମଲା । (୫୫) ପିଲା ପଳାଇ ଯାଇ ଭଲରେ ରହିଲା ।

7. Gbwe?=sa

1. ḍokra – ḍokri – pa mba – ya lx? – g (e) – ṛak – ke.

2. a – mx – pa – ke go – gsia? nḍu ṛak – ke.

3. ḍokra sle + gnar a – ia – ke ṛak – ke.

4. ḍukri anḍi a? – mile – la coŋ – har – e ṛak – ke, nḍu – la nḍu.

5. kala – ha? ḍukri s – n – i lia? – k (e) – ne cilpa e – raŋ – ce gwig ḍulxg – mia? – ke.

6. me$^{?}$=swa – ne ḍukri cilpa j'jog we – lx$^{?}$ – ge.

7. ḍukri cilpa jog – k (e) – ne dapṛe gbwe$^{?}$ tar – ke.

8. ḍukri gbwe$^{?}$ – ke sa$^{?}$ – raŋ – wig – ce$^{?}$ bi$^{?}$ – coŋ – ke.

9. o$^{?}$ṛi=si sgwa we – la ḍak – ke ḍokra gwe$^{?}$ – we – ge.

10. ḍukri ḍokra – ke jog – talak – ce gbwe$^{?}$=o ṛxt brwa ṛiŋ – ge.

11. ḍekwa$^{?}$ – ha$^{?}$ o$^{?}$ṛi=si sgwa brwa – har – ge.

12. gbwe$^{?}$=o le$^{?}$ga – le$^{?}$ – ga ŋgire – ge.

13. me$^{?}$=swa – ne ṛak – ke hni bitre l'lx – par ko – ke.

14. gbwe$^{?}$ – o nja$^{?}$ – ṛx – ke basoŋ – ke : mx$^{?}$ l'lx – par.

15. mx basoŋ – ke : mx$^{?}$ (a) – ka$^{?}$ mx$^{?}$ mx$^{?}$ na – ṛiŋ babu.

16. gbwe$^{?}$ – o basoŋ – ke : basoŋ – la nja$^{?}$.

17. ḍukri basoŋ – ke : ia – ṛe$^{?}$ – k (e) – ne remwa bri gwe – har – le$^{?}$ ḍak – ke ḍak – ke.

. gbwe$^{?}$ – o basoŋ – ke : nja$^{?}$, a – nxŋ – ke pla$^{?}$ – nnia ṭxŋgia gag – bi$^{?}$ – la.

19. ḍukri txŋgia pla$^{?}$=bwe$^{?}$ gag – bi$^{?}$ – ke.

20. gbwe$^{?}$ – konḍa we – ce$^{?}$ g'ga – sa – ce sla$^{?}$ – ke si$^{?}$ – bi$^{?}$ – ke.

21. si$^{?}$ – k (e) – ne dapṛe meta$^{?}$ konḍa sapa bri – ha$^{?}$ ḍiŋ – we – ge.

22. gbwe$^{?}$ – o ḍwa wig – ke bari nja$^{?}$ – ṛx – ke basoŋ – ke bri i$^{?}$tuṛa gwe – m – bo – ke nja$^{?}$.

23. ḍukri basoŋ – ke : na a – ia – k(e) – ne remwa – ṛig anḍi na – we – gwe – e babu ?

24. nḍu, nja$^{?}$, gwe – m – bi – k (e) – ha$^{?}$.

25. me$^{?}$=swa – ne goṛx – o basoŋ – ke nja$^{?}$ – rx – ke : na k – n – ig – kitliŋ we – la – ce kela, at ja – rig ḍira tmoŋ – k(e) – ne pinta$^{?}$ jog – talik – bo – e, jog – ce tanḍi$^{?}$ ke – la.

26. ḍukri kuli we–ce sapa pinta? – hiŋ – ke tanḍi? – ke – la mx? ḍira l'lo? – ke, a – txn ḍira + ũhwa? raŋ wig – ce goṛx – o – ke bi? – ke.

27. bari me? = swa – ne goṛx – o nja? – ṛx – ke basoŋ – ke : a – nxŋ – ke gu? ci? = swa bari tanḍi – k (e) – ne ḍira + ũhwa? nxŋ pla? g'gag – bi? – la.

28. nja? – ṛx ḍira nswa ũhwa? pla? nnia gag – bi? – ke.

29. k – mx ṛak – ke bri we – ce sar – a? – pwe? – ce ũhwa? ḍira big – bi? – ce l lo? – bi? – ke.

30. mmwiŋ t – n – egig ḍira big ke – la klig konḍa ḍira – ha? ḍiŋ – we – ge, mmwiŋ t – n – egig ũhwa? big – bi? – la klig konḍa ũhwa? – ha? ḍiŋ – we – ge.

31. mmwiŋ – man lo? – bi? – k (e) – ne dapṛe sapa konḍa mx mon – ke – ha? lo? – we – ge.

32. goṛx – o sapa sle a? – ḍa – ce ḍwa wig – ke.

33. hṛiŋ ũhwa? ḍira ble – ge ṛak – ke goṛx – o we – ke.

34. goṛx – o nja? – ṛx – ke basoŋ – ke : ḍba nja? e – hwe? ne – raŋ.

35. nja? – ṛx goṛx – o ḍxt we – ce? e – ke – la mx? sote – ha? ble – ṛia lx? – ke.

36. ḍukri ũhwa? ḍira – ke ke – ce bṭo? – ce goṛx – o – ke basoŋ – ke : a – kxn – ne ja – nḍe – n (e) – ha? bri babu nx? hwe? – e? ḍba, ne – wig.

37. goṛx – o goriŋ + gariŋ – ce a? – hwe? – ke.

38. goṛx – o sar – a? – pwe? – ce hwe? – bi? – la sapa bri – ne ũhwa? ḍira mx mon – ke – ha? hwe? – we – ge.

39. a – txn ũhwa? ḍira le = ja – ce ḍwa a? – g – ga ke.

40. ḍekwa? – ha? o? ṛi = mwa sgwa brwa – har – ke.

41. hṛiŋ ḍokri gwe? – we – ge.

42. goṛx – o ḍokri – ke talak – ce mx – ne g'gx? = se' + bog – pa? = se? a? – lug – ke.

43. goṛx – o o$^{?}$ṛi = si sgwa mx ca$^{?}$ – mx brwa – ce lx$^{?}$ – ge.

44. hṛiŋ ne$^{?}$ ga – ke, nxŋ sela – mboe$^{?}$ ã – handaṛ – ne.

45. at – baŋ mx sela – ke t'tur – ne hni hni olxŋ – ke.

46. o$^{?}$ – ṛi hni – hni olxŋ – ce sela – hiŋ – ke sikx – la – nḍig sela – hiŋ a – wig – ke.

47. k – mx ne$^{?}$ – ga – ke a – nxŋ – ke to sela a – mile – ke, ḍiḍi nḍiŋ nxŋ ak n – lx$^{?}$ – k (e) – ne gun, mx$^{?}$ n – a – lx$^{?}$ – k (e) – ne gun, dag – ce pohi tar we – ge.

48. k – mx remwa sgwa ba$^{?}$lir – la hantar – ḍiŋ – ke a – ba$^{?}$ lir – la konḍa = bwe$^{?}$ ḍag – ce remwa – hiŋ nwa – ke.

49. ḍekwa – ha$^{?}$ o$^{?}$ṛi = sgwa we – ge.

50. me$^{?}$ = swa – ne remwa ja – ṛig nḍu – la goṛx – o – hiŋ a – kmx – ke gsu$^{?}$ a$^{?}$ – nwa – ke.

51. a – txn kala gbwe$^{?}$ = o hni – baŋ kon.la e – brwa – ke.

(୭) ଏଣ୍ଡୁଅ କଥା

(୧) ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ଦୁଇଜଣ ଥିଲେ । (୨) ତାଙ୍କର କୁଅପିଲା ନ ଥିଲା । (୩) ବୁଢ଼ା କାମଦାମକୁ ଯାଉ ନ ଥିଲା । (୪) ବୁଢ଼ୀ କେଉଁଠୁ କଣ ଯୋଗାଡ଼ କଲେ ଖାଉଥିଲେ । (୫) ପ୍ରତିଦିନ ବୁଢ଼ୀ ଜଙ୍ଗଲ ଚଞ୍ଚା କାଠ ଆଣି ନିଅ ଜାଳି ଶୁଏ । (୬) ଦିନେ ବୁଢ଼ୀ କାଠ ଗୋଟେଇବାକୁ ଗଲା । (୭) ବୁଢ଼ୀ ଯେତେବେଳେ କାଠ ଉଠାଇଲା ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଏଣ୍ଡୁଅ ବାହାରି ଆସିଲା । (୮) ବୁଢ଼ୀ ଏଣ୍ଡୁଅକୁ ଧରି ଘରକୁ ଆଣିଲା ଓ ପାଳିଲା । (୯) କେତେଦିନ ଗଲା ଉତ୍ତାରୁ ବୁଢ଼ା ମରିଗଲା । (୧୦) ବୁଢ଼ୀ ବୁଢ଼ାକୁ ପକେଇ ଦେଇ ଆସି ଏଣ୍ଡୁଅ ସହିତ ରହିଲା । (୧୧) ସେହିପରି କେତେଦିନ ସେମାନେ ରହିଲେ । (୧୨) ଧୀରେ ଧୀରେ ଏଣ୍ଡୁଅ ପିଲା ଜୁଆନ ହୋଇଗଲା । (୧୩) ଦିନେ ଗାଁରେ ପଞ୍ଚାୟତ ବସିଲା । (୧୪) ଏଣ୍ଡୁଅ କହିଲା ଆଈ କଣ ପାଇଁ ପଞ୍ଚାୟତ ବସୁଛି ? (୧୫) ସେ କହିଲା, ଯୋଉଥି ପାଇଁ ବସୁ ତୋର ସେଥିରେ କଣ ଯାଏ ଆସେ ? (୧୬) ଏଣ୍ଡୁଅ କହିଲା, ମତେ ଟିକିଏ ବୁଝିବା ଅଛି । (୧୭) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, ସେମାନେ କହୁଲେଣି ପାଣିବା ଲେକେ ଜଙ୍ଗଲ ଭୁଇଁ ଚଷିବୁ । (୧୮) ଏଣ୍ଡୁଅ କହିଲା, ଆଈ ମୋ ଲାଞ୍ଜ ଉପରେ ହାଣ୍ଡିଆ ବାନ୍ଧିଦିଅ । (୧୯) ବୁଢ଼ୀ ଏଣ୍ଡୁଅ ଲଞ୍ଜରେ ହାଣ୍ଡି ଅଟେ ବାନ୍ଧିଦେଲା । (୨୦) ଏଣ୍ଡୁଅ ପର୍ବତକୁ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ି ଗଛ ଗୋଟେ ହାଣିଦେଲା । (୨୧) ସେ ଗୋଟେ ଗଛ ହାଣି ଦେଲାରୁ ଅଧା ପର୍ବତ ସଫା ହୋଇଗଲା । (୨୨) ଏଣ୍ଡୁଅ ଘରକୁ ଫେରି କହିଲା, ଆଈ, ମୁଁ ଟିକିଏ ଜମି ଆବାଦ କଲି । (୨୩) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା, ତୋ ଧସ ଅଯୋଗା ପିଲା କଣ କରିପାରିବ ?

(୨୪) ନା ଆଇ, ମୁଁ ଘରରେ ଅବାଡ଼ କରୁଛି । (୨୫) ଆଉ ଦିନେ ସେ କହିଲା, ତୁମେ ଟିକେ ଅଳିଆଗଦାକୁ ଯାଇ ଦେଖନ୍ତ, କାଲେ କିଏ ବିହନ ପାଚୁଆ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିବେ, ତାକୁ ଉଠାଇ ଭଲକି ଝାଡ଼ିଲେ ଅଳ୍ପ ବିହନ ମିଳିଯାଇପାରେ । (୨୬) ବୁଢ଼ୀ ମୂଳ ଲଗିବାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲା ଅନେକ ପାଚୁଆ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି କରି ବିହନ ପଡ଼ିବାର ଦେଖିଲା । ସେ ସବୁ ଶୁଆ ମାଣ୍ଡିଆ ଆଣି ଏଣ୍ଡୁଅକୁ ଦେଲା । (୨୭) ପୁଣି ଦିନେ ପିଲା ଅଜାକୁ କହିଲା, ମୋ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ଖୁଞ୍ଚୁପୀ ଆଉ ଶୁଆ ମାଣ୍ଡିଆଗଛ ବାନ୍ଧିଦିଅ । (୨୮) ଆଉ ଲାଙ୍ଗୁଡ଼ରେ ତା ସବୁ ବାନ୍ଧିଦେଲା । (୨୯) ସେ ଜଙ୍ଗଲ ଜମିକୁ ଗଲା । ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ବୁଲି ବୁଲି ବିହନଯାକ ବୁଣିଦେଲା ଆଉ ମାଟି ଖୁଦେଇ ଦେଲା । (୩୦) ମୁଠାଏ ଶୁଆଁ ବୁଣିଦେଇ ଦେଖିଲା ସାରା ପର୍ବତ ଶୁଆଁ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲା । (୩୧) ସେ ଗୋଟିଏ ଜାଗା ଖୁଦେଇ ଦେଇ ଦେଖିଲା ଯେ, ସାରା ପର୍ବତ ଖୁଦାଯାଇ ହୋଇଗଲା । (୩୨) ପିଲା ସବୁ କାମ ସାରି ଘରକୁ ଲେଉଟିଲା ।

(୩୩) ପରେ ଶୁଆଁ ମାଣ୍ଡିଆ ପାଚିବାରୁ ସବୁ ପିଲା ଗଲେ । (୩୪) ଅଜାକୁ କହିଲା, ଚାଲ କାଟି ଆଣିବା । (୩୫) ଆଉ ପିଲା ସହିତ ଯାଇ ଦେଖିଲା ଜଙ୍ଗଲରେ ପାଚି ଅଛିଲାଣି । (୩୬) ବୁଢ଼ୀ ଏତେ ଶୁଆଁ ମାଣ୍ଡିଆ ଫସଲ ଦେଖି ଡରଯାଇ କହିଲା, ପୁଅ, କାହା ଜମି ଆମେ କାହିଁକି କାଟିବା ? ଚାଲ ଘରକୁ ପଳାଇବା । (୩୭) ପିଲା ବୁଢ଼ୀକୁ କାଟିବାକୁ ଜିଦ୍ କଲା । (୩୮) ପିଲା ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଅଳ୍ପ ଟିକିଏ କାଟିବା ପରେ ସାରା ଗୁଡ଼ା ଜମି ଆପେ କଟା ହୋଇଗଲା । (୩୯) ସେ ଫସଲଗୁଡ଼ିକ ଅମଳ କରି ଘରକୁ ଆଣିଲା । (୪୦) ଏହିପରି ଭାବରେ କେତେଦିନ ସେମାନେ ବଞ୍ଚିଲେ ।

(୪୧) ପରେ ବୁଢ଼ୀ ମରିଗଲା । (୪୨) ପିଲା ବୁଢ଼ୀକୁ ପୋତାଇଦେଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କାମ କରିଦେଲା । (୪୩) କେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲା ଏକୁଟିଆ ରହିଲା । (୪୪) ପରେ ଚିନ୍ତା କଲା ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଆଣିବି । (୪୫) ସେଇଠୁ ସିଏ ଝିଅ ଖୋଜି ଖୋଜି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲିଲା । (୪୬) ଅନେକ ଗାଁ ବୁଲି ଗୋଟିଏ ଝିଅକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବି କେହି ଆସିଲେ ନାହିଁ । (୪୭) ସେ ଚିନ୍ତା କଲା, ମତେ ତ କେହି ଝିଅ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ କଣ କରିବି ? ଏଠି ରହିବି ନାହିଁ ବୁଲିଯିବି । (୪୮) ସେ ମଣିଷ ପରି କଥା କହିଲେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାନ୍ତି । କଥା ନ କହିଲେ ବଣୁଆ ଏଣ୍ଡୁଅ ବୋଲି ଡରି ପଳାନ୍ତି । (୪୯) ଏମିତି କେତେଦିନ କଟିଗଲା । (୫୦) ଦିନେ କେହି ବଡ଼ ମଣିଷ ନ ଥିଲାବେଳେ ପିଲାମାନେ ତାକୁ କୁକୁର ଲଗେଇ ଦେଲେ । (୫୧) ସେହି-ଦିନଠୁ ଏଣ୍ଡୁଅ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲା ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲରେ ଯାଇ ରହିଲା ।

8. Boeragi – ne Samwa

1. Boeragi mmwiŋ lx? – ge.
2. me? =swa – ne boeragi salia? c'coŋ – ne gali – gali tar – we – ge.
3. u'we – ḍiŋ – la kero – ha? gṛa? – ke cenḍia sa? – lx? – ge.
4. boeragi ke – ke bari hria? – tug – ge.

5. gṛa' boeragi - ke ke - ce ho' - ho' - ce basoŋ - ke : babu, - babu a - nxŋ - ke sa' - lx' - ke prxg - bo' a' - gwe' - e, a' - hantar.

6. boeragi ke - ce a' - hantar - bi' - ge.

7. a' - hantar - bi' - la ḍak - ke gṛa' boeragi - ke basoŋ - ke : babu na nxŋ jibon - ke b - a' - rwa na - mbo - ke, na e' - ke mx' na - m - basoŋ - la a - txn samwa n - sa' - e.

8. gte - la boeragi basoŋ - ke : a - na - ke remwa n - a' - marle' - e.

9. gṛa' basoŋ - ke : na mon babu na - ra' - gwe' - la na - ne, na - ra' - brwa - la - na - ne.

10. gte - la a - mx - ke seḷa a' - marle' - ce ke - ke barionman ḍiŋ - ke.

11. a - k - mx - ke bari gṛa' a' - ṛiŋ - bi' - la griŋ + gba' sa' = coŋ - e.

12. bari gṛa = se - mboe' - ke bol - kwa remwa - ke bihx b' bi' - ne tur - ke.

13. tur - la ḍak - ke ja - ṛig bol remwa nḍu.

14. sni - ka' bol remwa ḍak - ce mx nnia sela - ke raŋ - we - ge bari basoŋ - ke.

15. a - kxn sela - ke na bo - mboe', nxŋ iman sela - ke a - na a' - kuṛe' - n - ḍiŋ - ke, na bol remwa.

16. sni basoŋ - ke : nxŋ - uni udik bol remwa trig - ḍia', a - mx - ke e - ra' - kuṛe' - bi'.

17. mx ḍak - ke trig - ḍia' nnia' raŋ - we - ge, a - mx - ke basoŋ - ke : a - kxn sela - ke na bo - mboe', bol - kwa - ne sela - ke a - na - ke a' - kuṛe' - nḍiŋ - ke.

18. mx basoŋ - ke : kon ḷa - ke e - ra' - kuṛe' - bi', mx bol remwa.

19. at - baŋ konḍa nnia raŋ - we - ge.

20. konḍa basoŋ - ke : nx sapa ḍodia sina gṛa' bol remwa, a - mx - ke e - ra' - kuṛe' - bi'.

21. txn boeragi sela – ke bari gṛa? a? – marle? – ce? gṛa? – k(e) – ha? bihx – bi? – ge.

22. at – baŋ gṛa? – pa bol brwa + ḍke? – g (e) ṛak – ke.

(୮) ବୈରାଗୀ କଥା

(୧) ଗୋଟିଏ ବୈରାଗୀ ଥିଲା । (୨) ଦିନେ ସେ ବାଟେ ବାଟେ ଭିକ ମାଗି ଯାଉଥିଲା । (୩) ବାଟରେ ବଗ ମୂଷାଟିଏ ଧରିଥିଲା । (୪) ବୈରାଗୀ ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲା । (୫) ମୂଷା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ବୈରାଗୀକୁ କହିଲା, ବାବୁ, ମତେ ଏ ଧରିଛି, ଖଣ୍ଡକେ ମାରିଦେବ, ଛଡ଼ାଇ ଦିଅ । (୬) ବୈରାଗୀ ଏହା ଦେଖି ଛଡ଼ାଇ ଦେଲା । (୭) ମୂଷା କହିଲା, ତୁମେ ମୋତେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚାଇଲ, ମୋତେ ଯାହା କହିବ ମୁଁ ତାହା ମାନିବି । (୮) ଏଣୁ ବୈରାଗୀ କହିଲା, ମୁଁ ତତେ ଗୋଟିଏ ମଣିଷ ରୂପ କରିଦେବି । (୯) ମୂଷା କହିଲା, ତୋର ଇଚ୍ଛା ବାବୁ । ମାରିଲେ ମାରିବୁ, ବଞ୍ଚାଇଲେ ବଞ୍ଚାଇବୁ । (୧୦) ବୈରାଗୀ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଝିଅ କରିଦେଇ ବାହାର କଲା । (୧୧) ସେ ଯଦି ମୂଷା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା, ଏହାକୁ ପୁଣି ବିଲେଇ ଧରି ଖାଇଥାନ୍ତା । (୧୨) ତାପରେ ସେ ଝିଅକୁ ବାହା ଦେବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ବର ଖୋଜିଲା । (୧୩) କେହି ଭଲ ମିଳିଲେ ନାହିଁ । (୧୪) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ଜାଣି ଝିଅକୁ ତା ପାଖକୁ ନେଇ କହିଲା । (୧୫) ଏ ଝିଅକୁ ତମେ ରଖ । ତମ ସହିତ ଯୋଡ଼ି ଦେଲି । ତମେ ଏକା ଭଲ ପାତ୍ର । (୧୬) ସୂର୍ଯ୍ୟ କହିଲା, ମୋଠାରୁ ମେଘ ଭଲ । ତା ସହିତ ମେଳାଇ ଦିଅ । (୧୭) ଝିଅକୁ ମେଘ ପାଖକୁ ନେଇଗଲା ଏବଂ କହିଲା, ଝିଅକୁ ତୁ ରଖ, ତୋ ସହିତ ଯୋଡ଼ାଇ ଦେଲି । (୧୮) ସେ କହିଲା, ଏହାକୁ ତୁ ପର୍ବତକୁ ଦେ, ସେ ଭଲ ପାତ୍ର । (୧୯) ଝିଅକୁ ପୁଣି ପର୍ବତ ପାଖକୁ ଆଣିଲା । (୨୦) ପର୍ବତ କହିଲା, ଆମେ ସବୁ ଅଧମ ଲୋକ । ମୂଷା ଏକା ଭଲ ପାତ୍ର । ଝିଅକୁ ମୂଷାକୁ ଦେ । (୨୧) ବୈରାଗୀ ଝିଅକୁ ପୁଣି ମୂଷା କରିଦେଲା ଓ ଗୋଟିଏ ମୂଷା ସହିତ ବାହା କରିଦେଲା । (୨୨) ତାହା ଉତ୍ତାରୁ ମୂଷା ମୂଷି ଭଲରେ ରହିଲେ, ଜଇଲେ ।

9. Gcxŋ – bwe? – ne? Samwa

1. ḍokra ḍokri lx? – ge.
2. a – mx – pa – ke mmwiŋ – ha? huŋ – ḍx lx? – ge.
3. mx – hiŋ bri gwe – gwe – ce sle – c'coŋ – mia? – ke.
4. huŋ – ḍx kala – ha? bri hur = ti? lx – mia? – ke.
5. huŋ – ḍx mmwiŋ srxŋgi rx? – ṛx? – ce tana? ḍulxg – mia? – ke.

6. srxŋgi rxˀ - k (e) - ne gcxŋ=bweˀ - pa b - um - luŋ õ - ce waˀ - waˀ - ce ŋgire nnia we - caˀ - ke.

7. kala - haˀ ŋgire srxŋgi rxˀ - ce gcxŋ - bweˀ - ke aˀ - moeˀ - ke.

8. a - twa - haˀ gcxŋ - bweˀ ŋgire kuṛeˀ + maṛeˀ lxˀ - ke.

9. gcxŋ = bweˀ - ke tma harke tanḍx ṛiŋ - ge.

10. ŋgire ḍwa wig - ce lxˀ - la hni - n (e) = ḍre a - mx - ke wigti aˀ - toˀ - ṛiaˀ - ke.

11. goṛx - o wigti tar - we - ge.

12. ḍokra - ḍokri - pa bri we - ce ke - la gcxŋ = bweˀ - pa.

13. ḍokra - ḍokri - ke ke - ce gcxŋ = pog ga - we - ge.

14. ḍokra - ḍokri - pa ke - ce plog - ke swa ro - ce ba - ce moˀ—biˀ - ke.

15. moˀ - la mnaˀ - bluŋ - ḍx osmar aˀ - ro - la - nḍig dokra - ḍokri - pa a - maneˀ - ke.

16. moˀ - biˀ - la mnaˀ - bluŋ - ḍx aṛa = pog lxˀ - k (e) - ne gweˀ - we - ge ḍhã bluŋ - ḍx tonḍaŋ = pog lxˀ - ke.

17. ḍokra - ḍokri - pa moˀ - aˀ - gweˀ - ce guˀ - aˀ - tar - ke.

18. nḍu ḍokri, ḍba, ḍwa raŋ - ne - wig ḍak - ce ḍokra - ḍokri - pa sarda - ḍiŋ - ce ḍwa raŋ - wig - ce sir + ba - ce g'gwaˀ - ne wela slweˀ cirlaˀ - o basoŋ - ke :

19. ntaˀ njaˀ : na - ŋ - gwaˀ - e sina, onman - ḍiŋ - ce gwaˀ, mmu ba - e, mwaˀ ba - e, ntaˀ onman ke - la - ce gwaˀ.

20. ḍokri ḍokra - ke basoŋ - ke : ja baˀ lir - ke ḍokraˀ.

21. nḍu, pe ḍokri slweˀ cxŋ - huŋ - ḍx baˀ - lir - ke.

22. ḍokra leˀga gwaˀ - ce huŋ - ḍx - ke guˀ - aˀ - tar - ke, a - mx - ke nḍiaˀ + swa a’ - kuma - ce torko = sxŋ nnia aˀ - ḍxˀ bo - ke.

23. ḍia – nḍx cili g'gwaʔ – ce ḍwe + tweʔ coŋ – har – ke, huŋ – ḍx hatla metaʔ = cxŋ cwar – bo – ke.

24. huŋ – ḍx wigti – baŋ manda = re ḍxtte u'wig – ḍiŋ – ke, txn ŋgire – haʔ hṛiŋ lxʔ – ke.

25. plig ŋgire – ke ke – ce osmar aʔ – ro – ke.

26. hṛiŋ lxʔ – k (e) – ne ŋgire ncu – ŋkwi buṛ buṛ buṛ buṛ.

27. ŋgire a – nxŋ – ke mxʔ osmar aʔ – ro – ke ḍak – ce mojx we – ke.

28. plig bari aʔ – ro – ke : mõjx lxʔ – k (e) – ne ŋgire ncu – ŋkwi buṛ buṛ···

29. nḍu, ta, na s'sx – ke – la bari s'sx we – ge.

30. plig bari aʔ – ro – ke : s'sx lxʔ – k (e) – ne ŋgire ncu – ŋkwi buṛ buṛ···

31. nḍu, ta, pe ḍwa mxʔ naseʔ – ge ḍag – ce wigti = re – hiŋ basoŋ – ke.

32. ŋgire mone babe – ce murmura – ḍiŋ – ce ḍwa we – caʔ – ke.

33. iaŋ – ḍx aba – ṛx ngire – ke bole gcxŋ = ci tar – tweʔ – biʔ – la iaŋ – ḍx – ke basoŋ – ke mxʔ – ci iaŋ ?

34. txn some torko = sxŋ huŋ – ḍx bɔba – ṛx nnia poeʔ – loʔ – ce basoŋ – ke : aba n (e) – iaŋ – ne cili = re coŋ ḍag a – coŋ – ge.

35. ŋgire huŋ – ḍx – ke koʔ – ce bole hantar – ce bri we – ge.

36. we – la grxŋ = bweʔ – ṛx mbia – ṛx – ke sapa samwa basoŋ – biʔ – ke.

37. mbia – ḍx grxŋ = bweʔ – ḍx – ke basoŋ – ke : na ḍig a – nxŋ – ke wig – la, pe bai pa – coŋ pa – ug sgwa – ne na laʔ – la.

38. gcxŋ = bweʔ osmar aʔ – ro – ce bia – ke.

39. te – la ŋgire swa r'ro – ce ba – biʔ – ce huŋ – ḍx miste swa nnia ḍiŋ = rwa nuŋ – gweʔ – we – ge.

(୯) ଝିଙ୍କ କନିଆ କଥା

(୧) ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଥିଲେ । (୨) ତାଙ୍କର ଗୋଟେମାତ୍ର ପୁଅ ଥିଲା । (୩) ସେମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ଚଷି କାମଦାମ କରି ଚଳୁଥିଲେ । (୪) ପୁଅ ପ୍ରତିଦିନ ଜଙ୍ଗଲରେ ଜଗିରହେ । (୫) ସାରଙ୍ଗୀ ବଜାଇ ସେଇ ମଞ୍ଚାରେ ଶୁଏ । (୬) ଝିଙ୍କ ଦୁଇ ଭଉଣୀ ସାରଙ୍ଗୀ ଶୁଣି ନାଚ ନାଚ ଟୋକା ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । (୭) ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ସାରଙ୍ଗୀ ନକେଇ ଟୋକା ସେମାନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିଦେଲା । (୮) ସେଠି ସେମାନେ ମିଳାମିଶା କରି ରହିଲେ । (୯) ଝିଙ୍କ କନିଆ ଆଠ ମାସ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଗଲା । (୧୦) ଟୋକା ଘରକୁ ଆସିଥିଲାବେଳେ ଗାଁ ଲୋକେ ତାକୁ ବେଠି ଖଟେଇବାକୁ ଧରିନେଲେ । (୧୧) ଟୋକା ବେଠିଆ ହୋଇ ଚାଲିଗଲା ।

(୧୨) ବୁଢ଼ୀ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଯାଇ ଦୁଇ ଝିଙ୍କ ଭଉଣୀକୁ ଦେଖିଲେ । (୧୩) ଦୁହେଁ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀଙ୍କୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରେ ପଶିଗଲେ । (୧୪) ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଏହା ଦେଖି କୋରଡ଼ ମୁହଁରେ ନିଆଁ ଜାଳି ଧୁଆଁ ଦେଲେ । (୧୫) ଧୁଆଁ ଦେଲରୁ ବଡ଼ ଭଉଣୀ ଗୀତଟିଏ ବାନ୍ଧିଲା ସେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ମାନିଲେ ନାହିଁ । (୧୬) ଧୁଆଁ ଦେଲାରୁ କୋରଡ଼ର ବାହାର ଅଡ଼କୁ ଥିବା ବଡ଼ ଭଉଣୀ ମରିଗଲା । ସାନ ଭଉଣୀ କୋରଡ଼ ଭିତରକୁ ରହିଗଲା । (୧୭) ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ମଲା ଝିଙ୍କକୁ ଟାଣି ବାହାର କଲେ । (୧୮) ବୁଢ଼ା, ବୁଢ଼ୀ ଘରକୁ ନେଇଯିବା କହି ହାଣ୍ଡିରେ ଘରକୁ ନେଇଆସି ପୋଡ଼ାପୋଡ଼ି କଟାକଟି କରିଦେଲେ ପେଟ ଭିତରେ ଛୁଆ କହିଲା— (୧୯) ଏ ଅଜା ! ଏ ଆଈ ! କାଟ ସିନା, ଅନୁମାନ କରି କାଟ, ମୋ ନାକ ଆଖି କଟିଯାଇପାରେ । ଧୀରେ ଦେଖି କାଟ । (୨୦) ବୁଢ଼ୀ କହିଲା— କିଏ କଥା କହିଲା ବୁଢ଼ା । (୨୧) ନା ରେ ବୁଢ଼ୀ, ପେଟ ଭିତରୁ ଝିଙ୍କ ଛୁଆ କହୁଛି । (୨୨) ବୁଢ଼ା ଧୀରେ ଧୀରେ କାଟି ଛୁଆକୁ ଟାଣି ବାହାର କଲା; ତାକୁ ହଳଦୀ ପାଣିରେ ଗାଧୋଇ ଦେଇ କୁକୁଡ଼ା ଖୁଡ଼ିରେ ଚଢ଼ାଇ ଦେଲା । (୨୩) ସେମାନେ ମା ଝିଙ୍କର ମାଉଁସକୁ କାଟି ରାନ୍ଧି ଖାଇଲେ ଏବଂ କିଛି ମାଂସ ଶୁଖୁଆ କରି ନିଜ ପୁଅ ପାଇଁ ରଖିଦେଲେ ।

(୨୪) ଟୋକା ବେଠି କାମ ସାରି ଦଳେ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସବା ପଛରେ ଫେରୁଥିଲା । (୨୫) ଝିଙ୍କ ଟୋକାକୁ ଦେଖି ଗୀତ ପଦେ ବାନ୍ଧିଲା । (୨୬) ପଛରେ ଥିବା ଟୋକାର ଟେଲ ଟେକ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ (୨୭) ମୋ ନାଁରେ କିଏ ଗୀତ ବାନ୍ଧୁଛି ବୋଲି ଟୋକା ଲୋକଙ୍କ ମଝିକି ଚାଲି ଆସିଲା । (୨୮) ଝିଙ୍କ ପୁଣି ଗୀତ ବାନ୍ଧିଲା, ମଝିରେ ଥିବା ଟୋକାର ଟେଲ ଟେକ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ । (୨୯) ଜଣେ କହିଲା, ତୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଯାଆ ତ ଏବଂ ସେ ଆଗକୁ ଗଲା । (୩୦) ଝିଙ୍କ ପୁଣି ଗୀତ ବାନ୍ଧିଲା । ଆଗରେ ଥିବା ଟୋକାର ଟେଲ ଟେକ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ ବୁଡ଼୍ । (୩୧) ସମସ୍ତେ କହିଲେ, ତୁ ସେଠି ଯାଇଥିଲବେଳେ ତମ ଘରେ କିଛି ଅନର୍ଥ ଘଟିଛି । (୩୨) ଟୋକା ଭାବନାରେ ମନମରା ହୋଇ ଘରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ।

(୩୩) ବାବା ମା ତାକୁ ଭାତ ମାଂସ ବାଢ଼ିଦେଲାରୁ ସେ ପଚାରିଲା, ଏହା କି ମାଂସ ? (୩୪) ଏତିକିବେଳେ ଛୁଆ କୁକୁଡ଼ା ଖୁଡ଼ିରୁ ଡେଇଁପଡ଼ି କହିଲା, ବାପା, ଏହା ମୋ ମାଆର ମାଂସ । ସେମାନେ ଖାଇବାକୁ କହିଲେ ଖାଏ ନାହିଁ । (୩୫) ଟୋକା ଛୁଆକୁ କାଖେଇ ଭାତ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଜଙ୍ଗଲକୁ ବାହାରିଗଲା । (୩୬) ସେଠି ଶାଳୀ ଝିଙ୍କୋଇକୁ ସବୁ କଥା କହିଦେଲା । (୩୭) ଝିଙ୍କୋଇ ଶାଳୀକୁ କହିଲା, ତୁ ମତେ ବାହା ହୋ । ତୋ ଭଉଣୀ ଯେପରି ଖାଇପିଇ ରହୁଥିଲା, ସେହିପରି ରହ । (୩୮) ଝିଙ୍କ ଗୀତଟିଏ ବାନ୍ଧି ନାହିଁ କରିଦେଲା । (୩୯) ତାପରେ ଟୋକା କାଠପଥର ଘୋଷରି ନିଆଁ ଜଳାଇ ଛୁଆ ସହିତ ନିଆଁକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ମରିଗଲା ।

10. ŋku – naka = sa

1. mmwiŋ ḍokra – ḍokri lx? – ge.
2. a – mx – ke mmwiŋ – ḍig go + gsia? nḍu.
3. go? = toŋ + go? = ba – ce ḍokra – ḍokri brwa – lx? – ge.
4. ḍokri o'ṛi = si sgwa lx? – ce gwe?—we – ge.
5. ḍokra 'ḍokri to gwe? – we – ge nxŋ n – a – lx?' ḍak – ce mmwiŋ t – n – u – lx? = ḍu sa? – ce bides tar – ge.
6. mx mmwiŋ hni we – ce mmwiŋ sakar ḍwa nturia? e – salia? – ce coŋ – ug – ce ko – lx? – ge.
7. sakar basoŋ – ke : anḍi we – n (e) = ḍre ḍokra ak na na – paŋ – ke ?
8. ḍokra basoŋ – ke : nḍu a – nxŋ – ke remwa + gonḍ go + gsia? nḍu, salia? – coŋ olxŋ – n – lx? – ke.
9. sakar bosoŋ – ke : ḍokra, nxŋ ḍwa na – lx? – e, a – na – ke mx? paiti n – a – bx, sora' ḍugḍi jona hur na – lx? – e.
10. ḍokra basoŋ – ke : mx? ṛiŋ – e – ka? babu, n – lx? – e – he, a – nxŋ – ke slwe? na – ra?—bse? – la ḍiŋ – e.
11. ḍokra at – baŋ sakar – ḍwa lx? – ge sakar – ne ḍugḍi jona kala – ha? e – hur – mia? – ke.
12. me? = swa – ne naka sembx? = u gwa – lxg – ce mmwiŋ ḍuḍu s'sa? – ce ḍokra nnia we – ke.
13. nake ḍokra – ke ke – ce basoŋ – ke : are ḍokra, nxŋ hatla mx?na – mbi? – e.
14. ḍokra gro ḍak – ce bṭo?—ce basoŋ – ke : mx? na salia? – la txn m – bi? – e.
15. naka basoŋ – ke : a – nxŋ – ke mbar pũja jona e – pag – ce sir bi?—la.
16. ḍokra 'gro bog – e' ḍak – ce mbar pũja jona e – raŋ – ce sir – bi? – ke.

17. txn naka kala – ha? ḍokra – ke nale? nale? – ce mx – ne bole nturia? ḍugdi – ne jona sorte a? – ḍa – ḍiŋ – ke.

18. ḍokra gagre rwe? – ge.

19. sakar – ḍx ke – ce basoŋ – ke : ḍokra, na bole nturia?na – coŋ na – ug – k (e) – ṛe nḍu ?

20. ḍo kra basoŋ – ke : nḍu babu mmwiŋ gro kalą – ha? paŋ – ce nxŋ bole nturia? nale? – nale' coŋ – ce ḍ'ḍo – mia? – ke.

21. sakar – ḍx basoŋ – ke : nḍu, nxŋ ḍugdi e – ko – n – lx? – e, na tana? ko – la? – la, gro – ke nxŋ ŋ – ke – e.

22. ḍokra tana? e – ko – ke, sakar – ḍx jona alo, e – ko – ke prxg lx? – ce naka we – ke.

23. ḍokra – ke t – a? – ṭo – nale? – ce jona coŋ – ce lag – ḍo – ge.

24. sakar – ḍx naka – ke ke – ce 'a – mx paiṭi n – ḍiŋ – e be, dokra – ke nale? – ke' ḍak – ce ḍwa wig – ke.

25. mmwiŋ ŋkwi prug=ḍi a? – sa? – kur – ce ḍokra sgwa putla a? – rx – ce tana? e – ra? – ko – bo – ke.

26. txn kala ḍokra – ke tana? a – bx – ke.

27. sakar – ḍx jona alo bu?ṛi lx? – ke.

28. naka we – ke : are ḍokra, ḍak – ce putla – ke wa – ke.

29. putla remwa – la sina pa – ra? – sarlo. putla ḍiḍi a? – sarlo – e ?

30. naka – gse? – ce we – ke 'are ḍokra, na mx? ḍxt ḍiŋ na – lx? – ke, na – ba?lir + na – ba?ta – ke'? ḍak – ce ḍagra we – ke.

31. naka ḍokra ḍak – ce dãka – bi? – ke, buŋ – ha? lx? – ke.

32. 'to? – ṛia re ḍokra' ḍak – ce mmwiŋ capoṛ ba? – la nti gig=bur – we – ge.

33. naka basoŋ – ke : mmwiŋ nti sina na – sa? – ke ḍokra, bar – mmwiŋ nti lx? – ki ? ḍak – ce bar – mmwiŋ nti bog – ke.

34. a – txn ḍig na – sa? – e. ḍak – ce mbar nco. ṭxŋ – ha? – ke.

35. nco lx? - ki? nco - ḍig na - sa? - e ḍak - ce mbar nco txŋ - ha? - ke.

36. mbar nco gig = bur - ge, naka to? - ṛia a - ia - ke ḍ'ḍo - a - ia - ke.

37. sakar ke - ke dapṛe naka - ke e - sa? - ke, are naka, a - na - ke bagwe? jog - n - talak - e.

38. naka basoŋ - ke : babu, na to sakar, nxŋ to ḍoŋga - naka.

39. "a - nxŋ - ke na - sa? - ke sina ak na - na - mbagwe? - la a - na - ke naka - bagwe? - ke ḍak - ce mni a - lx?".

40. ḍwa raŋ - wig - la - ce njo? njir remwa r - a? - siŋ - ce na - mbagwe? - la mmwiŋ mni lx? - e.

41. sakar 'sote - ha? ḍak - ce ḍwa naka - ke raŋ - wig - ce sala = bug a? - ga bo - ke.

42. minḍik ŋku at hilaŋ hilaŋ we - ke.

43. naka - ke tu-bo - k(e) - ne sala = bug we - ke.

44. bol ke - ke naka, 'a - k - mx ũ - wa - e' ḍak - ce wa - ke, mama oe, i - la - ni'.

45. na - ja ?

46. nḍu mama, nxŋ naka, na macwa.

47. oho, na macwa !

48. ũ mama, nxŋ - ha?.

49. ak mx? lx? - ke - ṛe ?

50. na - ga - la sina, na ke - e.

51. ḍiḍi ḍiŋ ŋ - ga - e macwa ?

52. g - n - ag - hwa? to? - ce ga - la.

53. ŋku g - n - ag - hwa? to? - ce ga - ge, mmwiŋ gbug - ke sa? - ce ṭaṭi - ete coŋ - ge.

54. naka cutur - ḍiŋ - ke : nxŋ n - lx? - la sakar bagwe? - e, a - kmx - ke m - bo - ce nxŋ. lag - n - ḍo - e ḍak - ce naka mone cuturḍiŋ - ke.

55. mama, na la'la, a – nxŋ – ke ghx' gag – bo – k(e) – ne to' – ni a – nxŋ – ke ḍiḍia' – par ḍ'ḍo – ke.

56. ŋku g – n – ag – ḍx to' – bi' – ke.

57. naka ḍiḍia' – par a' – ninda – ce tar – ce g – n – ag – hwa' gag – hwa' – ce gedes ḍo – ge.

58. njo' njir tara' – ge.

59. sakar remwa r – a' – siŋ – ce 'ne – bagwe' ḍak – ce sala = bug ke – ke.

60. txn dapṛe ŋku 'a – nxŋ ke bagwe' – e' ḍak – ce sala = bug ṭe' – sa' tar – ce manḍ – coŋ – ce remwa – ke hi' – g war – ce lag – ḍo – ke.

61. ŋku 'a – nxŋ ke naka pa – ra' – bagwe', a – mx – ke n – coŋ – e' ḍak – ce naka – ke tur – ke.

62. naka bali = lo' a' – niŋ – ḍiŋ – ke.

63. ŋku we – ca' – ke : banja, a – na – ke n – coŋ – e.

64. mama coŋ – la coŋ sina ni – iaŋ ne – mba sa' – coŋ – k (e) – ne c – n – ia' tirse' – n – ḍiŋ – ke, to'ti ke – la – ha' kitoŋ – hni salia' p' paŋ – ḍiŋ – ke ḍak – ce trig – ḍia' olxŋ – ḍiŋ – k (e) – ne a' – swe' – ke.

65. aṛatra a' – tanḍx' – ce ŋku – ke mmwa' bali = lo' ṭupar – ce naka ḍo – ge.

66. ŋku ho' – ru + ho' – ria' – ce kosṭe – ke mmwiŋ harke bitre mmwa' a' – bo – ke.

67. bari ŋku kxn par naka – ke 'n – coŋ – e' ḍak – ce tur – ke.

68. naka ulia' e – ga' – raŋ – ce pinta' pwa' – ḍiŋ – ke.

69. ŋku ke – ke : banja, a – na – ke n – coŋ – e.

70. mam na – coŋ – la coŋ sina pitur – remwa p'paŋ – ḍiŋ – ke, to' – ti ke – la – ni ḍak – ce g'gi' – bir – so a' – swe' – ke.

71. nxŋ pinta' pwa' – ce bu'ṛi – e be, na ḍiḍi na – diŋ – e.

72. nḍu banja, n – a – coŋ a – na – ke, a – nxŋ ḍig pinta' pwa' bi' – la.

73. sote – ha? mama, ak ga – la ḍag – la.

74. ŋ – ga – e banja.

75. ŋku – ke pinta? nnia a? – ga – ce gag – ce laṭa g'gi? – ṛiŋ – k (e) – ne nnia e – hã̃tar – bi? – ke.

76. ŋku gi?=mu gi?=mwa? – ce pinta? – ke se? – pia? – ce tar – ke.

77. mmwiŋ harke bonḍriŋ lx? – ke.

78. bol ḍiŋ – ce bari naka – ke 'n – coŋ – e' ḍak – ce tur – ke.

79. txn some naka l'li a? – txg – ce ḍuli we? – ṛiŋ – ke.

80. ŋku we – ca? – ke naka nnia : are naka, a – na – ke e? n – coŋ – e.

81. mama. coŋ – la coŋ sina ni – iaŋ ne – mba – ne ḍuli ũ – we? nce.

82. nḍu, banja, a – nxŋ bari a? – we? – la.

83. nḍu mama, inti bol ũ – we? – gag – ce ã – hanḍx – e, tela na – we?.

84. naka ḍx? – ce l'li – ke ha? – txg – ce i? – tuṛa bo – ke, bari hanḍx – ke.

85. ŋku – ke le? – ga le? – ga a? – we? – ke, bari anṭwa a? – we – ce a? – lo? – ṛx – ke.

86. ŋku lo? – ce ho?ru – ho?ria? lx? – ge.

87. bari bo – ḍiŋ – ce naka – ke t'tur – we – ge.

88. naka txn some mmwiŋ gbug e – sa? – raŋ – ce ko – lx? – ke.

89. ŋku naka – ke ke – ce basoŋ – ke : are naka – nxŋ pa – ra? – gwe?, a – na n – coŋ – e.

90. naka basoŋ – ke : na mx? na – coŋ – e nxŋ dxk gbug a? – mile m – bo – ke, a – nxŋ ke c' coŋ na – tur – ke, c' coŋ na – a – tur – la kxn – ne cili ne – pa – coŋ.

91. nḍu, banja na – a – coŋ, mba – ya kxn – ne cili ni – coŋ – le?.

92. naka gwa baṭa ŋku mbar baṭa a? – ṛiŋ – ke.

93. naka basoŋ – ke : ne=ta? ne=ja? ne – knwe? ḍxk ḍiŋ – ce nx gwa remwa pa=mba – ya knwe? hanḍa.

94. hacu' – ne go – mbar baṭa a' – baṭa – ce 'nḍu, na a – kxn – slwe' e – rwe' – raŋ ḍak – ce ŋku – ke rwe' – slwe' bx – ke.

95. slwe' slwe' a' – ḍuŋ – ḍia', ŋxg ŋxg bo.

96. ŋku sote – ha' ŋxg ŋxg bo – ke, slwe' slwe' a' – ḍuŋ – ḍia' – ke.

97. slwe' – ṛx naka s'sa' – bo – ke.

98. cili mba – ya kuṛe' – ce baṭa – coŋ – har – ke, cili a' – ḍa – ge.

99. ŋku – ke kṛeso' – ge, ḍiḍi n – ḍiŋ – e banja ? a – nxŋ – ke kṛeso' – ḍiŋ – ke.

100. nḍu mama, a – nxŋ ḍig kṛeso' – la nxŋ slwe' nx – ŋ – ha' ro' – pia' c'coŋ – n – ḍiŋ – ke.

101. nxŋ slwe' ro – pia' bi' – la banja, nxŋ – ḍig n – coŋ – e.

102. nḍu mama, nxŋ – ne slwe' i'tuṛa coŋ ḍak – ce naka slwe' – ṛx a' – coŋ – ce ŋku – ke hi – pia' a' – gwe' – ke.

103. naka cutur ḍiŋ – ce jine – ke.

(୧୦) ବାଘ ଓ ଶିଆଳ କଥା

(୧) ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ଥିଲେ । (୨) ତାଙ୍କର ମୋଟେ ପିଲାଛୁଆ ନ ଥିଲେ । (୩) ବଣରେ କନ୍ଦା ଖୋଳି ଖାଇ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ । (୪) ବୁଢ଼ୀ କେତେ ଦିନ ପରେ ମରିଗଲା । (୫) ବୁଢ଼ୀ ତ ମରିଗଲା, ମୁଁ ରହିବି ନାହିଁ ବୋଲି ବୁଢ଼ା ଗୋଟିଏ ବାଡ଼ି ଧରି ବିଦେଶ ବାହାରିଲା । (୬) ଗୋଟିଏ ଗାଁକୁ ଯାଇ ଜଣେ ମହାଜନ ଘରେ ପେଜ ମାଗି ଖାଇ କରି ବସିଲା । (୭) ମହାଜନ ପଚାରିଲେ, କୁଆଡ଼େ ଯିବାର ବୁଢ଼ା ? ଏଠିକି କାହିଁକି ଆସିଲୁ ? (୮) ବୁଢ଼ା କହିଲା, ନା ମୋର କେହି ବାକି ନାହାନ୍ତି, ମୁଁ ମାଗି ଖାଇ ବୁଲୁଛି । (୯) ମହାଜନ କହିଲେ, ବୁଢ଼ା, ତୁ ମୋ ଘରେ ରହିବୁ । ତତେ ବଳ କାମକୁ ପଠାଇବି ନାହିଁ । ତୁ କେବଳ ମକାବାଡ଼ି ଜଗି ରହିବୁ । (୧୦) ବୁଢ଼ା କହିଲା, ଆଉ କଣ ବାବୁ ? ମୁଁ ରହିବି, ମୋ ପେଟ ପୂରିଲେ ମୋର ହେଲା ।

(୧୧) ବୁଢ଼ା ସେହିଦିନଠୁ ମହାଜନ ଘରେ ରହିଲା ଏବଂ ନିତି ଯାଇ ମକାବାଡ଼ି ଜଗେ । (୧୨) ଦିନେ ଗୋଟିଏ ଶିଆଳ ବାଘୁ ପଟକୁ ଲୁଗା ପରି ପିନ୍ଧି ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଛଡ଼ି ଧରି ବୁଢ଼ା ପାଖକୁ ଗଲା । (୧୩) ବୁଢ଼ାକୁ ଧମକାଇ କହିଲା, ଏ ବୁଢ଼ା, ମୋ ପାଇଁ କଣ ଦେବୁ ? (୧୪) ହାକିମ ବୋଲି ଭାବି ବୁଢ଼ା ଡରିଯାଇ କହିଲା, ତମେ ଯାହା ମାଗିବ ତାହା ଦେବି । (୧୫) ଶିଆଳ କହିଲା, ମତେ ଦୁଇ ପୁଞ୍ଜା ମକା ଭାଙ୍ଗି ପୋଡ଼ାଇ ଆଣି ଦେ ।

(୧୬) ହାରାମ ମାରିବ ବୋଲି ବୁଢ଼ା ଦୁଇ ପୁଞ୍ଜା ମକା ପୋଡ଼ାଇ ଦେଲା । (୧୭) ସେ ଶିଆଳ ନିତି ବୁଢ଼ାକୁ ଠକି ଠକି ଚାରି ଭିତ ପେଜ, ବାଡ଼ିର ମକା ଟିକୁ ଦରବ ଥାଏ । (୧୮) ବୁଢ଼ା ରୋଗା ହୋଇଗଲା । (୧୯) ମହାଜନ ଏହା ଦେଖି କହିଲା, କି ବୁଢ଼ା, ତୁ କଣ ଭାତ ପେଜ ଖାଉନାହୁଁ କି ? (୨୦) ବୁଢ଼ା କହିଲା, ନା ବାବୁ, ଗୋଟେ ହାରାମ ନିତି ଆସି ମୋର ଖାଦ ଖାଇ ପଳାଉଛି । (୨୧) ମହାଜନ କହିଲା, ମୁଁ ବାଡ଼ି ଭିତରେ ପଶିବ । ତୁ ମଞ୍ଚାରେ ଥିବୁ, ହାରାମକୁ ମୁଁ ଟିକେ ଦେଖିବ । (୨୨) ବୁଢ଼ା ମଞ୍ଚାରେ ଯାଇ ବସିଲା । ମହାଜନ ବୁଦା ତଳେ ବସିଲା । କିଛିଏ ପରେ ଶିଆଳ ଆସିଲା । (୨୩) ବୁଢ଼ାକୁ ଡରାଇ ଠକେଇ ମକା ଖାଇ ଚାଲିଗଲା ।

(୨୪) ମହାଜନ ଶିଆଳକୁ ଦେଖି ବୁଢ଼ାକୁ ଯେ ଠକୁଛି, ଏହାର କାମ କରିବ ବୋଲି ଘରକୁ ଗଲା । (୨୫) ଗୋଟିଏ ଖାଲି ମାଟିର ହାଣ୍ଡି ନଡ଼ିଆ କତା ଗୁଡ଼ ବୁଢ଼ା ଭଳିଆ ଗୋଟିଏ ପିତୁଳା ଗଢ଼ି ମଞ୍ଚା ଉପରେ ନେଇ ଥୋଇଦେଲା । (୨୬) ବୁଢ଼ାକୁ ସେଦିନ ଆଉ ମଞ୍ଚାକୁ ପଠାଇଲା ନାହିଁ । (୨୭) ମହାଜନ ମକାବୁଦା ତଳେ ଲୁଚି ରହିଲା । (୨୮) ଶିଆଳ ଆସି ପିତୁଳାକୁ ବୁଢ଼ା ବୋଲି ଭାବି ଡାକିଲା, ଆରେ ବୁଢ଼ା । (୨୯) ପିତୁଳା ମଣିଷ ହୋଇଥିଲେ ସିନା ଜବାବ ଦେଇଥାନ୍ତା । (୩୦) ଶିଆଳ ରାଗିଯାଇ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା, କାହିଁକି ମୋ ସାଥିରେ ନଖରାମି କରୁନାହୁଁ, ଆରେ ବୁଢ଼ା ? (୩୧) ବୁଢ଼ା ବୋଲି ଧମକା ଦେଲେ ବି ଚୁପ୍ ରହିଲା । (୩୨) ଉଠିବେ ବୁଢ଼ା ବୋଲି ଗୋଟେ ଗୁଡ଼ପୋଡ଼ ମାରିଦେଲାରୁ ହାତ ଲାଗି ରହିଲା । (୩୩) ଶିଆଳ କହିଲା, ଗୋଟେ ହାତ ସିନା ଧରି ପକାଇଲୁ ବୁଢ଼ା, ଆଉ ଗୋଟେ ହାତ ନାହିଁ କି ? ଏହା କହି ଆର ହାତରେ ମାରିଲା । (୩୪) ସେ ହାତ ବି ଲାଗିଗଲା । (୩୫) ଗୋଡ଼ ନାହିଁ କି ? ଗୋଡ଼ ବି ଧରିବୁ ବୋଲି ଦୁଇ ଗୋଡ଼ରେ ନାତ ମାରିଲା । (୩୬) ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ଲାଗିଗଲା । ଶିଆଳ ଆଉ ଉଠିପାରିଲା ନାହିଁ କି ପଳାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । (୩୭) ମହାଜନ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଶିଆଳକୁ ଯାଇ ଧରିଲା । ଆରେ ଶିଆଳ, ତତେ ମାରି ଫିଙ୍ଗିଦେବି । (୩୮) ଶିଆଳ କହିଲା, ବାବୁ, ତୁମେ ତ ମହାଜନ, ମୁଁ ତ ଛୋଟ ଶିଆଳଟାଏ । (୩୯) ତୁମେ ମତେ ଧରିଲ ସିନା, ଏଠି ମାରିଦେଲେ ତୁମକୁ ଶିଆଳ ବଧର ସୁନାମ ମିଳିବ ନାହିଁ । (୪୦) ଘରକୁ ନେଇଯାଅ ସେ, କାଲି ସକାଳେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଠୁଳ କରି ମତେ ମାରିବ ସେ, ତମର ଗୋଟେ ନାଁ ରହିବ । (୪୧) ସତ କଥା ତ ବୋଲି ମହାଜନ ଶିଆଳକୁ ଘରେ ନେଇଯାଇ ଘୁଷୁରିଶାଳରେ ପୂରାଇ ରଖିଦେଲା ।

(୪୨) ରାତିରେ ବାଘ ପେଇବାକୁ ଏଣେତେଣେ ବୁଲି ଯାଉଥିଲା । (୪୩) ଶିଆଳ ରହିଥିବା ଶାଳ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । (୪୪) ଶିଆଳ ଭଲ କରି ଦେଖିଲା । ଏହାକୁ ଡାକିବ ବୋଲି ଡାକ ମାରିଲା, ହୋ ମାମୁ ଏଠି । (୪୫) କିଏ ରେ ? (୪୬) ନା ମାମୁ, ମୁଁ ଶିଆଳ, ତମ ଭଣଜା । (୪୭) ଓଃ ହୋ ! ଭଣଜା । (୪୮) ହଁ ମାମୁଁ, ତମରି ଏକା । (୪୯) ଏଠି କଣ ପାଇଁ କି ? (୫୦) ତମେ ପଶିଲେ ସିନା ଦେଖିବ । (୫୧) ମୁଁ କେମିତି ପଶିବି ଭଣଜା ? (୫୨) ବାହାରୁ ଦରଜା ଖୋଲିଦେଇ ପଶିଆସ । (୫୩) ବାଘ ଦରଜା ଖୋଲିଦେଇ ପଶିଗଲା ଏବଂ ଗୋଟେ ଘୁଷୁରିକୁ ଶେଷ କରି ଖାଇଦେଲା । (୫୪) ଶିଆଳ ଭାରି ଚାଲାକି କରି ଭାବିଲା, ମୁଁ ଏଠି ରହିଲେ ମହାଜନ ମତେ ମାରିଦେବ । ମୁଁ ଏ ବାଘକୁ ଏଠି ରଖି ଖସି ପଳାଇବି । (୫୫) ମାମୁଁ, ତୁମେ କିଛିଏ ରୁହ, ଆଗେ ମୋର ଏଇ ଦରଜା ବନ୍ଧା ଟିକେ ଖୋଲିଦିଅ ତ । ମତେ ଖୁବ ପରିସ୍ରା ମାଡ଼ିଲାଣି । (୫୬) ବାଘ ଦରଜା ଫିଟାଇଦେଲା । (୫୭) ଶିଆଳ ପରିସ୍ରାକୁ ବାହାନା କରି କରି ବାହାରି ଆସିଲା ଏବଂ ଦୁଆର ବାନ୍ଧ ଦେଇ ପଳାଇଗଲା । (୫୮) ଆର ଦିନର ସକାଳ ହେଲା । (୫୯) ମହାଜନ ମାରିବା ବୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଠୁଳ କରି ଘୁଷୁରିଶାଳକୁ ଠେଲିଲା । (୬୦) ଏତିକିବେଳେ ମୋତେ ମାରିଦେବ ବୋଲି ଭାବି ବାଘ ଘୁଷୁରିଶାଳକୁ

ଫାଡ଼ିଦେଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦଳିଚକଟି ଆମ୍ ତ୍ରି ହ୍ୟାମ୍ ତ୍ରି ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା । (୬୧) ଶିଆଳ ମନେ ମରୁଇଥାନ୍ତା, ତାକୁ ଖାଇବ ବୋଲି ବାଘ ଖୋଜି ଲାଗିଲା । (୬୨) ଶିଆଳ ବାଲି ମାପୁଥିଲା । (୬୩) ବାଘ ଯାଇଁ ପହଞ୍ଚି କହିଲା, ଭଣଜା, ତତେ ମୁଁ ଖାଇବି (୬୪) ମାମୁ ଖାଇଲେ ଖାଅ ସିନା, ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ବାପ ମାଆ ଧରି ଖାଇଥିବା କରଜ ଶୁଝୁଛି । ହେଇ, ଉପରକୁ ଦେଖନ୍ତୁ, ଆକାଶରେ ସେମାନେ ମାଗିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏହା କହି ମେଘ ଘୁରୁଥିବାର ଦେଖାଇଲା । (୬୫) ବାଘକୁ ଉପରମୁହାଁ କରିଦେଇ ତା ଆଖିକୁ ବାଲି ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଶିଆଳ ଦୌଡ଼ି ପଳାଇଲା । (୬୬) ବାଘ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅତି କଷ୍ଟରେ ମାସେ ଉତ୍ତାରେ ଆଖି ଭଲ କଲା ।

(୬୭) ପୁଣି ବାଘ ଖାଇବ ବୋଲି ଶିଆଳକୁ ଖୋଜିଲା । (୬୮) ଶିଆଳ ପଢ ତୋଳା ଅଣି ତାଳ ସିଝିଥାଏ । (୬୯) ବାଘ ଦେଖିଲା ଭଣଜା ତୋତେ ଖାଇବି । (୭୦) ମାମୁଁ ଖାଇଲେ ସିନା, ଉପରକୁ ଦେଖନ୍ତୁ ସୈନ୍ୟମାନେ ଆସିଲେଣି । ଏହା କହି ଜଙ୍ଗଲରେ ଲାଗିଥିବା ନିଆଁକୁ ଦେଖାଇଲା । (୭୧) ମୁଁ ଏ ତାଳ ସିଝି ତା ଭିତରେ ଲୁଚିବି, ତୁମେ କଣ କରିବ ? (୭୨) ନା ଭଣଜା, ତତେ ଖାଇବି ନାହିଁ, ମୋତେ ଗୋଟିଏ ତାଳ ସିଝି ଦେ । (୭୩) ହଉ ମାମୁଁ, ତାହାହେଲେ ତମେ ଏଇଠାରେ ପଶ । (୭୪) ପଶିବି ଭଣଜା । (୭୫) ବାଘକୁ ତାଳ ଭିତରେ ପୁରାଇ ବାନ୍ଧିଦେଇ ଜଳୁଥିବା ନିଆଁରେ ଗଡ଼ାଇଦେଲା । (୭୬) ବାଘର ନାକ ଆଖି ପୋଡ଼ିବାରୁ ତାଳକୁ ଫଟେଇଦେଇ ବାହାରିଲା । (୭୭) ମାସେ କାଳ ବେମାର ପଡ଼ିଲା । (୭୮) ଭଲ ହୋଇ ପୁଣି ଶିଆଳକୁ ଖାଇବ ବୋଲି ଖୋଜିଲା ।

(୭୯) ସେହି ସମୟରେ ଶିଆଳ ଗୋଟିଏ ଲଟାକୁ କାଟି ଦୋଳି କରି ଝୁଲୁଥାଏ । (୮୦) ବାଘ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା । ଅରେ ଶିଆଳ, ଆଜି ତତେ ଖାଇବି । (୮୧) ମାମୁଁ ଖାଇଲେ ଖା ସିନା, ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କର, ମୁଁ ମୋ ବାପ ମାଙ୍କ ଦୋଳିରେ ଟିକିଏ ଝୁଲେ । (୮୨) ଭଣଜା ମତେ ବି ତାହାହେଲେ ଝୁଲା । (୮୩) ନା ମାମୁଁ ଉପରେ ଭଲକରି ଦୋଳି ବାନ୍ଧିଦେଇ ମୁଁ ଓହ୍ଲାଇ ଦିବି, ତାପରେ ତୁମେ ଝୁଲ । (୮୪) ଶିଆଳ ଉପରକୁ ଚଢ଼ି ଲଟାକୁ କାମୁଡ଼ି ଛିଣ୍ଡେଇ ଅଳ୍ପ ବାକି ରଖି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା । (୮୫) ବାଘକୁ ଅଳପ ଅଳପ ଝୁଲାଇ ତାପରେ ଜୋର୍‌ରେ ଝୁଲାଇ ତଳେ କଚାଡ଼ି ଦେଲା । (୮୬) ବାଘ ପଡ଼ିଯାଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ରହିଲା ।

(୮୭) ପୁଣି ଭଲ ହୋଇ ଶିଆଳକୁ ଖୋଜିବାକୁ ଗଲା । (୮୮) ଶିଆଳ ସେ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଘୁଷୁରିକୁ ଧରିଆଣି ବସିଥାଏ । (୮୯) ବାଘ ଶିଆଳକୁ ଦେଖି କହିଲା, ତୁ ମନେ ମରୁଥାନ୍ତୁ, ତୋତେ ମୁଁ ଖାଇବି । (୯୦) ଶିଆଳ କହିଲା, କାହିଁକି ଖାଇବ ନାହିଁ ? ଦେଖ, ମୁଁ ଏହି ଘୁଷୁରିଟି ଯୋଗାଡ଼ କରି ରଖିଛି । ତୁମେ ମୋତେ ଖାଇବା ପାଇଁ ଖୋଜିଲେ ମୋତେ ଆଉ ଖାଇବାକୁ ନ ଖୋଜିଲେ ଏହା ମାଂସ ଆମେ ଦୁହେଁ ଖାଇବା । (୯୧) ନା ଭଣଜା, ଖାଇବି ନାହିଁ । ଚାଲ, ଦୁହେଁ ଏହି ମାଂସ ଖାଇବା । (୯୨) ଶିଆଳ ତା ପାଇଁ ଦଶ ଭାଗ, ବାଘ ପାଇଁ ଦୁଇଭାଗ କଲା । (୯୪) ଶିଆଳ କହିଲା, ଆମର ଅଜା, ଅଜା ନୋଖାଧ ହେଉ ବନଜନ । ଆମେ ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଦୁ'ଜଣ । (୯୪) ମୋଟ ବାର ଭାଗ ବାଣ୍ଟି କରି ଶିଆଳ ବାଘକୁ କହିଲା, ଯାଅ, ଏ ଅନ୍ତ୍ରପୁଡ଼ା ଧୋଇ ଆଣ । (୯୫) ନାଇତନ ଭଜାଇଦେଲେ ନାହିଁ ଯାକ ରହ । (୯୬) ବାଘ ହାତରେ ଜଳଯାକ ଗଳି ଅନ୍ତ୍ରପୁଡ଼ା ଭଜାଇ-ଦେଲା । (୯୭) ଶିଆଳ ସେ ଅନ୍ତ୍ରକୁ ଧରି ରଖିଲା । (୯୮) ଦୁହେଁ ବସି ତାଙ୍କର ଭାଗ ଖାଇଲେ, ମାଂସ ସରିଗଲା । (୯୯) ବାଘକୁ ଭୋକ ଲାଗିଲା । କଣ କରିବି ଭଣଜା ମତେ ଭୋକ କରୁଛି । (୧୦୦) ନା ମାମୁଁ, ମତେ ବି ଭୋକ କରିବାରୁ ମୋ ନିଜ ପେଟକୁ ମୁଁ ନିଜେ ଚିରି ଖାଉଛି । (୧୦୧) ମୋ ପେଟ ଚିରିଦେ ଭଣଜା, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଖାଇବି । (୧୦୨) ହୋଉ ମାମୁଁ, ଏଇ ମୋ ପେଟରୁ ଟିକିଏ ଖାଅ ବୋଲି ଅନ୍ତ୍ରପୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ଛୁରିରେ ବାଘର ପେଟ ଚିରିଦେଇ ମାରିଦେଲା । (୧୦୩) ଶିଆଳ ଚତୁର ହୋଇ ବଞ୍ଚିଲା ।

11. H hasra

1. cata sgwa ta'la'e muta sgwa koe [saru=la]
2. hno – raji – ne bir=bo – ke ḍiraŋ sa' – la wã ḍak – ke. [hli']
3. sur – na tar we tanu ke – la ko'ṛia' – nta' marle' la' – e. [xg=ko].
4. i'tuṛa nḷia' nnia hati lo'ṛia' gwe' ge reka le' – ke ble' nḍu, anḍi wale' ḍo ge. [nliawir]
5. na ḍua – ne ḍukṛi mal kanḍe paṭai a'ba e. [una'cir]
6. na ḍua – ne ḍokra c'coŋ cera c'coŋ cera ḍiŋ le' e. [pnwe=ḍir]
7. na ḍua – ne ḍukri mmwiŋ gnag=cia' dãton ha' e. [trug – so]
8. ne ḍua – ne ḍia – kwe' para' – minḍik para' – smi goṛxo – ke we'riŋ lo' le'ke. [hu'sembwar]
9. mx hni – ne sela kalaha' smi – srui'si coŋ e amxke, ja slue' ba'se a – ia mx c'coŋ – hnor gwe' uwe ṛig ia e. [swa]
10. hno – raji – ne bũṭi ḍiraŋ nnia tra'ṛia' tar e. [salap]
11. sla' lx' – ke ginja nḍu tag ũg – la a – brwa nḍu. [ntuig]
12. ḍia jiloŋ – jaloŋ uhuŋ=cia'bue'ṛa. [nḍianḍx]
13. remwa we – la nuŋ – we e, remwa ko – la nuŋ – ko – e remwa thũa – la nuŋ – thũa e, remwa ḍulxg – la nuŋ – ḍulxg e. [lluṛia]
14. si'tog – la coŋ – bue le' e. [lonḍia']
15. eṛe sondor tmi – kwi – ke bawir ḍ – n – ḍa ḍ'ḍa bo ke. [tre]
16. gokala sondor ŋgire – la indor. [bcwe']
17. mmwiŋ horx – o le'e. klig baal – ke kagbo' a' – ko e. [suja]
18. hroe' k'ko' ncia··ncia k'ko' – ke pa'ṛi – kig. [nta' – sxŋ]
19. gwe'k – nḍre gwe'ge mx – ne pla' wa'ṛxŋ wa' ke. [bara – ko]
20. tbo' nnia ulxŋ e tnoŋ – ra nnia ḍe' e balsa nnia duli we e. [kumḍa]

21. holxg – hilia tar we ge, ŋko basoŋ be? ke. [cnag]

22. go kala tnondar mna? – la tnu lx? [gaŋhã]

23. bha? pla? nḍu t'ti gagṛe lx'ke me mmwiŋ bir – tia – ke sa?lo? lx'ke. [soka]

24. ke – la ncia coŋ – la cili. [nta? – sxŋ]

25. ncia nḍu – ne cili. [sindi – kiṛa]

26. gobo sla? – ke cilpa – so wa?ke. [nlia]

27. ṭurx – o – ne bha? – ke hri prun ḍi lx? ke. [unxŋ – u]

28. go kala gusi lx? e, sela – la ḍicca lx? e. [gaŋhã]

29. bue? tur bue?tur – ce? a? – s'sue e·· plog ke – ce? a? – ga e. [tohõ ccog – ne]

30. ligmue? + liteŋ – ce? a? – to? ṛia? e, clx?plog – ke sue bi? e. [suja]

31. na la?la da ḍuŋbo nxŋ ũwe e mmuiŋ b – n – bo. [gopena]

32. smi srui?si ḍulxg e, para min ḍik k'ke e. [harke]

33. jibon lx?ṛa mmwiŋ mni gwe? – la hajar mni. [gaŋhã]

34. tgwa ne – ke – ke goṛx – o – ke bha? banḍa lx?ge eṛe sondor gorx – o – ke slue?a? – poṭro ge. [ntoŋ]

35. sari sgwa tar ke···c'cu sgwa gake. [sni]

36. remwa ṛxte ba?lir e···remwa mia coŋ e. [kurnig]

37. ō ke ne – ta lo?ke taria?ō – kne remwa we ke : pir remwa we ke : we – kne remwa – ke ke [eyes] : ke – kne remwa a – jog ke pir remwa jog ke [hands] : jog – kne remwa a – coŋ ke pir – ne remwa coŋ ke [mouth] : coŋ – kne remwa – ke a – bse pir remwa – ke bse ke [stomach] : bse – kne remwa a – xg ke pir remwa xg ke. [anus]

38. mmuiŋ selamboe? – ke nji klig maka. [trug – so]

39. eṛe sondor sela – o ca?mx gali – bo? ko lx?ke amx – ke e – ba? lir – la a – remwa – ke wiŋ ke. [kndoŋ]

40. mi' tuṛa – ne ũhuŋ – pig kunti' sgwa sloe' ke coŋ – ce' we – la ũhuŋ – pig hi' – saŋ ḍua – ne g'go ke. [gun bullet]

41. tma klig nce sõtiŋklig manḍi wala talag ḍiŋ ke caṭua mali. [paṭ makṛi]

42. santa ũwe ke gali···gali n – jog ke tnaŋ – lug sappa remwa – ke mbar – klig nlug amx – ke mmuiŋ – ha'ṇlug. [noli]

43. klig konḍa ũ – ulxŋ ke nḍia' jar – kne gali u'wig kala n – jog ke mmwiŋ guṭimali. [buhi']

44. pada ko lx'ke ga'ga – bo' ganḍa biṭre ga – le' – ke lenḍa. [mula]

45. ko – la sari sgwa···toṛia' – la juntu sgwa. [nla'pog]

46. nxŋ – ne ṭonṭua – u prxg – prxg ble l'lo' ble l'lo' ḍiŋ lx' e. [ocna]

47. ḍia kela ga' ga – bo', uhuŋ kela cia' bue' ṛa'. [meriŋ]

48. b'bo' sgwa la'ke···b'bo' sgwa pla'ke. [beni]

49. t'txr kala cirag e···g'ga kala hṛx e. [lua]

50. b'bo' sgwa ulxŋe – remwa sgwa thuã e. [bicycle wheel]

ଢଗ

(୧) ଛତା ପର ମେଲେ ସୁତା ପର ବସେ । (ଘାସୁ)

(୨) ବଂଶୁଇଜର ମଣ୍ଡିର ଖିଙ୍ଗ ଧଇଦେଲ ଅଁ କରେ । (ବାଇଶଗଜା)

(୩) ସୁର୍‌ନନା ବାହାଇଯାଏ, ତେଣେ ଦେଖିଲେ ବଗ ଉମ ପର ପାଲଟିଯାଏ । (ଏଣ୍ଡି ପୋକ)

(୪) ଝିକାଏ ପାଣିରେ ହାତୀ ପଡ଼ି ମଲ, କେଣା ଅଛୁ ପର ନାହିଁ କାହିଁ ଉଡ଼ିଗଲ । (ବାଦୁଡ଼ି)

(୫) ଅମ ଘର ବୁଢ଼ୀ ପାଞ୍ଚ ଟରୁ ଲୁଗା ପିନ୍ଧେ । (ଅଲଚୁଣୀ)

(୬) ଅମ ଘରର ବୁଢ଼ା ଖାଇଁ ଖାଇଁ ଛେରୁଥାଏ । (ଚକି)

(୭) ଅମ ଘରର ବୁଢ଼ୀ ବଡ଼ାଏ କାଠିରେ ଡାଲ୍ ଘଟେ । (ଚକ୍ରି)

(୮) ଅମ ଘରର ଘରଣୀ ଦାନ୍ତ ଖଡ ଖାଏ ଦନ ଛୁଟିଲୁ ଧର ପଳ୍ଆଏ । (ଖିଲ)

(୯) ଅମ ଘରର ବିଁଅ ନଠ ନଠ ଘାସ ଦନ ଖାଏ । କୋଉଥିରେ ତ ପେଟ ନ ପୁରେ । ଖାଇଁ ଖାଇଁ ନ ମଇଯାଇପାରେ । (ଚୂଲର ନିଆଁ)

(୧୦) ବଙ୍ଗେଇଜର ମଞ୍ଚି, ଶିଙ୍ଗରୁ ଦୁଧ ବାହାର ହୋଇଛି । (ଦଳପ)

(୧୧) ଗଛ ଅଛୁ ମଞ୍ଜି ନାହିଁ, ଓପାଡ଼ି ଖେଇଲେ ଜିଏ ନାହିଁ । (ଛତୁ)

(୧୨) ମା ଖାଂପୁଅ ଝିଅ ସୁନ୍ଦରୀ । (ଖିଅ ଖଜୁରୀ)

(୧୩) ମଣିଷ ପାଙ୍ଗରେ ଯାଏ ମଣିଷ ପାଙ୍ଗରେ ଦଉ, ମଣିଷ ପାଙ୍ଗରେ ରହେ ମଣିଷ ପାଙ୍ଗରେ ଶୁଏ । (ଛୁଇ)

(୧୪) କାଟି ପକାଇଲେ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । (ପାଣିନାଳ)

(୧୫) ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ନୂଆ ହାଣ୍ଡି ର କଳା କଟକଟ ଯୋଡ଼ଣୀ । (କେନ୍ଦୁ)

(୧୬) ପିଲାବେଳେ ସୁନ୍ଦର ବଡ଼ ହେଲେ ଇନ୍ଦର । (ଟେଲୁକା)

(୧୭) ପିଲା ବୋଲି ଗୋଟାଏ ବଲଟା ଯାଏ ହାଡ଼ ବଧାଏ । (ଲୁହି)

(୧୮) ଗାଈ ଜନମ କଲା ହାଡ଼, ହାଡ଼ ଜନମ କଲା ବାଛୁରୀ । (ଅଣ୍ଡା)

(୧୯) ମଲା ଲୋକ ମଲା ତାର ନାଙ୍ଗୁଡ଼ି ନାଚି ରହିଲା । (ମୟୂରପୁଚ୍ଛ)

(୨୦) ମାଟିରେ ଘୂଲେ ମଞ୍ଚାରେ ଚଢ଼େ ଘୂଲରେ ଶୁଏ । (କଖାରୁ ଡଙ୍କ)

(୨୧) ହଲି ଝୁଲି ବାହାରଗଲା, ମୟୂର ପକ୍ଷୀ କହିଦେଲା । (ବନ୍ଶୀ)

(୨୨) ପିଲାବେଳେ ଘୃଷଣା ବଡ଼ ହେଲେ ପିଟଣା । (ବାଉଁଶ)

(୨୩) ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ ନାକ୍ତ ନାହିଁ ଦେହ ହାତ ଅଛି, ପୂରା ଗୋଟେ ମଣିଷକୁ ଗିଳି ପକାଉଛି । (ଜାମା)

(୨୪) ଦେଖିଲେ ହାଡ଼ ଖାଇଲେ ମାଂସ । (ଅଣ୍ଡା)

(୨୫) ହାଡ଼ ନ ଥିବା ମାଉଁସ । (ଉଇ)

(୨୬) ଗଛର କୋରଟରେ କାଠର ଛୁଲିକା ନାଚୁଛି । (ଜିଭ)

(୨୭) ଠୁଣ୍ଟା ପିଲାର ମୁଣ୍ଡେ ଘା । (ପିକା)

(୨୮) ପିଲାଦିନେ ଲୁଗା ପିନ୍ଧେ, ବଡ଼ ହେଲେ ଲଙ୍ଗଳା । (ବାଉଁଶ)

(୨୯) ନେପ ମାର ଠିଆ କରେ, ଗାତ ଦେଖି ଭର୍ତ୍ତି କରେ । (ଚୁଲିରେ ଦନ୍ତା ପୁରାଇବା)

(୩୦) ମୋଡ଼ି ମୋଡ଼ି ଉଠାଏ, ଗନ୍ଧର ଗାତରେ ପୁରାଏ । (ଚୁଲିରେ ଦନ୍ତା ପୁରାଇବା)

(୩୧) ରୁ ଥା ଅଲସୁଅ, ମୁଁ ଘୁଲିଲି ଦୁଇଅ । (ଛୁଟିଙ୍କାଣି)

(୩୨) ଦନଦାର ଶୁଏ ଘଡଦାର ଜଗେ । (ଜିହ୍ବା)

(୩୩) ବଞ୍ଚିଥିଲେ ଗୋଟେ ନାଁ, ମରିଗଲେ ହଜାରେ ନାଁ । (ବାଉଁଶ)

(୩୪) କାଲି ଦେଖିଲି ଛୁଆଟିଏ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡ, ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ପିଲାଟିର ପେଟ ହେଲା ଖଣ୍ଡ । (ଲାଉ)

(୩୫) ଫୁଲ ଘର ବାହାରେ ଫଳ ଘର ପଳାଏ । (ଧୂଳି)

(୩୬) ମଶିଆ ଘାଟରେ କଥା ହୁଏ, ମଶିଆ ରକତ ଖାଉଥାଏ । (ମଶା)

(୩୭) ଆମ ଘରା ଶୁଣିଲେ ଡାଲ ଗୋଟେ ପଡ଼ିଲା,
ଶୁଣିଲା ଲୋକ ଗଲା ନାହିଁ । (କାନ) ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଗଲା । (ଗୋଡ଼)
ଗଲା ସିଏ ଦେଖିଲା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଦେଖିଲା । (ଆଖି)
ଦେଖିଲା ଲୋକ ଉଠାଇଲା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଉଠାଇଲା । (ହାତ)
ଉଠାଇଲା ସିଏ ଖାଇଲା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଖାଇଲା । (ପାଟି)
ଖାଇଲା ସିଏ ପୁରାଇଲା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ପୁରିଲା । (ପେଟ)
ପୁରିଲା ଲୋକ ଦର୍ଶିଲା ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଦର୍ଶିଲା । (ଗାଣ୍ଡି)

(୩୮) ଗୋଟେ ଝିଅର ନେଟା ପିନ୍ଧୁ । (ଚୂଲ)

(୩୯) ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଝିଅଟିଏ ଏକୁଟିଆ ବାଟମୁଣ୍ଡରେ ବସିଛି ।
କାଏ ହେଲେ କଥା କହିଲେ ଗାଳିମନ୍ଦ ଦେଉଛି । (ବିଛୁଆତି)

(୪୦) ଏତୁଟିଏ ଝିଅ ଚଢ଼େଇ ଠେଙ୍ଗା ଘର ପେଟ ।
ସାଇଁକିନା ଉଡ଼ିଗଲା ସେ ରଜାଘରେ କଣବାକୁ ବେଙ୍ଗ । (ବନ୍ଧୁକର ଗୁଳି)

(୪୧) ଅଠଟା ଗୋଡ଼ ନଅଟା ଅଣ୍ଟା ।
ଜାଲ ପକାଉଛି କେଉଁଟ ଝୁଂଟୁ । (ମାଙ୍କଡ଼ସା)

(୪୨) ବାଟେ ବାଟେ ହାଟେ ଗଲି, ବାଟରେ ପାଇଲି କାନର ଫୁଲ,
ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ଦୁଇଟା କାନ, ଏହାର ଖାଲି ଗୋଟିଏ କାନ । (ବନ୍ଧୁକ)

(୪୩) ଝରଣାର କୂଳ ଧରି ସାପ ପଙ୍କତ ବୁଲିଗଲା,
ବୁଲିଲାବେଳେ ପାଇଗଲା ଗୋଟିଏ କଣ୍ଠିମାଳ । (ବୁଢ଼ୀ ପୋକ)

(୪୪) ଖାଡ଼ା ବସିଛି ଜଣେ ଏତେ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡ,
ମାଟି ଭିତରେ ପୁରିଛି କେତେ ବଡ଼ ଲାଞ୍ଜ । (ମୂଳା)

(୪୫) ବସିଲେ ଫୁଲ ଘର ଉଠିଲେ ଜନ୍ତୁ ଘର । (ପ୍ରଜାପତି)

(୪୬) ଆମ ତୋଟାରେ ପାଚିଲା ଆମ୍ବ ଖଣେ ଖଣେ ଝଡ଼ୁଛି । (ଓଳାପାଣି)

(୪୭) ମା ଦେଖିଲେ କାନ୍ଦୁଛି ଝିଅ ଦେଖିଲେ ସୁନ୍ଦରୀ । (ଲଙ୍କାମରିଚ)

(୪୮) ସାପ ଘର ଫଣା ଅଛି ଲଞ୍ଜ ଅଛି । (ନେଳୀ)

(୪୯) ବାହାରିଲାବେଳେ ରଙ୍ଗ ରଙ୍ଗ ପଶିଲାବେଳେ କଳା କଳା । (କମାରଶାଳ ଲୁହା)

(୫୦) ସାପ ଘର ବୁଲେ, ଲୋକ ଘର ଠିଆହୁଏ । (ଧାଙ୍ଗେଲ ଚକ)

OSMAR

aˀke – aˀ ju – ne remua lxˀke
nxŋ ne mbarklig mmwaˀ
sappa samwa aˀ – õ ne remwa lxˀke
nxg ne mbarklig nlug.
m – moˀ c – cwi aˀmiaˀ ne remwa lxˀke
            nxŋ ne mmu mmwiŋ
aˀ coŋ aˀ ugne remwa lxˀke
            nxŋ ne tmwaˀ mmwiŋ
sle b – biˀ ne remwa lxˀke
            nxŋ ne t – ti mbar klig.
aˀ – ulxŋ ne remwa lxˀke
            nxŋ ne ncombar klig
ḍxk ṛiŋceˀ anxŋ ke lxˀke
            gwa remwa guti.

ଗୀତ

ତମକୁ ଦେଖିବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ମତେ ଦୁଇ ଆଖି ଅଛନ୍ତି ।
ତମକୁ ଶୁଣିବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ମତେ ଦୁଇ କାନ ଅଛନ୍ତି ।
ତମକୁ ଶୁଙ୍ଘିବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ମତେ ନାକ ଗୋଟିଏ ଅଛୁ ।
ଖୁଆଇବାକୁ ପିଆଇବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ପାଟି ଜଣେ ଅଛୁ ।
ଖଟିବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ଦୁଇ ହାତ ଅଛନ୍ତି ।
ଚଲାଇବାକୁ କେତେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି—ଗୋଡ଼ ଦୁଇଟା ଅଛନ୍ତି ।
ଏହିପରି ଧରୁ ମିଶି କେତେ ଲୋକ ଓସର—ଦଶ ଲୋକ ଓସର ।

ତୃତୀୟ ଭାଗ

ଓଡ଼ିଆ-ସଉରା ଶବ୍ଦକୋଷ

ଓଡ଼ିଆ-ଇଂରାଜୀ

EXPLANATORY NOTES

1. Alphabetical order : a. x, e, i, o, u, w, b, c, d – ḍ, g, h, j, k, l, m,
ŋ – n, p, r, s, t – ṭ

2. Abbreviations :

D.	Desia
F.	Functor
L	Loan
vc	compound verb
vi	intransitive verb
vt	transitive verb
vo	object incorporated verb
voc	vocative
cp	compare
n	noun
vb	verb
adj	adjective
adv	adverb
hd	hill dialect

3. Type script :

x	x
N	nasal intrusion
( )	elision
-n-	nominalisation
~	(on top) nasalization

A

ã(vt)	to set on egg (as hens)
ã(vt)	to thatch
ã = saŋ (vo)	to thatch residential house
abuleʔ (n)	menstruation
aṛatra	above, up, on, high up (the highest position in a particular context)
aṛweʔ	when (Past)
aṛewʔ – ṛe	when (Future)
agi – kaṛa	match box (L. cp. petia = so)
a – ja	whom(<ja)
a – ja – ṛig	some one
a – k	here
ak – ke	here (emph)
a – k – xn(ne)	this very
a – k – wa/aʔ	right here, at this very place
alo	under, below (the down most position in a particular context)
alo = saŋ(n)	store-room
alsim (adj)	laziness (D. olos)
a – martoʔ – ṛe	next day of day after tomorrow
(n) amuʔ (excl. vb)	Don't do !
a – mmwiŋ (adv)	at one place
a – na (pron)	to you
a – nxŋ (pron)	me
a – nx (pron)	us
a – nu (adv)	yonder there
anḍari (n)	eunoch (L. D.)
a – ŋḍi	where
a – ŋḍi – ne	which
a – ŋḍ – ri	under, beneath (cp – anti)
anḍri = boeʔ(n)	a quarrelsome wife
an – t	there to the side (locative demonstrative indicating sidewards)
a – nti	above, high (Cp. anḍri)
anṭwa (adj)	quantifier, more much, many
aŋra	Tuesday
aŋ – k	this side, this way
a – pe (pron)	to you all
arje (vb)	to earn (vn. anarje : L. D. oroj –)
a – t	there
at – te	there (emph)
a – t – xn	that particular one
atxn – ne	that particular one (emph)
a – t – wa/aʔ	right there, at that very place
ata (voc)	'aunty' (Fasi, Mosi, Mother-in-law)
aʔ – ug (vt)	to paint (lit. to have it drunk with)
aʔ – wxʔ = boʔ (vt)	to nod head (horizontally), cp. aʔ – ḍarboʔ (lit. to fan head)

aˀ - wig = tur - wela	twilight (lit. time for driving back cattles homeward) (= tur/ tur - tia)
aˀ - ba (vt)	to make something last long by economizing
aˀ - bxg (vo)	to split a crab
aˀ - ble (vt)	to have more yield (lit. to ripen)
aˀ - car - koˀ	to cough (a reflex action without real desease. ref. k'koˀ)
aˀ - ḍa (vt)	to finish, complete, exhaust (cp. aˀ - lug)
aˀ - ḍar = boˀ (vb)	to nod head up and down (cp. aˀ - wx = boˀ)
aˀ - ḍ'ḍueˀ (vt)	to bend
aˀ - giˀ (vt)	to fire gun, to set fire on some one
aˀ - hanḍx (vb)	to pay back, return, release
aˀ - har (vt)	to scoop out
aˀ - har (vb)	to enter into a newly built house ceremonially (No Vi form)
aˀ - ja (vt)	to cook gruel (ja 'to bloom)
aˀ - ja = tur (vo)	to cook millet gruel (+ hlo = tur)
aˀ - ja = tur = kwi (n)	pot for cooking rice
aˀ - kua (vt)	to incorporate, take into company
aˀ - kua = Mboeˀ (vo)	to make two united at wedding
aˀ - kue (vb)	to curse (No vi form)
aˀ - kuṛeˀ (vt)	to gather together, accumulate, congregate
aˀ - la (vb).	to hide in a bush, to bend body for averting collision
aˀ - lxˀ - ṛiaˀ (vb)	lightening to strike (No vi form)
aˀ - leˀ (vt)	to press oilseeds
aˀ - lug (vt)	to finish, complete (cp. aˀ - ḍa)
aˀ - miaˀ (vt)	to teach
aˀ - nig (vt)	to load
aˀ - niŋ (vt)	to measure out (No vi form)
aˀ - rx (vt)	to build, construct (rxˀ)
aˀ - ro (vt)	to compose, arrange together (+aˀbe)
aˀ - rmx (vb)	to please, make love (cp. D. remai)
aˀ - saˀ (vb)	to irrigate, to castrate (idiomatic) (saˀ 'to hold')
aˀ - si (vb)	fever, all sorts of illness (siˀ 'to cut')
aˀ - sisig (vt)	to cool a hot thing
aˀ - sweˀ (vt)	to show (sweˀ in sweˀ - tiˀ)
aˀ - ṭiˀ (vb)	to knuckle fingers (ṭiˀ)
aˀ - tiŋ (vb)	to amuse babies

X

x/wx (vi)	to swim
xg (vi)	defecate
xg = bur	mud-like feces

xg=bur-ka	one who defecates too frequently
xg=ḍiaˀ (vi)	(1) to defecate liquid feces, birds to defecate (2) to lay eggs here and there
xg-hi=boˀ (n)	beewax, bee worm
xg-ko	cocoon
xg-ko=boˀ	silk worm
xg-lx	grand child
xg=lug	ear wax
xg=tia	cowdung
xg=tia-nḍiaˀ =boˀ	dung beetle

E

eḍru=ro (n)	Head Officer (L. Head eḍru)
e-kanap (adv)	at a stretch, in one breath
e-ṛiaˀ (vi)	to melt (vt. aˀ-eṛiaˀ)
eˀ-ke	to-day
eˀ-k/kwaˀ	right now (emph)
eˀ=mwa	this year
eˀ-ṛeˀ (vt)	to carry under the arm

I

ia (vi)	to be able to accomplish (+ṛeˀ)
iaˀ (vi)	to get cracked
iaŋ (voc)	'mummy'
iceˀ (vb)	to find fault with, to criticise
ῑci-ῑci (vb)	to make face, mock at
iha (vb)	to call out in sleep (+hiˀ)
ῑhir (n)	stone of ripe mango, mango pith
ῑhir=tur	gruel made of mango-stone kernel
i-la (excl. vb)	'come'
in-su	below
in-su-metaˀ	the other side, the reverse side
in-t	there to the other side
in-ti	above (when reckoned in descending order)
(i)ntig	afterwards
iŋkeˀ=sa=re (n)	'Yes man' of a story-teller- one who gives ready response to the narrator with 'yes', 'then', 'why', etc.
iŋk-ṛx (adv)	uptill now
ir=cweˀ (adj)	acid (taste)
iˀ-kuṛa/kuṛig	quantifier; 'this little amount'
iˀ-tu (-ṛa/ṛig)	quantifier, 'that little amount'

O

=ō (Numeral)	four
ō (vt.)	to hear (obey, agree, respond, heed)
ojal (n)	basket cradle
ola (neˀga+)	brooding

olop	a little (L. D. olop)
o - n - xŋ - pir (n)	sling (ref. wxŋ - pir)
o - n - oˀ riaˀ (n)	bobbin, spool, reel (ref. oˀriaˀ)
o - n - oro (n)	rope hanger used for keeping clothes (ref. Oro)
onman (n)	inference, speculation, imagination (L. D. onman)
oŋ (vi)	to swell
oŋ = loˀ (vo)	earth to distend
oŋ - pu - ḍewā̃ (n)	flatulent person
opa (n)	sacramental presentation at wedding
opeˀ (vt)	to admit, acknowledge, confess
oria (adv)	near, at
oriŋgua (vi)	teeth to set on edge after eating sour thing
oro (vt)	to hang, suspend
orkoli (n)	goitre
osa (n)	name of a month (August - September), (L. D. osa)
oseˀ (vt)	to aim at, to take aim of
osmar (n)	song; musical play for girls
oˀ (vt)	to set pot for collecting sap
oˀ - sa + kwi (n)	pot used for collecting wine
ooˀ (vt)	to carry baby in a sling
ooˀ = hū (ŋ) (vo)	to deliver, give birth
oˀ - ṛi	'how much', some (unspecified quantity)
oˀ - ṛi - ḍig	'whatever amount'
oˀriaˀ (vt)	to wind thread in a specific frame
oˀ - k/ - kxn	'this much'
oˀ - na	'when', 'at what time', never
oˀ - na - ṛig/ - nḍu	'not even once'
oˀ - nu - ne	'that - the one at a distance'
oˀ - sx	'long ago'
oˀ-sx = ŋDre(n)	ancestor
oˀ - t/ - txn	'that much'

U

uboˀ (vt)	to set a kind of trap
udik	'more' (L. D. odik)
ug (vt)	to drink
ug = ḍiaˀ (n)	thirst (lit. 'water drinking')
u/og = boˀ (n)	hair (ug - boˀ + ca - nḍriaˀ)
ug - cuaˀ (vi)	to sob
ug - nturiˀ - wela (n)	'breakfast time'
ug - rueˀ (vt)	to gulp
ugsa (n)	skin
ugsa = soe (n)	bark
u/og - so (n)	ash; vb. to become ash
ug = tur (vo)	to make a fire place
uhuŋ (vt)	to build nest (as birds)
uhū (ŋ) (n)	baby, young ones
ūhuŋ = o (n)	child, infant

ūhu = tia (n)	calf
ūhwa? (n)	millet sp.; panicum millare; eleusine – corocana (D. sua), (kia +)
uhue (n)	panicum Italicum (D. kaŋgu)
uja? (n)	string of bells worn at ankle and waist
ujar = bo?	snake sp. (D. hiṛipaṛa) 'banded krait'
u/olxŋ (vi)	walk
uli (n)	mango (tree, fruit) (+ īhir)
ulia? (n)	leaf (+ swa); fig. letter
una	less (L.D. una)
u – n – a – ḍaŋ (n)	hook, hanger
u – n – a? – cir (n)	rope hanger
u – n – aŋ (n)	rope-made hanging shelf (for pots etc.)
unaŋ = ḍir (n)	millet sp. (larger variety)
u – n – xŋ = (n)	cigar; lit. rolled leaf
u – n – xŋ – pir (n)	sling shot
u – n – e? = ṭia?	gully within the field
u – n – ug = tur (n)	an improvised oven made of three pieces of stone (= tur < trug – so?)
u – n – we? (n)	ceremonial fan
unḍi (n)	a mound – symbolic of a deity
uŋ (vt)	to plant, sow seeds
upai (n)	means, remedy (L.D. upayo)
upara (n)	sacred, ceremonial rice
ur (vt)	to roll up, pull up (skin, garment on body etc.)
ur – gu? (vt)	to pull (cp. a? – ōṭar) (+ urlaŋ)
uria (adj)	non – kinsman
urig (vi)	sky to become clear of clouds
urbuŋ (n)	foot of the tree
urblia (n)	common giant flying squirrel
ur = cwe? (adj)	soury
urmualoŋ (adj)	sloppy
urmuaṛx? (adj)	steep
urtiŋ (n)	king snake

W

wa (vt)	to call, invite (+ ttur)
wã (vt)	to pull to stretch or bend; as pulling the bow string
wã – ḍaŋ (vt)	to reach with a hooked stick – 'una – ḍaŋ', to hook
waṛi (n)	strength
waṛi? – waṛi? (adv)	quickly (hd., cp. jia? – jia?)
wala (n)	fishing net
wa – le? (vi)	to fly
wa – n – a? – ṛxŋ	dancing ground (wa? – ṛxŋ)
waŋ (vt)	to fix up things for a load
wã – pag (vc)	to pull to break

war (vt)	(1) to winnow against wind (paddy etc.) (+ḍiʔ) (2) to eat boiled bamboo-shoot in a particular scraping style (3) to wind round, contort
war - war - hiõk - ḍia (vi)	to yawn
wa - ṛiaʔ (vt)	to pick out of water (wa - ? ?)
warwxʔ=ti	finger
warwxʔ=co	toe
war=boʔ (n)	turban
war=gaʔ (vo)	to bandage, wrap in cloth
warni (n)	rope made of leather used for attaching the plough with the yoke, thong
war=ti (n)	finger-ring (+cnog)
waʔ (vi)	to dance
waʔ - cir (vo)	(1) to hang clothing on rope-hanger, 'unaʔ - cir' (2) to carry clothings hanged on shoulder
waʔ - ḍxŋ (vi)	to dance to drum beats (+meʔ - ḍxŋ)
waʔ - ḍxŋ =re (n)	dancer
waʔloʔ (vt)	to grab
waʔ - sar (vt)	Calan, the village officer, to announce, give a call (+Waʔlaʔ)
wx̄/x̄ (vi)	to swim

wxŋ - u (vo)	to roll a cigar
wxŋ - pir (vt)	to shot slings, throw stones etc.
wxʔ (vt)	to pick up by scrapping, to use hand like a spoon
wxʔ=boʔ (vo)	to scrape out only the curry served on top of the rice
wxʔ=ṛiaʔ (vt)	to drain a field, make a drain
(u) we (vt)	to bewitch (+hiʔ)
we (vb)	to go (As subsidiary verb denotes completion, termination etc.)
(u) we=bir (vi)	to die (fig)
wela (n)	parts of day time, viz. morning, noon, evening etc. (D. bela, O, ola)
(u) wetee (n)	Telugu people
weʔ (vi)	to swing, to fan fins (as fish)
weʔ=joŋ (vi)	to remain suspended
weʔ - kxn/ke	'this much' (emph.)
weʔt (- man)	'that much' (emph.)
weʔ=ti (vo)	to signal with hand (denials only)
wig (vi)	to return home, come homeward, motion towards the speaker; fig. a girl to marry
wigti (n)	corvee, service extracted free of emoluments
wig - tur (vi)	girl to agree to marry

wiŋ (vb)	to abuse, rebuke, scold
wiŋ – ha? (vb)	to quarrel (+ riŋ – ha?)
wir (vi)	to run
(u) wir (vt)	to tie up with cloth (cp. war)
(wi) wir (vt)	to wind thread, roll into a ball or spool
wir we? (n)	husband's younger brother
wir cig (vt)	to sprinkle water with fingers, leaves etc.
wi? (vt)	to weave, braid
(u) wō	kinship term indicating relationship equal to the status of mother; mother-in-law, aunt, father's sister, maternal uncle's wife etc. (+ mmoŋ)

B

ba (vt)	to slap
b'ba	to pat
ba (vt)	(1) to burn a corpse, to cremate (2) to burn extrinsically (for cleansing)
ba = bir (vo)	to burn (leaves etc.) in forest land
ba (vi)	(1) to get hurt, injured (2) to hit a target (3) to last, endure time
(b) ba/b'ba (n)	father
bai (voc)	elder sister, female first cousin (L.D.)
baya (adj)	mad; vb – to make one mad (+ kle) (L.D.)
bawir (adj)	old; vb – to become old
babe (vi)	to think (L.D.)
bada = hã (n)	(1) one-fourth of the bamboo (cp. kamṛa) (2) a measurement of ten hand long
badi = po (n)	bundle of tobacco
bag (vt)	to bring forth water
baga (adj)	half (quantifier)
bagwe? (vt)	to kill
bajar	frontyard of the house (L.)
baka = gwe? (n)	hired bullock (L.D. baka)
bakra (n)	room, compartment (L.D.)
bala (n)	planks, wooden seat (fig. frog)
bala – ku	liver
bali – gog (n)	spider (Ngog>gog)
bali = lo? (n)	sand (L. D. bali)
balo? – ha? (adj)	dwarf
balo? – ṛa (adj)	undergrown
baloe/blue – hx? (vo)	to twine and twist (to make) rope
bama (vb)	(1) to cast greedy eyes (2) to be bewildered
bana (n)	roofing straw, grass sp. used for thatching

bã (n) dapon	name of a month (July-August) (L.D.)
bã (n) ḍa (adj)	blunt, large, blunt-tail (L.D.)
bã (n) ḍa = gaʔ (n)	ant sp. (big and black type)
bã (n) ḍi (n)	food as wage to cow-boy (L.D.)
ba (n) ḍi - urla	common Indian python
banja	nephew, SiSo (L.D.)
bã(n)-tok (vt)	to join, tie together (ref. bnatok)
bã (n) to = puaʔ (n)	leaf cup (of a larger size)
bã (n) tu (n)	ball (D. botu)
- baŋ	'from'; ablative - case marking post-position
bã (ŋ) kir (vt)	to strike with heel, thump with feet
bar - wig (vb)	to marry for a second time (for girls) (cp. bar - lag)
bar - lag (vb)	to marry for a second time (for boys)
bar - lweʔ = goʔ (n)	necklace of two strand
bar - mwa	two years
bar - mwiŋ	another one
bar = si - boʔ	a few days (lit. two day's time)
bara = ko (n)	peacock's feather, ear pin of peacock feather
bari (f)	connective; and, again, further more
baruʔ (vi)	to roar
bar - t tx (n)	malabar pied horn bill (D. benas)
basa/aʔ (vi)	to reside temporarily, encamp (L. D. basa 'rest house')
ba = so (vo)	to burn for clearing a ground (cp. ba = bir)
basoŋ (vt)	to say
baţa (vt)	to distribute, share, apportion; (Denominative : baţa 'share'; L. D.)
baţa - bhaʔ (n)	bald head
baţa - raji (n)	plains (as opposed to hilly area) (L. D.)
baʔ (vi)	to bark (dog, monkey) cp. hoʔ
baʔ (vt)	(1) to split (2) to bark a tree
baʔlig = har (n)	half - moon, cloud covered moon
baʔlir (vi)	to talk, converse, tell etc. (+ baʔta)
baʔri	kinship term; Hu Si Hu (+ bōya) voc. - brother (for sister as addressed) (ref. bōya)
b - aʔ - riŋ (vt)	to turn over upside down (<briŋ)
b - aʔ - rwa (vt)	to bring up, rear up (< brwa) (+ biʔ coŋ)
baʔ - = ti (vb)	to clap
baʔ - tiŋ (n)	victuals (carried during journey) (+ sola)

b - aʔ - ṭoʔ (vt)	to frighten (<bṭoʔ) (+naʔli)
bx (vt)	to send, command (As subsidiary verb denotes causation through an agent)
bx (vi)	to get filled up
bxg (vt)	to set trap (of 'bnxg' type; D. kuja)
bxloʔ si (n)	rat sp. (big size)
bxʔ=toŋ (vo)	to put mark (of vermillion etc.) on forehead
bebar (n)	business (L.D.)
behar (vt)	to buy (+coga)
beja (n)	tomato (L.D. bejri)
bela/wela	a time span (L.D.)
bela-bcweʔ (n)	a ball of tamarind (L.D. bela)
(b) beʔ (vt)	(1) to make bed (+t'tia) (2) to lay thread in loom (3) to arrange or spread out systematically
bia (vi)	to deny, refuse, decline
bicar (vb)	to think, judge (cp. neʔ ga, L. D.) n. - contemlaption, consideration
biṛ/biṛia (n)	lineage, clan
big (vt)	(1) to scatter, to sow by broadcasting seeds (+t'ta) (2) to knit, weave, do wicker work
big - car (vt)	to throw about, scatter
(b) big - kig (n)	sowing time
bihx (n)	marriage (D. biha, biba) (+pele)
bihx=boeʔ (n)	wedlock
bile (vi)	to be melted in (L.D. bili)
bini/e	other, separate (L.D.)
biŋ-biŋ (n)	earthworm
biŋti (n)	sand
bir (vi)	a girl to desire marriage with a man; to choose a groom
bir - loʔ (n)	an abandoned house
bir - saŋ (n)	a deserted village
birti (n)	emolument, labour charge
bir=tia (n)	wild cattle, bison (D. goyil)
bir=tia=piʔ (n)	trumpet made of bison horn
bisni (n)	purse, wallet (L.D. besni)
bitre (adv)	in, among (L.D.)
bitre - pur (n)	hell
biʔ (vt)	to give (As subsidiary verb serves as intensive, benefactive etc.)
biʔ - coN (vc)	to adopt, bring up, rear up (+baʔrwa)
bo (vt)	to keep
boaʔ (=tar, =gug)	to carry (on shoulder, on back)
boaʔ (vt)	to set up dam, ridge around a field
boe (vi)	broken things to get joined
boe - (n) ta (vt)	to kiss
boeʔ=riʔ (vi)	to be wrinkled (as dried fruits, cp. harwiʔ)

boe$^?$ tur (vt)	to spit
bõia (n)	brother (usuable by male addresser only) (+kula)
boi=pwe (n)	pine apple
boira=lug (n)	deaf
bobo (voc)	'sonny', affectionate address to children
bobo.-hũ= kwe$^?$ (n)	woman with new born baby
bodali	bitter-gourd (Memondica charantia)
bog (vt)	to beat, strike, hit, thrash
bog-ḍi (vc)	to beat tenderly (ref. ba$^?$-ri$^?$)
bog=ḍxŋ (n)	playing drums
bog-hia$^?$ (vt)	to dislodge fruits by striking missiles
bog-lig (vc)	to blow up
bog-mwa (vo)	to be up to choice
bog/k (vt)	to kill; to strike, whip, hammer, to rub or anoint oil on body
bol (adj)	good, well, decent (L.D.)
bole (n)	cooked rice (+hma$^?$)
bo (n) ḍriŋ (vi)	to be indisposed, to be confined to bed for sickness
bon-gouṛ (n)	bison (L.D.)
boŋ=go$^?$ (n)	nape of the neck
bo (ŋ) ka=mi$^?$ (n)	billy goat (L.D. bõka)
boŋra (n)	spinning top (L.D. bõra)
borja$^?$=hã (n)	split bamboo (cp. borto$^?$-hã)
borje (vi)	to last long (cloth etc.)
bose$^?$ (vb)	to make offering in the name of spirits (+boto)
bosle (vi)	to be collapsed (D.L.)
bo$^?$ (vi)	to be lost
(b) bo$^?$ (vi)	to blink
(b) bo$^?$ (n)	snake
bo$^?$-ḍx (n)	worm, maggot
bo$^?$ṛe (n)	measuring basket (equal to O. mano; 20 bo$^?$ṛe make one 'Kanḍe' (O. Pouṭi) and 30 kande make one 'goṛsa')
bo$^?$ṛaŋ (vt)	to hand up (ref. bono$^?$ṛaŋ)
bu (vb)	to overflow (as boiling milk)
(b) bu=sa (n)	scum of 'sapuŋ' juice (taddy)
bua (vb)	to copulate
bua$^?$ (vt)	to plaster
bua$^?$=gug (vt)	to carry on back
bwa$^?$-ko$^?$ (n)	wall shelf, niche
bue$^?$=lia (vt)	to spit out
bui (vt)	to pull off fur or feather, to unthatch
budara (n)	wednesday (L.D.)
buṛa=gwe$^?$ (n)	old bullock (fem. buṛi=gwe$^?$)
buhi$^?$ (n)	ant sp. black pismire
buhwa (n)	'mahwa' (tree and fruit)
bu-ju$^?$ (vt)	to drink in one breath
bujur (vt)	to toss body on bed (in sleep, in pain)
bulig (vi)	to get tangled

bu – loʔ (n)	comet
bulu (– po) (n)	thigh
bulu = cia (n)	thigh bone
bulwaʔ (n)	gnat
bu (nḍ) rwa (vn)	living (<brwa)
bū (n) ṭi (n)	water-buffalo
buŋ (vi)	to be silent, keep quiet
buŋ – ḍar (vi)	to stand leaning beside a post, tree etc.
buŋa (n)	scrotum
buŋ (u) – riaʔ	to take shelter against rain (under trees etc.)
bupu (n)	health, strength (L. D. bopu)
bura – nḍiaʔ (n)	flood; vb. to be flooded (+ bura = so)
(b) bu = rxʔ (n)	burning pieces of charcoal
burbug = ḍiaʔ (n)	buble (cp. b'bu = sa)
burda (n)	mud
burgna (n)	basket sp. (cp. pintaʔ)
burjxŋ (n)	cricket
bu - saʔ (vi)	to get drunk
buti (n)	wage paid in food-grains (kuli +) (L. D.)
butiʔ (n)	cowrie shell
buṭwaʔ (vb)	to spark
buʔ (vt)	to suck, to smoke (+ coŋ)
buʔṛi (vi)	to hide
buʔkug (= re) (n)	witch
bwaʔ/boaʔ (vt)	to carry
bwaʔ = tur (n)	wall niche
bwe – nta/ boenta	to kiss

bweʔ (vi)	to be more, to grow, expand, proliferate
bweʔ – riʔ (vi)	to wrinkle (ref. boeʔ – riʔ)
bweʔ – tur (vi)	to spit (ref. boeʔ – tur)
b'bo (adj)	male, masculine gender marker (e.g. b'bo = ṛaʔ 'male rat')
b'boʔ (n)	snake
b'boʔ – hū (n)	worms, maggots (lit. child snake)
b – cweʔ (n)	tamarind, adj – sour; vb – to be sour
b-cweʔ = tur(n)	millet gruel
bhaʔ (n)	head; used as animal classifier, e.g. mbar – bhaʔ gmiʔ 'two goats'. (+ niri)
bha – biṭa (n)	the head of the shooting club
bhaʔ = boeʔ (n)	elderly woman, lady of the house
bhaʔ = cia (n)	skull
bhaʔ – lo (n)	(1) mallet, club, handle-bar: bamboo-stick having the bulb
bhaʔ – maseʔ (n)	menstruation
bhaʔ = re (n)	elderly man, head of the family
b – kig (adj)	pungent
blx = lug (n)	ear-ring. brass ear-rings worn in helix
blx = saŋ (n)	roof
ble (vi)	(1) to ripe, mature (2) to become hot

ble - ṛia$^?$ (vb) to be over ripe, the state of ripening

ble$^?$ (n) feather

blu$^?$ (n) play

bluŋ sister (used by female addresser only)

blwe (vt) to twist a rope, to spin yarn of 'kerang' bark

b - n - a$^?$ lir (+bnata) conversation; ref. ba$^?$lir

b - nog - sxŋ (+bnog - jar) Summer, hot season

bno$^?$ (n) ladder made of a single bamboo

b - n-o-ṛaŋ (n) hanger, hook; ref. bo$^?$ - ṛaŋ

bnu(adj) new, tender

bnu = har (n) craddle moon

b - n - wa$^?$ = tur saliva; ref. bwe$^?$ - tur

b - n - be = siŋ (n) mat used for sleeping; ref - be$^?$

bre$^?$ (n) lung

bri (n) stone (konḍa +); sweeden, hill-side land reclaimed by slash and burn method (ljo+)

briŋ (vi) to bend one's body (+ ta$^?$ma)

bru (vi) to horripilate, body hairs to stand up

brwa (vi) to live, be alive, subsist, adj. - green, raw, uncooked

b - sa kinship term, father's elder brother and his wife, mother's elder sister and her husband

bsa - hũ (N) nephew, younger brother's child

bsa (vi) to mature, to grow; hair to grow long

bsx$^?$ (adj) bitter, pungent

bsx$^?$ = gwar (n) bile

bse (vi) to fill to repletion, satiate, stomach to be full

bso = sxŋ (n) rooster, red jungle - fowl

b - tig (n) salt

bto$^?$ (vi) fire to dazzle

bṭo$^?$ (vi) to fear (+hria)

bṭo$^?$ - mxg (n) coward

bṭwa$^?$ (vi) to spark

bṭwa = so (n) sparks

C

ca (vi) to subside, a swelling

c'ca (vt) to lick

cag (vt) to catch fish with a fishing hook; fish hook and line

calaki cleverness, trickery (D.L.)

calan village headman's assistant (D. L.)

cali$^?$ to taste

cambik/g salt to melt in (+cakor)

campx to become semiripe

cambu?	to squeeze out juice into mouth, to suck juice (+cantxg)
caŋkua	star
caria? (vi)	to salivate
caṭu	ladle (D. L.)
ca? (vt)	arrive at the destination (in space and time)
ca?cla	coffin
ca?=lug	to eaves drop
ca? – mx	alone
ca?par	to become bright at dawn
ca?pog	owl
cxŋ – li?	rags
cxŋ – pog	to patch, to attach hide to drum
– ce/ce?	'having done', conjunctive (clausal)
ce – hua?	egg shell
cembo?	semiripe
cenḷia	kite sp.
ce? mwa	grass
ci	to be red
cia?	to be beautiful a? cia? = to beautify
cig	to stain water from rice (wir – cig) – to sprinkle
cikni	dal and rice cooked together
cili	meat
cilpa	scrap – wood (D.L.)
cimrx – co	rainless day in rainy season
cina	to mark scar (D. L.)
cinḍxiŋ	to go across
ciŋ	to survey land, to compare
cin – coŋ	food
cirla? = o	baby, embryo
cog	to put on ornaments
c'cog	to string beads
cohx̃	wart
cokor	talisman
coŋ (vt)	eat (+bu')
coŋ = ga?	to graze
copa – ha?	scales of fish
cor – klo? = ṛia?	snail, shell
co?	to sweep
cu (vt)	smear
cu (vi)	bear fruit
cu – pog	to paint face, body
cua?	to collect donation
cunig	to bear fruit
cuŋca	shrew (or. chũca)
curia?	nasal mucous to blowout
cutik	female genitals
cutur	clever (D.L.)
cu? (vt)	wipe off
cwar (vt)	dry, dehydrate
cwar – mx = ro	'arua' (unboiled) rice
c'cwi (vt)	smell
cwig (cwig = tia – goading stick)	to goad
cwi?	to cool, cold
clag he? – clag	to spill
clar – ha?	kerandi fish
clx	to be long, tall

clxˀro	good quality rice
cluaˀ	to slip (to be slippery)
clueˀ	to slip down
clur	lizard sp.
cmor	fresh, pure
comor – muaˀ	not drunk
cmu	seed
cna	promise, oath
c – n – ag	(<cag) fish hook and line fishing rod
c – n – aliˀ	wine tasting stick
c – n – iaˀ	(<cia 'borrow') debt, loan
c – n – ig	bird lime
c – n – og	(<cog) put on ornament
cnog = mu	nose ornament, nose ring
c – n – oˀ	broom
c – nuaˀ	donation
c – n – uig = tia	goading stick
cri	deep, to become deep

D

ḍa (vi)	exhaust, deplete
ḍa (vt)	cover, close lid
daoṛa	chin
ḍaba = cweˀ	orange
ḍabu	money (D.L.)
ḍ – ḍala	snail (Des. teteburi)
ḍagra	at, near (post – position denoting close proximity) (+ntug)
ḍak/g (vi)	state, quote
ḍakce	'thus'
ṛaˀka	'for'
ḍali	basket sp. (D.L.)
ḍalo – wa	tusk (boar or elephant) molar
ḍalua = big	coarse variety of salt
ḍamua	tethering rope
ḍanḍa = ti	hand from elbow joint to wrist
ḍanḍi – lar	centre of the village
dapṛe	instantly, right after (D.L.)
dasra	a month (Sept – Oct) (D.L.)
ḍaˀ	to strike to fix a peg. to nail
ḍaˀ – ria	to bloom, open as a flower
ḍaˀba	sour orange sp.
ḍxk	this like (adverb of manner)
ḍxig = go	to hang oneself to die
ḍxt	that like (adverb of manner)
ḍxt – te	with
ḍxˀ/ṛxˀ (vt)	climb up, ride
ḍekwa/aˀ	in this manner (adverb of manner)
ḍekuaˀhaˀ	thus
ḍena = ti	upper arm
ḍetwa/aˀ	in that manner (adverb of manner)
ḍeˀ (vi)	to be able, to endure
ḍeˀ – huaˀ	water drained out from rice

ḍe$^?$kxn	this like
ḍe$^?$mu	water from a running nose
ḍe$^?$=mua$^?$	tears (ḍa$^?$ – water)
ḍia –	female, mother (gender classifier)
ḍia=kwe$^?$	female, a mother, aged woman
ḍia – nḍx	mother
ḍia=sxŋ	hen
ḍia=ti	thumb
ḍiḍi	how, which manner
ḍiḍi – le	why
ḍ – ḍi parle	in any manner
ḍiḍia$^?$	to urinate
ḍig/k	to be sharp to cut, to penetrate
ḍigca	naked
ḍiŋ	
(1) (vi)	to be
(2) (vt)	to do (An auxiliary verb, indicates imperfect aspect)
ḍiŋḍa=o	unmarried boy
ḍiŋ – ḍia$^?$	to pass urine now and then
ḍiŋ – ḍia$^?$ – par	urination
ḍira	millet sp. eleusine coracana (D. Manḍia)
ḍiraŋ	horn
ḍi$^?$ (vt)	chop, pound
ḍi$^?$ – pia$^?$ (vo)	break by beating
ḍi$^?$poe$^?$	to strip off
ḍi$^?$rx$^?$ (vt)	knock finger, snap, to tap with the finger

ḍo (vi)	to run away, flee
ḍ'ḍo (vi)	desire, feel attraction, to satisfy, to be agreeable
doeŋga	to boil paddy for making rice
dodia	bad, defective, useless (D.L.)
ḍokwe$^?$	husband's elder brother's wife and husband's younger brother's wife
ḍokra	old man, elderly man (D.L.)
ḍokri/ḍukri	old woman
ḍolo$^?$	to collect water from a tap
ḍonolo$^?$=kui	wine pot which is tied to the tree
ḍoŋ	to leak
ḍoŋga (vt)	steal
ḍoŋga=re	thief
ḍosaŋ – ḍola =nḍre	neighbours
ḍo$^?$	to turn over (stone)
ḍo$^?$ – wa	to invite
ḍo$^?$bxk	to uproot, unearth anything
ḍua	house
ḍua (vi)	to burn
a$^?$ – ḍua	to kindle fire
ḍue	to cook
ḍwig (vi)	to bend (of putting, weight); carrying staff to bend
ḍuig	to bump
ḍubur=ja	riceless paddy
ḍḍu	stick

ḍuḍua?=so	burning fire
ḍ-ḍwe coŋ=kui	pot for rice
ḍuḍoe-coŋ-ne-ḍua	kitchen (ḍue - to cook)
ḍ-ḍue=coŋ=re	cook
ḍugḍi	garden, fenced field for growing vegetables
ḍulxg (vi)	sleep
ḍum-ḍa	naked
ḍunaŋ	to echo
ḍuŋ (vt)	carry, specifically on shoulder with a staff
ḍuŋ=ḍia? (vi)	drift
ḍuŋ-gug	to carry load on a staff but only on one end of it
ḍuria?	to mix up water, hot and cold
ḍba	'let us go' (exclam. verb)
ḍhâ	small, short
ḍlx	tinkling bell for cattle
ḍlx?	short
ḍ-loŋ	to put something into cooking pot, to pour, drop rice into water
ḍmx?/ḍmxg (vi)	not pleasing
ḍ-no?	trap
ḍ-n-uŋ	kauṛi (load carried by staff)
ḍ-nwega-ro	usna (boiled) rice
ḍ-n-ḍa	(<ḍ'ḍa) cover, lid
drig (vt)	listen, eavesdrop

G

ga (vi)	enter
gabu	chaff
gabu=ja	riceless paddy, husk
gad-ko	to settle down (dirty water)
gadla	flying bat
gadna	largest pot
gaṛ=su	deaf, hard of hearing
gag (vt)	tie, tether, to tie at the neck
gag-bo?	pigtail/knot of hair (gag - to tie) to tie on head
gag-hwa? (vt)	fasten door belt (hwa? - 'be tight')
gagṛe	body, physique (D.L.) fat
gaja	to germinate (D.L.) seedling
gaji	scab (D.L.)
galaṛ	to search for nites in the hair
galxg	to jump over (a hurdle)
gali	to stain
gali	road, way
galug	to become wise, to hear (lit.) enter into the ear
gana	blacksmith's shop
ga=no	to yoke
gantar	to be restless, wild, quarrelsome

gaŋ – hã	bamboo
gar	to split into two
gaso	to be blackened of smoke
gaṭi	more (quantifier) sufficient
gaṭiha?	much
ga?	new branches to come on trees
ga? (vt)	pluck leaves, to break
ga? – bxg	to pull off a branch from its source point
ga? – gug	by road, crossing (ga' – new branch to emerge)
ga? ko?	the point from which branches have come out
ga?ri	river bank to slide
ga?ria?	natural drains, streams
ga? – sue?	to powder (tobacco) (<g swe? – to be easily powdered)
ǵa?ti	span of palm
gx (vi)	itch
g'gx	to chew, to masticate
gx	to sew the border or brim of basket
gxiŋ	to twist fibres to make rope (long one)
gxŋ	churn, stir
gnxŋ = so	churning stik
gx? (vt)	fry (not in oil), roast
g' gx? = se	ceremony observed by affinial relatives at the close of the year after death
ge (vt)	fetch water, perform religious rites, to worship
ge + hiã	rites and festivals
g'ge = re	priest
gewa (vi)	be ashamed, feel shy
gẽ jar = lug	to clean ear
gembu	to chew tobacco
genḍer	birds to walk
genḍia?	to go to fetch water
genja?	to shift
geṛar	hoof (having parted hoof)
gi	to hit with hammer blows, to temper
gia? – gia?	quickly (cp. jia' jia')
gira	seed
gig (vi)	stick
gigasa	to chant 'mantra'
gigi?	warmth (gi? – to burn)
gigiŋ = ḍia?	to gargle and spitout
ginga?	bundle, packet
ginja	seed
ginja = hir	kernel inside the mango
gin – boe?	co – wives
giŋ	to keep inside mouth
gir	to learn
gir	be accustomed, habituated
gira	basket used for catching fish
gisia? – roe	small flies
gite	this (emphatic)
giti – u	small size mango
gx?	early (hill dialect)
gi?	to strike with fist, hammer
gi? (vi)	burn
g'gi? (vi)	to be boiled (water) hot

giʔ - gwar	to burn (sensation)
giʔriaʔ	river to dry up
go - kala	childhood
go (<gmo)	worms to eat
go (vt)	hunt
g'go	to go hunting in groups
g'go - re	hunter
gobali	Malkangiri area
gobo	big hollow
goboʔ	to cover a pot with cloth or leaf (hd. gubmu)
goboʔ = saŋ	top of roof
goda	vaccinate (D.L.)
goṛx - o	child, a person not yet of age
gog	to peck
gog = sa	wooden ladle, ladle (for gruel)
gog = so	to brand on the stomach
gogḍi = sua	old wornout spade
gok/g	to bore something
gnog	chisel, driller
golia	ghost, spirit
golo - taʔ	watch tower
golo = ṭiʔ	frog
goloʔ = tanaʔ	watch tower in the field
gloe	that big
gomal	fifteen
go - mbar	twelve (ten and two)
gom - muiŋ	eleven
gomsx	to abort
gonḍa	less, limited quantity (quantifier)
gonḍiaʔ	to fish with net
go - nji	thirteen (ten and three)
gontxg	to touch to draw attention, to point at something
goŋ	to winnow
gOr - jx̃	son-in-law who lives in the father-in-law's house (D - gor jwãĩ)
gorlo	big size leaf cup
gornda	rags
gosoʔ	to move in sitting position
gor - sua (ke)	water current to dig the sandy bed to dig inside a big hollow but having a small mouth
go - solga	twenty
gosotiŋ	nineteen
gota - nḍiaʔ	grasshopper
gotaʔti	palm
gotxʔ	to bring a thing from an unaccessible point with the help of a long stick
guʔtur	sixteen
goʔ (vt)	dig, unearth, to dig out
gogu	seventeen
gu	seven
gucx/e (vi)	move (D.L.), to remove
gucoʔ = haʔ	shrimp (H. Dialect)
guguaʔ	to chop vegetables
gugḍia	back of the body
gugḍia - ti	back of palm
gugra	ring dove
guli = saŋ	front room of the house
gulca	catapult (Des)

gulu – bo?	to put on veil to cover the head with one's cloth
gumiasaŋ	a servant who is only fed and clothed and given four measures of paddy yearly
gumi – ria?	deep water
gumi – =ja	heeps of paddy
gunnuar	loin cloth
gunḍi	button (D.L.)
gungur [+soha?]	fishing trap
gur (vi)	rain
guṛuŋ – guṛe	thunder to strike
gurwx?	to scratch
gur – guṭi	a whirling circle in hair
gurnre?	to roar
gusi	loin – cloth for males; denominative – 'to wear gusi'
gu=si	week
guso – ha?	'gorsi' fish
guṭi	joint (D.L.)
guṭi=ti	wrist (joint)
guti=re	slave
guto – pia?	intestinal chord
guto?so	five brand
guṭu	gang, (/D. – jatu)
gu? (vt)	pull, to comb, to kidnap
gu?ci?=swa	small spade
gugu?ria?	to pull by chain
gu?har	to drag on the ground
gu? – sue?	to whistle
gu? – tur	treking path of animals, rats

gua	ten
gwa	to weave with rope and sticks (mats)
gwxg	turtle
gwa – lxg (vt)	wear cloth (men's style) Cp. hwa? – ṛxg (women's style)
gwar	to write
guguar	to scrape out
gwa? (vt)	chop or cut into pieces, to cut a tree for draining juice
gwe?=koe?	dead mother
gwe? – ra?	sworn
gwe?=re	dead father
gwe?=saŋ= kwe?	widow (lit – wife of dead widower house)
– gwe (gwe – ti)	to wash
gwe?=co	to wash leg
gwe? ria?-bxg	to wash after defecating
gwe? – ria?	to wash
gwxg	(1) tortoise (2) totem of the didayi people
gwig (vt)	kindle fire
gba=lug	to turn deaf ear
gbe	bear, type of bean, vinga typsa. (Desia – jhuṛuŋ)
(– gia)/gaoŋ (arhar)	red gram
gboe? (see gbwe)	lizard sp.
gbug	pig

gbweˀ	'large lizard' sp. chameleon
gcxiŋ	porcupine
ₛceˀ	(1) cockroach (2) clitic 'that'
gṛaˀ	mouse
gṛaˀ - lia	sheath tailed bat
gḍiˀ	frog
gri - kwar/griˀ	canceric growth on trees
gri = mua - luntur	woman's brass neck band
gḍiaˀ	chameleon
gḍoˀ	female genitals
g'ga - sa (vt)	mutter incantations, to mutter mantra
g'ga = ṭa	to open the mouth, gape
g'gaˀ	to make a pack
g'gxˀ = seˀ (vt)	perform funeral rites
g'giaˀ	crow
g - go = re	hunter (g - go - to hunt)
g - gok	to hatch egg, to graze, to peck
g - gokḍaˀbi - pig	wood peeker (gokṭa - to peck)
g - gu - sweˀ	whistle
g gua	to put on cloth (female only)
g - guaˀ - sa	solop juice
gnok	instrument to bore, drill
gnoˀ riaˀ	water spring
g - n - uˀ	(guˀ>) comb
gnwar	embroidery
gnuar bnxˀ	striped, veriagated
g - nuar - puaˀ	coloured cloth
g - nga	bundle
g - n - gx	(gx - 'chew)' jaw
g - n - giŋ	cheek
gwaˀkwar	pot shreads
gwaˀ - kuar - so	to ripen by storing in hot place
g - guriaˀ (+ lxŋḍiaˀ)	cloud
g - gwar	to set pounding hole
ghxˀ	rope
g - har	dom (A tribe in Orissa famous for their cunningness in the tribal society)
ghiaˀ - panḍeˀ	'chaitra' festival
gjaˀ (vi)	to be broken into pieces
glxˀ	ox
gle (gro)	officer
gli	paddy plants to send forth flowers, spikes
gliˀ (ke)	to remain suspended
g - loy	more
glug	rufous tailed hare 'kaḍa'
glug	person of gouṛ (cowherd) caste
g - miˀ	goat
gmiˀ - ḍir	bean
g - mo	a kind of worm
gnaˀ	basket made of leaves
gnag = boˀ	turban
gnag - cia	cluster, sheaf, tassel
gnag = lo	bundled straw
gna - loa	small ant

gna – lo – tia	rope attached to yokes
gnaŋ – ro	soot
gnx	border
gnx = hir	ribs of a basket
g – n – xiŋ	bride price (√gxiŋ – to twist)
gnxŋ = tir = hx?	twisted rope
g – n – e	worship (√ge – to worship)
gneḍia? – cua	underground water spring
gne – ja?	seive
gnejar = lug	ear cleaning feather
g – n – i	tooth
gniŋ	leech (√giŋ – to hold something in the mouth e.g. something tasty)
gnobo?	middle of a thatched roof
gua?so	to brand with fire, to cut with hot blade
gua?	to cut
g – gua? (+t – txg)	cutting etc.
gwe (vt)	slash and burn in the hill side – land, to cut with axe
gwe? (vi)	die
g – n – guar = lug	ear cleaning stick
griŋ	wife's younger brother
grxiŋboe?	wife's younger sister
grx? (+gbwer)	thorn, fishbone
gri	liver, chest, breast
gṛi?	frog
gṛig	(ref. igrig) a little bit
gri – hua?	egg (yellow part), (copa – hua? – egg white part) egg yolk
griŋ	cat
gro	governmental official
gsxŋ	chicken, cock
gse? (vi)	be angry (D. gusa)
gsi	louse
gsia?	monkey
g – sia? – ṛia?	(Indian fox) otter
guso	male swan
gsu?	dog
g – sua? – re	adult
g – su? = bir	wild dog
g – taŋ	dog – fly, tick
gta?re	Didayi
g – ta – co	foot
g – ta? – sa	Didayi language
g'ta – ti	palm (from wrist to finger roots)
get – la	this being, hence
gtesa	'for that'
gti?	small
gto?ha?	a fish
g – tu	Russell's viper
gir (vt)	to learn

H

ha – hã	to collect fruits, leaves for cooking
hãwe (vt)	whet, sharpen

hãiã/a' — bow
ha – bo? (vt) — forget
hãkar — envy
hãku — to cast greedy eye
hala — to grope for
hala = bo — scum of film that forms on the surface of gruel
haleria? (ge) — to over ripe
hali? — to twist to twine together
hali? = luk — to box ear
halir — to cross over
hamig = ta — to shut the mouth
hambuk — corn shucks
hambuk = ḍia? — drizzle
hamprig = mua? — to blink, to squint eyes
hanḍa/ (handa – nḍx) — husband
hãḍx/hanḍx (vt) — return back, climb down, pay back
hanḍra — larger size basket
hanḍrwa — rack made of loosely wooven mat above the hearth for drying grains
hansa? — big spoon
hantar — to give up, free, leave
hantar – boe? — divorce (broken up marriage)
hanto? (vt) — fasten door belt, shut door, to tie, join together
har — (1) colour to fade
(2) to give up sucking…
har – wx? — to gather with the hands
har = lia (vo) — to clear tongue
harmug — to eat with mouth (as animals do)
har = pa — to move as childs do in a sitting position
har – pua? — to sweep up
har – twe? — to scoop with fingers – drag towards actor (opp – to – har – push away from actor)
haṛa? — (1) vicinity, neighbourhood towards sides
(2) river bank
hare (vi) — defeat (D.L.)
hare – ṛia? — hail
har – ui? (vi) — to become wrinkled
harke — moon, month
harke – to — moonlight
hasxiŋ — to look squintly
ha = sur — umbrella used by men
hãsra — riddle
hati (vt) — to bury
hatla (f) — for the sake of
ha? — to be tight in fitting
ha? (vt) — bite
ha?ṛo — fish
ha?la — to bend (duck) the head
hx? (vt) — (i) splash out or bail out water
(ii) cut (down) shrubs, grass etc. in the field (with small axe)
hx?clak (vi) — splash water out of a full pot
hx? = ha? — to catch fish
hx? = ti — to give a signal to come

hela	deer, 'chital'
hendia?	a fast, starvation
hanta?	to tuck in
hetx (vi)	remember (D.L.)
he?/e?	now, today
he? - baŋ	from today
he?ke	now, at present
he?lia?	to mimic
he?mua	this year
hi (vt)	pinch, clutch
hhia	festival, worship
hiã	to observe taboo (not to do certain things)
hia? (vt)	to take out seeds (of chili)
hia?=ir	green mango
hi=bo? (vo)	pinch the head, scratch on the top
hi - war	to scratch holding in clutches
hi - gwar (vc)	pinch and scratch; claw to hurt by pinching, to clutch, to scratch deep
hi - pia? (vc)	break open by pinching or scratching
hilaŋ (vi)	look (searchingly)
hili - boe?	husband's sister
himur	small boil
- hiŋ (P)	plural suffix (e.g. mx - hiŋ - they)
hiŋog - de?	to yawn
hisa (vi)	to burn of insect bites
hitig	pinch
hi?	to cast evil eyes
hi?=saŋ	king
hõ (vt)	to fix beams
ho - ba (vt)	meet (lit. get each other)
ho - ba?lir	to conspire, converse
ho - troŋ	to go in company
hoṭ (m) iã	to collide
ho? (vi)	cry, weep, lament
ho? de? - mua?	tear
horx (=hor)	(i) small rodent sp. (tree shrew?) (ii) a kind of mouse
horx - hũŋ	orphan
horwx - sog	sickle (used by females)
horli?	blossom head parakeet
holxk/g	to turn (while going on a road)
holx?	red gram ('koloth') horse gram
holx (holx+ hawar)	to exchange, barter
hu	to become loose, disorder, unsystematic
hug	to miss (in games)
hujur (vt)	stir with ladle
hulure (vi)	to appear in dream
humwa?	to lose ones way
humpar	to blow, belch
hũdi	village goddess (Desia)
hhũ=bo	elder brother's son
hũ=bwar	pestle
huŋ - tia	calf
hur (vt)	watch, guard; wait
hur - saŋ	to watch house

hurti? = re	person watching paddy fields freshly sowed
hurli? = so	flame, blowing fire, sparks
hu? (vt)	to shave, lop, scrape
hu? (vt)	grind, pound
hu? - se - m = bar	grinding stone
hu?sra	story
hu?ti - bwar	grinding stone (large)
hua?	to surround, encircle, to be tight, to close the sliding door of pig stye
hwa? (vi)	be tight, to be fitted tightly
hua?ṛxg	to put on 'sari' (female)
hua? ḍxk = poa?	'sari' worn around waist
hue - ṛia?	wind, to blow
hwe? (vt)	to cut with sickle
hhwe?kig	reaping time
hhwe? = sog	sickle for clearing the grass in the field as well as for reaping
hṛx?/hlx?	black
hṛiŋ	afterwards, rear, behind, later on
hlx? = so	charcoal (lit. black fuel)
hlx?/hṛx = kui	black deposit on a cooking pot
hli = boe?	husband's younger sister
hli?	bamboo shoot
hma?	curry, vegetable
hmar	to become dirty
hna - we = cia	shin - bone
hna - lia	kite
hnali (halir)	crossing place in the fence
h - n - ato?	fence - like movable door
hni	village, territorial organisation
hni?	bell - metal - bell
h - n - o (ho)	beam
hno - nḍar	stem of the leaf
hnor (f)	post - posed to indicate the action being performed con - commitantly or concurrently
h - n - ua? = bug	sliding door of the pig stye
hnue	razor
hri?	sore
hria?/hria? - tug (vi)	shiver, horripilate
hroe?so (v)	to browse
hrwe?	cow

J

ja	who
ja - ṛig	some one
jawa = tur	rice gruel
jaman (d) = ro	police officer
jambal	jaw (D.L.)
jane	to be stained (D.L.)
jari	slope
ja?	(1) to consent (of a girl) (2) to set firmly by stamping on foot, e.g. earth

jaˀtwa	below
jiaˀjiaˀ	fast, quickly
jiwa	animal
jibon	life (D.L.)
jimi - riaˀ	dew
jine (vt)	win (D.L.) to go beyond one's destination/expectation
jiŋjar	descending part
jir=si	three days
jir (vt)	to spin thread
jir	to surpass, work faster, accomplish an act, work swiftly
jirtnō	three pair
j - jo (vt)	to put in
joṛa - karia	mediators who settle the marriage (D.L.)
jog (vt)	pick up
j'jog=ja - kig	reaping time
jog - bir	to find something lost by another person
jog - ḍig	to throw
jogḍi - mwaˀ (ṛiŋ)	to doze
jog - talak (vc)	pick up and throw
jolkot	hawk
jo - ṇḍiaˀ	to put into water
joŋ (vi)	to suspend
jo - riaˀ	to drip drop (e.g. from a wet cloth)
joṭe	to cheat (D.L.)
joˀ	to push in forcibly
jwar/jar (vi)	climb down, roll down
juli	pair (D. L.)
	(1) to shake branches to get fruit; (2) to shiver by cold, to tremble in fever
jure	to plunder (D. L.)
jjoˀ	to put in, throw into
jujwaˀ	flicking for cleaning rice etc.
j - n - ir	spindle (jir - to spin)
ji - n - jar - sni	west (jar - to climb down)
jiŋ joŋ=lug	ear ring

K

kag - boˀ	field ridges, river embankment
kak - tur	a medicinal tuber
kala	moment, a point of time (D.L.)
kala - haˀ	daily
kama	wooden handle of axe
kanap	(e - kanap.) always
kanḍe	measure (boˀṛe (man) × 20 = 1 kanḍe (puṭi) × 30 = 1 gorsa)
kanḍi	river bank
kanḍle (+papu)	pigeon pea
kaŋ (vi)	to be thick, coagulate
kaṛa	straight upto (Adverbial)
karwali	bitter - gourd (Des. karla)
karma	blacksmith

karma=sua	a type of spade
katraŋgi	scissors
kati-ka/kati-kua?	string beans
kaṭiŋ	miser (D.L.)
kat-lo?	manured soil
katrx	to cut anything with scissors (D. L.)
ka?liŋ=tı	fist
kxn	(k-x-n) this, proximate demonstrative
ke (vt)	to see
ke=re+ju=re	observer
kike-bir	to look here and there
kecar=tu	centre post
kehar (D)	elder sister of wife
kehõ/kxhõ	Oriya
keja (+buja)	barter (D.L.)
kembaria? (wela)	to go to defecate
kembo	rat snake
keṇḍia?	(sea)/big river (like kolab)
ke-pia?	intestine etc.
keria	silk-cotton
kere-sla?	silk cotton tree
kero	side-way, by-way
keroḍuma	a tree ('bodli')
kero-hx	'kuṛei' a tree (from its bark 'keroŋ' cloth is made)
ke?niŋ	to exclaim in pain
kia	paddy
kia=pig	sparrow (paddy-bird)
kia=sar	a flower (marigold) (Des-danophul)
=kig	(?) season
kigḍia?	to drain water through stainer
kimbu-rxg	dung-beetle
kinkara	misery
kiŋ=ḍia?	to squeeze out juice
kir (vi)	to revolve
kiro+maro	fight and quarrel (D.L.)
kurkig=mua?	hair (eye-lashes)
kirki-lug	glow worm, fire fly
kisa?lo	loin-cloth, lady's skirt made of the fibres of keroŋ
kisu	wrapper (small) (Desia-kesu')
kitoŋ	god
kitoŋ-hni	sky (lit-God's village)
kitliŋ	sweepings, garbage, dirt
kitllia?	castor tree
ko (vi)	sit (be awake)
kor=pig	grey duck
koj	foot-print (D.L.)
kolsa	rafter (D.L.)
koṇḍa (+bri)	mountain
konḍo	to embrace
konḍlo?	Hill Didayi, Didayi people living high up in the mountain
kondlo	clawless otter
konlua=gi	molar
konta	menial work, service under some one
kontor-ja	ear of paddy plant
koŋga?	chopper to cut grass

korxg (lxˀke)	dried out being on fire for longer period
koˀṛiaˀ/koṛeˀ	a bird, crane sp.
korkuaˀ	dead, dying tree
korlo	lizard
korpa = waig	'turtle's shell (Oriya – kolpa – shell')
kor = pig	swan
korpo	fingerless
korta	beard
kota – mxik	female genitals
koˀ (vt)	carry baby in arms
koˀṛe	jamboline trees, black berry
koˀdx – hã	brinjal, eggplant
koˀḍia	cattle egret
koˀṭa	mace used in threshing millet
kug – ḍaŋ	tree stump
kugḍa – saˀ	wall
kughar	a bag made of bamboo
kuka	bed bug
k (u) kuriaˀ	dove, pigeon
kukur – ntaˀ	contsellation (two in pair)
k'kwi (vt)	to wrap
kula – re	guest (kins – men)
kuli (+ buti)	wage (D.L.)
kulni – ṛiŋ	to chew as cows
kuma (vi) (+ coma)	bath, to give bath someone else
kumariaˀ	(lith) water bath
k – seˀ (v)	to ask for more and more to eat
kseˀṛxg (adj)	greedy
ksoˀ	winnowing fan
kumḍa	pumpkin
kunḍriˀ (adj)	curly, tangled
kunti = saŋ	mud – house
kupṛo	hunchback
kureˀ (vt)	meet, find accidentallv (cp. ho – ba 'meet' : a mutal action)
kuru (kuru + haˀri)	pit, water pit in fields
kurḍu	rake
kurnig	mosquito
kurtiaˀ	horse
kurtiaˀ – sa	first flowering of solop tree
kuig	to make a hair knot
kuṭia	peg (D.L.)
kuiglaˀ	old woman (H.D.)
k'kaˀ	donkey
kwi/kkui	to wrap oneself
k'ko par (ko – to sit)	sitting together
k'koˀ	to cough
k koˀ – crxˀ	who coughs
klig/klig – ḍa	the whole fruit
kliŋ (vi)	(1) to form a lump (2) to sit tight in a pose
klir (vi)	to be blind
klor = pig	larynx
klur	"saras" crane
kmx	(k – mx) 'this person' 3rd person proximate (cp. nu – mx – 3rd person distant)
kmiŋ	younger brother's wife

kmiŋ - toˀ	moonless night
k - m - liŋ	round
k - nala	(kala) a particular point of time
kneluṛiaˀ	mirror (keluriaˀ)
knoeˀ/knweˀ	wife
k - n - ir (kir)	top (spinning), a toy
knig - kitliŋ	garbage pit
knig - kitlig	arm pit
kn - uig - boˀ	hair knot (of woman)
knḍiŋ	to be rough, not boiled
knḍxŋ	drum
knḍoŋ	a plant that cause itching
kreˀ - ṛiaˀ	to belch
kṛesoˀ (vi) (+hnasoˀ)	be hungry, hunger
kri - loˀ	clod of earth
kri	to be fat
kri = bug	pig's fat
kri = bug = bwar	marble

L

la (vt)	hold in mouth, to bite and hold on, (like a fish on a hook)
lacwara	Thursday
lariaˀ (vt)	over flow
lageriaˀ (vi)	to insist
lag - ḍo (vi)	run away, flee away
lagre (f)	because of; post - position indicating cause or reason (D. lagi) 'for'
lahua (vt)	to put aside (excess of things)
lamboˀ	Siali fruit
lanataˀ	the bamboo frame of a winnowing fan
lanḍuaˀ = u	Siari vine/leaf
lanṭua/wa	cave
lar	1. to cut in to thin pieces 2. portion of a village "Sahi"
laˀ (vt)	be ready to attack, snake to raise hood
laˀ	to spread, to over flow, to came out from the mouth automatically
laˀwxg (vt)	to spring waist in dance or while carrying a load
la'war (vt)	to loosen
lwe (vi)	to wither
laˀwe (vt)	to ripen by storing in hot place
libig (vi)	to be absolutely pounded
la'big (vt)	to pound
laˀboŋ (vt)	to be soaked (<l'boŋ)
laˀ - riaˀ (vi)	water to flood over
laˀgir	to beat hard (<lgir)
laˀjur (vt)	to shake (trees only)
laˀka (vt)	pulverise (grains)
laˀmwar (vt)	to knead
laˀrig (vt)	to shake (mildly as in breeze)

laʔpuŋ	to pass wind from body
laʔtog	(=sikx) woo, seduce
lxʔ/laʔ	stay, remain; verb substantive 'to be'; As auxiliary verb indicates perfect aspect
l'lxʔ - ɒar	village council, the Central meeting place of the village
lxig	to peel, skin
lxŋ - ḍiaʔ	rain
lxŋ = ḍiaʔ = kig (+g'guriaʔ)	rainy season
le (vt)	thresh, stamp on foot to thresh
leka	account (D. L.)
leʔ (vt)	to split bamboo
leʔ - mweʔ	to smoothen bamboo at joints
leʔwar (vi)	be naked, exposing a part of body
leʔ = ḍuŋ	carrying staff
leʔga	slowly, (adverbial)
li (vi)	creep, creepers to go
l'li	creeper
lli = so	flame
lwen	road (lwen - gali)
lig (vt)	work, perform, function
lig	fire to die down
l - lig	to touch
lig - mueʔ	1. to examine rice while cooking by pressing in finger tips 2. twist with finger tips
ligiŋ (vi)	to be heavy
lihiaʔ	light weight, to be light
lijo (lijo + bri)	land (in the plains)
lima	orange
limbi	lead
lin - iaʔ (<liaʔ)	carpenter's axe
l - n - ig = boʔ	pillow
linḍi	name of a month (Jan ~ Feb)
linḍi = kwi	ceremonial/ancenstral cooking pot
linḍi - panḍeʔ	an important festival of the year
liŋ (vt)	lift up (to ones' head a load) lift down from one's head a load
liŋ (vt)	to hurt
liŋ (vt)	carry meat (suspending in one hand)
l - lir (vt)	to cut to thin long strip
litiŋ	spongy
liʔ (1)	to press
liaʔ (vt)	scrape
log	to sink, to set (Sun)
log - ḍiaʔ	to get drowned
lomxŋ (Adj)	too soft, tender, tasteless meat
lomḍig	evening
lonḍiaʔ	river (small)
loŋ	to perform puja
loŋ - tar (vi)	lightening to shine

lo? (vt)	spud, loosen soil with a spade or hoe
lo? (vt)	to swallow
lo? (vi)	fall off, drop down (extended meaning – to read)
llo – coŋ	to beg
llo? – coŋ = re	begger
lo? = ria? (vi)	to get drowned, to drop into water
llo?ria?	to drizzle, rain in drops
lo? – ria?	flower to fade and fall
lo? = gua	tooth less
lo? – sar (ke)	limbs to be numb, paralysed
lug (vi)	finish, complete, end
logrx	tender tip of a plant, core of split bamboo
Juli	ghost (a fastidious spirit, resides on trees)
lunḍxiŋ	navel
lunḍxiŋ = so?	flower of banana
lunguria?	drain, drain like depression along back bone
luŋtur	metal bangle (Desia-kaṛu) aluminium bangle
lupuŋ	crisp, soft (a = cooked thing)
l'luria?	shade
luri? luri?	sponzy
l – lwar (vi)	to leak through a hole
lwar	to vomit
lwa?	to laugh
l. lwa? = sa	humorous story
lwe (vi)	fade, wither, dry
lue?	1. to grow tall 2. to exceed a target
luig	to shed a skin (of snakes)
lwir	thin, slender
l – boŋ (vi)	wet
l – bwe?	broken rice particles
l – giŋ	heavy
lgir	to thunder, to sound loudly
lgo?	neck
lhia?	light (in weight)
luhua (vi)	to be in excess, to be tired
lja	shallow
ljo	land in the plains, paddy field; wet, low terraced field
lakur = ro	broken rice
l – luria?	shadow, shade
l – lux	public hair
l – mir	tasty
l – mwar (vi)	to moisten, soak (la? mwar) (vt)
lŋe?ria?	oil to melt, be oily
l – n – log – sni	west
l – se	pus
l – mu	soft and crisp

M

mabiṛ	more
macwa	Son – in – law, nephew, (kinship term indicating relationship equal to the son)

maka	hips, loins
malwe	five
maloŋ	slopy
malweˀ	axe
mama	maternal uncle (D.L.)
maneˀ (vt)	obey, admit an authority, agree (D. L. man –)
manda	herd, gang, group, (quantifier, D. L.)
mande (vt)	trample, tread (D. L.)
manḍi	knee (D.L.)
marxˀ	steep, ascending
maṛase – boeˀ	daughter of mother's brother
marxiŋgir	son of mother's brother
mari/bari	again
mariaˀ/-hamriaˀ	suddenly
marleˀ (vi)	transform, disguise, to change one's form
martoˀṛe/ḍe	day after tomorrow
maseˀ (vt)	to erase
ma – s – n – a = muaˀ	unknown face
maˀla – boˀ	Cobra
maˀṛuŋ	much, more
mx	3rd person singular, he, it
mx – pa	2nd person dual
mx – haˀ	himself
mxhiŋ	they
mxˀ	what, why, which (of a number) some thing
mxˀṛig	something
mxˀṛigmxˀ	atleast something
mxˀsa	what for
mxˀmxˀ	which ones
mxˀmaˀre	what again
mxˀkaˀ	why
mxˀ – ṛig – nḍu	nothing
mxˀsaˀ	what for
me (vi)	to feel not to eat more etc. to dislike, to be fed up
me	to dance (peacock)
melkwa	good
me – moa	one year
mengar	half
meranḍa	a small one
meriŋ	chilli pepper
meroˀ	with
metog – sxŋ	half day
me – swa	one day
mi – sko	one ladle full
mi – taˀ	one half
mitx	one layer
mituˀṛa	a little
mitno	one pair
mia (v)	to become blood-stained
mia – swa	dysentry
miḍniaˀ	mother of one child
mig –	to press down with the hands
mile (vi)	to be available (D.L. mile)
minḍik/g	night, to become night
miriaˀ	to sprinkle water
miste (f)	together, mixedly, conjointly (D.L.)
mitliŋ	gravel

mia? (vt)	know, learn; As auxliary verb indicates customary or habitual mood
mosali	crocodile, a totem
mo? – mnxg	very big
mmo? – rxg	ugly, bad smelling person
mo?	odour, to stink
mo? – so	smoke
mug – ḍia?	to drink straight with mouth (like cows)
muli – pwa?	rectangular size, less deep leaf cup (small)
mulua	corner
mulke	totally, altogether, even to the origin (D. L.)
moe? (vt)	enchant, charm
mondia?	common krait
mangwa	to appease, please by tact
mon – ke	automatically (D. L.)
munḍa	field ridges (D. L.)
munḍra	close cropped hair
mur	to dig, search for (as pigs with snout)
mur	tolerate, endure
muṛi/munḍi	lazy
murmura	baffled, dumb founded (D.L.)
musu?ṛiŋ	to see dreams
muski (rxg)	greedy, miser
mutoŋ	corner of a basket
mutoŋ = co	heel
mwa? = tar	nipple, teat
mwe? (vt)	to twist fibres for making rope
mwes	mustache (Des – mes)
muiŋ – sri	equal, alike
mwiŋ	one
mba	father
mba = ia	both, two persons
mbxiŋ	elder brother's wife
m – bar	two
m – baya	two persons
mbxsia?	left hand
mbia	brother – in – law (elder sister's husband)
mbia?	citrus fruit
mbir = sia?	black – faced monkey, langur
mber	crowbar
mbosxŋ	a fruit, (O – ambṛa)
mbo?	Father's younger brother's wife
mmal	five
mma – la?	(nag) cobra
mmale	more (quantifier) large quantity
mmar	scorpion, centipede
mma?ṛuŋ	more
m – miria? (vt)	to sprinkle water
mmoŋ	father-in-law, uncle, (kinship term indicating relationship equal to the status of father)
mmoŋ	mother's brother (maternal uncle)
mmu	nose
mmua?/wa?	eye
mmua? – alo	eyelid

m'muar (vt)	to taste
mmwaʔ-sag-co	ankle
mmwaʔ-sag-ti	wrist
m'mweʔ (vt)	to extract, to expel seeds
mmwiŋ	one
mmuiŋ – ja	one person
mnaʔ	large, big, to be bigger, grow up
mnxg	one having bigness
mni	name
mpx (voc)	child, offspring
mrx	sweet, to become sweet
mriaʔ (vi)	wake, rise, to get up
mro (vi)	to live, to come to life

N

na	you, 2nd person singular
naka	jackal
naleʔ (vt)	cheat (D.L.)
nali + kuka	bed bug
n.naŋ	elder brother
naŋ (vt)	to tolerate (Hunger) to be habituated to tolerate
n – naŋ (vi)	to sound
nar (vt)	to spread (only of an infection, a sore to spread on the body
naseʔ (vi)	destroy, decay (D.L.)
naʔ (vi)	to be hot
nx	we, 1st person plural
nxŋ	I. 1st person singular
ŋxg	feces
nxʔ	we (inclusive)
nxʔ (vt)	to accuse, to name
ne (f)	definitive
neʔga (vi)	worry, ponder
(n) nia	near
nia –	we (two) 1st person dual
niaʔ	we (two) 1st person dual (inclusive)
niwal	slow
niʔ	(<niaʔ –) 1st person dual pronominal prefix (inclusive)
nig – ḍx	to lean against
nir	to put in to fire to boil, to heat
no (vt)	to stretch
nosor (vt)	to free from tiger
noʔ – nu	yonder there, location at a higher degree of distance
nu	'yonder there', peripheral demonstrative indicating distance from the speaker on the same level
nu – amartoʔ – ṛe	next day
nuki	pot (metal)
nnu – pnariaʔ	next year
nuŋ – (f)	used to indicate the action being performed conjointly or unitedly
nuŋ – ruŋ	to accompany in singing
nwa (vt)	chase, drive, follow

nwa = guk	to follow (literally)
ncia	bone
nco	leg, claw
ncoŋ = ti	right hand
ncu	oil
ncuar = haʔ	leaf of holy fig tree
ncue - co	nails
n - coe = ti	1) finger nail 2) toe nail
nḍx - nḍiaʔ	datepalm
nḍxŋ (f)	'etctera', used to indicate other unspecified items of the same kind
nḍiaʔ	water
nḍia = u	mango - juice
nḍiaʔ - juŋ	honey
naḍiaʔ - kuma (vi)	take ritual bath
nḍig	also
nḍig	day before yesterday
nḍig - eʔmwa	year before last
nḍigne	of that day
nḍir	solop branches
nḍu (f)	'No, 'Not', negative copula
nḍunḍa = re	have nots
nḍra	small branches, twigs
nḍra - so	small twigs like wood
nḍra - ḍxiŋ	a kind of drum (Dol)
nḍrxŋgxʔ	(H.D.) rib
nḍrxʔ	root
nḍroe	fly
ŋgaʔ	a kind of rat, mongoose
ŋgire	youth (male), boys in adolescent period
ngir - boeʔ = o	boy
ŋgog	insect (including beetles, spiders)
ngomar	scorpion
ŋgur - gia - boʔ	snail, mellepede
ngua	crab
ngire	(+ sela) boy
njaʔ	grandmother
nji	three
njir	morning
njir noʔ + boʔ	early morning hours
njoʔ - ṛe	tomorrow, the next day
njuŋ	honey, bee
ŋkarx (f)	'not yet', used to negate an assumption
nko	peacock
nko - riʔ	wound of leprosy, leprosy
nko = sur	women's umbrella
nku	tiger, a totem
nkui	pot (earthen pot)
nkui - ḍxiŋ	(nagara) a drum
nkuiŋ	husband's elder brother and wife, brother-in-law (elder)
nlaʔ	tuber
nlaʔpog	butterfly
nlia	tongue
nliawir	bat, flying squirrel
nlo	thatching grass, roofing straw
nlug	ear
nnaŋ (voc)	elder brother
nnaŋ (vi)	to make sound
n - naʔkue	curse

nna$^?$leṛia/n - na$^?$ - le$^?$ - ṛia$^?$	lightning
n - na$^?$ - lo$^?$ = co	steps
n - na$^?$ sxŋ = kig	summer
n - na$^?$ sxŋ (ŋa$^?$kc)	sun shine
n - na$^?$tx	to return the bride - price to daughters after a lapse of time as a token of love
nnia/rinia (f)	near, at, (in post-position locational)
- nsa$^?$ (f)	for, post position marking dative case relation
nsa$^?$	waist
nsx$^?$	charcoal
nsem - boe$^?$	piglet (female's)
nsiŋ (vi)	boil, cook
nso$^?$	banana
nsok/g	knife
nswa	hoe, spade
nswar	dry, sickly
nswar - bxg	skinny
nsuar - pnia$^?$	caterpillar
ntam - bo$^?$	brain
nta$^?$	grand father
nta$^?$	to lay egg
nta$^?$ = sxŋ	egg
nti	hand
ntig - ḍe	afterwards, later on
ntir	pin used in making leaf cups, small sticks, wooden pin
ntoŋ	gourd
nturia$^?$ (ntur = ria$^?$)	gruel, ragi gruel
ntwig	mushroom
ntug (ḍagra +)	near

P

pa	contingent tense prefix
pa	you (two), 2nd person dual, dual marker, e.g. mx - pa 'they two'
p'pa - (ke) (vt)	to look searchingly
pa$^?$bug	a kind of millet (Des : Kakṛa aki)
pada	(Euphemy) outskirt, place of defection (L)
paria - kig	she - calf
padna (adv)	at the right moment, proper wetness for agricultural operations
pag (vt)	1. break, nip, fracture 2. to pluck flower
pag = go$^?$ (vt)	to nip at the stem, trip
pag = li$^?$ + ha = ha$^?$	act of collecting vegetables
pag - lo$^?$ (vt)	to twist the tail of bullocks
pajar	money collected from people during 'coit' festival (Des-pajer)
palara (diŋke)	to acream, talk in dream
palasi	priest, who worships first

palsa - ḍua = nḍre	neighbour
paṇḍeʔ	festival
paṇḍeʔ - kui	festival pot
paŋ/pxŋ (vi)	come; generally occurs in compound with other verbs of motion
poʔ	to shoot forth new branch
para - sua	(Standard) spade
pariaʔ	to pass a year
paseʔ (vi)	to be fed up after using,
pasur	body smell, fleshy smell
pasna = muaʔ - remua	known face
paṭai	cloth (long cloth used by Didayi women)
paṭna	a herd
paʔ (vt)	to clean, scrape grass
p'paʔ	to brush, flick
paʔ = cweʔ	prepare millet gruel (lit. prepare sour water)
paʔḍu	leaves, stems and small twigs
paʔhar	to clean, sweep
p - naʔ - har	big size broom (cnoʔhar)
paʔ - kig (vi)	cloud to be cleared off
p - aʔ - lxg (vt)	to turn over
paʔliʔ	bin for storing grains (paliʔ = ja = paddy basket)
paʔ - loʔ	to scrape off grass
paʔri	feminine marker, young female (dog)
paʔṭu =	1. to cook egg in a leaf cup (in the manner of making poach) 2. to fry or roast having burning charcoal and nuts mixed up in a pot.
pxŋ/paŋ (vb)	come
pe	you (all) 2nd person plural
pxŋ - caʔ	to reach
pesal	black gram (mug) (L)
peṭia = so	matches
pial = ja	'hay', straw
picoṛi	short nosed fruit bat
pig (vi)	to dismentle
pika = co	calf of the leg
pilca	scrotum
pil = sua	spade (used by black smith)
pintaʔ	basket made of stitched leaves
pintaʔ = gug	back shield (for protection from rain)
pir (vi)	burning of chili, to ache
piri	kind of grass (D.L.)
pir - kig (vi)	to be scared, a herd to go errand being frightened
pitur	battle, fighting
pitur - remoa	soldier
piʔ	to blow flute, wind instrument, pipe
po	to kill louse pressing under nail
poeʔ (vt)	to skin
poeʔur (vi)	to shed skin, to skin

poe?/pwe? (vi)	jump
poe? – cok	to be loose
poga	tobacco
pohi	another village, foreign
pohinḍ – re	foreigner (opp. jaganḍre)
poŋ (vi)	to get inflated, swell
puar – (vi)	to be fat
poṭxŋ	centeped
poṭa = so	pith of banana tree
po?	new leaves to emerge
po? (vt)	pierce
po? – gxŋ	perforation, to bore
p – po? = gi	to prick tooth
po? – ṛxg	to keep coins at waist line of cloth; to tuck in
po?ria? (vi)	geminate, sprout
po? – so	to brand (a hole)
po?ṭa	smooth otter
po?sue = ri?	sweetless
pwa? (vt)	stitch leaves to make cup etc.
pwa? – coŋ	leaf – cup (lit. stitched for eating)
pwa?	to cross (a river)
pna?ṛia?	crossing ghat
pua? – tig (poa – ting)	sprinkle, spatter
pwe – lu (vi)	time to pass
poe/pwe (vi)	go round, circle, spin
pwe – hua?	to surround
pwe = sar	whirl pool
pwe – tur (vi)	go round, surround
pwe?	slip out
pwe? – li?	enlarged cliotoris
pula	liar (D. L.)
pulxŋ (vi)	to make smoke
punḍe	to take rest (D.L.)
punḍomxig	anus
pusi	semen (D.L.)
puṭan	pool
putig	to pinch and rub
putiŋ = gwa?	claws of crab
pu?	to subside (of a swelling)
pḍar (vi)	to burst
pṛxig = go?	to burst
pṛu = gug	uncovered, bare (body)
pla?	tail, back, behind, rear
plxg (vi)	to turn over
pleṛia?	verandah
pli? (pli?pli?)	extreme white
plig	bird
plog	cavity, crevice, hole, hollow
plog – lug	inner ear
plog – mu	nostril
plesa/plwesa	jack fruit
plue?rxg/ plwe? – ṛxg	lazy
pnaria?	next year
pnata + pnali	harvesting time
p – n – a?cwe? = ṛia?	millet gruel
pna?cwe? – kui	pot for millet powder
p – n – i?	(<pi?) flute, wind, instrument
p – n – o?	(<po?) spear
pnue = hua?	wooden grind stone
p – n – ue = nḍir	mill stone

p - n - pwe - sar	whirl pool
prxg	after a moment/while, a little time
prxg - boˀ	a moment, just now
prxg - ḍaˀka	until now
prug = ḍi	millet flour
prugtoŋ + prugba (prug -)	in olden days
prun	full

R

ra (vt)	to snatch out
raga	an iron hook (used in threshing)
raloˀ	a kind of date - palm, Phoenix sylvestris (D. Sindi) Siadi nuts
rampe - cu	'koronj' oil
randxg (vc)	to shut a mat door with a bar
randra	rafter (bamboo laid for loft)
raŋ (vt)	bring, take
raŋ - boeˀ	intercourse
raŋ - paŋ	to bring
rasi	quantifier/numeral
raseˀ (vi)	to light a match stick, to rub against
raˀ	to snatch
reba - muaˀ	eye brow
rxˀ (vt)	1. to play musical instrument like 'Sraingi' 2. to feel restless
ṛxte/ḍxte	with
r - aˀ - siŋ (vt)	to gather, pile up
raˀ = sx (vt)	go ahead to obstruct
raˀ - mo	to drive cattle, to obstruct way, check from the front, to hinder
raˀ - cia	burial ground
reka	wing
remwa	man, husband
reˀmu	to sneeze, to blow nose
ria	to set arrow on the bow
ria (vt)	to boil water, wine, etc,
riaˀ	to shake (cp. jur)
ṭik/ḍig (= nḍig)	also
rig - mu	to exhale, sniff out
rig - sia(m) - bwar	grinding stone
rig - tia (vo)	to wipe the floor
rimi	corpse of any bird or animal
riŋ	to fight
riˀ	(hriˀ) wound
ro (vi)	thrust
ro (vt)	transport, shift things from one place to another
rog (vt)	to sow for transplantation
romiaˀ	'black gram' sp.
roˀ (vt)	open, uncover
roˀ - piaˀ (vc)	1. break open 2. to cut out planks
roˀ - tug (vt)	rouse by shaking

rugua	tooth to break
rujwa	husband of younger sister
rupu-pig	parrot
rrua - so	to catch cold
r - rua - so - kig	winter
rrwi -	to stir rice (with bamboo stick)
rweʔ	(1) to pick fruits (mangoes) (2) to milk
rweʔ (vt)	pluck
rbug (vi)	to rot
rgxiŋ	to rub body (against a wall as animals do)
rkoʔ	rice (uncooked)
rna	loft, attic room under the roof
r - ne - mu	nasal mucous
r - noʔ	homeward way, entrance to home
rnoʔsaŋ	door way
rsiŋ (vi)	gather, assemble, congregate
rriʔ	to eat flesh from bones

S

sawila	moss (D. saula)
saboʔ	mortar, pounding hole, pit for pounding paddy
saʔ - bug	hyena, (also leopard)
saṛu	ligament (D)
sagarta	wedding
sa - gweʔ	to wash untensils (+sapaʔ)
sagra	spirit (alcoholic)
sakar	rich man, moneylender (D.L.)
sala	shed, hut (D.L.)
sala = tia	cow - shed
sala = bug	pig - stye
saliaʔ (vt)	beg, ask for
salia-ku (vi)	interrogate, enquire
samwa	story, song, speech, narration, tale
samua	to recognise (+gormwaʔ)
samboʔ	plant, sapling; e.g. samboʔ = ḍir
sample	victuals presented to visitor
sancir (vt)	to mince meat
santa	market/weekly market
= saŋ (s - n - aŋ)	house
sapa	entire, clean to the last; plural spcifier (D.L.)
sapuŋ	juice/sap of the solop or Indian palm Caryota urens
sar (vt)	sing
sar (vi)	to scratch for food (poultry)
sari	(1) flower (2) to bloom (paddy flower)
saru - ṛiaʔ	moss
sarda	amused, happy (D.L.)
sarla	cucumber
sarloʔ (vt)	greet, pay respect

sarmuaˀ	face, (+nlu)
saˀ/nsaˀ (f)	for. because of, sake of
saˀ (vt)	catch, hold, to trap
aˀsaˀ	castrate
saˀkur	millet pudding (+saˀwx)
saˀta	shoulder blade (bone)
saˀtiŋ (vi)	to add, to mix up
sx (vi)	to be straight (a crooked thing)
saŋ=hir	Phyllanthus emblica (D. amla)
saŋkir	poles in a fence
saŋ - lia=cweˀ	a fruit (bor koli)
saŋ - so	dawn
sewaṛi	solop given free by the owner once a day
se - hau=saŋ	egg (shell)
sela	young, unmarried girl, girls in adolescent age
sela=ḍwa	the dormitaries made for the girls
sela - (M) bweˀ	young female person, wife
sembeˀ	arum (D. batri)
saˀgiaˀ	cashew nut
seˀgwaˀ (+seˀriŋ)	to threaten
seˀhã/seˀha=re	ghost, spirit
seˀro	pure (water)
si (vt)	plough. cultivate, (+haˀ)
siaˀ	to tear, to rinse. to brush teeth (+lar)
s'sig	cold
sig	to break (stick-like things)
sima	tin, iron sheet (D - sima)
simal	moth
sinkir	posts of a fence
sintar	thunder
siŋla	mat
sir (vt)	roast, broil
sira	1. ink (D.L.) 2. height
siro	medicine
sir - poaˀ	to sprinkle at the place of eating to clean
s'sia	turmeric
siˀ (vt)	slash. strike to cut, cut apart, severe, chop
siˀcnḍxŋ	cut apart in one stroke
siˀ - ki (vi)	water to be polluted
siˀ=so	to branḍ
siˀ - tok/g	to chop fire wood into pieces
so	to crow (gsaxŋ - so) cocks crow
so (vt)	sell, (+hã)
so=hã	reed of the arrow
so=haˀ	fishing trap made of bamboo laths
soka	shirt (D.L.)
sõkor - ti	elbow
sõ=kag	to set a ridge to raise water to higher land
sola	measuring basket (poṛi)
sondor	beautiful (D.L.)
sonḍ=gweˀ	bull
sonti	length of hand
sontiŋ	nine

soŋ – saʔ	to set a dividing wall in a room
soraʔ (f)	only, solely, exclusively (specifier)
so – rxʔ	people of 'Hadi' caste
soɪte	entire, till the last (D.L.)
sọʔ (vt)	put on shirt, insert one's person inside
ssoʔ	to collect in handfuls and store
sua	fire, fire wood
suja	needle (D.L.)
sulaʔ	to get rotten (liquid things)
sulxig	onion
sumu	metal plate/utensil (D.L.)
sun – bwar	lime stone
sun – ḍx	squirrel
sunḍru	(1) umbrella like rain shield (2) to put on umbrella
supur	fine, tiny (Des – sopur)
sur = cu (vo)	to fry, to fry in oil
suriaʔ	to smell fishy
surki	a small basket (Des-curki)
suta	cotton, thread (D.L.)
sutrx	seduce, inveigle (D.L.)
suʔ (vt)	to mix
swa	fire, fire wood
swe	to thread a needle, to push a stick into hole, make hole,
sweʔ	to gnaw (rat)
sweʔ	medicine to affect

sweʔṛa	to be straight
sweʔ – tiŋ	to point at
sbo	taste
sḍo	hard, solid
sgir (vi)	to be warm
sgua/sgwa (f)	like, likely, (used to indicate resemblance, probability, approximating)
skoʔ	ladle (made from gourd)
slaʔ	tree
sle (+ gnar)	field work
sle = re	'worker'
slo	distance, far
sloʔ	antelope
slweʔ (s – loeʔ)	stomach, entrails, belly
slweʔ – ṛiaʔ	dysentery, diarrhea
smi – wela	mid-day
smiboʔ/smi no – bo	day-time
smo	front to front
sna we	bow string
snaŋ	house
s – n – sta	(<santa) market place
snagʔciaʔ	debt
snxg	to press out wind from body
s – n – i (sni) (<si)	plough
sni = lia	plough share
sni	sun
snig = bo	head band of plaited caryota fibre
s – n – ir = ci	roasted meat
snin = rwe	blue flies

sno = kag	ridge, dividing ridges in a plot
snḍxg	a symbolic stool (used in rituals)
s - n - (d) - ru	rainshield
s - n - le	place of work
s - n - sa? = si	plough handle, grip
s - n - si?	horn mallet used for beating bark-fibre (with loom)
sra	dear (D. sambar)
sri	to clean by picking out bad ones, to select
srog (vt)	sip, slurp
srwi (f)	time qualifier - indicates whole of the day, from dawn to dusk
s - sx	in front of
ssia	turmeric
s - si = re	cultivator

T

t. ta (vi)	to rinse (in hand while washing small pieces of cloth)
tabo?	husband of the mother's younger sister, father's younger brother
tadir	white ant
tag (vt)	weed, pull out plants
t - tag kig	weeding time
t - tag - cua?	hickup
taga?	to sharpen blade
tahu?lo?	fog, mist
talak/g (vt)	to throw, cast (fig : to put on shirt, spectacles, etc.)
talx = bwar	boulder
talo? - ria	cloud colour
tana?	watch-tower or platform in the field
tanu	over there
tanḍar - bo?	hair plume
tanḍx (vi)	pregnant
ta - nḍia	to wash clothes
tanḍar - mu	nose rings
taŋ	to wear ring
t. taŋ	dark
taŋḍa?	plug
t - n - aŋḍa?	stopper
ta = pa?	to clean utensils by rubbing (cp. sia?)
tar (vi)	sally, setout, emerge to comeout, to rise (of the sun), shine, cross
ttar - sni - wela	early morning
tara? = co	morning star
tara? - kig	bright
taria?	palm tree
tarkig (vi)	to be brightened
tarpaṛxŋ	tambourine
ta?huã (vt)	(<t - hwã) to cause to stand
ta?go? (vo)	to crane one's neck
ta?lwe (vt)	(<t lwe) to make white
ta?lwe?	to unfold, spread a heaped mass
ta?mu	to sneze
ta?nia	above

taˀno	to fill up
taˀriŋ	to gather, assemble (<triŋ)
tx	layer
tx (vt)/txmboˀ	carry on head
tx – so – re	wood man
tx – (vt)	to weave, to string
txig (vt)	tear, rend, break, snap (rope), to be finished (cut off)
tx – g – ci	to cut a line
txn	(t – x – n) that (Distant demonstrative)
txn – ne	(emphatic) that
txn – saˀ	for that reason
txŋke	basket
txˀ (vt)	mouse to dig out earth, to pour out water (cp. kig)
t' tx' – riaˀ	to irrigate, water the plants
t – n – egig	handful
tẽgig	(tnegig) grasp in fist
tehuã	ant hill
tehuã – twig	ant hill mushroom
te – la (f)	that being, thence, after wards
tiar	long
tiar – haˀ	tall person
tiaˀ	to skin (fruits) to strip grains from a stalk
tilo – ḍiˀ	toad that lives under the earth
tir (vt)	to put in heaps, pile up
tirseˀ (vt)	pay back a loan
tiriaˀ (vt)	to soak in water
tisa	wooden bowl for pounding

to (vt)	husk, pound
toeˀ (vt)	to serve food, distribute food
tog (vt)	to sew
to – goˀ (vb)	to wear around neck (necklace)
tohõ	(1) necklace (2) garland (of flowers)
ṭola-cu	muhua oil
tomo	a kind of worm
tona	sister (male speaker) wife's elder brother's wife wife's younger brother's wife (+baˀri)
tonḍar (vt)	to eat snacks
toŋ (vt)	poke, drive in, insert fuel to the hearth
toŋkx	pestle
tora	boat
toriaˀ	to ooze-out
togoriaˀ	water spring
tor – guˀ	churn
tor – gug	to follow (to go along)
torkoˀsxŋ	chicken perch, roost
tor – pog	a plant (O.orokh)
to – sig (vc)	set upright firmly
to – so	to ask for bride
toˀ	to fine
toˀ	to untie, to open
toˀ – riaˀ (vi)	rise, wake up, to get up, to lift up
toˀ – piaˀ	to break open
toˀ – pig	to set free (a tied animal) (pig – to dismentle)
toˀ – pir	to untie, to dismantle

to'rig	to pick out grass from a field (co.tag' to pull out')
tu	(1) to tie, attach, to adopt an animal 2. stop growing
tua	to wash head
t'tua	to rub, massage
tur	six
tur (vt)	search
tur - tia (vo)	graze cattles
tur - tia = re	cowherd
tura'	fence
turiŋ	(1) snatch away (as tiger takes one (from the head) (2) two or more persons to carry a thing
tuig	to paddle (a boat)
t' twe'	to serve food
tbo'	earth, ground
tgwa/tugwa	yesterday
tugue - mua	last year
t - hwã (vi)	stand
tlx	to keep one on other, stack
tliŋ - ḍia	threshing floor
tlue/tlwe (vi)	to be white
tlwe - sulxg	garlic
tma	new
tmor - blx'	to sleep on back
t - mo - sar	marrow (bone)
tmwa'	mouth
tmua'rxg	loud voiced
tna (vi)	be visible, appear in sight
tna - harke	coming month
t - n - arwa	shoulder

t - n - x - nḍia'	pad for carrying pots on head
tno	(=mitno) pair
tno (vi)	to be filled, to be interned
t - n - u	(<tu'tether') tethering post
t - n - tar - sni	east
tra' - ṛia'	(<tra') milk, breast
tre	a tree (kendu)
tribliŋ	cage for poultry
trig - ḍia'	cloud, to be cloudy
triŋ (vi)	to assemble
trug = ḍi	toad
trug - so	fire place, hearth
t - tag - gcwa	hiccup
t'ti	hand
titiŋ/t-tiŋ-cwe'	tamarind
ʈa' (vt)	knock finger
ṭanʈu - ria'	rainbow
ʈaʈa - juŋ	wax
ʈxŋ - ha' (vt)	kick
ʈe (+ja)	to trample, to step on,
ʈe - ha'	to open pods for taking out nuts
ʈịa (vt)	to dash, thurst, butt, nudge
ʈo (vt)	push, shove
ʈoŋ - go' (vo)	to push at the neck
ʈu (vt)	throw stones (on someone)
ʈu - mpar (vt)	throw dust (on someone)
ʈwiŋ (vt)	shoot with arrow
ʈ - n - wiŋ - ḍia'	sprayer, syringe
trug - ḍi'	toads

ଡିଡାୟୀ ଶବ୍ଦକୋଷ

ଓଡ଼ିଆ-ଡିଡାୟୀ

ଅ

ଅଁଳା	sxŋhir
ଅଁଠା	juṭa
ଅଇନା	dorpon
ଅଇଷ	ta'nenḍia'
ଅରି	sotru
ଅକଟା (ଧାନ ଇତ୍ୟାଦି)	ma – hue' – ne
(ପଥର ଇତ୍ୟାଦି)	ma – gugua' – ne
(ଅନ୍ୟାନ୍ୟ)	a – lx' gugua' – ne
ଅକାଣ୍ଡିଆ (ଗୃହଲ)	ma – s – so' – ne (rko')
ଅକଥା	tape'samua
ଅକଲ	budi, gian
ଅକସ୍ମାତ୍	hamria'tug, maria'tug
ଅକାରଣ	sora'
ଅକ୍ଷମ	a – ia – kne
ଅକ୍ଷର	okor
ଅଖଣ୍ଡ	klig – ḍa
ଅଖା	basta
ଅଖିଆ	ma – coŋ – ne
ଅଗ	lgo'ṛx
ଅଗ୍ର	a – soba, a – cia'
ଅଗଣା	bajar
ଅଗଣିତ, ଅଗଣା	gaṭiha', ma'ṛuŋha', mmaleha' (heja iaaniŋ)
ଅଗାଡ଼ି	gabuja, ḍubur
ଅଗାଧୁଆ	ma – kumaṛi, a'-lx'kne
ଅଗିଲ (ବାଇଁଶ)	gaŋhã
ଅଗ୍ନି	sua
ଅଙ୍ଗ	s – sx – uwe – riŋ – kne
ଅଙ୍ଗରକ୍ଷା	soka
ଅଙ୍ଗା	nico
ଅଙ୍ଗାର	hlx'so
ଅଙ୍ଗୁଳି	war wx' = ti
ଅଚଳ	a – ulxŋ – kne
ଅଗ୍ୱନକ	ṭap – na
ଅଚିହ୍ନା	ma – sna – mua'
ଅଚେତନ	cetna – nḍu
ଅଛଇ	lx'ke
ଅଛୁଆଁ	a – l – lig
ଅଜଗର	gtu – bo'
ଅଜାଡ଼ି	bura'
ଅଜଡ଼ା	sora' ha'
ଅଜଣା	ma – mia'
ଅଜର	bura'
ଅଜା	nta
ଅଜାଡ଼ି ପଡ଼ିବା	kig – lo'
ଅଜାଡ଼ିବା	kig – bi'
ଅଜ୍ଞାନ	ugsa
ଅଞ୍ଜି	mx'ṛigamia'ke
ଅଜାଳି	tnuig ḍia' = caṭu
ଅଡ଼ଳ	paka
ଅଞ୍ଜଳି	anjla
ଅଟଳ	ta' hũa
ଅଟକଳ	onman
ଅଟକାଇବା	sa' – ta' hũa
ଅଟଳ	puhuri
ଅଟା	(gohõ, rko', ḍira) cuna
ଅଟ୍ଟାଳି	tna' riŋ – tur
ଅଠେଇକଣ	mbar – kuṛi – tma
ଅଠଚାଳିଶ	umuiŋ – kuṛi – gotma

ଅଗେଇ	go – tma
ଅଗାଡ଼ି	nji – kuṛi – tma
ଅଗ୍ନି	cnig
ଅଗ୍ରଣୀ	õ – kuṛi – tma
ଅଗ୍ରଗଣୀ	umuiŋ – kuṛi – tma
ଅଗ୍ନିକାଠି	ntir – cig
ଅଗ୍ନିକୋଣ	mbar – una – mal – kuṛi
ଅଗ୍ନିଶିଖା	cnig – cnig
ଅଙ୍ଗନା	uli – cena
ଅଙ୍ଗାର	a'ṛa
ଅଙ୍ଗାଳିକା	nua
ଅଙ୍ଗଦା	mundi
ଅଙ୍ଗୁଳି	bulig
ଅଙ୍କା	ma – ḍ'ḍa – ne
ଅଚେତ	mbar – klig – metog, mbar – te'pia
ଅଚେତ ଧନ	mbar – si – metog – suŋ
ଅଜସ୍ରଧାରା	njir – no
ଅଜଗର	cipa
ଅଜବଢ଼ାଳି	so' – ti'
ଅଜାଳା	rna – ḍxg
ଅଜସ୍ର	mbar – kuṛi – so'tiŋ
ଅଜାଡ଼ି	xg – lx – hu'
ଅଜବ ବୁଝା	wa – . a – o
ଅଞ୍ଜୁଳିଆ	sutuk –
ଅଟକବା	a' – we – raŋ
ଅଟେଇବା	to – hx'
ଅଟ୍ଟ	nsa'
ଅଣ୍ଡ ଦ୍ୱିଜ	gnag – sx' – hx'/gnag – sx'
ଅଣ୍ଡି	po – rxg
ଅଣ୍ଡିରା	go'
ଅଣ୍ଡୁ	buŋa'
ଅତ୍ରା	nta'
ଅତ୍ର କାଦା	hala
ଅତିଥି	b'bo –
ଅତ୍ରି ଭେଣ୍ଡୀ	hṛog – bwe'
ଅତଏବ	atxn – lagre
ଅତଡ଼ା	kanḍi
ଅଡ଼ି	gaṭi
ଅଡ଼ୁଆ	kula = re
ଅଢ଼ୁ	tandra
ଅଦା	ada
ଅଦାଲତ	kucri
ଅଦ୍ୟାପି	he'ṛa'ka
ଅଧା	te'pia'
ଅଧମରା	gbub – sia', gwe'ra
ଅଧାଲି	udli
ଅଧସେର	te'pia' – sola
ଅଧାଅଧି	baga
ଅଧାକପାଳି	meta' – bha'
ଅଧାଜାଣ୍ଟି	metog – kugḍasa'
ଅଧିକ	ma'ṛuŋ
ଅଧୁଆ	matandia'/ma – gweṛia'
ଅଧୁଆମୁହାଁ	mangwe – maṛia'
ଅନାଚାର	bɔi – pɔnɔs
ଅନ୍ତ୍ର	nasx'
ଅନୁତାପ	netx
ଅନୁଷ୍ଠାନ	tur
ଅନୁସରଣ	pla'pla' uwe – ne
ଅନେକ	gaṭiha', gloe, wete
ଅନ୍ନ	l – lue' – sua
ଅନ୍ୱେଷଣ	tar – we – ge
ଅନ୍ଧୁଡ଼ି ଗୁମ୍ଫା	ḍua
ଅନ୍ଧ	kama/a – ju – mua'
ଅନ୍ଧକାର	t – taŋ

ଅନ୍ଧାରକଣା	mndg aju – mua' – ke
ଅନ୍ଧକୂପ	mndig bo' – ulxŋ
ଅନ୍ଧୁରୀ	kani ḍukri
ଅନ୍ନ	oron, kia – uhũa'
ଅନ୍ୟ	pir
ଅନ୍ୟତ୍ର	pir – n – nia
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	pirpir, baribari
ଅପକାର	bo'ge, nasege
ଅପତ୍ତି	birod, boiri
ଅପରାଧ	dosi, papo
ଅପରାହ୍ନ	hmar, hmarpua'
ଅପମାନ	mon – aṛiŋ, icanḍu
ଅପା	bai, mna'tona
ଅପିବା	loŋx', ho'ṛok
ଅପୁଅା	banj
ଅପରାହ୍ନଅ	hmar/nisar tx iniŋce'
ଅଫଳନ୍ତି	a – cu – kne
ଅଫିମ	apue
ଅବାଟ	akxne galinḍu
ଅବିଆଡ଼ୀ	ḍinda – se/(girl) ḍinda – gir/(boy)
ଅଭିନୟ	ke, naṭ, uwe
ଅଭିଯୋଗ	birod ḍiŋce'nihx̃a'ko boke
ଅଭିମାନ	hankar/gorob
ଅଭିଷେକ	lagre, nsa'
ଅଭ୍ୟର୍ଥନା	g – ge
ଅଭ୍ୟାସ	gir
ଅମାବାସ୍ୟା	amas
ଅମାର	kiakig b – boneṭan/rna
ଅଶୁଝାଇ	sarmuanḍu neiontu, bnikugdaŋ
ଅମୃତଭଣ୍ଡା	umrut
ଅରଖ	condon, dup
ଅରଗଳ	kapaṭ sinkli, rnanḍxg
ଅର୍ଜିବା	arje
ଅରଟ	oroṭ, jnir
ଅରମା	konḍa bo'ṭan
ଅର୍ଘ୍ୟ	ũmuiŋ kiari
ଅର୍ଦ୍ଧକନ	roja nḍu nedes
ଅରୁଆ	cuar mx – ro
ଅରକ୍ଷିତ	duki, urkit
ଅର୍ଦ୍ଧ	baga
ଅଲକ୍ଷଣୀ	bol sela mboe'nḍu
ଅଲଗା	bini
ଅଲଗୁଣି	una' cirpua'
ଅଲଙ୍କାର	sela mbue'nesajo
ଅଳତା	kala, sinduro
ଅଳସୁ	gaso, gnaŋ – rua'
ଅଳଶ	arla
ଅଳସ, ଅଳସୁଆ	munḍi
ଅଳିଭୁଲିଲ	a'ninda
ଅଳନ୍ଧୁ	alaju, gewanḍunere-mua
ଅକାଶ	kitliŋ
ଅନ୍ତ	i'tuṛa'
ଅବତାର	abtar
ଅବସ୍ଥା	arla, kosto, ḍond
ଅବହେଳା	mabihx ne remua
ଅବୁଝା	abujeke
ଅଶୁଭ	bol nḍu
ଅସଙ୍ଗ	paṭna, manda
ଅସୁ	desia – bue'
ଅସନ୍ଧା	poṭ kar, pundu

ଅଦ୍ଭୁତ	soˀpiaˀsa
ଅନ୍ଧାର	āḍa
ଅସରପା	sru
ଅସୁର	usur
ଅସୁରୁଣୀ	usur – bueˀ
ଅସ୍ଥି	aˀsi – re
ଅହି	ncia

ଆ

ଆଁ	heˀlia
ଆଙ୍କୁଡ଼ି	unaḍaŋ
ଆଇଁଷ	cili, copahaˀ
ଆଈ	njaˀ
ଆଉ	bari
ଆଉଜା	tosig
ଆଉଟିବା	aˀlŋeˀ
ଆଇଁଠ	gaŋ
ଆଇଟପ	hiã
ଆକାଶ	kitoŋhni
ଆଖି	m – muaˀ
ଆଖିଛିଟା	rãṛiˀmuaˀke, m – muaˀbok – ke
ଆଖିଠାର	m – muaˀsoega aˀsweˀ ke
ଆଖି ଦେଖାଇବ	mnaˀ – mnaˀ aˀmuaˀke
ଆଖି ପକାଇବା	m – muaˀtalag ke
ଆଖିଧର	nse – muaˀ
ଆଖିପତା	poṭa – muaˀ
ଆଖିଫୁଟା	pḍar – muaˀ
ଆଖି ବୁଜାବୁଜି	m – muaˀhomog ke
ଆଖିବୁଜୁଲା	putta mua/giŋjamwaˀ
ଆଖିବୁଜାଳି	buˀṛi sna bluˀ
ଆଖିମାରିବା	m – muaˀ bok ke
ଆଖିମିଟିକା	prxg prxg hãmprig mwaˀ
ଆଣ୍ଟୁ	danḍa
ଆଣ୍ଟୁଦୋଳୁଇ	ḍa nḍa - nḍiaˀ
ଆଗ	s – sx
ଆଗକୁହା	s – sxbaˀ lir kneremwa
ଆଗାମୀ	aṛueˀṛe
ଆଙ୍କିବା	aˀrx
ଆଙ୍ଗୁଠି	war wxˀ ti
ଆଛା	hoˀhõ ḍetua
ଆଜ	heˀke
ଆଜକୁ	heˀbaŋ
ଆଡ଼	ant – paka
ଆଡ଼ଣି	rna – dx
ଆଡ଼ବୁଝା	hweˀ – gseˀ
ଆଡ଼ା	gungur, sohã
ଆଉତା	knko – par
ଆଡ଼ର (ଶିକାର ଜାଗା)	ḍnogo
ଆଡ଼େଇବା	hwaˀṛxg, gwalxg, soˀ
ଆଡ଼ୁଆ, ଆଡ଼ୁଖା	bitre – saŋ
ଆଡ଼େ	ũmuiŋ – paka
ଆଡ଼େଇବା	bini aˀṛiŋ
ଆଡ଼କୁ, ଆଡ଼େକୁ	ũmuiŋ – aˀṛa
ଆଡ଼ୁଥିଲ	aˀ – ḍi –
ଆଣିବା	raŋ – paŋ
ଆଣ୍ଠୁ	sḍo, ḍanṭ
ଆଣ୍ଠୁଆ	sḍo
ଆଣ୍ଡି	manḍi
ଆଣ୍ଡିଏ	weˀ – manḍine

ଅତି	sita - pol
ଅତଯାତ	we - wig
ଅତସ ପଥର	kri - bug - bwar
ଅଦର	sarda
ଅଦାସ୍ତ	toˀ -
ଅଧ	prug - toŋ - prugba
ଅଧ (ଚଉଠ)	nḍxŋ
ଅଦେଶ	bx -
ଅନନ୍ଦ	aland/sardaˀ
ଅପୂଅ	apu - coŋ - nḍre
ଅପେ	mon - ke
ଅବାକାବା	kaba
ଅବୁଡ଼ା ଖାବୁଡ଼ା	kuru - haˀri
ଅମହୁବା	wãˀ
ଅମଦାଣି	aˀble, behar, raˀsiŋ
ଅମସ୍ତଇ	wa -
ଅମର	nx - ne
ଅମେ	nx/nxˀ (inclusive)
ଅମ୍ଳ	uli
ଅମ୍ଳଡ଼ା	mbo - sxŋ
ଅମ୍ଳଘଡ଼ା	uli - gwaˀ
ଅମ୍ଳିଲ	bcweˀ
ଅୟୁ	aˀble -
ଅରଘାର	insu - meta
ଅରନ୍ଥ	mulx
ଅରସି	dorpon
ଅସୁମ	punḍe, dulxg
ଅରେ !	oda !
ଅରକ	bar - muriŋ
ଅରେଗା	suk - ṛiŋ -
ଅଲିଙ୍ଗନ	konḍo
ଅଳୁ	alu - laˀ
ଅଲୁଅ	tarkig - /tnarkig
ଅଲେ !	wox !
ଅଟବାଇବା	ḍḍa -
ଅଳଙ୍କାର	lora
ଅଶା	asa
ଅଶ୍ରୁ	asa - saˀ -
ଅଶ୍ୱାଦନା	aˀsgir
ଅଶ୍ୱିନ	dosra - harke
ଅଷାଢ଼	asaṛ - harke
ଅଶ୍ୱ (ଘୋଡ଼ା)	bala, siŋlaˀ
ଅଷ୍ଟା—(୧) ତାଳ	njoˀṛe
(୨) ମାସ	tnaharke
(୩) ବର୍ଷ	pnariaˀ
ଅକ୍ଷପାଶ	ntuˀ + ḍagra
ଅସ୍ଥାତ—(ଲୁଚିବା)	caliˀ
(ଖାଇବା)	mmwar
ଅଙ୍କୁର	bari
ଅଙ୍ଗୁଳି	caṭu (tnuig-ḍiaˀ-ହାତ)

ଇ

ଇଙ୍ଗିତ	aˀwe - ti/boˀ
ଇଚ୍ଛା	ica, mon - ica
ଇଡ଼ିବା	kig -
ଇତ୍ୟାଦି	nḍxŋ
ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ	ṭanṭu - riaˀ
ଇଷି	ḍanḍi = si
ଇସ୍ପାତ	lohaˀ

ଉ

ଉଆ	cwar - mx - roˀ
ଉଆଁସ	amas

ଉଖଡ଼ା	gab, dubur
ଉଖାଣ	hi'saŋ - dua
ଉଖୁଣିବା	tar -
ଉଖୁ	ta'dir
ଉଖୁଟାଳୁ (ଜିଭ)	hu' - tx'kupa
ଉଚ୍ଛିଙ୍କା	txhwa'
ଉଛାଳିବା	luar
ଉଜୁଡ଼ିବା	dxg'go'gue' ke
ଉଜୁଟାଇବା	bog
ଉଝୁଣି	gsi
ଉଠା ହେବା	hujur
ଉଡ଼ୁଡ଼ା	lia muã
ଉଡ଼ୁରେଅ	a' - gse' ke
ଉଗଡ଼ାଇବା	ba'riŋ
ଉଗାରିବା	luarke
ଉଗେଇବା	aṛatra dx'ke, gse'ce' pwe' ke
ଉଙ୍କିବା	bu'ṛi ce' kke
ଉଚଟା	kitliŋ
ଉଚ୍ଛବ	sarda
ଉଚ୍ଛୁଳିବା	b - be'
ଉଚ୍ଚୁଣ୍ଡିକା	ṭopna, jia'
ଉଛର	por
ଉଜଳ	tar kig, jig jag
ଉଜଳିବା	tarkig - ḍia
ଉଜାଇବା	gge - lug - ge
ଉଜାଣି	bura nḍia' ḍx'ke
ଉଜ୍ଜ୍ୱଳପାଳ	domo
ଉଝୁଣ୍ଡିବା	liŋke
ଉଝୁଣ୍ଡିବା	talig
ଉଠେଣା	po'ṛia'
ଉଠାଇବା	rotug, a'to'ṛia
ଉଠାଚୁଲି	bal ṭine trug so
ଉଠାଣି	ḍinḍx', urmaṛx'
ଉଠିବା	po'ṛia, mna' llwe'
ଉଡ଼ା	aṛa tra wale'
ଉଡ଼େଇବା	a'wale'
ଉଡ଼ଣା	gulubo
ଉଡ଼ିଶି	go - sotiŋ
ଉଣ୍ଡିବା	tuṛ
ଉତାରିବାର	bar - guar (copy) jwar - a'jwar
ଉତୁରିବାର	juar
ଉଦୟ	tar
ଉଦୁଉଦିଆ	tx - tar
ଉଧାଣି	tinḍrx - nḍia'
ଉଧୁରିବାର	juwel baŋ tarke a'tar bi' ke
ଉଦ୍ଧେଇବାର	uwe' mna'
ଉପକାର	upkar
ଉପର	aṛa tra
ଉପରଓଳି	smi - uli
ଉପାୟ	upai
ଉପିବା	sia
ଉପୁଜାଇବା	ubje - ke
ଉପୁଜିବା	ḍo - bxg
ଉପୁଡ଼ିହେବା	tamor blx lo' - ke
ଉବୁରିବା	kosṭo nejine - ke
ଉଭା (ଉଠିବା)	ta'no
ଉଭୟ	mxpa, mbaya
ଉଭେଇଯିବା	maiã, bamḍiŋ - ge
ଉଗ୍ରିବା	ta'huã
ଉମ୍ବଇ	gua' kuar - so
ଉଲିକୋଭ	kubi
ଉଲଟ, ଉଲଟା	plxg

ଉଲଟପାଲଟ plxg plia

ଉଲଟାଇବା pa$^{?}$ lxg

ଉଲୁଗିବା irsia$^{?}$ - ke, hria$^{?}$ - ke

ଉଲଗି କରିବା a$^{?}$tape$^{?}$

ଉଲ୍ଗିବା pig - saŋ

ଉଲ୍ଗ୍ରିବା pig

ଉଲୁଗିବ iha

ଉକ୍କା bake

ଉଷୁନା ḍnuengaja

ଉଷୁନାହାଣ୍ଡି dnue nga kui

ଉଷୁମ sgir, usum

ଉଷୁମାଇବା usum - a$^{?}$ ṛiŋ, a$^{?}$g - gi$^{?}$

ଉସ୍ୱାଦ lihia$^{?}$

ଉହା onman

ଉହାଡ଼ oṛka

ଉହୁଙ୍କା aṛatra, aṛa - ḍulxg

ଊ

ଊଣଷାଠି mbarkuṛi - sontiŋ

ଊଣସ୍ତରି mbar kuṛi - gostiŋ

ଊଣା gonḍa$^{?}$

ଊଣେଇଶ go - sotiŋ

ଊରୁ tnxhx$^{?}$, txke

ଊଷା tiar

ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ aṛatra

ଋ

ଋଣ cnia$^{?}$

ଋତୁ kig

ଏ

ଏଡ଼େ (କରିବାକୁ ହେବ) ḍe kwa$^{?}$ (pendiŋ - e)

ଏ ଅଙ୍କୁ (ଏଥିରୁ) anke (ge$^{?}$lape)

ଏକୁଟିଆ a$^{?}$kua$^{?}$ ha$^{?}$

ଏକଥା akx ne

ଏକେଇ ak$^{?}$ ke

ଏକ umuiŋ

ଏକାଗ୍ର ca$^{?}$ mxha$^{?}$

ଏକ ଅବେଳ umuiŋjabar umuiŋja

ଏକଘା muiŋ - ha$^{?}$

ଏକୋଇଶି mbar kuṛi mmuiŋ

ଏକାଠି mwiŋ nnia

ଏକଜଣ muiŋ samwa

ଏକଦା me$^{?}$ swa

ଏକପାଖିଆ tohx̃

ଏକମୁନା pno$^{?}$

ଏକାସଙ୍ଗେ mi - le$^{?}$go

ଏକଷଠି ikṛx$^{?}$

ଏଗାର go - mwiŋ

ଏଠା akke

ଏଠାରୁ akx - ne

ଏଡ଼େ mwe$^{?}$kxn, o$^{?}$kxn

ଏଣିକି, ଏବେ aŋk

ଏଣୁ gte - la

ଏଣେତେଣେ tanu - aŋke

ଏଣ୍ଡୁଅ gṛia

ଏଣ୍ଡୁରି tonla$^{?}$

ଏତେ we$^{?}$ kxn

ଏତେବେଳେ we$^{?}$kxn - sni

ଏଥର kxnpar

ଏଥିଲାଗି kxn - lagre

ଏବେ	ikṛx?
ଏମିତି	ḍxk - ke
ଏବଂ	bari
ଏହା	kxn, alxn, kxnne
ଏହି/ଏହା/ଏହାକୁ	a - mx

ଓ

ଓଷ୍ଠ	rwa - cwe?
ଓଜାଳିବା	lwar -
ଓଗାଳିବା	ra?mo -
ଓଜନ	lgiŋ
ଓହେଳଦ	hx? - talag
ଓଝାଗିବା	gu?
ଓଠ	lwar - ta
ଓଡ଼ଶ	kuka
ଓଡ଼ିଆ	kehõ - re
ଓଡ଼ଉ	gulu - bo?
ଓଢ଼	bne? - hx?
ଓଟଣ୍ଡ	ḍinḍa
ଓଦା	lboŋ
ଓସ	(pani suna) gsia? - ṛia?
ଓଟନ	trx -
ଓଲୁ	hno
ଓଲ	meta? - bo
ଓଳଗ	sarlo? -
ଓଲଟାଇବା	pa?lxg -
ଓଲଟିବା	plxg -
ଓଳି	wela
ଓଷଧ ଗଛ	ncwar
ଓଟେଷ	siro

ଓସାର	osar
ଓହଳ	nḍrx?
ଓହ୍ଲାଇବା	a?we - joŋ - , bo?ṛaŋ
ଓହ୍ଲାଇବା	jwar

କ

କଅଣ	mx? - bare
କଅଁଳ	lbo, tmi
କଇଁଫୁଲ	kuĩ - sar
କଦୁଁ	bcwe?
କଇଁନ	gwxig
କଇଁଚ	katrxŋgi
କଇଁଚ କାକୁଡ଼ି	bodali
କଉମାଛ	bṭu - ha?
କଉଡ଼ି	buti?
କଂସା	kõs
କକାରୁ	kakaru
କଙ୍କଡ଼ା	ŋgwa
କଙ୍କାଳ	ru - cia
କଣ୍ଡି	ki?kwa? figuratively - Bonda people)
କଚଟି	mwa? - sag - ti
କଚ୍ଚୁଡ଼ିବା	wa - lo?
କଚଡ଼	kitliŋ
କଚୁଡ଼ିବା	ṭeŋgxg
କଚ୍ଚା	gwalxg -
କଜଳପାତି	golia - pig
କଜଆ	wiŋhã
କଖା	brwa - nḍa
କଣ୍ଟ (କାଠି, ଖଞ୍ଜିବା)	ntir
କଣ୍ଟାକଣ୍ଟି	ho - smi?

କଟାରି	nsog
କଟାଳ	hʔhweʔ=re
କଟାସ	konḍa - riŋ
କଡ଼	haʔṛa
କଡ଼ା	rag
କଡ	ḍunḍa
କଣ	mulwa
କଣା	plog
କଣି (ବାଈଣ)	nḍra
କଣ୍ଟା	grxʔ
କଣ୍ଢି (ଜଙ୍ଗଲ)	snsa - si, plaʔ - si
କଣ୍ଢିବା	ciŋ -
କଣ୍ଠ	konṭ
କଣ୍ଢେଇ	putla
କତର	reʔga - siŋ
କତ୍ତା	koŋga
କଢ	nnia
କତୁରି/କତୁରିବା	katra/katrx
କଥା	samwa
କାହାଣୀ	hũʔsra
କଥାକୁହାଳି	tmwaʔ - ṛxg
କଥାବାର୍ତ୍ତା	baʔlir - baʔta
କଦବା	oʔna
କଦଳୀ	nsoʔ
କଦାପି	õna - ṛig
କନା	gornḍa/cxŋ - liʔ
କନିଆ	konia
କନ୍ଦ	nlaʔ
କନ୍ଦମୂଳ	mali - laʔ
କନ୍ଦାକଟା	hoʔhuŋ - hoʔ - ṛa
କପା	suta
କପାଟ	kapaṭ
କପାଳ	ṭomo
କପୋତ	kukwr
କଫ	k' koʔ
କବର	hati -
କମର	nsaʔ
କରଞ୍ଜ	hliʔ
କରତାଳି	baʔ - ti
କଶ୍ୟା	gusi
କଳ (ମୁହଁର)	konlwa
କଳଙ୍କି	coŋ - tir
କଳନ୍ତର	kontar
କଳସ	kar wali
କଳହ	kiro - maro
କଳା	hṛx
କଳେଇ	bnuja
କଳାଜିର	hṛxʔ kne - jira
କଳିଯୁଗ	welar - kig
କଳି-କଟର	tboʔ bitrene be - boʔ huŋ
କଳିଗୋଳ	u - wiŋhaʔ - r - riŋbaʔ
କଳେଇ	gnag - ja
କବଚ	nangera/bãiṭa
କଷା	bsx
କଷିବା	si
କଷ୍ଟ	duk, kosto
କହିବା	baʔlir - baʔta
କାଉ	hiŋog
କାଉଖୁଡ଼ା	gingaʔ - hiaʔ
କାଇଁଚ	gunja mali
କାଖି	g giaʔ
କାକର	cuwiʔ
କାକୁଡ଼ି	sarla
କାଖ	knigtlag

କାଗଜ	kakot – u
କାଙ୍କଡ଼	konkoṛo
କାଙ୍ଗାଳ	duki, urkit
କାଟେବା	taṇḍia – pua?
କାଚ, କାଛଟା	ḍhã ne sondor paṭai
କାଞ୍ଜି .	gaji
କାଜ, କାଠଘାଣ୍ଡି	ginji, ḍe?hua?
କାଟିବା	si?, si?cnḍxŋ
କାଠ	swa
କାଠକୁଟା	g – gog ḍa?bi
କାଠି	n – ndra
କାଠୁଆ	sla?netxŋke, lia? – bo?
କାଣି ଅଙ୍ଗୁଠି	ḍmirti
କାଣୀ	kana, kani
କାଣ୍ଡ	mulkenda/bita/h?hã
କାତିବା	gti – ro
କାତ	tnug ḍia? – ḍu
କାଦୁଅ	burda
କାନଫୋଟା	ṅlug bo?
କାନ	unti – pwa?
କାନ, ପତ୍ର	pla? – pwa?
କାନ୍ଦିବା	drig
କାନ୍ଥ	kunti tura?
କାପ, କାପଡ଼ା	h – ho?
କାବେଳିବା	ḍuŋ
କାବର	kabor
କାମାଖ	bnx – re, gumiasaŋre
କାମ	sle
କାମୁଡ଼ା	kamṛa. badahã
କାମୁଡ଼ିବା	ha?
କାଞ୍ଚି	kaṭiŋ
କାରଣ	mx?sa?
କାରବାର	karma
କାଳ	bela, wela
କାଳି	boira
କାଳେ	hṛx?nug
କାଲି	tgua (yesterday)/njo? (tomorrow)
କାହାଣୀ	hu?sra
କାହା	mx?ba?re
କାହାର	jane
କାହାରକୁ	jane ha? – ṛe
କାହାକି	knḍxŋ, tal, gini
କାହିଁ	anḍika?
କାହିଁକି	mx?sa?
କାହୁଁ	anḍi baŋ
କି	mx?, mx? ṛiŋge
କିଏଁ	mx?sa?
କିଆ	kia – sar
କିଆରି	kiari
କିଏ	janḍe?
କିଛି	i?tuṛa?
କିଣିବାର	behar
କିଲି	gte – la
କିପରି	ḍ – ḍi
କିମା	mx? lagre
କିମ୍ବା	bari .
କିମିତି	ḍ – ḍi – rokom
କିରଣ (ସୂର୍ଯ୍ୟ)	sni netnarkig
(ଚନ୍ଦ୍ର)	har kenetnarkig
କିଳଣି	hankuṛi
କିଳା	kila, rig nokila
କିଳିବା	banto?
କିସ	mx? ba?re
କିହେ	b – bo? – huŋ
କୁଣ୍ଡେଇ	anḍi – paka

କୁଟାପଥର	hare
କୁକୁଡ଼ା	gsxŋ
କୁକୁର	gsuʔ
କୁଞ୍ଚା	h hãceʔ poʔ ṛxg, kunci
କୁନ୍ଦକୁନ୍ଦ୍ରିଆ	kundriʔog
କୁଞ୍ଚିକା	kucikaṛi, poʔṛxg
କୁଟୁଡ଼ା	t - to
କୁଠାଳ	t - to - re
କୁଟୁଣି	soʔlaʔ bure (ପୁରୁଷ)
	desiabuweʔ (ସ୍ତ୍ରୀ)
କୁଟୁମ୍ବ	ḍuanegogsia
କୁତ୍ରା	sloʔ
କୁଠାର	maluweʔ
କୁଡ଼୍ କଗିନା	kuṛkagina
କୁଡ଼	siro ḍinsu
କୁଟେଇଇବ	tirke
କୁଣିଆ	kulare
କୁଣ୍ଡା	hambxg
କୁଟେଇବା	g guʔ - boʔ
କୁଣ୍ଡିଆ	gx
କୁଣ୍ଡେଇବା	hokonḍo - hosarlo
କୁତୁକୁତେଇବା	kitlag
କୁଦ	ḍepp
କୁଦିବା, କୁଦା ମାରିବା	waʔrxŋ, pu - weʔke
କୁଦାଳ	nswa
କୁନ୍ଥାଇବା	keʔniŋ
କୁଢ଼ିବା	to hãr
କୁପୀ	kupi
କୁମ୍ଭାର	kumbar, sal
କୁମ୍ଭୀର	mosali
କୁମ୍ଭିଡ଼ି	maluweʔ
କୁରୁପି	tumi
କୁଳ	kul, biṛ, gaŋḍa
କୁଳି	kisoʔ
କୁଳା	ggiŋ - diaʔ
କୁଳ	kulire
କୁଶ	nko balxʔ kneremwa
କୁଡ଼ି	rriŋ
କୁହୁଇବା	aʔbasoŋ
କୁହାକୁହି	ho - baʔlir -
କୁହାଟିବା	anṭwa wa -
କୁହୁଡ଼ି	tahuʔlo
କୁହୁଳିବା	cigmwãʔ -
କୁକୁଆ (ଶୃଗାଳ)	naka
କୂପ	kui - sal
କୂଳ	haṛaʔ, toreʔ
କୃମି	bõswa
କୃଷକ	sle = re
କୃଷି	sle
କେଏ	ja
କେଉଁଠା	anḍi - ne
କେଉଁଠି	anḍi (- paka)
କେଁଙ୍କରି	mxʔ - ṛig
କେଞ୍ଚୁଆ	cwig -
କେତେ	moʔṛi
କେବେ	anḍi
କେଡ଼ା	keṛ
କେତେ	oʔṛi
କେଣା	jekna, gaʔko
କେନସ	srxŋgi
କେନ୍ଦୁ	tre
କେନ୍ଦୁଅ	saʔ - bug
କେମ୍ପ	mõjx

କେନ୍ଦ୍ରା	pwe -
କେବେ	o?na
କେମନ୍ତ	ḍidi
କେଶ	muṭa
କେଶଗ୍ରନ୍ଥି	clar - ha?
କେଶର	lun ḍxŋ = sar
କେହ	lanḍe
କୋଇଲି	hlx? - so
କୋଇଲା (ଧାତୁ)	ginja - i?hir
କୋଇଲା ଗୁଡ଼ା	nḍrx
କୋକିଶିଆଳ	gsu? - bir
କୋକେଇ	ca?cla
କୋଢ	anḍari
କୋଚିଆ	kocia - ha?
କୋଟର	gobo
କୋଠ	ḍanḍi
କୋଠରୀ	bankra
କୋଠିଆ	gumia - saŋ - re, guti - re
କୋଡ଼	bulu
କୋଡ଼ି	ḍaha? - nswa
କୋଡ଼ିବା	so?lo/lo/ia?
କୋଡ଼ିଆ	munḍi - lxg
କୋଣ	mulwa
କୋଡ଼ (ହାଣ୍ଡି)	gadna
କୋଷ	gśe? -
କୋହିବା	har twe?
କୋଉଣୀ	hnartwe?
କୋଳଥ	holx?
କୌଳାପ	kuci
କୋଳାହଳ	kiro
କୋଳି	c'cu
କୋଶ	b - n - bo

କୋହଳ	lwar
କୌପୀନ	gusi
କ୍ୱଚିତ୍	o?na - o?na
କ୍ଷିଅର	kuar
କ୍ଷିପ୍ର	tna?ria? - bo
କ୍ଷୁର	hnwe
କ୍ଷେତ	lio

ଖ

ଖଇ	lia
ଖଇଗୁ	gungur
ଖଙ୍କାର	lorhia? -
ଖଙ୍କାଳିବା	we?ṛi -
ଖଜଣା	sistu
ଖଜାପଣସ	wx? - pwe
ଖଜୁରି	nḍx nḍia?
ଖଣ୍ଡିବା	ḍoŋ - sir -
ଖଟା	bcwe?
ଖଟାଇବା	tu -
ଖଟିବା	sle
ଖଟୁଲି	snḍxg
ଖଡ଼ିକା	ntiṛ
ଖଣ୍ଡ	donga - re
ଖଣ୍ଡ	- tog
ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡିଆ	a - lbig
ଖଣ୍ଡା	kanḍa
ଖାଇବା	coŋ -
ଖାଉ	kuru

ଖାଉଜ	sa? - cia? = re
ଖାଦ୍ୟ	cncoŋ
ଖାଶଥ	bsx? = big
ଖାଲ	kuru
ଖାଲ ଡିପ	kuru - ha?ri
ଖାଲି	ca?
ଖାଲୋଛ	murdi
ଖିଅ	lwe?
ଖୁଆଡ଼	sala - tıa
ଖୁନ୍ଦିବା	hanta? -
ଖୁଡ଼ୀ	mbo?
ଖୁଡୁଡା	tabo?
ଖୁଣ୍ଟା	kug ḍaŋ/kuṭia
ଖୁଣ୍ଟିବା	jjog
ଖୁଦ	lbwe?
ଖେତ୍ରିଆ	a?coŋbo -
ଖେତ୍ରିଆଭୂତ	sirgali
ଖେଦାଇବା	kc?lia
ଖେନା	ta?tla
ଖପର	ga?kwar
ଖପୁରି	kipri
ଖପର ଘର	ga?kwar - saŋ
ଖରଜିବା	cco? -
ଖରଡ଼ିବା	gx? -
ଖର	nna? - sxŋ
ଖରାପ	dodia
ଖଳା	ttiŋḍia?
ଖଳି	ta - pa? -
ଖଲିବା	rig - ḍia?
ଖସଡ଼ିବା	clwa -
ଖସିବା	rwe? - so
ଖାଇବା	ta? -
ଖୁନ୍ଦା	ṭia -
ଖୁଢିବା	ṭenjo -
ଖୁସୁରଇବା	gog -
ଖୁର	ma?ṛuŋ
ଖୁର	kur - co
ଖୁର	huŋ - gina
ଖୁଦି	sarda
ଖେଚଡ଼ି	cikṛi
ଖେଟିବା	ca? -
ଖେଦିବା	nua -
ଖେପାକାଳ	kusur - wala
ଖେଳ	blu?
ଖୋଜ	koj
ଖୋଳିବା	tur -
ଖୋଲପା	copa
ଖୋଲିବା	to? -
ଖୋଳଣି	po?rxg
ଖୋସା	knuig - bo?
ଖୋସିବା	kuig - bo?
ଷାଢ	mni

ଗ

ଗଇଣ୍ଠା	torla?
ଗଉଡ଼	turtiare
ଗଉଡ଼ୁଣୀ	bo?ṛe
ଗଉରୀ	parbuti
ଗଙ୍ଗଶିମୁଳି	keria
ଗଛ	sla?
ଗଜା	gaja
ଗଜୁରିବା	gaja, po?ṛia? -
ଗଞ୍ଜେଇ	ganjai

ଗଡ଼	hir - tog -
ଗଡ଼ଗଡ଼ା, ଗଡ଼େଇବା	ḍe'mua'
ଗଡ଼ାଣିଆ	jari, ḍinḍx', gaṛdi
ଗଣ୍ଠିଆ	puṭan
ଗଣିବା	ḍulxg
ଗଣ୍ଠା	uhuŋha'
ଗଣ୍ଠିବା	a'rx
ଗଣିବା	heja
ଗଣ୍ଡିଏ	ginga'
ଗଣ୍ଡି	bnatog, guṭi
ଗଣ୍ଡା	ganḍa
ଗଣ୍ଡିଗ	paṭai bocka
ଗଦା	goda
ଗଧ	suca ne sej
ଗନ୍ଧ	k - ka'
ଗନ୍ଧେଇବା	mo'
ଗଭିରା	ba'lirba'ta
ଗଭ	sari guba
ଗମ୍ଭୀର	cri
ଗମଲ	toŋ pu'la'
ଗର୍ଭିଣୀ, ଗାଭିଣ	bakra - saŋ
ଗର୍ଜିବା	gorje
ଗରଳ	bis. mora
ଗରୁ (ଗାଈଗୋରୁ)	garia
ଗର୍ବ, ଗର୍ବତ	behar - re
ଗର୍ଜନ	gurŋx', gurgure
ଗର୍ତ୍ତ	tanḍxḍiṇ lx'ke, ḍuŋ lx'ke
ଗର୍ବ	hankar
ଗଳଥା	gi - go'
ଗଳା	lg o', konṭo
ଗଳାଇବା	a'ga, a'g - ga
ଗଳି	gali
ଗଳିଆ	kag bo'kur
ଗଳିବା	ga/doŋ -
ଗହଣା	a'bane sajo
ଗହମ	goõ
ଗହଳି	manda
ଗହୀର	cri
ଗାଁ	hni
ଗାଈ	hruwe', ḍia - tia
ଗାଈଆଳ	tur tia - re, hur - gu e' - ne
ଗାଇବା	s - sar
ଗୌନ୍ତିଆ	naik
ଗାଉଁଲିଆ	hni - hni
ଗାଡ଼ିଆ	bisni
ଗାଡ଼ି, ଗାଡ଼ୀ	sogoṛ
ଗାଣ୍ଠି	maka
ଗାଣ୍ଡୁଆ	blx hx' li', hanḍra
ଗାତ	kuru
ଗାମୁଆ	kumaṛia'
ଗାରଗାରିଆ	guarkne
ଗାଲମୁଛ, ଗାଲମୋଛା	lgo' ugbo'
ଗାଳି	a'kwe
ଗାଳିବା	cig, cig ḍia'
ଗାଲୁଆ	pula - ṛxg
ଗିନା	gina
ଗିନି	tal
ଗିଳାଇବା	so (a'coŋ, a'lo')
ଗିଳିବା	lo'
ଗୀତ	osmar
ଗୁଆ	gua
ଗୁଗୁଚିଆ	ce'mua
ଗୁଣ୍ଡ	bur

ଗୁଡ୍ରୁଗୁଡ୍ରି	ṭomxg ṭoci, ṭesakunda
ଗୁଡ଼	guṛ. ḍanḍa – ros,
	nombet
ଗୁଡ଼ାଏ	gaṭiha?
ଗୁନ୍ଥିଆଇବା	wir
ଗୁଡ଼ି (ମନ୍ଦିର)	deul
ଗୁଡ଼ିଆ	okxhõre
ଗୁଣିଆ	ḍisari. gunia
ଗୁଣା	cnogmu
ଗୁଣିବା	heja
ଗୁଣୁଗୁଣୁ	guŋ guŋ
ଗୁଣ୍ଡ	gunḍ
ଗୁଣ୍ଡା	prugḍisguane, gunḍ
ଗୁଣ୍ଡାମାରିବା	la?mua c – coŋ
ଗୁଣ୍ଡିରି	tirli
ଗୁଣ୍ଡୁଚି	sundx
ଗୁନ୍ଥିବା	c – cog
ଗୁମରିବା	hankarḍ – ḍiŋ
ଗୁମୁଟି	tnar kignḍune ḍua
ଗୁମ୍ଫା	jupa
ଗୁମ୍ଫ	hnda
ଗୁମ୍ଫି ହେବା	p – pwglxŋ
ଗୁରୁଜି	hanḍra?. pa?li?, gti? – u
ଗୁରୁଣ୍ଡିବା	ḍenga, golx? hã̃sa
ଗୁରେଇବା, ଘାଣ୍ଟୁଡ଼ିବା	goŋ. s – so? – ro, gti
ଗୁଳା	buṭi ka
ଗୁଳି	bunde banda, hanḍra?
ଗୁଳ୍ମ	buṭa
ଗୁହ, ଘୁଷ	ŋxg
ଗୁହାଳ	sala – tia
ଗେଣ୍ଡୁଟି	sun – buar
ଗେଞ୍ଜିବା	tenjo?
ଗେଡ଼ା	balo? – ha?
ଗେଣ୍ଡା	corklo? ṛia?
ଗେରୁଆ	ciṛia – pua?
ଗେଲ	s.rda. a?lua?
ଗେଳ	aland diŋ ce?a?blu?
ଗୋଗାଡ଼	tenha?
ଗୋଙ୍ଗର	mma?la. bisb
ଗୋଚ୍ଛ	goca
ଗୋଜ	kuṭi, kuṭia
ଗୋଟମା	naria c – cu
ଗୋଟେଇବା	ra?siŋ
ଗୋଠାଏ	ũmuiŋ
ଗୋଠାଳ	kimliŋ
ଗୋଡ	tna?riŋtur
ଗୋଡ଼	nco
ଗୋଡ଼ାଇବା	nwa
ଗୋଡ଼ି	crwe – bwar
ଗୋଣ୍ଡ	bues
ଗୋଣି	guti
ଗୋଦା	lonḍia?, puṭan, bonḍ
ଗୋଧି	gbwe?
ଗୋପ	iṭa
ଗୋବର	xg – tia
ଗୋବର ଟିକ୍	xg tiandia tuig
ଗୋରୁ	tlue
ଗୋଲୁ	hrue?
ଗୋଳାଇବା, ଗୋଳିବା	hujur
ଗୋଲକ	si?kiṛia?
ଗୋଵାଳ	kimliŋ
ଗୋଲାପ	galikero

ଖୋଳି bo'ṛe
ଖାମ hni
ଖାଁଖୁ n - na' sxŋ - kig

ଘ

ଘଉଡା hnḍa, gumia
ଘଉଡ଼ାଇବା nwa - talag
ଘୁଣ୍ଟି guṭi
ଘଟ nkui
ଘଟକ sikx - bue' - re
ଘଟଣ mile, goṭe
ଘଟଣୀ a'rx
ଘଟାଇବା a'kuṛe' a'maṛe'
ଘଟାଣ୍ଠ kitoŋ - bue'
ଘଡ଼ି (କଳସୀ) nḍia' - kui
ଘଟୁଳ sa' - sistu - re
ଘଡ଼ଘଡ଼ gorṛ gorṛ n - naŋke
ଘଡ଼ଘଡ଼ି guṛ guṛe
ଘଡ଼ିଆଳ mosali
ଘଡ଼ଘଡ଼ିକ prxg prxg
ଘଣା (ncua'le'kne) bala
ଘଣ୍ଟା gonṭ
ଘଣ୍ଟାଚକଟା la'mwar
ଘଣ୍ଟି ḍlx (କ୍ରିୟା)
ଘଣ୍ଟିଆ bog - gonta - re
ଘନସ bisas
ଘମିର polori
ଘର ଜବାବ ḍuasara, a'rx
ଘରଣୀ knuwe', selambue'

ଘରଚଳ ntu' - saŋ - lue
ଘରବାଡ଼ି ḍugḍi
ଘରଭଙ୍ଗା gorob remua
ଘଷ uŋcia'
ଘରେଇ duane - samwa
ଘର୍ମାକ୍ତ lxŋ ḍia'
ଘର୍ଷଣ ·t - twa, s - sia'
ଘା hri'
ଘାଇ kagbo' bog -
ଘାଉଡ଼ sndṛxg
ଘାଗୁଡ଼ି ḍlxŋ - gwe', uja
ଘାଟ pnua'/pnpua'
ଘାଣ୍ଟିବା hujur -
ଘାଲ hwe' - ḍulxg
ଘାସ ce'mwa
ଘିଅ giu
ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି torhua' - riŋ -
ଘୁଙ୍ଗୁର uja'
ଘୁଷାଇବା gucx -
ଘୁଣ gmo
ଘୁମ jogḍimwa'
ଘୁଞ୍ଚିବା a'pwe
ଘୁଷା ṭia
ଘୁଷୁରି gbug
ଘୁଷୁରିଆ bi'coŋ - bug - re
ଘୃଣା in - ci -
ଘେରିବା/ଘେରାଇବା hwa' - /a'hwa'
ଘୋଟିବା hu' - ria'
ଘୋଡ଼ଣୀ ḍnḍa
ଘୋଳାବଣା dukasuka, a'si
ଘୋଳଣ plog
ଘୋଷାରିବା ur - gu' -
ଘ୍ରାଣ c'cui -

ଚ

ଚକଚକ	cbuk – cbuk
ଚଖିବା	gar –
ଚଉକି	kurci
ଚଟୁ	me – ta
ଚଉଡ଼ା	osar
ଚଢ଼ିବା, ଚଢ଼ାଇବା	õ – tx –
ଚଢ଼େଇ	ġo – õ
ଚନ୍ଦର	poe – tur
ଚନମନ	jigjag
ଚାଞ୍ଚିବା	la'mwar
ଚମକ	kri – bug – bwar
ଚକା ମାରିବା	tapa' – bu
ଚକା	bala
ଚକୁଆ	ca'pog – pig (Des – kapu)
ଚଉଦା	se'gwa
ଚଞ୍ଚଳ	jia'jia̧/canḍ
ଚଞ୍ଚୁ	tmwa'
ଚଟକଣା	capoṛ
ଚଟକା	tarclx
ଚଟେଇ	sinla'
ଚଟାଣ	ḍanḍi – saŋ
ଚଟିଆ	kia – pig
ଚଡ଼କ	lloŋtar –
ଚଡ଼ା	urmaḍx'/ḍnḍx'
ଚଢ଼ିବା	ḍx'
ଚଣା	cena
ଚଣ୍ଡାଳ	candal
ଚତୁର	cutur
ଚରୁମାଂସ	lxŋḍia' – kig
ଚମ୍ପା	harke
ଚଟା	baṭa – bha'
ଚମଡ଼ା	ugsa
ଚମ୍ପେଇ ନେଉଳ	girli
ଚରଖା	snswiŋ – hx'
ଚରାଇବା	tur – tia
ଚଳିବା	coŋ – ga
ଚଲୁବଳ	suru – bo
ଚଷମା	cõcu
ଚାଲାକ	cutur
ଚଷା	sle – re
ଚହଲିବା	p'pig –
ଚା	kapi
ଚାଉଳ	rko'
ଚାକର	gmia – saŋ – re
ଚାକଣ୍ଡ	meŋga' – ti
ଚାଖିବା	cali'
ଚାଙ୍ଗୁଡ଼ା	txŋke
ଚାଟୁ	ḍapu
ଚାଦର	so – hã'/gaṛga
ଚାହିଁବା	pa' – lo'
ଚାଟିବା	c'ca –
ଚାପିବା	mig –
ଚାପୁଡ଼ାଇବା	b'ba –
ଚାବିକାଠି	kucikaṛi
ଚାମଚ	hũŋ – caṭu
ଚାଲ୍	rog – ca
ଚାଳ	blx – saŋ
ଚାଲ	unlxŋ
ଚାଲିବା	ulxŋ –
ଚାଲୁଣି	gnenja
ଚାଲୁଣିରେ ଚାଳିବା	genja –

ଚୁଣ୍ଡିବା	ke –
ଚଅଁ	cin
ଚିକଟା	cikot
ଚିକ୍କଣ	lmwig – da
ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି	gcwa – ha?
ଚିଠି	ulia?
ଚିତା	gse?
ଚିତ୍ର	tn:or – blx
ଚିତା ଲୁଚାଇବା	a? – tto – kug
ଚିନ୍ତା	cinta, ne?ga
ଚିପା	gag –
ଚିପିବା	picke –
ଚିର (ଗାଛ)	deti – tar
ଚିରୁଡ଼ି	jlon – ga
ଚିମୁଟିବା	hi –
ଚିରିବା	sia? –
ଚିଲ	hnalia?
ଚୀତ୍କାର	daora
ଚିତ୍କରିବା	hricetug
ଚୁଲ୍ଲୀ	snamwa?
ଚୁଲ୍ଲିଦ	samwa? –
ଚୁନ ଚୁନା	cũca
ଚୁଟିଆ ମୂଷା	gsia? – ra?
ଚୁଡ଼ା	ciura
ଚୁଡ଼ି	gajul
ଚୁନା	prugdi
ଚୁମ୍ବିବା	boenta
ଚୁରମାର	pig – ra
ଚୁଳ	kes/tandar – bo?
ଚୁଲି	trug – so
ଚୁଷିବା	bu?
ଚୁଲିବା	gund – a?rin
ଚେଇଁବା	dulxghur
ଚେଶିଚମା, ଚେରଚମା	compasag
ଚେତା	ceta
ଚେନା, ଚେନ	cilpa, celka
ଚେତାଇବା	hargwa? – (di?pwe?, urpwe?)
ଚେପ୍ଟା	capta
ଚେମଣିଆ	nlia wir (Bat – gadla)
ଚେର	ndrx?
ଚେଡ଼େଇ	sondor – tnake
ଚୋରୁମ୍ବିବା	cambu? cambu?c – con
ଚୋପା	copa, cali, ugsa
ଚୋବାଇବା	g – gx
ଚୋଙ୍ଗ	donga
ଚୋଙ୍ଗଇବା	donga – u – we
ଚୌଡ଼ା	osar
ଚୌ ଶେଷି	ĩmuinkurigonõ

ଛ

ଛଇ	polori
ଛକ	gaʔ – gug
ଛକିବା	gaʔgug – hur – llxʔ
ଛଙ୍କା	cane
ଛଞ୍ଚାଣ	jolkot
ଛଞ୍ଚିବା	arje
ଛଟା	tarkig
ଛଡ଼	dʔdu
ଛଡ଼ା	paʔṛi – kig
ଛଡ଼ାଇବା	aʔhantar
ଛଡ଼ି	jati, ḍhã – ne – ḍ – ḍu
ଛଣ	nlo, sindi, tuboʔkne pial
ଛଣଘଟ	nlo
ଛଣା	gali, pendoŋ
ଛତା	snḍru
ଛତୁଆ	hmarlia
ଛଦଣ, ଛଦଣି	ũmwiŋkuṛigotur
ଛତୁ	ntwig
ଛଦ୍ମ, ଛଦ୍ମନ୍	bes – saʔke, marleʔ
ଛନଛନ	prxkhaʔ
ଛନ୍ଦ (ଗାଈ)	damua
ଛନ୍ଦ ଦଉଡ଼ି	damwa – tia
ଛନ୍ଦିବା	tu, gag
ଛପର	hasaŋ – ã
ଛପା	siŋlaʔ
ଛପିବା	buʔṛi
ଛଲ	siʔcnḍxŋ
ଛଲାଇବା	sarlocĩhueʔceʔ basoŋ
ଛାଇ	l – luṛiaʔ
ଛାଇବା	aʔ – saŋ –
ଛାଉଣି	blxsaŋ
ଛାତ୍ରି	cnoʔ, cnoʔhar
ଛାଟ, ଛାଟଣି	korḍa
ଛାତିଟି ହେବା	p – pweʔ – teŋhaʔ
ଛାଟିବା	ṭu – talag
ଛାଡ଼	hantar
ଛାଡ଼ପତ୍ର	hantar – bweʔ
ଛାଡ଼ିବା	hantar
ଛାଣିବା	gali
ଛାନିଆ	kaba, bṭo
ଛାରପୋକ	kuka
ଛାଲ	ugsa – soe, habur – soe
ଛି, ଛିଇ	aʔniŋda, aʔiŋ ceʔ
ଛିଙ୍କ	taʔmu
ଛିଙ୍କିବା	taʔmu
ଛିଃ ଦେବା	cuʔ
ଛିଅଡ଼ିବା	m – miriaʔ, j – jurbeʔ
ଛିଟକିବା	ṭwiŋ
ଛିଟାଇବା	wir – cig
ଛିଡ଼ା	thwã
ଛିଡ଼ିଲବା	bṭuaʔ –
ଛିଡ଼ିବା	txg – ci –
ଛିଣ୍ଡାଇବା	aʔtxgci
ଛୁଆଁଇବା	aʔlig –
ଛୁଆ	goṛxo. ũhuŋ
ଛୁଇଁବା	l – lig
ଛୁଞ୍ଚି	suju
ଛୁଟି	selo
ଛୁଟିବ	ḍo –
ଛୁଡ଼କଥା	sutug

ଝୁଷ	nsog
ଝେଙ୍ଗେଦା	si?tog, gue
ଝେଙ୍କୁଣ୍ଡ	horxhũ - o
ଝେଟେ	si?tog, si?cnḍxŋ
ଝୋର	wa?car
ଝୋରକା	wa?lo?
ଝେନା	kirsa
ଝୋଟନା	cera -
ଝୋଲ	cilpa
ଝେଲି	gmi?
ଝୋଲାକ	lia?
ଝୋଟ	ḍhã, ḍlx?, supar
ଝୋଟେଇଦା	coṭa

ଟ

ଟିକି	xg - hi
ଟିକିପୋକ	xghi - bo?
ଟକଟକ	jagjag
ଟଣା	punḍa - atar
ଟଣିବା	hur -
ଟଙ୍କୁଣି	h - hur - re
ଟଙ୍ଗ	konḍa
ଟକ	bulu
ଟଙ୍କିଆ	sinkli
ଟଟ	jeṭ
ଟଟିବା	joṭe
ଟପା	kitilia?
ଟମ	ũmuiŋ - ja
ଟମ୍ବ	ũmuiŋja
ଟମାଟା	a?mia?
ଟୁଣ୍ଡି	juni
ଟୋକା	tnepug
ଟଟକଳ	mirgi, jiwa
ଟଳ	banḍa ga?
ଟହଟହ	lolori
ଟମ	jonom
ଟପିବା	mni - u - wa
ଟବରବଶ୍ଣି	bolotkar
ଟସ ଛଦା	ra?siŋ
ଟସି	ljo
(ପାହାଡ଼ ଟଗି)	bri
ଟର	s - sa?b - ba
ଟରା	juri
ଟରାଦା	hobantog
ଟଲଞ୍ଚା	njir - c - coŋne dinsu
ଟଲଦ	ṭopna
ଟକାଦା	cigmua, gi?sx
ଟସର	mora, bis
ଟକ୍କ	harke
ଟଙ୍କା, ଟଳା (ମଟ୍‌କା)	jona
ଟାଣ	ḍokue?
ଟାଣ୍ଡ	jawa
ଟାଙ୍କିଲା	jomla, jamnṭi
ଟାଣବା	giŋ
ଟଣା	jaga
ଟଗିଦା	hur, jagorta
ଟାଡ଼	rraso?
ଟାଡ଼ା	kondagula
ଟାଙ୍କିଆ	mia?
ଟାଟ	jati
ଟିକି	hni

ଜାତ୍‌ଫଳ	hi
ଜାମା	soka
ଜାମିନ୍	jauni
ଜାମୁ	koʔṛe, lakajam
ଜାଉଜ	waʔṛa - o
ଜାଳ	sua
ଜାଲ	wala
ଜାଲ	plog
ଜାଲଛଟ୍	pitawariaʔkne, plog - plogkne caṭu
ଜାଳେଣି କାଠ	ha - g - guigso
ଜାଳିବା	g - guig, b - ba, babiʔ
ଜିଆ	binbin
ଜିଅାଁଇବା	aʔbrwa
ଜିଇବା	brwa
ଜିଉଳି	mangurhaʔ
ଜିଣିବା	jine
ଜିତିବା	jine
ଜିଦ	jid
ଜିନିଷ	dinsu
ଜିମା	opabiʔ -
ଜିର	jra
ଜିଅନ୍ତା	brualxʔkne
ଜୁଆଁଇ	macwa
ଜୁଆର	ulka
ଜୁଆଳି	rigno
ଜୁଡ଼ା	gnagboʔ
ଜୁଟିବା	jure
ଜୁହାରିବା	sarlo
ଜେଜେ	ntaʔ
ଜେଜେବୋଉ	bsa
ଜେଠ	gniŋ
ଜୋଗାଡ଼	j - joʔ + titia
ଜୋର୍	joṛe, bantog
ଜୋହିଲା	harketoʔ

ଟ

ଟଗର	kiromaro
ଟଙ୍କା	handraʔ
ଟଙ୍କାଳିଆ	jampra
ଟପ୍ପରଟ	aṛwa, jonjot
ଟଣା	gmiʔḍir
ଟଡ଼	h - hueriaʔ - ṇḍiaʔ
ଟଡ଼ିବା	loʔpaʔ
ଟେଡ଼ିବା	aʔloʔ
ଟଣ, ଟ.ବ., ଟୋକା	ḍhãnegagri - kui
ଟମକିବା	seʔgwa
ଟରକା	kiṭki
ଟଳିବା	tar/joriaʔ
ଟଳଜିବା	heʔclag
ଟାଣ	gueʔraʔ
ଟାଉଁକାର	lue, luepaʔ
ଟାଙ୍ଗିବା	busaʔce - weʔ
ଟାଙ୍ଗା	tal, bati
ଟାଙ୍ଗୀ	tati
ଟାଡ଼ଠ	cnoʔ, cnoʔhar
ଟାଡ଼ୀକଣ	l - luarslueʔ
ଟାଡ଼	c - co, cnoʔ
ଟାଣ	guŋgur, sohãʔ, tapa, gira
ଟାଲ	solx
ଟାଳିବ	jale
ଟାଣ	naʔ

[illegible]	lo'ṭia
ଝିଅ	sela – mbue' – uhuŋ
ଝିଅଝିଆରୀ	sela
ଝିଉଣ୍ଟ	uhuŋbo'
ଝିଅପୋଷି	macua
ଝିଙ୍ଗିରା	gu'raŋ
ଝିଙ୍କ	gcxŋ
ଝିଙ୍କାଠି	gcxŋ – cir
ଝିଙ୍କାରି	burjxŋ
ଝିଟିପିଟି	korlo
ଝିଣ୍ଟିକା	gtxnḍia'
ଝିମଝିମ	jimjimnḍia'gur
ଝିମିଝିମି	cak, g – gwe'po
ଝୁଣା	ḍup/xg – hi
ଝୁଣ୍ଟିଆ	juṭia
ଝୁଣ୍ଟିବା	teplo'
[illegible]	jupa
ଝୁରିବା	hetx, het
ଝୁଲ	gnaŋ – rwa'
[illegible]	muna
ଝୁଲି	ḍuli
ଝୁଲିଲେବା	a'we'
ଝୁଲିବା	ḍuliwe'ke

ଟ

ଟକଟକି	jiajia
ଟଙ୍କା	ṭanka
ଟଙ୍କାଘି	pua'tig – hia'
ଟଙ୍କାଇବା	a'we – joŋ
[illegible]	cxŋgu' – ṭia'gu'
ଟଗିଗିଲା	cnḍxŋ – uwe
ଟଣ	da'ba
ଟଲମଲ	bola – ko –
ଟକିବା	gunḍli
ଟପର	axg – ko – pwa
ଟାକଗ	caṭok – lia
ଟାକୁଆ	ĩhir
ଟାଙ୍ଗିଆବା	po'ṛia'
ଟାଙ୍ଗର	ṭaŋro, munḍra
ଟାଙ୍ଗି	ṭxngi
ଟାଙ୍ଗିବା	bo'ṛaŋ
ଟାଣ	gorob/ḍã̃t/sḍo
ଟାଣିବା	gu'
ଟାପର	llua'sa'
ଟାହୁଲି	ṭakṛia
ଟିଆ	hurli
ଟିକ	i'tura
ଟିକଟିକ	uhuŋ = pig – hiŋ
ଟିକର	ṭikra
ଟିକା	ṭika
ଟିକାଏ	i'tuṛa'
ଟିଙ୍ଗ	gtaŋ
ଟିଣା	sima
ଟିପ	tipe
ଟିପାକାଠି	loṛka kaṛi
ଟିପିବ.	lig
ଟିଲ୍କ	pnḍo – mxg
ଟୁଙ୍ଗିବା	txgci – txgci – coŋ –
ଟେକିବା	liŋ
ଟେକାଇବା	a'liŋ
ଟେକ୍ସେଇ	ṭera – plig
ଟେର	ṭera
ଟେଲ:	kṛilo', benḍa – lo'

ଟୋକା	gorxo/ngire
ଟୋକାଇ	handra
ଟୋକୀ	selambwe? – o
ଟୋକେଇ	bet – ne txŋke
ଟୋପ	sartu/juweldua
ଟୋପା	tipa/tika
ଟୋପି	tupi
ଟୋଲ	tola

O

ଠଣ୍ଡରେଇବା	onman – diŋ
ଠକ	pula
ଠକାଇବା	nale –
ଠାକୁରାଣୀ	takrani
ଠାପୁଅ	mundi – lxg
ଠାପଣ	mundi – lxg
ଠାର	soega
ଠିଆ	thwã
ଠିକ	bol, sot
ଠୁକିବା	ba?ti
ଠୁଙ୍ଗା	pwa?coŋ
ଠୁଳ	ra?siŋ
ଠେଙ୍ଗା	gnag – bo?
ଠେଲ	putla
ଠେକୁଆ	glug
ଠେଙ୍ଗା	txŋ
ଠେଙ୍ଗାଇବା	txŋdxt – b – bog
ଠେଲିବା	to
ଠେସରେ	a? – ho?ria?
ଠେଷିବା	tenjo?

ଡ

ଡଉଁରିଆ	cokor
ଡକାଇତ	donga – re
ଡକାଇବା	a?wa
ଡକାଡ଼କି	uwa – t'tar
ଡଙ୍କ	lli
ଡଙ୍ଗି	gog – sa, hansa
ଡଙ୍ଗା	tora
ଡବା	daba
ଡମ୍ବ	g?har
ଡର	bto
ଡରକୁଳା	bto – mxg
ଡରାଇବା	ba?to
ଡହଡହ	gudgud
ଡାଆଁଣ	rmwe – ta –
ଡାଆଣିଆଣ	nna? – sxŋ – dia
ଡାଆଁସ	blwa?, torblwa?
ଡାକଘ	wa – huŋ – re
ଡାକିବା	uwa –
ଡାଗର	dagdar
ଡାଙ୍ଗ	d?du
ଡାମ୍ବୁ ଦାଢ଼ି	g?gia?
ଡାଲି	kẽda
ଡାଳ	surka
ଡାହାଣ	ncoŋ – ti
ଡିଆଁଇବା	a? – pwe?
ଡିବି	kupi
ଡିମ	nta? –
ଡିହ	dih
ଡୁବିବା	log – dia?

ଟେକିବା	pwe? -
ଟେଙ୍କି	nuki
ଟେଙ୍ଗା	tiar
ଟେଙ୍ଗୁଣ	knḍxŋ
ଟେକା	reka
ଟେଣିଆ	besia? - ţi
ଟେଟି	ḍeţi
ଟୋପି	basa
ଟୋପାଇବା	to - sig
ଟୋକେଇ	ghx?
ଟୋକା	ḍinja - mwa?

ଡ

ଡକାୟ	kre?ṛia?
ଡର	h?hā̃sra
ଡମ୍ବା	kembo?
ଡଳଡଳ	doldol
ଡକିବା	lo? -
ଡାଉ	ciṛa - lo?
ଡାଙ୍କୁଣି	ḍnḍa
ଡାଳ	nuţa
ଡାକିବା	kig
ଡିଙ୍ଗି	ḍiki
ଡିମ୍ବ	ţnaţu
ଡିଙ୍ଗା	bṛoŋga
ଡୁବିବା	bu - ju?
ଡୁଳାଇବା	jog - ḍi - mwa?
ଡୋର	dug - ca - ca/nḍra - ḍxŋ

ତ

ତେଲ	bri
ତଉଲିବା	tule
ତକିଆ	mucla
ତଟକା	tmi - ne
ତଡ଼ିବା	nua -
ତଣ୍ଟି	klor - pig, lgo?
ତତ୍ତ୍ୱ	dapṛe
ତନ୍ତ୍ର	kno? - hṛaŋ
ତନ୍ତୀ	tx - poa? - re
ତମାମ	klig
ତମ୍ବା	tam
ତରକା	biṛka
ତରକାରି	hma?
ତରଳାଇବା	a?liŋẽ
ତରଳ	liŋẽ
ତର୍କିବା	mna?mwa?
ତଳ	alo
ତଳ ପେଟ	alo - sloe?
ତଳି	rog - ca
ତଳିଗି	(tarla) pinta - gug
ତଲପା	slue? - co
ତସର	xg - ko
ତସ୍ବିର	si -
ତାଣ୍ଡି	at -
ତାଣ୍ଡ	at - baŋ
ତାଳ	txn
ତାଙ୍ଗୁଡ଼ି	jnir
ତାମ୍ବର	mx - ne
ତାଙ୍କ	amx - ke
ତାରି	hnato?

ତାଟିଆ	huŋ – gina
ତାଡ଼	beẽṭa
ତାଡ଼ି	sapuŋ
ତାଡ଼ିଦେବି	sne – waṛi
ତାଡ଼ିବା	tx?
ତାଳ	ba – ti
ତାତଲ	gigi?
ତାପ (ତାତ)	ble
ତାର	tiga
ତାଲ୍ୱ	caŋkwa
ତାଳ	taria?
ତାଳବାହୁଙ୍ଗା	maṭa
ତାଲ	kuci
ତାଳୁ	talu
ତଆଣକରିବା	a?rx –
ତିନି	nji
ତିନ୍ତିବା	lboŋ –
ତିନ୍ତୁଳି	bcwe?
ତିନ୍ତୁଳିଅଞ୍ଜୁ	mmar
ତିରଣ	mwiŋ kuṛi – gua
ତୀର	h?hã
ତୁଛା	sora?
ତୁଟିବା	txg – ci –
ତୁଠ	knuma – ṛia?
ତୁଣ୍ଡ	ṭmwa?
ତୁଣ୍ଡେଇ	tmwa? – rxg
ତୁନି	buŋ –
ତୁ/ତୁମେ	na
ତୁମେଦୁହେଁ	pa
ତୁମେମାନେ	pe
ତୁରନ୍ତ	dape
ତୁଳନା	ciŋ –
ତୁଳା	suta –
ତୁଷ	hambug
ତେଜନା	a?tarkig –
ତେଡ଼ା	daŋgxg
ତେତେଇକ	mwe?kxnne
ତେଣିକି	danug
ତେଣୁ	gte – nsa
ତେତେଶ୍ୱେଇ	terte – boe? – pig
ତେତଲ	jia – pur
ତେଢ଼କେ	o?kxn
ତେଢଣ	mwiŋkuṛi gonji
ତେଢକବେଳେ	inia
ତେବେବେ (ତଥାପି)	gtela – ndig
ତେମନ୍ତ	dekwa?/dxksgwa
ତେର	gonji
ତେରଛ	war –
ତେଲ	ncu
ତେଲକାଣ୍ଟି	ŋxg – cu
ତେଲୁଣିପୋକ	ŋgurgiambo?
ତୋ	na – ne
ତୋଟା	ṭonṭwa
ଖିପଣ୍ଡ କଲା	hrx? – rug

ଥ

ଥଇଢ଼ିବା	la?hw̃a
ଥଇଦ	lhwã
ଥଣ୍ଟା (ଚୋଲ ବାହୁଡ଼ା)	i?ŋce?
ଥଟାରି	kõsari, mulia
ଥଣ୍ଡା	s – sig
ଥଣ	tmua?

ଥଣ୍ଟା	poṭro/mnaʔsloeʔ
ଥପ (ବାମ୍ପି ପାଣି, ଝୁଲ)	solxndiaʔ
ଥପୁ	punḍeʔ
ଥର	man
ଥରଥର	jurke, jurḍiʔlxʔkne
ଥରିବା	jur
ଥଳ, ଥଳୀ	bisni (somṭikra)'
ଥାକୁଳ	gagṛepwar
ଥାଳିଦା	boglig, baʔlug, maṭe
ଥାଳି	tali
ଥାଳିଆ	ũ – hũŋtali
ଥିଲା	leʔga
ଥୁ	tpu
ଥୁକି	bnweʔtur
ଥୁଣ୍ଟା	ṭuta, korboʔ
ଥୁରଥୁର	jurjur
ଥୋଇବା	bo
ଥୋପାଏ	oʔri, iʔtuṛaʔ
ଥୋଡ଼ (ଜଉଲା)	nsoʔmonjo
ଥୋଡ଼ପାହୁଞ୍ଚ, ଥୋଡ଼ୁଆ	hatisondo
ଥୋଡ଼ା	daoṛa
ଥୋଡ଼ିଆ ବଳଦ	lad – gweʔ
ଥୋପ	biŋbiʔ
ଥୋମଣି	tmua

ଦ

ଦଇବ	doebo
ଦଉଡ଼ିବା	wir
ଦଉଡ଼ା	ghxʔ
ଦଉଡ଼ାଦଉଡ଼ି	aʔwir
ଦଂଶନ	haʔ, haʔbo
ଦକ୍ଷିଣ	toŋguar – sni
ଦଣ୍ଡ	ḍonḍ
ଦଣ୍ଡନେ	prxk – ke
ଦଣ୍ଡା	ḍundi
ଦଦରୁ	iʔtuṛaʔyaʔlxʔkne
ଦଦାଇ	bsa
ଦନ୍ତ	gni
ଦନ୍ତଘଷ	a – digkne nsog
ଦନ୍ଧା	doya
ଦରଜିଆ	slweʔa – bsekesgwa c – coŋ
ଦରଜ	ṭog – soka – re
ଦରଖାସ୍ତ	campx
ଦରଘୋଡ଼ା	giʔlig
ଦରମର	gweʔṛa
ଦରଶିଙ୍ଘା	gri – ro
ଦଗୁଡ଼ିବା	tur
ଦଗଡୁ	mxʔṛig nḍune remua, dukiremwa
ଦଳ	sari – ṛx
ଦଳିବା	gueʔṛia, t – tua
ଦଶ	gwa
ଦଶା	salta
ଦଶିପେଣ୍ଡ	slweʔbitre ne b – bohuŋ
ଦହି	doi
ଦହିବା	gue – ṛiaʔ
ଦାଆ	h – hweʔ – sog
ଦାଉଡ଼ି	daga
ଦାଗିବା	ligso, cinbiʔ

ଦାଢ଼	dig –
ଦାଢ଼ି	korta
ଦାଣ୍ଡ	ḍanḍ, kuli, gali
ଦାତା	inambi?kne remwa
ଦାଦା	tabo?
ଦାନ	baṭabi?
ଦାନ୍ତ	gni
ଦାନ୍ତକାଠି	daton
ଦାନ୍ତ ଖୁଣ୍ଟିବା	p – po?gi
ଦାନ୍ତରଗଡ଼ା	g – gxre? – ci?
ଦାମ	mol
ଦାମୁଡ଼ି	ko'ṛehuŋ
ଦାୟୀ	dait
ଦାରୁ	swa
ଦାଖ	salia?
ଦାବିବା (ଲୁଚିବା)	bu?ṛi, maṭe
ଦିଅଇବା	a?bi?
ଦିଆସେଲାଇ	agi – kara
ଦିଗ	tintar – sni
ଦିନ	smi
ଦିନକେ	me?swa
ଦିବାଲି	diali
ଦିମୁଣ୍ଡିଆ	tanu – ankne – remwa
ଦିଶିବା	tna
ଦିଧର	bar – lwe?
ଦୀପ	dip
ଦୁଆତ	sirakui
ଦୁଆର	rno
ଦୁଆରବନ୍ଧ	darbanda
ଦୁଇ	mbar
ଦୁଃଖ	duk
ଦୁନ୍ଦ୍ରି	jutra

ଦୁଇବେଣ୍ଟ	ḍiṭi – tar
ଦୁନିଆ	dortni
ଦୁବ	cxŋhi?cia?
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ	kantar, karu
ଦୁଲୁକିବା	jur
ଦୁହିଁବା	rwe?
ଦୁହିଙ୍କି	mbaiano?ke
ଦୁହେଁ	mxpa
ଦୂର	slo
ଦେଖଣାହାରି	k – ke – re – hiŋ
ଦେଖାଇବା	a?swe?
ଦେଖିବା	ke
ଦେଢ଼ଶାଶୁ	kehãr
ଦେଢ଼ଶୁର	ũŋkwiŋ
ଦେଉଢ଼ା	bsa
ଦେଣଦାର	cnia – swa
ଦେବତା	kitoŋ
ଦେହ	gagṛe
ଦୈନିକ	kalaha?
ଦୈବାତ	ḍiha?tna – ke
ଦୋକାନ	dukan
ଦୋକାନଦାର	dukan – karia
ଦୋଭାଷୀ	desia – bue?
ଦୋଚାଲ	bartx – saŋ
ଦୋମୁହାଁ	mbar – m – mua? – remwa
ଦୋଷ, ଦୋଷ୍ଟ	ros
ଦୋକ	duli, koṭ
ଦୋହଲିବା	a?weca?b – bi?
ଦୋଷୀ	dosiremwa
ଦୋହଜ (ବାଦୋହଜ)	kndxŋ, hni, pnis?nar

ଧ

ଧଇଁ k – ko? – crx
ଧଉଳିବା ta?lwe –
ଧକ୍କା ṭo –
ଧକାଇବା punḍe –
ଧନ୍ଦା hnanto?
ଧଡ଼ି ũṭi
ଧଣ୍ଡ mondia?
ଧନ sakar
ଧନୁ h?haĩa
ଧମକ se?gwa/pondra?
ଧରଣୀ dortoni
ଧରିବା sa? –
ଧର୍ମ dorom
ଧଳା tlwe
ଧାଁଧାପଡ଼ wir – ulxŋ
ଧାଇଁବା wir –
ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ŋgire
ଧାଡ଼ି daṛi
ଧାତୁର gbug – ḍur
ଧାନ kia
ଧାନୁଆ ଲଙ୍କା raini – mir
ଧାପେ dɔpṛe
ଧାମସ soŋkur
ଧାମା pa?li
ଧାର (ଉଧାର) hnola
ଧାଁରେ le?ga
ଧୂଆଁ ma?so
ଧୂଆଁ ଦେବା mo? –
ଧୂଆଁପତ୍ର poga
ଧୂଳି gnuig – so
ଧୂଳ duli/tupur – lo?
ଧୋଇବା gwe? – ṛia? –
ଧୋକା gornḍa/cxŋli?
ଧୋତି gnua – lxg

ନ

ନଅଣ୍ଟ a – go?
ନଇଁବା briŋ
ନଈ lonḍia?
ନଉଳୁଅଣି bbo? – gṛia
ନକ୍ଷ nuki
ନଖ ncwe – ti
ନଗଦ roke
ନଟି laṭi
ନଡ଼କା liṛo – caṛo
ନଡ଼ା naṛa/piyal
ନଡ଼ିଆ naṛia
ନଣନ୍ଦ (ସାନ) hli – boe?
(ବଡ଼) kehã̃r
ନଣ୍ଡା munḍra/baṭu
ନଥ (ଅଳଂକାର) cnog – mu
ନଦାଦ a?ḍx? –
ନନା nnaŋ
ନବାନ୍ନ nombed
ନମସ୍କାର juar, sarlo? – ũhwe
ନଳ nala
ନାଇବା cog –
ନାଉ ntoŋ
ନାଉରିଆ a?pwaṛia? – re

ନାକ mmu
ନାକପୁଡ଼ା tanḍar - mu
ନାକ ଫୁଲାଇବା mmu - a' - poŋ -
ନାକର୍ nakra
ନାଗ mma'la
ନାଚ wa'ṛxŋ
ନାଚିବା wa' -
ନାହୁବା a'gi -
ନାଡ଼ naṛa
ନାଭ ṭxŋ—ha'
ନାଠ xg - lx
ନାନୀ bai
ନାହୁ lunḍxŋ
ନାମ mni
ନାଶ nase' -
ନହୁଡ଼ h'hã - wir -
ନିଆଁ sua
ନିକଟ ḍagra
ନିକୁଟିବା ggx - re' - ci
ନିଖ nta' - si/gog - hwa'
ନିଗାଡ଼ିବା hamplaŋ -
ନିଗିଡ଼ିବା caṛia' -
ନିଛୁଟିଆ cimra
ନିଠ kalaha'
ନିଦ ମାଡ଼ିବା lle mwã' - paŋ
ନିନ୍ଦା ninda
ନିମନ୍ତେ lagre
ନିମାନ ṅiman
ନିରବ cimra, buŋ
ନିର୍ଶ murmura
ନିର୍ବଂଶ txg -
ନିରେଖିବା a'lo'mwã - ke -
ନିଶା busa'
ନିଶାପ nihx
ନିଶିବା (ଧାରଦେବା) hũwẽ
ନିଶୁଣି bno'
ନିଟସ୍ soteha'
ନିଷିଦ୍ଧ hĩa
ନିଷ୍ଠୁର a'txg - ci
ନିଶ moes
ନିଃଶ୍ୱାସ punḍa
ନୀଳ nilia
ନୂଆ tmi
ନେଉଳ ŋga'
ନେବା raŋ - wig -
ନୋହୁଣୁ ŋkara
ନ୍ୟାସ୍ nihx

ପ

ପଉଟି kanḍe
ପକାଇବା jog - talak -
ପଖାଳ cwi' - bo
ପଖିଆ pinta' - gug
ପଗଡ଼ି gnag - bo'
ପଗାର kag - bo'
ପଚା damw..
ପଙ୍କ burda
ପଞ୍ଝା une'
ପକ୍ଷ rbug
ପଛୁଦେବା salia'ku -
ପଛୁଇବା a'ble -
ପଛ hṛiŋ/pla'

ପଞ୍ଚୁଧିଆ	taŋgug – ḍia?ta?
ପଜାଇବା	a?gi –
ପଞ୍ଚାମୃତ	pãcadi
ପତଙ୍ଗ	nḍriangx?
ପତ୍ରୁଣୀ	tirbliŋ
ପଟା	paṭa
ପଠାଇବା	bx –
ପଡ଼ି	sola
ପଡ଼ିଆ	pada
ପଡ଼ିବା	lo? –
ପଡ଼ୋଶୀ	ḍagra
ପଢ଼ିବା	lo? –
ପଣସ	plwesa
ପଶିବା	go? – so –
ପତାଇବା	ḍolo?/tanḍa
ପତ୍ର	poṭa = mwã
ପଚ୍ଛା ପକାଇବା	le –
ପଥ	ulia?
ପଥର	bri
ପଥିକ	ulxŋremwa
ପଦ୍ମ, କଇଁ	kuĩ – sar
ପନସ	osmar
ପନ୍ଥା	tra?ṛia?
ପନିକି	panki
ପନିର	go – mal
ପର	por, bini
ପରଖିବା	ke –
ପରଶିବା	sur – cu
ପରଜା	porja/gta? – re
ପରଳ (ଗୁଡ଼ ବାନ୍ଧବା)	laṭa? – /l – n – ṭa
ପରେଷିବା	twe? –
ପରଦା	porḍa
ପରହେଳ	ho –
ପରିଚ୍ଛଦ	hare –
ପଲ	sgwa
ପଳିବା	hma? – hali?
ପରିବାର	kuṭum
ପରିଶ୍ରମ	sle –
ପରିଶୋଧ	tirse? –
ପରିଷ୍କାର	co? + p'pa? –
ପରୀକ୍ଷା	ḍiḍia? – par
ପରୁ (ଗଛ ବର୍ଷ)	tgwe – mwa
ପରେ	ntigḍe/hṛiŋ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ	– da?ka
ପର୍ବ	panḍe?
ପର୍ବତ	konḍa
ପଲ	rasi/manda
ପଲଙ୍କ	cili – ṛx
ପଲମ	telani
ପବନ	hwe – ṛia?
ପଶିବା	ga –
ପଶୁ	jontu – jiad
ପଶ୍ଚିମ	l – n – log – sni
ପସର	pasra
ପହଁଯାଇବା	a? – we – ca?
ପହର	hur –
ପହଁର	cno?
ପହଞ୍ଚିବା	wx – nḍia?
ପହି	kag – bo?
ପହିଲା	s?sx
ପହଞ୍ଚ	we – ca?
ପାଈ	pau
ପାଇଁ	lagre
ପାଉଁଶ	gro
ପାଉଁଜା	xg – ḍa
ପାଇବ	mile, ho – ba –

ପାଉଁଶ	ogso	ପାଶେହେବା	pwa? -
ପାକଳ	campx - /ble - so	ପାରିବା	ia -
ପାକଲ୍	ble -	ପାଲ	piyal
ପାକୁଆ	bobṛa/lo? - gwa	ପାଲଟିବା (ରୂପ)	marle? -
ପାଙ୍ଗ	ḍagra	ପାଳିବା	bi? - coŋ
ପାଖୁଡ଼ା	sari - ṛx	ପାଶ	bnxg
ପାଛେଇବା	pxŋ - ca? -	ପାଶୋରିବା	habo? -
ପାଗ	kig	ପାହାଡ଼	konḍa
ପାଗଳା	baya	ପାହାନ୍ତିଆ	njir - no?
ପାଚିବା	ble -	ପାହାରେଦେବା	bog -
ପାଚଣ୍ଡି	kunti - tur	ପାହୁବା	tara? -
ପାଟୁଆ	txŋke	ପାହୁଣ୍ଡ	pau
ପାଛୁଡ଼ା	k?kui	ପିଠେଇବା	a? - ug -
ପାଛୁଡ଼ିବା	goŋ -	ପିଠଜ	sulxg -
ପାଞ୍ଚ	mal	ପିଢାତାଲ	hmx?
ପାଞ୍ଚଣ	cnig - tia	ପିଢ଼ିବା	ug -
ପାଡ଼ିବା	pance? -	ପିଉସୀ/ପିଉସା	ata/mama
ପାଟ (ଜମି)	gabar - loe	ପିଇ	bnwe?tur
ପାଣ୍ଡି	tmwa?	ପିକ	unxŋ - u
ପାଉଡ଼ିବା	snxg -	ପିଚ୍ଛୁ	maka
ପାଣି	nḍia?	ପିଚୁଣ	golia
ପାଣିଆ	nḍia?nḍia?	ପିଚକାରୀ	ṭnuiŋ - ḍia?
ପାଣି ଛୁଞ୍ଚିବା	wir - cig - ḍia? -	ପିଚ୍ଛୁ	pla?
ପାଣି ଫାଟିବା	nḍia? - marle -	ପିଞ୍ଚୁଡ଼ିବା	hãprig - mwa?
ପାଣିଫୋଟକା	burbug - ḍia?	ପିଚୁଲ	o?sx
ପାତଳା	lwir	ପିଜୁଳି	laka - jam
ପାତି ମାଙ୍କଡ଼	nci - sia?	ପିଞ୍ଚିବା	to?
ପାଦୁଅ	le? - hã	ପିଟିବା	bog
ପାଢ଼ବା	ḍolo/tanḍa?	ପିଟିବା (ଗୁଣ୍ଡ)	ḍa
ପାଦ	gṭa - co	ପିଠି	gugḍia
ପାପୁଲି	gta - ti	ପିଠେଇ ଦେଇ ଛାଡ଼ିବା	tmorblx
ପାର	kukuria?	ପିଡ଼ା	bala
ପାଗୁଁ	g?go -	ପିଣ୍ଡା	pleṛia?

ପିତୁଳା	klɪŋ
ପିଠା	bsxʔ
ପିଠି	bsxʔ – gwar
ପିନ୍ଧଣ (ପୁରୁଷ)	gwalxg
ପିନ୍ଧଣା (ସ୍ତ୍ରୀ)	ggwa/hwaʔṛxg
ପିପଳ	ncwar
ପିମ୍ପୁଡ଼ି	gnalwa
ପିଲା	goṛxo
ପିଲାପିଲି	go – gsiaʔ
ପୁଅ	uhuŋ
ପୁଆଣି	haṇḍa – co – boeʔ
ପୁଞ୍ଜ	ṭno – trig
ପୁରୁପୁରୁ	ble – ṛiaʔ/hale – riaʔ
ପୂର୍ଣ୍ଣିମା	ḍdwe – coŋ – re
ପୂଜ	lse
ପୂଜା	g'ge –
ପୁଡ଼ୁଳି, ପୁଡ଼ା, ପୁଡ଼ୁଗା	g – n – ga
ପୁରି	bari
ପୁରୁଷ	hũ – bo
ପୁରୁଷ (ବଡ଼ ହଇ)	bsaʔ – hũ
ପୁନେଇ	punei
ପୂରିବା	tno –
ପୂରାଇବା	taʔno
ପୂରିବା (ଭରିବା)	tnoŋ
ପୁଲିସ	joman – ro
ପୁଷ	pus – harke
ପୁଷି ବଲେଇ	griŋ
ପୁଚ୍ଛ	tntar – sni
ପୁଚ୍ଛେ	oʔsx
ପୃଥିବୀ	tboʔ/purti
ପେଁକାଳି	pniʔ
ପେଲୁ	kurma
ପେଜ	ḍeʔhua
ପେଜ (ଜାଉ)	nturiaʔ
ପେଟ	sloeʔ
ପେଟର୍	japi
ପେଟ ବିକଳିଆ	saliaʔ – coŋ – re
ପେଟେଇ ଶୋଇବା	bimbriŋ
ପେଡ଼ି	piṛi
ପେଡ଼ିବା	guʔ – /ncu aʔleʔ
ପେଣ୍ଠି	paʔṛi
ପେଣ୍ଡା	koʔla
ପେଣ୍ଡୁ	bantu
ପେଲ	buŋã
ପେଲିବା	to –
ପେଷିବା	huʔ –
ପୋକ	bboʔ – huŋ
ପୋକର	coŋ – boʔ
ପୋଖରୀ	puṭan
ପୋଛିବା	cuʔ –
ପୋଟାଳିବା	konḍo –
ପୋଡ଼ିବା	giʔ –
ପୋଡ଼ିବା	(roast) sir
ପୋଢ଼ିବା	hati –
ପୋଲ୍ଟ	tapa
ପୋଷା	bniʔ – coŋ
ପୋଷିବା	biʔcoŋ –
ପୋଷାକ	knkui – hnuaʔ – rxg
ପୋହଳା	gmiḍhx̃
ପ୍ରହର	basoŋ olxŋ –
ପ୍ରଚୁର	gaṭihaʔ/mmale
ପ୍ରଜାପତି	nla – pog
ପ୍ରତିକାର	upai
ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ	kalahaʔ
ପ୍ରଶ୍ନ	ssx
ପ୍ରମାଣ	porman

ପ୍ରଳାପ	palara
ପ୍ରାଚୀନ	o?sx – ne
ପ୍ରାପ୍ୟ	sgwa
ପ୍ରାର୍ଥନା	ge – /borme
ପ୍ରୌଢ଼	utur – boes

ଫ

ଫଁ ଫଁ	pos – pos
ଫଏଦଲ୍	a?tape? –
ଫଉଜ	poetur – remwa – hiŋ
ଫଗୁଣ	pogun – harke
ଫଟକା	poṭka
ଫଟାଇବା (ହାଣ୍ଡି)	a? – ia?
ଫଟାଇବା	pḍar –
ଫଡ଼ା	meta
ଫଡ଼ିଆ	sortwa
ଫଣା	piri
ଫନ୍ଦା	pundi
ଫର୍ଦା	plog
ଫରକଟା ଗୋଡ଼	talari
ଫର୍ଚ୍ଚ	tara? – /ca?par
ଫଳ	c'cu
ଫଳିବା	cu –
ଫଡ଼କା	sko – oska
ଫାଉ	kosor
ଫାଡ଼	eṛa
ଫାଙ୍କିବା	bia –
ଫାଟିବା	(pot) ia?
ଫାଟିବା	(cloth) sia?
ଫାଟିବା	(hardthings) pḍar
ଫାନ୍ଦ	bnxg
ଫାନ୍ଦ (ବସାଇବା)	bxg –
ଫାନ୍ଦିବା	a?ro –
ଫାମ୍ପିବା	bura? –
ଫାଳ	sni – lia
ଫାଳିଆ	cilpa – so
ଫାଶିଆ	cnog – mu
ଫିକା ହେବା	har –
ଫିଙ୍ଗିବା	jog – talag –
ଫିଟିବା	tape? – (ଲକ୍ଷ୍ୟ)/ pwe? – cog
ଫିଟାଇବା	to? –
ଫିତା	belur
ଫୁଙ୍କିବା	hũpar –
ଫୁଟି (କାକୁଡ଼ି)	sarla
ଫୁଟିବା	sari –
ଫୁଲ	sari
ଫୁଲିବା	bru –
ଫୁଲିବା	poŋ, oŋ
ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍	uwẽ – sa –
ଫୁହୁଲାଇବା	sikx –
ଫୁଙ୍କି ଦେବା	hũ – gwa
ଫେଣ	bbu – sa
ଫେଣାଇବା	a?bu –
ଫେର	tx
ଫେଡ଼ିବା	a?handx
ଫେଡ଼ା	handx
ଫୋଟକା	poṭka/curi
ଫୋପଳା	po?
ଫୋପଡ଼	r – n – ati
ଫୋପଡ଼ ମାରିବା	raṭi –
ଫୋପାଡ଼ିବା	ṭu – bi? –

ବ

ବଂଶଧର	nxnekul - remwa
ବଟ	bor
ବନ	konḍa
ବଗିଚା	gig - diaʔ
ବର୍ଷା	g - guriaʔ
ବସ୍ତି	busti
ବାତ୍ୟା	h - hweṛiaʔ - guguriaʔ
ବାର	ḍin/kala
ବାଷ୍ପ	humba
ବିଗଡ଼	tgwa
ବିଚାର	bicar, nihx aʔtxgci
ବିଧବା	gweʔ - saŋ - kweʔ
ବିବାଦ	birod
ବିହନ	bihx
ବେଗ, ଶୀଘ୍ର	jiaʔ
ବେଳା	bela
ବ୍ୟବସାୟ	bebar
ବ୍ୟବହାର କରିବା	aʔba
ବୃନ୍ତ	hĩa
ବଉଁଶୀ	baũsi/pniʔ
ବଇଠା	dipsara
ବଉଳ	uli - sari
ବକଳ	ugsa/habu - soe/ghxʔ
ବକିବା	baʔlir -
ବକରା	bakra
ବଗ	koʔṛiaʔ
ବଗଡ଼ା	bogrxŋ
ବଗିଙ୍କ	ḍugdi
ବଙ୍ଗାଳବା	sur - cu -
ବଙ୍କା	kokṛe/d'ḍue/baŋkṭi
ବଙ୍କାଇବା	bog - ḍxŋ -
ବଞ୍ଚାଇବା	baʔrwa -
ବଞ୍ଚିବା	brwa -
ବଟା	boṛna
ବଡ଼େଇ	baṛai
ବଡ଼ାଇବା (ଦେବା)	aʔs'saʔ - biʔ -
ବଢ଼ାଇବା	aʔmna -
ବଢ଼ାଇବା	aʔlweʔ -
ବଢ଼ିପାଣି	buranḍiaʔ
ବଢ଼ିବା	mna - /lweʔ - / mmale aʔṛiŋ -
ବଣ	konḍa, turi
ବଣାଖ୍ୟା	hu - mwaʔ
ବଣି	rami - pig
ବଣିଆ	sanari
ବତକ	koṛ - pig
ବତା	leʔ - hã
ବାଣ୍ଟିବା	batx - biʔ -
ବତାସ	hwe - ṛiaʔ
ବତୁରିବା	l'tog
ବଥ	himur
ବଥାଇବା	aʔsiʔ - /duka
ବଦନାମ	ninḍa -
ବଦଳାଇବା	holx -
ବଦାଙ୍କ (ଧାନ)	trinja
ବନାଇବା (କାଟିବା)	g'gwaʔ -
ବନାଇବା (ଗଢ଼ିବା)	aʔrx -
ବନ୍ଧୁକ	nali
ବନ୍ଧ	munḍa
ବନ୍ଧ୍ୟା	banji
ବୟସ	boes
ବରକୋଳି	sxŋlia - cweʔ

ବରଗୁଡ଼ି/ଝୁଡ଼ୁଙ୍ଗ	gbe
ବର୍ଚ୍ଛା	pno?
ବରଡ଼ା	taria? – ulia?
ବରଣ୍ଡା	pleṛia?
ବର	ŋgire
ବର୍ଷା	lxŋ – ḍia?
ବର୍ଷିବା	gur –
ବର୍ଷ	– mwa
ବରୁଆ (କଅଁଳ)	gto? – so
ବଳ	bopu
ବଳକା	lhuã –
ବଳଦ	glx?
ବଳା	luntur
ବଳାଇବା	la?huã
ବଳ (ହାରିବା)	si?
ବଳବାନ	bopu – kariya
ବସା	basa
ବସା (ପକ୍ଷୀର)	ũcia? – pig
ବସିବା	ko –
ବହଳ	kbaŋ
ବହିବା	ḍuŋ
ବହିବା (ମୁଣ୍ଡରେ)	ṭx –
ବହିବା (ପିଠିରେ)	bua? – gug
ବହୁତ	gaṭi
ବାହିବା	tuig –
ବାହିବା (ଡେଙ୍ଗ କରିବା)	a?ba
ବାଇଡଙ୍କ	knḍoŋ
ବାଉଁଶ	gaŋ – hã
ବାହୁନିବା	ne?gane?ga – ho –
ବାଗେଇବା	a?rx
ବାଇଗଣ	ko?ṛxhã
ବାଘ	ŋku
ବାଙ୍କିଆ	pohõri
କ୍ରିକି	baŋtoe?
ବାଙ୍ଗର	baloha?
ବାଉଙ୍ଗି	le?ṛuŋ
ବାଛିବା	sri –
ବାଛୁରି	hũ – tia
ବାଜା	bog – ḍxŋ, knṭxŋ
ବାଜଗ୍ର	ggia? – jo
ବାଜି	bad – badia
ବାଜିବା	bog –
ବାଜିବା (ଶବ୍ଦ କରିବା)	naŋ –
ବାଟ	gali/kero
ବାଟିବା (ଘୋରିବା)	hu? –
ବାଟିବା (ଶିଳରେ)	rig –
ବାଟୁଳି	gulsa
ବାଡ଼	tura
ବାଡ଼େଇବା	bog –
ବାଡ଼ି	ḍ'ḍu
ବାଡ଼ିଆଡ଼	gugḍia? – saŋ
ବାଢ଼ିବା	twe? –
ବାଣ	poṭki
ବାଣୁଆ	ṭuiŋ – ci – re
ବାଣ୍ଡ	baṭa
ବାଦୁଡ଼ି	n – liawir
ବାଦାମ	cercena
ବାନ୍ଧିବା	gag –
ବାଢ଼ିବା (ଜଳୁ)	ṭu –
ବାପା	bba
ବାମ	be?sia
ବାୟା	baya
ବାର	gombar
ବାରମ୍ବାର	prxgprxg
ବାରିଷି	linia?
ବାରିଷିରେ ଗୁନ୍ଥିବା	lia?
ବାରିକ	banḍari

ବାଲି	ugboˀ
ବାଳ	bali - loˀ
ବାଲ୍ଟି	candiaˀ/baṛel
ବାଟେନ	nuki - tabla
ବାଘ	cuiˀ -
ବାଧିବା	moˀ -
ବାୟୁ	hau
ବାହୁ	ḍena
ବାଜାଡ଼ା	tugbur
ବାହାନା	nale -
ବାହାର	pada
ବାହାରିବା	tar -
ବାହୁଡ଼ିବା	hanḍx -
ବିଅଣ	- ḍnia
ବିଡ଼ିକ	goṭial - ja
ବିକିବା	so -
ବିକାବିକି	sso - hã̄ˀ
ବିଗିଡ଼ା	gseˀ - /naseˀ
ବିଧ ସ୍ତ୍ରୀ	uneweˀ
ବିଚାର	bicar/neˀga
ବିଛଣା	bnbeˀ
ବିଛାଇବା	b - beˀ
ବିଛା	ngwa - rxg (କଙ୍କଡ଼ା) mmar, poṭxŋ
ବିଆହବା (ବାହାହେବା)	uneˀweˀ
ବିନ୍ଧିବା (ଭୁଷିବା)	big
ବିଡ଼ା	goca, tuboˀ
ବିସ୍ତାବଣି	benḍa, kliŋ
ବିଦା	hnar - tweˀ
ବିଧା	gumuṭa
ବିନା	kuṭa
ବିନ୍ଦୁ	ṭika, cin
ବିଲ	ḍhã̄plog
ବିଲାଇବା	gog -
ବିରାଜିତ	hoṭmiŋ
ବିରଦା	ṭuiŋ
ବିରହୀ/ବିରହଣୀ	gnog
ବିହି	bihx
ବିରି	romiaˀ
ବିଲୁଆ	gmoloˀ - gur, ntx
ବିଳ	ljo
ବିଲାତିଅଳୁ	alu - la
ବିଲୁଅ	naka
ବିଶ୍ବାସ	bisas
ବିଷ	bis
ବିହନ	cmu
ବୁକୁ	gri
ବୁଜୁଗୁ	gingaˀ
ବୁଜିବା (ଆଖି)	l'le - mwaˀ
ବୁଝାଇବା	bujxbiˀ
ବୁଝାମଣା	nihx̃
ବୁଝିବା	buje
ବୁଟ	cena
ବୁଡ଼ାଇବା	ligḍiaˀ -
ବୁଡ଼ିବା	logḍiaˀ -
ବୁଢ଼ା	ḍokra
ବୁଢ଼ୀ	ḍukri
ବୁଢ଼ିଆଣୀ	bali - gog
ବୁଣା	b'beˀ
ବୁଣିବା	big -
ବୁଦା	buṭa
ବୁଦ୍ଧି	budi
ବୁଧବାର	budara
ବୁଧ	punḍit
ବୁନ୍ଦା	ṭopa
ବୁଲିବା	aˀulxŋ
ବୁଲାବୁଲି	ulxŋ - ḍalia

ବୁଲିବା	ulxŋ - l - lxʔ
ବୁଲାଇବା	aʔḍuŋ
ବେଙ୍ଗବା	ooʔhuŋ
ବେଙ୍ଗବା (ପକ୍ଷୀ)	kkoʔ
ବେଙ୍ଗବା (ବଦଳି)	kkoʔ
ବେଉଣ୍ଡାଗଡ଼ା	baṭa
ବେବ୍ସା	bebsa
ବେକ	lgoʔ
ବେକପଟା	bongoʔ
ବେଗି, ବେଗେ	jiaʔjiaʔ
ବେଙ୍ଗ	gṛiʔ
ବେଙ୍ଗଲା	tliŋ - ḷiaʔ
ବେଠିଆ	betia/guti
ବେଙ୍ଗି	sinkli
ବେଡ଼ା	pwetur - turaʔ
ବେଢ଼ିବା	huaʔ - huaʔ
ବେଢ଼ାଇବା	aʔhwaʔ
ବେଣୀ	beni
ବେଣ୍ଟ	naṛa
ବେତ	beto
ବେଢା	mnaʔhanḍraʔ
ବେଧ	waṛa - o
ବେଣ୍ଣା	mbaia
ବେପାରି	bebria
ବେମାର	aʔsi
ବେଳ	bela
ବେଲଉଣ୍ଡା	smi - uli
ବେଲଣା	bala
ବେଲିବା	ruṭ - aʔrx
ବେଦର	hmuʔ - mir
ବେହେଲ୍	gumia - saŋ = re
ବୋଡନ	tora
ବୋଝ	ḍia
ବୋଝ ବୋହିବା	tx, ḍuŋ
ବୋଝାଇ	aʔtx, aʔḍuŋ
ବୋଡ଼ା	gtuboʔ
ବୋତଲ	kanco
ବୋତାମ	gunḍi
ବୋଦା	gabu
ବୋଦ:	g - ge = miʔ
ବୋବାଇବା	waʔsar
ବୋକ	bnaʔlir
ବୋଲିବା	basoŋ - , sar -
ବୋହୂ	macwa
ବ୍ରହ୍ମରନ୍ଧ୍ର	talu
ବ୍ରାହ୍ମଣ	bamono

ଭ

ଭଅଁର	kenḍlaŋ
ଭଇଁସା	punpuesar
ଭଉଣୀ	tona
ଭଗାରି	sutru
ଭଙ୍ଗା	pagciʔ -
ଭଜା	gxʔ
ଭଣଜା	macwa
ଭଣ୍ଡା	lunḍxŋ - so
ଭଣ୍ଡାଇବା	joṭe -
ଭରଣ	kanḍe goṛsa
ଭରସିବା	sas - ḍ - ḍiŋ -
ଭର୍ତ୍ସିବା	taʔno -
ଭରଣ୍ଡି	prun
ଭରିବା	tmoŋ -
ଭଲ	bol
ଭାଲି	sgwa

ଭୋଗିବା	a'ḍuŋ – ḍia' –
ଭୁଡ	boyã
ଭୁଇଁବୋହ୍	kmiŋ
ଭୁଇଁଆ	mbxŋ
ଭେଟ	baṭa
ଭାଗ୍ୟ	korom/kapale
ଭାଙ୍ଗିବା	pagci –
ଭାଟି	baṭi
ଭାଡ଼ି	tuna'
ଭାଣିଜ	macwa
ଭାତ	bole
ଭାଦ୍ରବ	ba'tiŋ
ଭାରୁ	cohx̃
ଭାଉଜ	osa
ଭାବିବା	babe
ଭାର	ḍnuŋ
ଭାଇ	lgiŋ
ଭାସିଆ	knue'
ଭାଗିଆ	se'gia'
ଭାଲୁ	gbe
ଭାଷା	samwa
ଭାସିବା	tta' – ṛia'
ଭିକ	l – lo' – coŋ
ଭିକାରି	l – lo' – coŋ = re
ଭିଜାଇବା	la'boŋ
ଭିଡ଼ିବା	takṛa – gag –
ଭିଣିବା	tuiŋ, t – to'
ଭିତର	biṭre, insu
ଭିତରେ	alosaŋ, bitre saŋ
ଭିନ୍ନ	pirne
ଭୂଅସୁଣୀ	ḍuane sela m – bwe'
ଭୂଇଁ	bumi, lijo – bri
ଭୁଞ୍ଜିବା	ba'
ଭୂତ	golia/se'hãre
ଭୁଲାଇବା	a'habo –
ଭୁଲିବା	habo'
ଭେଟାଇବା	a'kuṛe – b – bi'
ଭେଟିବା	kuṛe', hoba
ଭେଡ଼ା	menda
ଭେଣ୍ଡା	benḍia/ŋgire
ଭେଳା	toẽla
ଭୋକ	kṛeso'
ଭୋର	njir – no'
ଭୋଜନ	c – coŋ

ମ

ମଉଁସି	bunṭi
ମଉଁସିଆଳ	hur – bo = re, tur – tia – bo – re
ମଇଳା	hmar
ମଉଳ	bha'
ମଉଳିବା	luwe
ମଉସା	ata, mama
ମକଡ଼ହେବା	pag, hali –
ମକା	jona
ମଚୁଗିର	ponḍ
ମଞ୍ଚ	gnitar, bha'tar
ମଞ୍ଜଳ	aŋgrakala
ମଜଭୁତ୍	bol – lx' – kne
ମଜା	sarda
ମଜାକରିବା	sarda – ḍiŋ –
ମଜୁରି	kuli
ମଟି	mõjx

ମଝିଅ	mõnjx
ମଞ୍ଚା	tana?/camḍa
ମଞ୍ଜ	gri – sue
ମଞ୍ଜି	giŋja
ମଟମଟ	miṭi? miṭi?
ମଟର	cena/motor cena
ମଟାଳିଆ	hur
ମାଣ୍ଡିବା	ṭe/lig –
ମଡ଼ାସାଙ୍ଗିଆ	duŋ – se – re. trwe?guawekne – remua
ମଣିଷ	remwa
ମଥା	bha?
ମଥାନ	gnobo?
ମଦ	sagra
ମଧୁର	mrx
ମନା	bia
ମନ୍ତ୍ରିବା	ue – hi
ମନ୍ଥ	gga? – sa
ମନେ, ମନାଏ	gonḍa?/igrik
ମଇଦା	moeda/gohom
ମରଣ	gwe?
ମରିମରି	ho – m – mog
ମରିବା	gwe? – u – we –
ମଲ	ŋxg
ମୂଷ	diŋḍia?par
ମଲ୍ଲ	hmar
ମଳିବା	gxŋ
ମଲ୍ଲି	tx?gwe?sgwane
ମଶଲା	mosela
ମଶା	kuṛnig
ମଶାରି	mosari
ମଶାଲ	holaso
ମସୃଣ	lmuig
ମସ୍ଲା	pag – hali?co
ମସିଣା	siŋla?
ମସୁରି	musri
ମହକ	mo?
ମହକାଇବା	a?mo?
ମହଣ	morok
ମହଣ ଖାରୁ	meta?bo
ମହତ	mared
ମହମହ	niman mo?ke basna
ମହଲ	ḍua
ମହଲ	(bar)tx, (bar) pur
ମହାକୁଟି	gouṛo
ମହାନନ୍ଦ	anoḍ sarda
ମହାନଦୀ	mna?londia?
ମହାନନ୍ଦା	gue?we –
ମହାଜନ	sakar
ମହୁ	njuŋ
ମହୁମାଛି	ḍia – juŋ
ମହୁଫେଣା	pni?
ମହୁଲ	buhwa
ମାଆ	ḍia/iaŋ
ମାଉଁ	ata/wõ
ମାଇ	ḍia – '/ḍianḍx
ମାଇପ	knoe?
ମାଉସି	cili
ମାଙ୍କଡ଼ି (ବଡ଼)	bsa
(ସାନ)	mbo?
ମାଙ୍କଡ଼ଛା	bali – gog
ମାଙ୍କଡ଼	gsia?
ମାଜ୍ଞି	snsiŋ – hx?
ମାଟିଆ	sia? – , lig

ମାଗଣା	sora?
ମାଗିବା	salia?
ମାଗିନିଆ	lo? – ccŋ – re
ମାଘ	mag – harke
ମାଛ	ha?ṛo
ମାଛରଙ୍କା	so?ṛia? – ha? – ti?
ମାଛି	ndrwe?
ମାଜିବା	sia? –
ମାଟି	tbo?
ମାଟିଆ (କାଉ)	sogpa
ମାଠିଆ	gogri
ମାଡ଼ିବା	lig –
ମାଡ଼	temnog
ମାଡ଼ଗିହ୍	hommog – hoṭṭia
ମାଡ଼ିବା (ଗୋଡ଼ରେ)	ṭe –
ମାଡ଼ିବା (ଲଟା)	li –
ମାଡ଼ିବା (ଲଦ)	lig –
ମାଣ	bo?ṛe
ମାଣିଆ	ḍira
ମାତିବା	busa? –
ମାତ୍ର	matram
ମାନ	abur
ମାନିବା	sa? –
ମାପିବା	a?niŋ – /tule –
ମାମୁଁ	mama
ମାୟା	maya –
ମାରଣା (ଗାଈ)	p.po? – tia
ମାରିବା (ଗୁଳରେ)	bagwe? –
ମାରିବା (ପିଟିବା)	bog
ମାଳ	tohõ
ମାଳୀ	mali
ମାସ	harke
ମିଛ	mic
ମିଛୁଆ	pula – rxg
ମିଟିକା ମାରିବା	hãprig – mwa? –
ମିଠା	mrx
ମିଳାଇବା	a?kuṛe –
ମିଳିବା	mile –
ମିଶାଇବା	su? –
ମିଶାଇବା (ଖୁଦାକ)	heja
ମିଶିବା	kuṛe – /su? –
ମୁଁ	nxŋ
ମୁକୁଳା (ଘର)	londa – saŋ
ମୁକୁଳାଇବା (ଖୋଲିବା)	ro?
ମୁକୁଳାଇବା (ବନ୍ଧୀ)	to – pig
ମୁକୁଳାଇବା (ଦିଣ)	a?handx
ମୁଖ	sarmwa?
ମୁଠି	ṭia –
ମୁଖିଆ	naik
ମୁଗ	pesal
ମୁଗୁର	ḍ' – ḍu
ମୁଠା	muṭa
ମୁଠାଇବା	ṭeŋgig
ମୁଣ୍ଡ	bha?
ମୁଣ୍ଡା	metog
ମୁଣ୍ଡାଇବା	txmbo? –
ମୁଢ଼ିବା	ḍiḍia? –
ମୁଡ଼	war – ti
ମୁନି	gojiya
ମୁର୍ଛା	gwe?ra
ମୁର୍ଦ୍ଦାର (ମଡ଼ା)	moṛ
ମୁଲି	kuli
ମୁଲଇବା	a?txg – ci –
ମୂଳ	bunde
ମୂଚକ	tõkx

ମୂଷା (ଛୋଟ) gṛa
ମୂଷା (ବଡ଼) horx
ମୂହିଁ samwa?
ମୂହାଣ man – ḍia?
ମୂହୂର୍ତ୍ତି prxg
ମୂର୍ଖ muruk
ମୂର୍ତ୍ତି putla
ମୂଳ ଖୁଣ୍ଟ kecar – tu
ମୃଗ hela
ମେଣ୍ଢ guṭu
ମେଣ୍ଢା menḍa
ମୋର nxŋ – ne
ମୋଟ sappa
ମୋଟା mna? – gagṛe
ମୋଡ଼ିବା hali? –
(କାନ) pag – lug
ମୋତେ anxŋ – ke

ଯ

ଯଣ୍ଢ anḍi
ଯାଆ ginboe?
ଯାଆଁଳା jomla
ଯାଉ nturia?
ଯାକ sappa/ḍa?ka
ଯାହାକୁ aja –
ଯାଚବା bi?
ଯାଦୁ dadu
ଯାପଟିବା takna – sa? – . konḍo –
ଯାତ୍ରା mx?
ଯେମିତି ḍxk – ḍi
ଯୁଧରେ anḍi
ଯୁଗଳ rigno
ଯେଣୁ txn – sa
ଯେତେଶ anḍi
ଯେଢକି o?ṛi
ଯେବେ o?naṛig
ଯେ ja
ଯୋଟିବା ria –
ଯୋଗାଇବା raŋ – bi? –
ଯୋଗାଡ଼ j'jo? – t – tia –
ଯୋଡବା hanto? – /tu –
ଯୋ'ଡ଼ିବା ban + ok (ଯୋଡ଼ି)/joṛe –
ଯୋଡା panḍoy
ଯୌତୁକ gnxŋ

ର

ରବିବାର santa
ରକ୍ତ roito
ରଜଟା sukṛigigla?
ରକମ rokm
ରନ୍ତ mia
ରଖିବା bo –
ରଗଡ଼ିବା rig
ରଙ୍ଗ nḍune remwa,
ininice?remwa
ରଞ୍ଚ cike
ରନ୍ଧାଇବା a?ci
ରନ୍ଧିବା a?rx
ରଜା hi?saŋ
ରାସ୍ତା tnoŋra
ରହିବା no?
ରଥ dḍua – so
ରଶ୍ମି u – wa

ରଡ଼ିବା	hoʔgiaʔ
ରଥ	roṭ
ରନ୍ଧା	tnohar
ରନ୍ଧା ମାଉବା	ṭõhar
ରନ୍ଧାରନ୍ଧି	ḍḍue – coŋ – t tueʔ – coŋ
ରନ୍ଧ୍ର	plog
ରମିବା	kuṛcʔ – maṛe
ରସ	ros
ରସୁଣ	tlwe – sulxg
ରଧି	ghxʔ
ରମୁଆଳ	nḍiaʔ – u
ରହିବା	l – lxʔ –
ରାଗିବା	gseʔ
ରାଗି	gscʔkne, gseʔ – rx
ରାଜା	hisaŋ
ରାଜ୍ୟ	des
ରାଷ୍ଟ୍ରବା	geʔwar
ରାଣ	oṛa –
ରାଣୀ	raini
ରାତି	gweʔ – saŋ – kweʔ
ରାଢ଼	mnḍig
ରାନ୍ଧିବା	ḍ – ḍuc – coŋ
ରାନ୍ଧୁଣିଆ	ḍ – due – coŋ – re
ରାସ୍ତା	wasar, uwa, kiro
ରାମ୍ପୁଡ଼ିବା	geʔ
ରାଣ୍ଡା	gali
ରାହୁ	rau – kitoŋ
ରିସା	gscʔ – risa
ରୁଣ	hno, kolsa
ରୁଅଁଳା	aʔuŋ
ରୁଣ୍ଡାଇବା	raʔsiŋ
ରୁଦ୍ଧ	soe –
ରୂପା	rupa
ରେଟିବା	uŋ –
ରୁଷିବା	gseʔ –
ରୁନ୍ଧାଇବା	aʔlxʔ –
ରେକଟିବା	baʔtxg –
ରେନ୍ଦା	muṭxg
ରେଖା	sirla
ରୋଇବା	uŋ –
ରୋଗ	aʔsi
ରୋମ	ugboʔ
ରୋମନ୍ଥବା	bṭu –
ରୋଷାଇ	ḍ – due – coŋ

ଲ

ଲଙ୍ଘିବା	briŋ
ଲଇ	ghxʔ
ଲକ୍ଷ୍ୟ	oseʔ
ଲଗାଇବା (ଲେପିବା)	lig – b – biʔ
ଲଗାମ	sikli
ଲଗାଲଗି	ḍagra – ḍagra
ଲଗି	clx – d – ḍu/gaŋha
ଲଙ୍ଗଳ	sni
ଲଙ୍ଘିବା (ବାଡ଼)	halir
ଲଙ୍ଘିବା (ନଦୀ)	pwaʔ
ଲଜ୍ଜା	gewa
ଲଟା	lata
ଲଟାଇବା	susaʔtiŋ, aʔkuṛe
ଲଟ୍ଟୁ	boŋgra/k – n – ir
ଲଟେଇ	suiŋ – siŋ – lxʔ
ଲଢ଼ାଇ	poetur
ଲଢ଼ିବା	r – riŋ –
ଲଣ୍ଡା	baṭa/mundṛa

ଲତା	l – li
ଲଢ଼ିବା	ta'nia
ଲବଣୀ	kirsa
ଲମ୍ଫଦେବା	pwe' –
ଲମ୍ବ	clx
ଲସା	tormu = swe
ଲହିକା	we' –
ଲହରୀ	lohori
ଲହୁ	mia
ଲାଜ	remwa
ଲାଗିବା	gig – la
ଲାଗି	hatla
ଲାଙ୍ଗୁଡ଼	pla'
ଲୁଚିବା	bu'ṛi
ଲାଳ	gewa
ଲାଜକୁଳୀ	lajkuila – buṭa
ଲାଞ୍ଚ	lanco
ଲାଞ୍ଜ	pla'
ଲାଠି	laṭi
ଲାଉ	ntoŋ
ଲାଲ	bnue'tur
ଲିପିବା	rig – tia, bwa' – saŋ, llig
ଲିଭିବା	lig –
ଲୁଅଁଉବା	a'galug
ଲୁଠିଁଘିବା (ଡାଳ)	wã – ḍig
ଲୁଙ୍ଗର	ugbo'kor kora
ଲୁଗା	paṭai, mpwa
ଲୁଗାପଟା	paṭai – putai
ଲୁଚକାଳି	bu'ṛisra
ଲୁଚେଇବା	bu'ṛi – bo
ଲୁଟିବା	buṛi – lx'
ଲୁଢ଼ିବା	buṛi –
ଲୁଣ	bṭig
ଲୁଣିଆ	btig – btig
ଲେଉଟାଇବା	a'handx
ଲେଉଟିବା	handx
ଲେଙ୍ଗଡ଼ା	coṭa
ଲେଙ୍ଗୁଟି	linguti/gusi
ଲେଟିବା	gugwar
ଲେମ୍ବୁ	aṛwa/lse'mwa'
ଲେପନ	bog
ଲେପିବା	bwa, bog –
ଲୋକ	remua
ଲୋଟା	muta
ଲୋଟିବା	ḍulxg – llx'
ଲୋଡ଼ା	loṛa
ଲୋଡ଼ିବା	tur
ଲୋଭ	lob

ଶ

ଶଏ	malkuṛi, umuiŋ – sue
ଶଗଡ଼	sogoṛ, banḍi
ଶଙ୍ଖଚିଲ	klur
ଶଣ (ଗଛ)	golia – pa'
ଶର	h – hã
ଶରଧା	sarda
ଶଳା	grxŋ
ଶାଳବୃକ୍ଷ	tonu
ଶିଶି	glug
ଶସ୍ତା	sasta
ଶିଆଳ	kia – uhuã'
ଶିଙ୍ଘା	kenda
ଶିଙ୍ଗ	hma'

ଶାଗୁଆ	hrx'
ଶାଢୀ	t - lwe
ଶାନ୍ତ	dorom, bol
ଶାପ	a'kue
ଶାବେଲ	kusi
ଶାଣିକା	talwe', talig
ଶାମୁକା	corklo'ṛia'
ଶାରୀ	maina - pig
ଶାଳ	sorgi
ଶାଳୁଳା	kenia
ଶାଶୂ	mama
ଶାଣ୍ଡ	ḍonḍo
ଶାହୁ	sai
ଶିଆଳ	lanḍua
ଶିଉଳି	saru'ṛia'
ଶିଂଶପା	umur - sla'
ଶିକୁଳି	sinkli
ଶିକା	unaŋ
ଶିକାର	g - go
ଶିକାରୀ	ggo - re
ଶିଖା	l - li - so
ଶିଖାଇବା	a'mia'
ଶିଙ୍ଗ	ḍiraŋ
ଶିଙ୍ଗା	rne' - mu
ଶିମ	katikwa
ଶିମିଳି	kenia
ଶିରା	naṛi
ଶିଳ	hu' - sembwar
ଶିଳପୁଆ	uhuŋ - bwar
ଶିଶି	kanco
ଶିଶୁଆ	mmur
ଶିଂଘା	keṛ - ja
ଶୀଘ୍ର	jia'
ଶୀତ	r - rwaso'
ଶୁଆ	rupu
ଶୁଆଇବା	a'ḍulxg
ଶୁକୁଆ	sukua - ha'
ଶୁଖାଇବା	a'nsuar
ଶୁଙ୍ଘିଲ	nswar
ଶୁଙ୍ଘିବା	c - cui
ଶୁଣିବା	õ
ଶୁଣାଇବା	a' - õ -
ଶୁଭିବା	õ - /naŋ -
ଶେଣୀ	hno
ଶେଜ	sej, bnbe'
ଶେଜାଇବା	b - be' -
ଶେଷ	ḍa - ge
ଶୋଇବା	ḍulxg -
ଶୋଧିବା (ସୁଝିବା)	bi'a'tx - ci
ଶୋଭିବା	ə'soba -
ଶୋଷ	ugḍia'
ଶୋଷିବା	gi'ṛia'
ଶ୍ରାଦ୍ଧ	punḍa

ସ

ସଂକ୍ରାନ୍ତି	umuiŋ kuṛi go' - gu
ସଉରୁଣୀ	gin - bwe
ସଢ଼ଦା	beharne dinsu
ସଉପ ମଣିଷା	siŋla'
ସିଁଗିବା	opa - b - bi'
ସଂଗ୍ରହ	e - raŋ, ra'siŋ
ସଂସାର	soŋsar
ସକଢ଼ିବା	lho' - lho'

ସକାଳ	njir
ସକାଳ ପାହିବା	taraʔ -
ସଙ୍କୁଚିବା	sarlo uhũe ceʔaʔko -
ସଙ୍ଗାତ	sangat, moitor
ସଙ୍ଗୀତ	osmar
ସଘା	lnaṭa
ସଳଖିବା	jjoʔ - litia
ସଜଡ଼ାଇବା	aʔrx - bx -
ସଜନା	munga
ସଜାଇବା	aʔrx -
ସଜାଡ଼ିବା	joton ḍḍiŋ -
ସଞ୍ଚାଣ	jolkot
ସଞ୍ଚିବା	raʔsiŋ, arje
ସତ୍ତ	l - lomnḍig
ସଡ଼କ	luwen
ସଡ଼ା	rbug
ସଡ଼ାଇ	naṛia korpa
ସଡ଼ିବା	rbug -
ସଢ଼ୁ	saṛu
ସତ	sotehaʔ
ସତର	goʔgu
ସନ୍ତକ	sontok, boṭallig
ସନ୍ତାଇବା	aʔteʔpiaʔ
ସନ୍ତୁଳିବା	ḍ - due
ସପ	tuma - ṭaṭi, siŋla
ସପନ	muʔsuʔ - ṛiŋ
ସପୁରି	buiŋ - poros
ସପ୍ତାହ	umuiŋ - santa
ସଫା	nirmol
ସବାଶେଷ	hṛiŋ lxʔkne, cidene
ସବୁ, ସବୁଏ	sapʼpa
ସବୁଥରେ	sapʼpare - nsaʔ
ସବୁବେଳେ	kalahaʔ
ସଭ	llxʔ - par
ସମୟ	bela
ସମସ୍ତ	alekxne sapʼpa
ସମୁଦ୍ର	sumdi
ସମୁଦ୍ରଫେଣୀ	tona baʔri
ସମ୍ପତ୍ତି	asti
ସମର୍ପିବା	opa -
ସମ୍ଭାଳିବା	samale
ସରକାର	sorkar
ସରଳ	surgi - slaʔ
ସରିବା	ḍa -
ସରୁ	lwir
ସରୁ	supur
ସର୍ଦ୍ଦି	rompa
ସର୍ପ	b - boʔ
ସଳଖ	soje, sweʔṛa
ସଳଖିବା	aʔsx
ସଳିତା	salta
ଶ୍ୱଶୁର	mama
ସହଜ	holga
ସହସ୍ର	hajar
ସହିତ	ṛxtte
ସହିବା	samle -
ସାଅନ୍ତ	njaʔ
ସାଇତିବା	tambuŋ -
ସାଙ୍ଗଶିବା	jog
ସଙ୍କୁଳାଇବା	sarloʔ
ସାକ୍ଷୀ	saki
ସାଗୁଆ	rabon
ସାଙ୍ଗ	trwegwa
ସାଜ	sajo
ସାଜିବା	raʔsi
ସାଢ଼ି	paṭai

ସାଏ	hawẽ
ସାଉ	gu
ସାନ	ḍbā
ସଫାସୁତୁରା	telu, nirmol
ସାବତ ମା	mbo', bsa
ସମାନ	~muiŋ – rokom
ସାର	gri – swe
ସାରଙ୍ଗି	srxŋgi
ସାରିବା	a'ḍa –
ସାରୁ	saru – la
ସାଲିସ	sas – lx' – ke
ସିଉର	cutur
ସିଅର	gobna, kaṛi
ସିଆଳ	lan ḷua
ସିଝିବା	tog
ସିନ୍ଦୁର	a'gali – og
ସିଙ୍ଗ	ndrx'
ସିକୁଳି	sinkli
ସିଞ୍ଚିବା	nsiŋ –
ସିଇଁବା	hx' –
ସିଠୁଆ	nua – ko – rxg
ସିଧା	soje, swe'ṛa
ସିରା	sira
ସିଝୁବା	t. tog –
ସୁଅ	mõjx – lonḍia'
ସୁଅଁ	uhũa'
ସୁଖ	suk, sarda
ସୁଙ୍ଘିବା	tirse', tirxŋ
ସୂତା	suta
ସୁତୁରିଭାବ	sutrx
ସୁଣ୍ଢ	kontor
ସୁନା	sona
ସୁନ୍ଦର	sondor
ସୁବିଧା	niman
ସୁରେଇ	gagri
ସେ	mx
ସେଇଥିପାଇଁ	atxne – lagre
ସେହିଲଗେ	gtxne – dapṛe
ସେଳବା	rŋx' –
ସେଳହେବା	sgir –
ସେଠାରେ	atwa'ha'
ସେଠୁଁ	atbaŋ
ସେଢକ	o'txn
ସେଥିଲାଗି	gtx – nsa'
ସେମନ୍ତ	ḍxtua' – ha'
ସେଲଗେ	gtxn – dapṛe
ସେବା	seba, si'
ସେମିଢ	ḍetwa' – ha'
ସେହୁ	mx
ସେଢ଼କିବା	buju'
ସାପ	b – bo'
ସ୍ତନ	tra'ṛia'
ସ୍ତର	palu
ସ୍ନାନ	kumaṛia'
ସ୍ୱପନ	mu'su'ṛiŋ
ସ୍ୱର୍ଗ	kitoŋ – hni
ସ୍ୱାମୀ	mix, sbo

ହ

ହଇଜା	l – luar – sloe'
ହୁଁ ଭରିବା	hõ – ṛak ke
ହଁସ	koṛ – pig
ହକାରିବା	tandia' –
ହକାହକି	u – wa – t' tur –
ହଗିବା	xg
ହଜମ	arge'
ହଜାଇବା	a'bo'

ହଜିବା	boʔ
ହଟିବା	taʔ – , taʔ – gug ḍiataʔ –
ହଠାତ୍	mariaʔ – tug
ହଡ଼ା	buṛa – gweʔ
ହଢ଼ଥର	sin saʔ – ti
ହନୁ	ṭnoṭuig
ହନୁ	mbir – siaʔ
ହମାଳିବା	hoʔ –
ହରଡ଼	kanḍle
ହସ୍ଛିବା	hantar –
ହରିଡ଼ା	toswa
ହରିଣ	hela
ହଳ	snsi
ହଳଦ	s – sia
ହଳଦୀବସନ୍ତ	ssoŋ sia – pig
ହଲଇବା	laʔjur, aʔweʔti
ହଲାହଲ	laʔjur – laʔpa
ହଲିଆ	s – sire
ହଳିବା	p'pig
ହସିବା	l' lwaʔ
ହାଇ	warnahiŋog – ḍiaʔ
ହାଉ	hau
ହାଉଡ଼ା	toʔtla, bobxʔ, lalia
ହାଉଳି (ଗରମ)	tati
ହାଉଳି ଖାଇବା	palara
ହାକ	uwa – , waʔsar –
ହାକିମ	hakim/gro
ହାକୁଟି	gtagʔgcwaʔ
ହାଟ	santa
ହାଟୁଆ	santare
ହାଡ଼	ncia
ହାଡ଼ଫୁଟି	mnaʔ – mata
ହାଡ଼ୁଆ	ncia – korxg
ହାଣିବା	siʔcnḍxŋ/siʔ
ହାଣ୍ଡି	nkwi
ହାତ	t – ti
ହାତଚକି	t – ti – alo
ହାତୀ	hati
ହାତୁଡ଼ି	muṭla
ହାପୁଲିବା	srug –
ହାବୁଡ଼ିବା	hoba – /ṭia –
ହାମୁଡ଼ିବା	deŋgaʔolxŋ –
ହାର	tohõ
ହାରିବା	hare –
ହାଲିଆ	l'huã –
ହାଲୁକା	lihiaʔ
ହି/ବି/ମଧ୍ୟ	rig/haʔ
ହିଆ/ହୃଦୟ	gri
ହିକ୍କା	tag – gcwa
ହିଡ଼	kagboʔ
ହିସାବ	leka/heja
ହୁଗୁଲାଇବ	laʔwar –
ହୁକା	tehwã
ହୁଡ଼ା	kagboʔ
ହୁଡ଼ିବା	wiŋ
ହୁଣ୍ଡା	muruk
ହୁଣ	wa – hũ – ḍiaʔ
ହୁରୁଡ଼ାଇବା	aʔ – biṛ – kx –
ହୁଳାହୁଳି	wa – sar
ହୁଲା	hola – so
ହୁସିଅର	jagrot
ହେଁସ	siŋlaʔ
ହେଇଟି	toʔ – ti
ହେଉ	ḍiŋ – le
ହେଜିବା	heja –
ହେଟାବାଗ	gada – bag
ହେତୁ କରିବା	hetx –
ହେମାଳ	rwaʔ – so – kig
ହେରିବା	hilaŋ –
ହେଲେ	ṛig
ହେବ	ḍiŋ

ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦକୋଷ

ଇଂରାଜୀ-ଓଡ଼ିଆ

(କ) କ୍ରିୟା ଶବ୍ଦ

(ଖ) ବିଶେଷ୍ୟ ଶବ୍ଦ

VERB

abandon, discard	hantar –
be able	ia –
abstain (refrain from doing something)	bia –
accuse (on suspicion)	aʔ – ninda –
accompany (go along with)	meʔro/trweʔ gwa – we –
ache, pain	aʔsi
acquit (find innocent)	aʔhantar
act (take part in a drama)	waʔ – ṛxŋ
admit (one's fault)	dos maneʔ
adopt (a child)	biʔ – coŋ
advise	basoŋ – biʔ
agree (hold the same opinion)	õ –
aim at (of gun, arrow, etc.)	oseʔ
alight (as a bird or butterfly)	jwar
allow (permit)	basoŋ – biʔ
amuse (a baby)	sarda – ḍiŋ
ambush	buʔṛi – lxʔ
annoy, bother	aʔgseʔ
answer (a call)	õ –
answer (a question)	baʔlir
appear (come into sight)	tna
approach (come near)	pxŋ – caʔ
approve	maneʔ
arrange (put things in order)	aʔrmx
arrive (at a place)	we – caʔ
ascend, climb (a hill)	dxʔ
ask (a question)	saliaʔ – ku

ask for (something), request	saliaʔ
avenge	saliaʔku – sa
avoid (a person)	hantar
bark (as a dog)	ba
bathe (one's self)	kuma – ṛiaʔ
bear, give birth to	jonom – ḍiŋ
bear (fruit)	cu
beat (a drum)	bog
beat (heart or pulse)	puṭ puṭ
beckon	uwa
become	ḍiŋ
beg	saliaʔ
begin	mulx
belch	kre – ṛiaʔ
believe	bisas – ḍiŋ
bend (a stick)	aʔkokṛe/aʔḍ – ḍueʔ
betray (a person)	joṭe
betroth	bihxne samuaʔ gueʔne
bewitch	aʔwx
bind (wind cord around tightly)	g – gag
bite (as a dog)	h – haʔ
bite (as a snake)	gog
bite (of a fish on a line)	h
bleach (remove colour)	aʔwe
bleed	miũ – tar
bless (give a blessing)	talig
blink (close both eyes momentarily)	raʔdig – mwaʔ
bloom (produce flowers)	sari –
blow (as wind)	h – hwe – ṛiaʔ –

blow (with the mouth on something)	hũ - par
blow (flute)	piˀ
blow (a horn)	piˀ
blow (nose)	reˀ - mu
boast, brag	gorob - ḍiŋ
boil (as does water)	aˀg - gi (tṛ) torloˀ ṛiaˀ (intr)
boil (something, a method of cooking)	aˀnsiŋ
bore (a hole)	goˀ
borrow	saliaˀ/holx
bounce, rebound	(torloˀ) pweˀ
braid, plait	wiˀ
bow (bend the body)	briŋ
break (as a stick, intra.)	pagciˀ
break (a stick, trans.)	pagciˀ
break (as a pot intra.)	yaˀ
break (as a pot, tra.)	aˀyaˀ
break (as a rope, intra.)	txg - ci
break (a rope, trans.)	aˀtxg - ci
breathe	punḍe -
brew (beer)	ḍoe
bring (something to a place)	e - raŋ
brood (as a hen of her chicks)	burbug - ḍiaˀ
bubble (as a fluid)	pipul tar
build (a house)	aˀ rx
burn (as a fire, intra.)	ḍwa/giˀ
burn (trans.)	aˀgiˀ
bury (a thing)	hati
bury (a dead body)	hati
buy	behar

cackle (as a hen)	rxˀ
call (ask a person to come)	u - wa
call (call to get attention)	uwa
carry (a baby in the customary manner)	oˀ
carry (on head)	tx - mboˀ
carry (on shoulder)	ṭuŋ - pia
carry (in hand)	koˀ
carve (a figure)	g - gwar
castrate	saˀ
catch (chase and catch)	saˀ
catch (something thrown)	saˀ
catch (an animal in a trap)	saˀ
celebrate (a festival)	panḍeˀ
challenge (to a contest)	bad - bog
change (alter)	pir - aˀḍiŋ
change (money)	sirla - holx - ke
chant (delivery intermediate between speech and song)	morxg
chase (pursue with intent to catch)	nwa
chatter	kiro/baˀlir - bata
cheat, deceive	naleˀ
check, stop (e. g., flow of blood)	aˀtaŋ ḍiaˀ
chew (food)	g - gx -
chew (betel, tobacco, etc.)	gx -
chirp (as birds)	kog - kog - ḍak -
choke (have difficult swallowing)	ḍxk

choose (cut of several)	sri
chop (firewood)	baˀ
clean (to plaster)	aˀcoŋ loˀ
clear (the throat)	aˀcar koˀ –
clear (a field for planting)	toˀrig – ciaˀ
climb (a tree)	ḍx –
cling to	gig – laˀ –
clap (the hands)	bati
close (a bag)	ḍ – ḍa –
coagulate	suˀ
collapse (e. g., of a house)	loˀ
collect (debts)	cniaˀ – toˀ
collide (two moving bodies)	hoṭmia – / ontwar –
comb (hair)	g – guˀ – boˀ
comb (fibre for spinning)	guˀ
come	p – paŋ
command (order someone to do something)	bx
commit suicide (hang)	dxŋgoˀ – gweˀ –
(drown)	loˀṛiaˀ – gweˀ
compare	jata aˀkuṛe
conceive (become pregnant)	tanḍx – ḍiŋ
confirm (opposite of deny)	mane
conspire (plan evil together)	baˀlir
consume (as fire, decay, etc.)	coŋ
continue (an action)	ḍiŋ – lxˀ –
condemn (find guilty)	aˀninda –
cook	ḍ – ḍwe

cool (e. g. food) trans.	aˀs – sig
cough	aˀcar – koˀ
count	heja
court, woo	remx/sutrx
cover	ḍ – ḍa – biˀ –
crawl (as a baby)	deŋga/go – lx
cringe (draw back in fear)	taˀ – gug
cross, go across	jine – we – / cinḍxŋ – we –
cry (weep)	hoˀ –
cultivate (tend crops)	sle/aˀble
cure (an illness)	bol – aˀṛiŋ –
curse	aˀkwe –
cut (cloth)	guaˀ – txg
cut (rope)	gwaˀ – txg –
cut (meat)	g – gwaˀ –
cut (hair)	gwaˀ – tog/katrx –
dance	waˀṛxŋ – weˀ –
dare (risk doing something)	sas
decay, rot	rbug (fruits) / sulaˀ (rice)
decide	neˀga
decorate	aˀrx –
decrease	una/gonḍa
defeat	hare
defecate	xg
defy	a – saˀ
demolish, wreck	siaˀ/guaˀtxg/pig/peg
deny (having done something)	bia
deny (knowledge of a thing)	bia

destroy	nase –
die	gwe?
dig (a hole)	go? –
dig up (root crops)	go?
dilute (add liquid)	su? –
dislike (doing something)	hirgwa? –
dip into, dunk	ta?no/jo – ndia?
dip up (water)	ndia? – a?se?
disappear	maya – we –
disarrange (put out of order)	a?pigbi?/pigtalak –
discuss	bicar – ḍiŋ
disgrace	a?ninda
dispair (give up hope)	usur – ḍiŋ
disperse (go away from being together)	nwa/ḍ – ḍo
dissolve (e. g. sugar in water)	su?bi? – /bile –
divide (property)	baṭa – bi? –
divorce	hantar – bi? –
do (unspecified verb)	ḍ – ḍiŋ
dodge (move out of path of something)	gucx
doubt	onman – paŋ
drag (a heavy object)	urgu? –
drag (the feet)	gu?
draw (a picture)	a?rx –
draw (water)	gu? – a?tar –
dream	mu?su?ṛiŋ
dwell, live at	lx? –
drink	ug
drip (as water)	ṭop ṭap – lo? –
drive (cattle or other animals)	nua – bi? –
drop (let go of something so it falls)	lo?
drown	jonḍia? – bi? –
dry in sun (e.g. clothes)	cwar –
dry up (as water)	gi? – ṛia?
dye (cloth)	a?ug
earn	arje –
eat	coŋ –
echo	n – naŋ –
embrace (each other)	hokonḍo – hosar lo?
embroider	a?rx –
empty (a jar)	a?mela/kig
encourage	borkos – samua-basoŋ
endure (suffering)	ba –
enjoy	aland – ḍiŋ –
enter, go in	ga –
equal, be equal to	sman – lx? –
erase	a?mase?
escape (from a pursuer)	plxgce?lag ḍo, jine, ce? lag ḍo –
escort (an honored person)	trwe?gwa wehar – /waraŋ we –
exaggerate	a?mna?ce? samwa basoŋ
examine (closely)	niman ke –
excel (be greater than)	jine we –
expect	asa – ḍiŋ –
explain	bujx
extinguish (a fire)	a?lik=so
fade (lose colour)	har –
fail (what is attempted)	hare – we

faint, swoon	hweʔra -
fall down (when standing or walking)	loʔṛxʔ -
fall of (e.g. fruit from tree)	loʔ -
fall into (e.g. water)	loʔṛiaʔ -
fan	weʔ - biʔ -
fast (abstain from food)	kṛesoʔ - lxʔ -
fasten to, attach	gag -
fear	bṭo -
feed	aʔcoŋ -
feel (sense internally)	babe -
feel (sense by touch)	ligceʔke -
ferment	paceֽ -
fetch water (go and get)	e - ge - raŋ
fight (with each other)	hom - mog
fill (a jar with water)	taʔno -
find (something sought)	kuṛe -
find (something unexpected)	aʔmile - ke
finger (a stringed instrument)	rxʔ
finish (doing something)	lug
fish	haʔṛo - saʔ -
flatten	llaʔ -
flatter	puskx - ṛiŋ
flicker (as a fire or light)	lip lip
float	t - taʔ - ṛiaʔ -
flow	jwar -
fly (as a bird)	waleʔ -
fold (cloth)	pag - bo -
follow (a person)	plaʔplaʔ - we -
forbid, prohibit	mona ṛiŋ bo - namuʔ - ḍak
forget	ha boʔ -
forgive	hantar - biʔ -
freeze	bṭoceʔ buŋ - lxʔ
frighten	baʔṭo -
gamble	bluʔ
gather together (assemble)	r - siŋ
gargle	g - giŋ - ḍiaʔ
germinate	poʔ - ṛiaʔ
gesture (as when talking)	swega - aʔswe -
get (go and get)	e - raŋ
get (come and get)	pxŋ - raŋ
get angry	gseʔlo
get up (arise)	toʔriaʔ
get well (from an illness)	molkwaḍiŋ -
give	biʔ -
give in (follow another's wish)	maneʔ, saʔ
gnaw (rats)	riʔ
go	we
go around	pwe -
go away (from a place)	lo -
go home	ḍwa - wig -
go out (as a fire)	aʔlik -
go out of (a house)	tar - we -
go through (a door, etc.)	ga - we -
gossip	baʔlir - ḍiŋ har
grab	ṭokna saʔ - lxʔ -
grasp	drig
grate (rub on a grater)	huʔ
grave (cut incised designs)	go ceʔ gwar
graze (as cattle)	coŋ gaʔ -
greet	sar lo -

grind (grain)	huʔ – rig
grip (hold firmly)	daṭam saʔ –
grit (teeth)	g – gx – riʔ –
groan	tor hwã ṛiŋ
grow	lweʔ (tall) mnaʔ
guard	hur –
guide (show the way to)	gali – aʔ swe
hammer	bog –
hang up (on a hook)	aʔweʔjoŋ
happen, take place	ḍiŋ
harrow	paṭa – bog –
harvest	le –
hatch (egg)	g – gok –
hate, dislike	inceʔ –
heal (as a wound)	boʔ –
hear	drig, õ
heat (e.g. food)	aʔg – giʔ –
help	biʔ – b – bo –
herd (cattle of other animals)	raʔsiŋ
hiccup	ttakewa
hide (conceal something)	buʔṛi
hide (conceal one's self)	buʔṛi –
hinder	raʔmo
hire (a man to help)	buti
hiss (as a snake)	ggu sueʔ –
hitch (draft animals)	guʔraŋ –
hold	saʔ –
hope	asa – ḍiŋ –
howl	baʔ – , kiro
hum (with mouth closed)	gur mure –

hunt (for game)	g – go
hurry	jiaʔjiaʔ
ignore	haboʔ –
imagine	mone – panceʔ –
incite	budi – aʔ miaʔ –
increase	aʔmnaʔ/aʔbwe
inflate	oŋ
initiate (ceremonially)	mulx
injure (a person)	aʔcina – aʔbana
insist	daṭam basoŋ –
insult	aʔ gewa – soʔ –
invite	u – wa
iron, press (clothes)	isturi – ḍiŋ –
irrigate (crops)	nḍiaʔ – aʔsaʔ
itch	gx (vi)
jerk (pull suddenly)	g – guʔ
joke	ṭakria –
jolt, jar	daŋka –
jump across	pweʔ
jump over, hurdle	pweʔcinḍxŋ
keep, retain	bo –
kick	ṭeŋhaʔ –
kill	bag weʔ
kindle (a fire)	g – guig
kiss	boenta
knead	liʔtxŋ/laʔmwar
kneel (be in a kneeling position)	dãga – ceʔ – ko –
kneel down (take a position)	manḍi kuṭa ceʔ ko –
knit	aʔrx
knock (on a door)	kapaṭḍ – ḍiʔ –

knock down (something erect)	aʔloʔbiʔ -
know (a fact)	m - miaʔ
know (a person)	samwaʔ
lack (be without)	a - lxʔ
last (stay in condition)	borje - /ba
laugh	lwaʔ
lay (an egg)	ntaʔ -
lead (a person)	gali aʔ sueʔ -
lead (an animal)	guʔ - raŋ
leak (as a pot)	ḍoŋ -
lean (against something)	nig - ḍx
learn	miaʔ -
leave (something behind)	hantar, hoboʔ
lend	biʔ - cia
let go (stop holding)	bx - , hantar
lick	c - ca
lie (utter falsehood)	pula -
lie (recline)	nigḍx
lie down (assume a position)	ḍulxg
lift up	liŋ -
like	nimanḍa - lage
limp	coṭacoṭa - ulxŋ -
listen	õ -
load (a vehicle or animal)	aʔḍx -
long for	asa - ḍiŋ
look at	ke -
look back	tanguḡḍia - ke -
lose (be defeated)	hare - we -
love	sarda ḍiŋ -

make (produce an artifact)	aʔrx -
massage	pickeʔ -
measure (length)	aʔniŋ, ciŋ
measure (volume)	tule -
meet (someone)	kuṛeʔ -
melt	lŋeʔ -
mend (a garment)	aʔrx
milk (a cow)	rweʔ -
mimic	heʔlia
miss (a target)	aʔtapeʔ -
mix	aʔkuṛeʔ -
mould (shape plastic material)	aʔrx
mourn	neʔganeʔgaceʔho - taʔloceʔhoʔ -
move (to another nearby place, intrans)	aʔsx
move (stir, not remain motionless)	hujur
move (trans.)	gucx
mutter (speak indistinctly)	puṭ puṭ ḍiŋ - lxʔ
name (give a name)	mni - biʔ -
need	loṛa
net (catch with a net)	wala - talak - ke
nod	aʔweʔ = boʔ/ aʔḍar - boʔ. weʔ -
nurse (feed a baby)	biʔcoŋ
obey (a command)	mane
offend	aʔgewa soʔ -
offer (something to somebody)	biʔ -
open (a door)	roʔ -

open (eyes)	k - ke -
open (mouth)	g - gaˀ - ṭa
open (a bag)	to - ṛa
overflow	laˀṛiaˀ -
overtake	jine - we -
own (possess)	lxˀ -
pack (into a box)	gag - riˀ, j - jog - bo
paddle (a canoe)	twig
paint (artifacts)	aˀug -
paint (face or body)	cuˀ
pant	pospos - punḍeˀ
patch (cloth)	taŋḍaˀ - cxŋ - pogˡ
pay	b - biˀ
peck (as a bird)	gog ṭaˀ -
peddle (goods)	aˀulxiŋ ceˀso -
peel (strip skin off fruit)	tiaˀ -
perch (as birds)	ko
persist	lageriaˀ
persuade	sikx
pick (fruit from tree)	rweˀ -
pick up (off ground)	jog - raŋ -
pierce	poˀ -
pile up	taˀriŋ
pinch	hi -
pity	dorom - ḍiŋ -
plan	onman - ḍ - diŋ -
plant (roots or cuttings)	uŋ -
plaster	aˀcoŋ loˀ -
play	bluˀ, waˀṛxŋ
play (a game)	bluˀ
play (stringed instrument)	bog, rx

plead	hara haru
please	sarda - ḍiŋ
plow	si -
plug (a leak)	taŋ ḍa
plunder	ḍonga
point (indicate direction)	aˀsweˀ
point (out show which of several)	aˀsamwaˀ
poison (fish or animals)	bis - biˀ
polish	siaˀ -
pound (e.g. grain)	to -
pour out (water)	kig - , talak -
practice	m - miaˀ
praise	bol - aˀṛak -
pray	borme -
predict, foretell	(hṛiŋ nesamwa-basoŋ ne)
prefer	monḍiŋ -
prepare	aˀrx
press	mig
pretend	hweˀ - (prefix + verb)
prick (as a thorn)	to
promise	oṛa - /sot samwa
prop up	tosig, ṭanṭu
protect	rokia - ḍiŋ -
pry	leˀgaˀ - ke -
pull	e - guˀ - raŋ -
pull out (from a bag or other container)	e - raˀ - raŋ -
pull out (a tooth)	tag
pulverize	laˀkur
punish	donḍ - biˀ

push	ṭo'e – ṭoraŋ –	rescue	a'brwa –,
push into (a bag), cram into	tẽ'jo'		ba'rwa
put (in a place)	bo –	resemble	sman – ḍiŋ –
put back	hanḍx – e – bo	resent	gsx' –
put on (clothes)	so' – /gwalxk –	respect (show respect to a person)	mane' –
	hwa'ṛxk – /g—gur		sarlo' –
quarrel	uwiŋ ha – riŋ ha'	rest	punḍe –
race (engage in a contest)	wir	return (give back)	a'banḍx –
rain	g – guria'/gur –	return, go back (to a place)	hanḍx –
raise	liŋ/a' to ṛia'	ride (in or on)	ḍx' –
rake	paṭa – bog –	ridicule (a person)	a' – ninda
rape	bolotkar – sela	rinse	lig/sia
	mbweke – sa' –	ripen (as fruit)	ble
reach for	ca'	rise, go upward	to'ṛia', ḍ – ḍx'
read	lo' –	roar	gurŋe' –
reap (grain)	hwe' – /gwa' –	roast	sir
rebel	guṭukuṛe – ce'	rob	ḍonga
	a'to'ṛia	roll (turn over and over)	gunḍli
recite (a poem or legend)	hu'	roll up (make into a roll)	u – wir
recover (what was lost)	hoba		
refresh	niman – lage –	rub	ttwa, rugxg
refuse (do not accept what is offered)	bia –	rule	raji – sa'
		run	wir
regret	duk – bicar – ḍiŋ –	run away, flee	ḍo –
rejoice	sarda	sacrifice (behead)	si'
release (set free)	to'pig; hantar	satiate, make satisfied	a'rin –
remember	hetx –		
remove (take away)	raŋ—we –	save (put aside for later)	bo – /ra'siŋ
repair (tool, etc.)	a'rx –		
repay (a loan)	tir se' –	saw	gwa'
repeat	mbarman – basoŋ –	say	basoŋ

scald (with hot water)	a?nsiŋ
scatter (transitive)	big
scold	u - wiŋ
scoop out	g - gwar
scorch (food while cooking)	hujur/pa?lxg
scour (wash with abrasive)	sia?
scratch (as a thorn)	sia?
scratch (an itch)	ge?war, a?cina
scrape	pa? lo?, lia?
scrape (a hide)	kwar
scream (as when frightened)	ciri? -
season (add spice)	sur - cu
search for	tur/hala (grope)
seduce	sikx
see	ke
seem	tna -
sell	so
send (something to somebody)	bi? - bx -
send (a person)	bx -
separate	bini/a? tape
serve (food)	twe?/baṭa - bi?
serve (a master)	nokori - ḍ - ḍiŋ/ guti - ḍiŋ
set (a trap)	a?ko/ubo?
set (on eggs)	ã -
set upright, erect	sig/to - sig
settle (out of a liquid)	a?kaŋ
sew	tog
shake (something)	a?tug la?pig (branch) ria? (bottle)
shake (the head)	a?we? - bo?
share	baṭ a -
sharpen (a knife)	hãwe
shatter	si?tog/pag ci?
shave	korta - kuar -
shed (skin, as a snake)	lwig
shine	jag - jag/tar - kig
shiver	jur -
shoot (an animal)	ṭwiŋ
shoot (a gun, a bow)	a?gi? -
shout	wa?sar
show	a?swe?
shrink	bu?/ḍlxḍiŋ -
shut (door)	hanto?
shut (eyes)	l - le - mua? -
shut (mouth)	ha?mig - ta
shut in	a?ga - bo -
shut out	a?tar - bo -
sift (flour)	goŋ - /genja? -
sight	ke -
signal	hx - ti/soega -
be silent	buŋ - l - lx?
sin	dos/pap - ḍiŋ
sing (a song)	sar
sing (as a bird)	ho?
singe (burn hair)	si a?gi -
sink	log - ḍia?/riŋ ḍia? -
sit	ko -
sit down (take a position)	ko
skim (take off cream, scum, etc.)	pa?sx?

skin (an animal)	pweˀ -
skip (omit one in a sequence)	hantar biˀ -
slap	ba
slide	hwaˀ, rweˀso
slip (lose footing)	ṭe - cluaˀ
slip (come loose, as a knot)	laˀwar/toˀpig
sleep	ḍulxg
smear	cu - biˀ
smell (sense odor)	c - cui
smell (have a pleasant odor)	moˀ -
smile	mus - mus - lwaˀ -
smoke (tobacco)	buˀ
snap (fingers)	aˀṭi
sneeze	taˀ - mu
sniff (inhale audibly)	srug
snore	torhwa - riŋ
soak	giˀṛiaˀ
sort (separate kinds)	sri -
sow (seed)	uŋ
speak (a language)	basoŋ
spear	poˀ -
spill (liquid)	kig -
spin (thread)	jir -
spin (a top)	kir
spit	bweˀtur
splash	hxˀ
split (wood)	baˀ -
spoil (become overripe)	ble - /rbuk - / heleˀ ṛiaˀ
spread out (something)	beˀ to - ja (paddy etc.)
sprinkle (with water)	hxˀ/guṛiaˀ
sprout	gaja
squeak (as a hinge)	picke -
squeeze	liˀtxŋ/picke
squint	ṭera ke -
stab	poˀ - gwar
stamp (the feet)	ṭe -
stand (be erect)	thuã
stand up (come to standing position)	taˀhuã (vt)
stay (remain in a place)	lxˀ -
steal	buˀṛi - raŋ - wig/ ḍoŋga -
step on, tread on	ṭe - we -
step over (an obstacle)	pweˀ - we -
stick to, adhere	gig - laˀ - lxˀ -
sting (as a bee)	haˀbiˀ -
stink (have an unpleasant odor)	aˀmoˀ -
stir (while cooking)	calx - /hujur
stoop, bend down	briŋ
stop (halt)	taˀhuã/aˀlxˀ
stop (cease doing somethirg)	aḍiŋ
strain (as through strainer)	cig - ḍiaˀ/cane
strain (exert oneself)	lhuã -
strangle (kill by strangling)	liˀ - go
stray (become lost)	dodia - ḍiŋ -
stretch (one's self)	n - notaˀrik - t - to - po, t - to - ti

stretch (something)	no
strike (with hand or fist)	bog –
strike (with stick or weapon)	bog –
strike (a match, spark)	tagaˀ/rasxˀ –
string (beads)	c – cog
strip off (bark, leaves)	ḍiˀ – pweˀ
study	poṛe –
stumble	ṭepleˀ –
stutter	totlla – baˀlir –
succeed (in an attempt)	ia
suck	b – buˀ/cambuˀ
surrender, give up	sarloˀ – ũ we –
surround	puetur – huaˀ –
suspect	babe
swallow	loˀ – biˀ –
sway	weˀ –
swear (take oath)	oṛa
sweep	c – co
swell (as grain when soaked)	ltog –
swell (as a wound)	oŋ –
swim	wŋx/w̃x
swing (move back and forth)	weˀ
take care of	joton – ḍiŋ
take down (from a hook)	aˀjwar
take off (clothing)	toˀṛaŋ
take sick	aˀsi/hṛwaˀ
talk, converse	baˀlir – baˀta
tan (leather)	cwar
tangle (a rope)	bulig
tap (knock lightly)	ḍ – ḍiˀ

taste (sense flavour)	c – cui
taste (test a sample)	caliˀ
teach	aˀmiaˀ
tear, rip (cloth)	siaˀ
tease	heˀlia
tell (a story)	huˀ
tempt	ḍ – ḍo
tether (an animal)	ttu
thank	bol – ḍiŋ –
thicken (soup or gravy)	kaŋ
think	bicar – ḍiŋ
thread (a needle)	swe
threaten	seˀgwaˀ –
thresh (grain)	le
throw	talak/jog – talag
throw away	ṭu – biˀ
tickle	kitlag
tie (knot)	guṭi – aˀko –
tie (make a net)	gwa –
tie up	gag
tighten	ṭakna – g – gag
tire (become tired)	lhuã –
torture	ḍonḍ – biˀ –
touch (come in contact with)	l – lig –
track (an animal)	ro – co
trade, barter	bebar – ḍiŋ, holx
translate	bar – guar
transplant (growing plants)	uŋ
trap (animals)	uboˀ
travel	ulxŋ – wig
treat (an illness)	joton – ḍiŋ
trim (cut off bits)	gwaˀ – car

trip (cause walker to fall)	aʔranḍxg = co
trust	sot – manxʔ –
try, attempt	ḍiŋ – ke –
turn around (turn one's self)	pwe –
turn around (turn something)	aʔpwe –
turn aside (one's self)	plxg
turn aside (divert someone)	paʔlxg
turn back (reverse one's self)	hanḍx
turn back (turn someone back)	aʔhanḍx
turn over (turn one's self)	plxg
turn over (invert something)	paʔlxg
twist	haliʔ
uncover	toʔṛa
understand	buje –
unravel	bueʔlia –
unroll	toʔlia
untie (a knot)	toʔpig – biʔ, toʔ – biʔ
urge	gaṛiŋ gaṛiŋ
urinate	ḍ – ḍiaʔ
use	aʔba
visit	we
vomit	lwar
wade	poaʔ
wait for	hur – lxʔ –

wake up	mria
walk (not run)	ulxŋ
wallow	ḍulxg ḍulxg – we –
wander	ulxŋ
want, desire	loṛa – ḍiŋ
warm (one's self by a fire)	riŋxʔ
warn	aʔõ – bo
wash (clothes)	tanḍiaʔ
wash (hands)	gweʔ – ti
wash (utensils)	siaʔ
waste, squander	aʔnase arla – aʔṛiŋ
watch (look at)	hur
wave (the hand)	aʔweʔ = ti
wean (a child)	ḍonga – raŋ
wear (clothing)	g – gwa, hwa, hwaʔṛxg, gwalxg
wear (become worn out)	jire – , r – bug
weave (cloth)	tx
weave (baskets)	tx –
wed, marry	bihx
weed (remove weeds)	t – tag/tak
weigh (find weight of)	tule
welcome	sarlo
wet (make wet)	laʔboŋ
whip	bog –
whisper	ũwe – sa
whistle	piʔtik
win (in a contest)	jine
wind (cord or thread)	u – wir

wink (at)	l - le - muaˀ. raˀṛig - mwaˀ
winnow (grain)	goŋ
wipe off	cuˀ
wish for	loṛa - ḍiŋ
wither (as a plant)	lwe/nswar
work	sle
worry	cinta - ḍiŋ
worship	ge
wound (inflict a wound)	aˀcina
wrap up	u - wir
wrestle	r - riŋ - ḍiŋ
wring (clothes)	haliˀṛiaˀ
write	gwar
write, compose (poetry)	aˀro
yawn	hiŋog - ḍiaˀ

ADDENDA

collect, gather (scattered things)	raˀsiŋ
flash	jigsa ḍiŋ
move (an object from one spot to another)	gucx
pull up (one's self, as in climbing)	bx - kor
snatch away	raˀ
to be ill	aˀsi
to carry tale	aˀriŋ
promise for offering	porman - ḍiŋ
to shut eyes	l - le - mwaˀ
blowing both hand	tia
sweating	solx

NOUN

body	gagre
skeleton	nciahnḍar
bone	ncia
marrow	tmosar
joint	guṭi
nerve	naṛi
ligament	sandni
flesh	cili
skin	ugsa
wrinkle	harwiʔ
hair (head)	ugboʔ
hair (body)	gagre - ug - bo
hair (public)	llui
hair/(eyebrows)	rebha - mwaʔ
hair (eyelashes)	kir kig - muaʔ
hair (beard)	korta
hair (mustache)	moes
(a) hair curly	kundri - og
(b) hair long	lweʔ - og
(c) hair - knot	knuig - boʔ
(d) hair - knot (male)	gnag - boʔ
(e) bald	baṭa - bhaʔ
(f) shaved	kuar - kne
shaved	aʔmunḍa - bo - kne
head	bhaʔ
skull	kipri
brain	nta - mboʔ
soul	jibon - pana
forehead	tomo
ear	nlug
earlobe	pnḍwe - lug
face	sarmuaʔ
cheek	gin giŋ
jaw	konḍlua
chin	daoṛa
eye	m - muaʔ
eyeball	giŋ ja - mwaʔ
pupil	lki - muaʔ
eyelid	poṭa - muaʔ
nose	m - mu
nostril	lanḍar - nu
mouth	tmuaʔ
lip	luwar - ta
tooth	gni
molar	konḍlogi
tongue	nlia
neck	lgoʔ
nape	bon - goʔ
throat	klor - piʔ
gullet	klor - pig
shoulder	tnarwa
back	gugḍia
spine	toŋ kurcia
chest	gri
rib	nḍriangsʔ
breast	traʔṛiaʔ
nipple	mwaʔ - ṛiaʔ - tar
heart	gri - re
lung	treʔ
waist	nsa
belly	slweʔ

navel	lunḍxŋ
stomach	poţa
liver	gri
bladder	ḍniŋ ḍíaˀ - par (mutguna)
intestines	lweˀ - swa
hip	maka/knoko
anus	xg - ḍa - pog
buttock	maka
arm	ḍenti
right arm	ncoŋ - tiḍena
left arm	bxˀ sia - ḍena
armpit	knitlag
elbow	koini
wrist	guṭiti
hand	t - ti
palm of hand	gtati
fist	(muta) ţeŋ gig
finger	war wxˀ - ti
thumb	ḍia - ti
little finger	lmir - ti
fingernail	ncwe - ti
leg	nco
thigh	bulu
knee	mnanḍi
shin	hnawe - cia
calf	pica
ankle	mmwaˀ - sag
foot	gta - co
heel	mutoŋ
sole	gta - co
toe	war wxˀ - co
big toe	ḍia - co
toenail	ncwe - co

blood	mia
pus	lse
earwax	xg - lug
tears	ḍeˀ - muaˀ
nasal mucus	rneˀ - mu
saliva	uliṛiaˀ - ta
spit	bnweˀ tur
breath	punḍa
vomit	lwar
urine	ḍ - ḍiaˀpar
man	(remwa) ngir - boeˀ
woman	sela - mbweˀ
child	goṛxo, ngire - o, mpx
baby	cirlaˀ - o
boy	ngire - o
girl	selambweˀ - o
old man	ḍokra
old woman	ḍukri
eligible male	ngire
eligible woman	sela
pregngnt woman	ḍuŋ - lxˀknesela-mbweˀ/tonḍx ḍiŋ kne selambweˀ
bachelor	ḍinḍa
spinster	ḍinḍa - sela
husband	hanḍa
wife	knweˀ
widower	ngirbweˀgweˀsa - kweˀ
widow	(selambweˀ) gweˀ saŋ - kweˀ

orphan	horx - huŋ - o
adopted child	bniʔ - coŋ - o
father	b - ba, aba (voc)
mother	ḍia, iaŋ (voc)
grandfather	ntaʔ
father's father	ntaʔ
mother's father	ntaʔ
grandmother	njaʔ
father's mother	njaʔ
mother's mother	njaʔ
great grandfather	ani
descendents	hũxglx kulo
son	ngirbweʔũhuŋ
daughter	sela mbweʔũhuŋ
stepson	gboe - ne - hũḍx
stepdaughter	gboe - ne - hũḍx
grandson	ngirbweʔxglx
granddaughter	sela mbweʔ xglx
nephew	huŋboʔ/macwa
niece	selambweʔma cwa/uhuŋ boʔ
father's brother	(elder) bsa/ (younger) taboʔ
mother's brother	mama (knweʔṛx kɛwõo)
aunt	mboʔ
father's sister	wõo
motherʔs sister	mboʔ
twin	jomla - o
brother	boyãʔ naŋ
elder brother	mnaʔ - boyã
younger brother	ḍhã - boyã
stepbrother	boyã
sister	tona

elder sister	mnaʔ - tona/bai
younger sister	ḍhã - tona
father - in - law	m - moŋ
mother-in-law	wõ - õ
brother-in-law	grxŋ
wife's sister's husband	boyã, saṛu
sister-in-law	grxŋ - bweʔ
husband's brother's wife	ḍokweʔ
son-in-law	macwa
daughter-in-law	(selambweʔ) macwa
relative	sumdi
family (primary)	ḍwa-ne-remwa
marriage	bihx
elopement	udlia
embrace	(selake sardare) talig tarweʔk. ke
kiss	bwenta
pregnancy	tanḍx ḍiŋ lxʔke
child birth	jonom
name	mni
life	jibon
live person	brwa - re
tall person	tiar - haʔ - re
short person	baloʔ - haʔ - re
dwarf	bamono
lean person	rip ripa - gagṛe kne - remwa
fat person	gagṛe - kne remwa
left - handed person	beʔ siaʔ - ti - re
blind person	aju - mwaʔ - kne remwa

dumb person	konda/gula/baira
deaf - mute person	konda gula
stammerer	totla
cripple	coṭa
hunchback	kupṛo
eunuch	anḍari
health	bol - gagṛe
strength	bopu
wound	hriˀ
infection	pp - weˀ
pain	duka
weeping	h - hoˀ
sickness	aˀsi
sick person	aˀsi - re
fever	ssaˀba - lxˀ - ke
chill	cwiˀ
cough	k - koˀ
sneeze	taˀmu
hiccup	ttag - cwa
disease	rogo
leprosy	ŋko - bakne - rog
tuberculosis	kkoˀ - crx
cholera	l - luar - slweˀ
smallpox	mata
measles	gunḍi - mata
cold	(cwiˀ) rompa
eye - disease	nse - muaˀ
poison	bis
medicine	siro
death	g - gweˀ
corpse	moṛo
dead persons	gweˀ - re
burial	hati
cemetery	raˀcia

other worlds	su - muj - pur
ghost	golia
spirit (s)	seˀhãre
god (s)	mapru / kitoŋ
witch	buˀkug - re
diviner	sir wa
dance	waˀṛxŋ
sign	hxˀ - ti
song	osmar
singer	osmar - remwa
musician	bog - ḍxŋ - re
painter	poṭ aˀ rx - ne - remrua
game	bluˀ
player	bluˀ - re
drama	naṭ - karia
actor	waˀ ṛxŋ - re
shaman	ḍisari
priest	pujari
mask	naksa
incense	dup
temple	deul
image	putla
oath	oṛa
worship	g - ge
sacrifice	siˀ
ceremony	panḍeˀ
sin	pap
guilt	dos
murderer	rema - bagweˀ kne - re mua
lie	mic
liar	pula
theft	ḍonga

thief	ḍonga – re	fight	riŋ
people	remwa	soldier	hijar/pitur – remwa
hill – people	kondlo? (konḍa ne remwa)	war	pitur
language	samua	messenger	kobor – karia
sahib	saibo	property	asti
caste(s)	jati	owner	sakar
brahman	bamon	buyer	behar – re
rich man	saakar	seller	ɜ – so – re
poor man	nḍu – nḍa – nḍre	beggar	salia? – coŋ – re
slave	guti	market	l lo? coŋ – re
village	hni	market	santa
neighbour	ḍwa – ḍagranḍre, ḍo – saŋ	shop	dukan
chief	naik, mukia (thwã̃mbo?kne – remua)	merchant	bepar – re
elder	mna? – remwa	cook	ḍ – ḍwe coŋ – re
judge	sot mic – tur ce? nihx? a? lugneremwa	master	sakar
policeman	jaman	servant	gumia – saŋ – re
jail	kued	nurse	mantar – sani
school	iscool, bangal	barber	banḍari
teacher	mesṭer	jeweller	sunari
greeting	sarlouhwẽ̃	blacksmith	karma
assembly	pancadi/lin lx? par	weaver	canḍal/tx – poa – re
vote	boṭ	fisherman	keuṭ/sa? – ha? – re
message	bol – asar – ne – samwa	hunter	g – go – re
advice	bol – samwa	farmer	sle – re
agreement	nihx? – a?lũgke	herdsman	tur – tia – re
suit	daba	woodman	baṛai/ro – so – re
		worker	sle – re
		mason	misturi
		carpenter	baṛai
		good person	niman – remua
		bad person	dodia – remua
		friend	sangaṛi

enemy	sutru
pride	gorob
generosity	dorom
greed	lob
kindness	dorom
happiness	sarda
sorrow	duko
bravery	sas - lxˀ - ke
cowardice	bṭokne - remwa
intelligence	calaki, cotur
stupidity	kaba
taste	mwar, caliˀ
odor	moˀ - ke
sound	n - na - ke
silence	buŋ
loud noise	anṭuwa - nnaŋ
color	ci - kne
world	klig - tboˀ
sky	kitoŋ - hni
east	tintar - sni
west	lunlog - sni
north	jun jwar - sni
sun	sni
day	smi
dawn	njirnoˀ
sunrise	ttar - sni
morning	njir
noon	smi
afternoon	smi
sunset	sni l - log - bela
twilight	g - gu - sxŋ - bela/t - taŋ ke
evening	l - lomḍig
night	mnḍig

moon	harke
week	m - muiŋ - santa
month	harke
dark half of month	baˀlig - har
light half of month	har ke - to
full moon	puna
star	tara, cankwa
year	muã
season	kig
dry season	bnogsxŋ - kig
wet season	lxŋ ḍiaˀ - kig
eclipse (solar)	sni - ke - rau - saˀke
eclipse (lunar)	harkeke - rau - saˀke
today	heˀke
last night	tgwa - mnḍig
day before yesterday	nḍig
tonight	heˀmnḍig
this year	heˀ - mwa
last year	tgwe - mwa
year before last	nḍig - emwa
next year	pnariaˀ
dew	cwiˀṛiaˀ
rain	g - guriaˀ
storm	h - hweriˀ - nḍiaˀ
hail	hare
mist	tahuˀ loˀ
cloud	trig ḍiaˀ
thunder	l - loŋ - tar
lighting	naˀlxˀ - ṛiaˀ
breeze	hul hul - huhwe - ṛiaˀ

hurricane	mnaʔ - h - hwe -	silver	rupa
	ṛiaʔ	gold	sona
whirlwind	sir gali	lead	limbhi
mountain	konḍa	money	ṭanka
peak	gojia - konḍa	paper	kakot - u
cave	lanṭua	page	porod
slope	jari	book	pusto
hill	konḍa	earth	t boʔ
hillside	konḍa - loe	soil	t boʔ
echo	ḍunaŋ	mud	burda
plain	som	clay	bali - loʔ
level ground	som - tboʔ	dust	tupur - loʔ
gully	unxʔṛiaʔ	limestone	sun - bwar
hole	plog	way	kero
water	nḍiaʔ	road	luwen
spring	togoʔ - riaʔ	path	gali
well	kuiŋ - sal	village	hni
pool	puṭan	town	sor
waterfall	ncwariaʔ - bar	street	gali
	(duṛma)	place	jaga, ṭan
lake	munḍa	corner	mulwa
sea	somdor	house	ḍua
wave	na ra - nḍiaʔ	cowshed	salatia
stream	gaʔriaʔ/jnoriaʔ	hoghouse	sala - bug
river	lonḍiaʔ	chickenhouse	kuṛia - sxŋ
bank	haʔṛaʔ - lonḍiaʔ	cage	tirbliŋ
bridge	hno - nḍiaʔ	wall	kug ḍa - saʔ
whirlpool	punpwe - sar	mud	burda
stone	bri	lime	cuna
pebbles	crweʔ - bwar	roof	blx - saŋ
iron	lohã	thatch	aʔsaŋ
copper	tama	beam	hno
brass	pitol	rafter	kolsa

post	tnu
scaffold	rna
veranda	pleṛiaˀ
doorway	ḍaronḍa/rno – saŋ
door	kapaṭ
lock	kuci – kaṛi
window	kiṭki
floor	ḍanḍi – saŋ
fence	turaˀ
bed	bnbeˀ
mat	siŋ laˀ/luma – ṭaṭi
cradle	ḍuli
bench	benci
kitchen	ḍ – ḍwe – coŋ – ḍwa
fire-place	gnuig so/trug – so
charcoal	b – burxˀ – so
soot	gnoŋ – rwa
grinder	pnwenḍir
fire	swa
flame	l – li – so
sparks	bṭwaˀ – so
ashes	ogso
coal	hlxˀ – so
steam	humba
smoke	moˀso
lighted fire	bbu – rx/ḍḍua – so
dead fire	lig – so
broom	cnoˀhar
sweeping	kitliŋ
bellows	ṭne – pug
tongs	cimṭa
pan	teleni
pot	ŋkui
cover, lid	ḍnḍa
ladle	skoˀ
handle	sinsaˀ
box	piṛi
bottle	kanco
food	kadi/cin coŋ
soap	sabu
cooked rice	bole
uncooked rice	rkoˀ
rice broth	ḍeˀhwaˀ
curry	hmaˀ
dal	ḍali – haˀ
soup, broth	hmaˀ – ṛiaˀ
salt	btig
sugar	nombed
honey	njuŋ
oil	ncu
egg	ntaˀsxŋ
yolk	gri – hwaˀ
white	(tlwe) copa – hwaˀ
shell	ceˀhuaˀ – sxŋ
meat	cili
fish	haˀṛo
fat	gagṛekne
milk	traˀṛiaˀ
tea	kapi

wine	sagra
flour	prugḍi, cuna
fruit juice	(cucune) nḍia?ṛe
meal	kadi
blanket	komal
cloth	paṭai
fiber	ghx?
cotton	suta
needle	suja
spindle	jnir
loom	kno? - hṛaŋ
shirt	soka
blouse	jakiṭ
loincloth	paṭai/gusi/kisa?lo
lungi, dhuti	langu
sari	selambwe?hua? ṛxg, mia?kne paṭai
skirt, kilt	soka
turban	unar bo?
cap	ṭupi
comb	gnu?
mirror	dorpon
ornament	(sela mbwe?ne) sajo
sandal	panḍue
bracelet	benṭa
anklet	pohõri
necklace	tohõ
ring	warti
ear-ring	tnaŋ - lug
nose-ring	cnog - mu
toe-ring	jonṭia
rain hat	sun ḍru
rain shielf	pinta? - gug

tool	dinsu
sling	unxŋ - pir
basket	handra?
(a)	pa?li
(b)	siŋ la?
(c)	txŋ ke
(d)	bo?ṛe
bag	muna
whip	ḍ - ḍu
bow	hhayã
arrow	ahã (sor)
arrow-point	ahã
spear	pno?
axe	malue?
knife	suri - sog/nsog
sheath	kap
sword	kanḍa
fishhook	cnog
net	wala
trap	unubo?, bnxg, unuri
rope	ghx?
knot	guṭi
string	ghx?
wire	tlga
chain	sikli
pipe	nala - ṛia?
ball	bantu
toy	blu?ne boŋ gra/ putla
gong	hni?

drum	knḍxŋ nkuiṛxŋ	goose	korpig
	(ṭamak) nḍraṛxŋ	duck	korpig
	(ḍol) puṭuri	pigeon	kukuria?
	(kondi)	peasant	kukur
flute	baũsi	peacock	ŋko
reed instrument	pni?	sparrow	kiapig
animal	jiwa	parrot	hurli?
tame animal	bni?coŋ – bna?rwa	crow	g – gia?
wild animal	konḍa – jontu	woodpecker	ggog – ḍa?bi
tail	pla?	crane	ko?ṛia?
horn	ḍiraŋ	owl	kurma
hoof	kurco	hawk	jolkoṭ
snout	sõḍa = bug	vulture	rabon
paw	gta – co	bat	nlia wir
hind leg	bulupo	buffalo	buŋṭi
front leg	sortwa – po	buffalo bull	birbo
hide	ugsa	bufsalo cow	ḍiambo
fur	ble?	buffalo calf	huŋ – bo
wing	ḍena	cattle	hrwe? – bunṭi
comb	gnu?	bull	sonḍ – gwe?
bill	tmwa?	cow	hrwe?
feather	ble?	calf	uhuŋ – tia
claw	warwx?	goat	gmi?
trunk	sanḍa	billy	boŋka
tusk	ḍalwa	nanny	ḍia – mi?
bird	plig	kid	uhuŋ – mi?
nest	uŋcia? – pig	ram	menḍa
chicken	huŋ – sxŋ	lamb	menḍa
rooster	buso	hog	g – bug
hen	g – sxŋ	boar	panḍi – bug
		horse	kurtia?

donkey	k – kaˀ
dog	gsuˀ
he – dog	b – bo – suˀ
bitch	ḍia – suˀ/paˀṛi = suˀ
cat	griŋ
tom	b bo – riŋ
rat	gṛaˀ
mouse	horxˀ – ṛa
shrew	cuŋ ca
squrrel	sunḍx
rabbit	poṭa
porcupine	gcxŋ
monkey (red-faced)	mbir – siaˀ
monkey (white-faced)	mbir – siaˀ
elephant	hati
bison	birtia
deer	hela
sambar	sra
fox	gswa – lx
jackal	naka
hyena	saˀ – bug
mongoose	ŋga
bear	gbe
tiger	ŋku
leopard	bija pulia – ku
wild cat	konḍa – riŋ
crocodile	mosali
lizard	gṛia
frog (ground)	tiloˀṛi/troŋḍi
turtie (land)	gwxg
snake	b – boˀ
python	glu
cobra	mməla
venom	bis

eel	gtu
fish	haˀṛo
crab (land)	ŋgwa
scorpion	snḍrxg
sting	putiŋ
pincer	mmar
centipede	gniŋ
leech	boˀ – huŋ
caterpillar	tulxˀteŋgu – boˀ
earthworm	biŋ biŋ
spider	bali – gog
bug	kuka
fly	nḍroe
mosquito	kurnig
gnat	kenḍlaŋ
ant	gnalwa
white ant	taˀḍir
black ant	banḍa – guˀ
louse (head)	gsi
louse (body)	gsi
dragonfly	blwaˀ
butterfly	nlaˀ pog
firefly	kirkilug
cricket	burjxŋ
cockroach	sṛuˀ
locust	gtxn ḍiaˀ
wasp	usurbia
bee	ḍiajuŋ biŋ
hive	ṭa ṭajuŋ
honey	njuŋ – ḍiaˀ
beewax	moin
plant	pala
stalk	naṛa
shrub	buṭa

thorn	grxʔ
tree	slaʔ
wood	swa
sap	losa
bark	ugsa – soe
branch	kenḍa
twig	papoʔ swe kenḍa
leaf	uliaʔ
stump	korboʔ soe
date palm	nḍx – nḍiaʔ
coconut palm	naṛia – slaʔ
hollow three	plog – soe
sapling	poʔṛiaʔ
flower	sari
bouquet	muṭa
perfume	basna – cu
seed	munji/ginja/giṛa
fruit	c – cu
ripe fruit	blekne c – cu
unripe fruit	brwa nḍxne c – cu
rotten fruit	rubkne c – cu
mango	uli
lemon	limu
jackfruit	plwesa
custard apple	sitapal
plantian	n soʔ
tomato	beja/bijri
nut	c cu
reed	naṛa
weed	jagal (ceʔmwa)
chaff	gabu – ja
paddy	kia
paddy ear	kontr – ja

paddy husk	hambug
paddy plant	(kia rog boke) rog caʔ
gram (green)	romiaʔ/pesal kanḍle/holxʔ/ srigwa
vegetable	hmaʔ – hliʔ
onion	sulxg
sweet potato	nlaʔ
pumpkin	kumuḍa
gourd	ntoŋ
melon	sarla/bodali/ paniboda
bean	benis
chilli	meriŋ
brinjal	koʔṛxhx̃
cucumber	sarla
mushroom	ntwig
tobacco	poga
betel	pan
moss	saruṛiaʔ
grass	ceʔmua
bamboo	gaŋhã
joint (of bamboo)	mmuaʔsag
field	pada/baṭa
low land	kurulwe
seedbed	kiari/pala kiari
terrace	ḍanḍi – lwe
terrace wall	kagbo/(tnuciaʔbir)
paddy field	lijo
garden	ḍug ḍi
hill field	konḍa – lue/bri
threshing floor	tliŋ ḍiaʔ
pasture	cnoŋ – ga

plow	sni
share	sni – lia
handle	sinsaʔ – si
yoke	rigno
harrow	kuṭia
sickle	h – huweʔ – sog
winnowing basket	kisoʔ
alike	mmwiŋ sman
different	pir/bini
identical	soman
opposite	bino biŋo/plxgplia
various	pir pir
equal	saman
more	gaṭi
less	gonḍaʔ
most	baga – remwa
least	una
mixed	suʔkne
unmixed	asuʔ – kne
real	sotehaʔ
false	pula
whole	sapa, kliŋḍa
partial	me – tog
first	s – sx
last	cide – ne
many	gaṭi
few	iʔtuṛaʔ
new	tmi
old	bawir
used	aʔ ba – kne
young	ŋgire
aged	mnaʔ – remuaʔ
innocent	sadu

experienced	miaʔlxʔkne remua
early	s – sx (jiaʔjiaʔ)
late	por
frequent	prxg prxg
infrequent	oʔnaoʔna
strong	bupu – karia/ḍā̃ṭ
weak	lu weʔ – guar
violent	gseʔremua
gentle	bol – remwa
impotent	bā̃nji
tight	ṭakna gag/hwa
loose	luwar
big	mnaʔ
little	ḍhā̃ʔ
far	slo
near	ḍagra
long	clx
short	ḍlxʔ
broad	osar
narrow	cipa
thick (of dimension)	mnaʔ
thin (of dimension)	ḍhā̃
high	tiar
low	baloʔ
deep	cri
shallow	lja
vertical	thuā̃
horizontal	ḍulxg
covered	hwaʔṛxg
bare	ḍigca
front	s – sx
back	hṛiŋ
right	neoŋti

left	beʔsiaʔ	live	jibonlxʔke/brwa
angular	mulua/mutoŋ	dead	gweʔ
crooked	ḍ – ḍoeʔ	pleasant	sarda
straight	soje/sweʔṛa	painful	duk
twisted	kokṛe/haliʔ	hot	ggiʔṛa
round	kimliŋ	cold	cwiʔ/ssig
flat	tarclx	savoury	sbo
sharp (edged)	ḍig – ke	unsavoury	asbo
sharp (pointed)	gojia	sweet	mrx
blunt	aḍig – ke/moka	sour	bcweʔ
smooth	lnuig	bitter	bsxʔ
rough	kor kosa	salty	btig
solid	nida	acid	bkig
hollow	plog	fragrant	moʔ
full	tno	soft	lpuŋ
empty	caʔ –	high (pitch)	tmwaʔ – rwa
open	baṭa/ṭikra – roʔ	deaf	boira
shut	hantoʔ	light	tarkig
perforated	ḍar	dark	t – taŋ
plugged	tnaŋ ḍa	shade	l – luṛiaʔ
moving	olxŋ	white	tlwe
stationery	thwã	black	hṛxʔ
fast	jiaʔjiaʔ	red	ci
slow	leʔga	deep red	ci
heavy	lgiŋ	green	talsia
light	lhiaʔ	blue	nilia
thick (of density)	kbaŋ	yellow	s – sia
thin (of density)	lwir	brown	ciṛaʔ
hard	sḍo	faded	harkne
soft	lpuŋ	spotted	cin
sticky	cnig	striped	gnwar
dry	nswar	visible	tna
damp	sitli	invisible	atna
		blind	kona/ajumuaʔ

attentive	a'ḍo - gwar	slender	nswar - ta
careful	joton	obedient	loŋe'
right	sot	disobedient	aloŋekne
wrong	mic	expensive	khoroc
intelligence	cutur	cheap	sasta
ignorant	muruk	generous	dorom
clever	calaki	stingy	kaṭiŋ
foolish	kaba	content	mon - sarda
insane	baya	discontent	bol - alagcke
good	bol	happy	suko
evil	dodia	sad	duko
sufficient	gaṭi ha'	funny	ca'ṛia', llwa' - ṛa - re
insufficient	gonḍa'		
important	mna' - remwa	pretty	sondor
unimportant	ḍhã - remwa	ugly	sondor - nḍu
good	bol	brave	saslx'ke
bad	dodia	fearful	bṭomxk
clean	telu	cowardly	bṭokne remwa
dirty	jitoŋ	proud	gorbo
healthy	bol	humble	bol - sadu
sick	a'si kne	modest	bol - remwa
industrious	sle - re	friendly	sumdi
lazy	muḍi, nistai	unfriendly	boir
tired	luhwã	courteous	bol
fresh	bolkwane	rude	korsa - korsa
difficult	kosṭo	kind	dorom
easy	holga/usas	jealous	hirgwa' - ṛxg
rich	saakar	drunk	busa're
poor	mx'ṛig nḍu - ne - remua	guilty	dosi
fat	mna' gagṛe kne	innocent	bol
lean	ripripo	pious	dorom
stout	bupu karia	impious	abule

terrible	boeankar
one	m - muiŋ
two	mbar/mbaya
three	nji
four	õ
five	malue
six	tur
seven	gu
eight	tma
nine	sontiŋ
ten	gua
eleven	gomiŋ
twelve	gombar
thirteen	gonji
fourteen	go - õ
fifteen	gmal
sixteen	go - tur
seventeen	gogu
eighteen	gotma
nineteen	gosotiŋ
twenty	gosal ga/kuṛi
twenty one	umuiŋ kuṛiamuiŋ
twenty two	umiŋ kuṛi - mbar
twenty three	umiŋ kuṛi - nji
twenty four	umuiŋ kuṛi - õ
twenty five	umuxŋ kuṛi - malwe
twenty six	umuiŋ kuṛi - tur
last	cidene
half	teʔpiaʔ/metaʔ
halfway	metog
third	nji
pair	mbar/mitno/juli

none	ajaṛig
all	sappa
both	mbar - no
every	sap pa
total	sappa
together	miste
something	iʔtuṛaʔ
nothing	nḍu
another	mmuiŋ - ja
some	oʔṛi sgwa/oṛi - ḍig
too much	gaṭi, mmale, maʔṛuŋ
and	bari
also	ṛig
very	gaṭi
slowly	leʔga leʔga
fast	jiaʔ jiaʔ
daily	kala haʔ
sometimes	oʔna - oʔna
frequently	oʔna - parle weʔ te
never	mulke
when	oʔna
what	mxʔbare
who	ja
where	anḍi
how, in what way	ḍiḍi
how much, how many	oʔṛi
why, for what reason	mxʔ - sa
I	nxŋ
you (sg.)	na
he	mx
it	akxne

we (two)	nia/nia?
you (two)	pa
they (two)	mx - pa
we (exclusive)	nx
you (exclusive)	na
we (inclusive)	nx?
this	akxne
that	txne
yonder	nune
these	alekxne
those	ale txne
which (of a number)	aṇḍi - ne
self	mx - ha?
to	- ke
from	- baŋ
in, inside of	bitre
by	ḍxtte
with	ḍxtte
without	nḍu - la
before	s - sx
after	hṛiŋ
during	kala
up	nti
down	alo
over	aṛatra
under	alo/nsu
of	- ne
at	n - nia
through	bitre
toward	paka
until	ṛa?ka
behind	hṛiŋ
infront of	s - sx

beside	ḍagra/nnia
between	mõjx
above	aṛatra
beneath	alo
around	pwetur
beyond	danug
in a line	um uiŋ - daṛi
amidst	mõjx
like	sguwa
near	ḍagra

Additional List

months	boisak
	landi
	asaṛ
	bondapon
	osa
	dasra
	diali
	ponḍ
	pus
	mag
	pogon
	coit
monday	somara
tuesday	angra
wednesday	budara
thursday	lacara
friday	sukra
saturday	sani wara

sunday	santa	white ants house	ta'ḍir
early night	mas mas	envious	gbwe - lo
midnight	sxŋ - tar	tall talker	pula
other	pir	hammer	mutla
another man	pir - remwa	rope for cows	damua
monthly course	abule/bha'mase'	quickly	jia' - jia'
newly born	cirla' o	bed	binbe' - siŋ
guest	kula - re	watery	nḍia' - nḍia'
fresh	bolkwa	threshing place	tlig ḍia'
tin	ḍaba	straw	pial - ja
hole in the wall	bwa'ko', bwa' tur	basket	hanḍra'
"khorika"/pin	ntir	plunderer	ḍongare